

FACULTEIT
RECHTSGELEERDHEID

DE FORMELE RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN:

DE THEORIE EN DE PRAKTIJK.

(Deel I: Scriptie)

Scriptie neergelegd tot het behalen van
de graad van Licentiaat/Master in de criminologische wetenschappen
door Goossens Wim

Academiejaar 2005-2006

Promotor : Prof. dr. De Ruyver Brice

Commissarissen : Lic. Verpoest Karen
Lic. Winkelmans Leentje

Formele rechtspositie gedetineerden gevangenissen België

Woord vooraf

Deze eindverhandeling kwam tot stand in het kader van het behalen van het diploma van Licentiaat in de Criminologische Wetenschappen aan de Universiteit Gent.

Reeds van bij de aanvang van de opleiding ‘Criminologische Wetenschappen’ aan de Universiteit Gent was ik geïnteresseerd in het gevangeniswezen, een domein dat me toen al intrigeerde. Haar gesloten en verborgen karakter naar de buitenwereld toe maakte mijn nieuwsgierigheid des te groter. Naar de diverse aspecten van de detentie is al menig wetenschappelijk onderzoek gevoerd, maar buiten de academische wereld blijft de gevangenis een nobele onbekende. Het is voor mij een zeer interessante en leerrijke ervaring geweest om specifiek de formele rechtspositie van gedetineerden (één enkel aspect van de detentie) te bestuderen. Menigmaal wordt in de populaire media van de gedetineerden een beeld opgehangen als zouden ze in een hotel verblijven en een luxeleventje leiden. Niets is minder waar.

Graag wens ik me te richten tot Prof. Dr. B. De Ruyver en de medewerkers van het onderzoeksinstituut IRCP aan de Universiteit Gent, meer bepaald mevrouw F. Vander Laenen en mevrouw K. Verpoest, om hen te bedanken voor hun steun en advies teneinde de scriptie tot een goed einde te brengen. De door hen gegeven tips en suggesties dragen ongetwijfeld bij tot een beter resultaat en geven aan de eindverhandeling een zekere meerwaarde.

Tevens wil ik alle leden van de rijksgevangenis van Dendermonde bedanken voor het beschikbaar stellen van de vele informatie tijdens de stageperiode. Bepaalde informatiebronnen omtrent de penitentiaire wereld zijn voor studenten moeilijk toegankelijk. Het feit dat ik tijdens de stageperiode zelf zaken kon volgen en verrichten, dankzij de vrijheid die me daartoe verleend werd, heeft heel wat inzichten opgeleverd en bedenkingen doen opborrelen. De stage bleek dan ook de ideale voorbereiding voor het voortbrengen van deze eindverhandeling. Tevens wens ik iedereen, zowel de directeurs, de personeelsleden als de gedetineerden, te bedanken voor hun medewerking aan het kleine empirische onderzoek in de gevangenis tijdens de maand februari van dit jaar.

Een laatste -maar daarom niet minder belangrijk- dankwoord gaat naar mijn ouders, mijn broer Kristof en mijn vriendin Dorien. De studie van het onderwerp en het opbouwen van de scriptie tot een logisch geheel hebben heel wat tijd en inspanningen gevegd. Ook voor hen was het de laatste maanden een met stress gevulde periode en werden hun geduld en zenuwen frequent op de proef gesteld. Een speciale dankbetuiging gaat naar mijn vader die de eindverhandeling aan een kritische lezing onderwierp.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	II
Inhoudsopgave	IV
Lijst van afkortingen	X
Inleiding	1
Deel I: De formele rechtspositie van gedetineerden in België	7
Hoofdstuk 1: Een begripsomschrijving van het concept ‘De formele rechtspositie van gedetineerden’	8
1. Inleiding	8
2. Het concept ‘rechtspositie van gedetineerden’	8
2.1. Definitie	8
2.2. Soorten indelingen van de rechtspositie	9
2.3. De reikwijdte van de formele rechtspositie	11
3. Afbakening van de te onderzoeken populatie	14
4. Conclusie	17
Hoofdstuk 2: Een historische benadering van de formele rechtspositie van Gedetineerden	19
1. Inleiding	19
2. De invulling van het begrip ‘rechten van gedetineerden’ door Dupreel (1957)	20
3. Het doctoraatsproefschrift van Eliaerts (1977)	21
4. Preadvies van Eliaerts en Rozie betreffende het toezicht op de uitvoering van de straf (1977-1978)	21
5. België dicht bij een beklagrecht in de jaren ’80	23
5.1. De Hoge Raad voor Penitentiair Beleid (1981)	24

5.2. Het voorontwerp van Strafwetboek van R. Legros (1986)	25
5.2.1. Historiek van het voorontwerp Legros	25
5.2.2. Inhoud van het voorontwerp	25
A. De samenstelling van de Executierechtbank	25
B. De bevoegdheden van de Executierechtbank	26
C. Een evaluatie van de Executierechtbank	27
6. Het voorstel tot een Beginselenwet (1996-2005)	28
7. Conclusie	32
Hoofdstuk 3: De rechtsbronnen inzake de formele rechtspositie van gedetineerden	34
1. Inleiding	34
2. Internationale rechtsbronnen	35
2.1. Mensenrechten	35
2.1.1. Inleiding	35
2.1.2. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)	35
2.1.3. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM)	36
2.1.4. Het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BUPO)	37
2.2. Minimumregels: de European Prison Rules	38
2.3. Body Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment	40
3. Nationale rechtsbronnen	42
3.1. De Belgische Grondwet	42
3.2. Het Strafwetboek en het Wetboek van Strafvordering	42
3.3. Penitentiaire reglementen	43
3.4. Ministeriële Omzendbrieven	45
3.5. Het huishoudelijk of intern reglement	46
3.6. De Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden	46
4. Conclusie	48

Hoofdstuk 4: De Basiswet Gevangeniswezen en Rechtspositie van gedetineerden	50
1. Inleiding	50
2. Algemene uitgangspunten	50
2.1. Een rechtspositionele benadering	50
2.2. Het voorkomen van detentieschade	51
2.3. Herstel, rehabilitatie en reïntegratie van de gedetineerde	52
3. De Basiswet over de formele rechtspositie van gedetineerden	52
3.1. Het toezicht op de gevangenen	53
3.1.1. De Centrale Toezichtsraad	53
3.1.2. De Commissies van toezicht	54
3.2. Een formele beklagprocedure met betrekking tot het leven ‘intra muros’	55
3.3. Enkele kritische bedenkingen bij de Basiswet	57
3.3.1. Algemene bedenkingen	57
3.3.2. Bedenkingen bij de formele rechtspositie van gedetineerden	59
4. Conclusie	61
Hoofdstuk 5: De eigenlijke klachtmogelijkheden van gedetineerden	63
1. Inleiding	63
2. De interne klachtprocedure	64
2.1. De beklagmogelijkheden via de inspectie van de gevangenen en via de briefwisseling en het bezoek	64
2.2. Het administratief beroep	65
2.2.1. Het willig beroep	66
2.2.2. Het hiërarchisch beroep	67
2.3. De hongerstaking: het ultieme middel	68
3. Klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming van burgers	68
3.1. De strafvordering	69
3.2. De rechtsvordering voor de burgerlijke rechter	70
3.3. De vordering in kortgeding	71
3.3.1. De vereisten voor de vordering in kortgeding	72
3.3.2. Wie kan de procedure in kortgeding instellen?	73

3.3.3. Over welke materies doet de rechter in kortgeding uitspraak?	73
3.4. Het beroep bij de Raad van State	74
3.4.1. Een situering van de Raad van State	74
3.4.2. De bevoegdheid van de Raad van State	75
3.4.3. Evolutie in de rechtspraak van de Raad van State	76
3.4.4. Een kritische bedenking over het beroep bij de Raad van State	77
3.5. De klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens	78
3.5.1. De evolutie in de werking van het EHRM	78
3.5.2. De evolutie in de rechtspraak van het EHRM ten aanzien van gedetineerden	79
3.5.3. Individuele klachten voor het EHRM	80
A. Wie mag een individuele klacht indienen?	80
B. Vereisten voor de ontvankelijkheid van een klacht	81
3.5.4. Evaluatie van de klachtmogelijkheid voor gedetineerden bij het EHRM	81
4. Conclusie	82
Hoofdstuk 6: Toezicht en controle op de gevangenen	85
1. Inleiding	85
2. De Liga voor Mensenrechten vzw	86
2.1. Een algemene schets	86
2.2. De activiteiten van de Liga betreffende het gevangeniswezen	86
2.3. Evaluatie van de Werkzaamheden van de Liga voor Mensenrechten	88
3. Het Europees Comité ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT)	89
3.1. Een algemene schets	89
3.2. De CPT-standaarden	91
3.2.1. Algemeen	91
3.2.2. Standaarden voor de formele rechtspositie van gedetineerden	92
3.3. De bezoeken van het CPT aan België	93
3.4. Evaluatie van de bezoeken van het CPT	95
4. Conclusie	97

Deel II: Een eigen onderzoek naar de formele rechtspositie van gedetineerden in de gevangenis van Dendermonde	99
Hoofdstuk 1: Een toelichting bij het eigen onderzoek	100
1. Inleiding	100
2. Methodologie	100
2.1. Opzet van het onderzoek	100
2.2. Een kwalitatieve benadering	101
2.3. De onderzoekseenheden	103
2.3.1. De instantie die het onderzoek uitvoert	104
2.3.2. De wijze waarop men benaderd wordt	104
2.3.3. De tijd dat het interview in beslag neemt	105
2.3.4. Het nut van het onderzoek	105
2.3.5. De aantrekkelijkheid van het onderwerp	105
2.4. Het uitvoeren van het onderzoek	106
2.5. De verwerking van de gegevens	106
2.6. Tekortkomingen van en moeilijkheden tijdens het onderzoek	107
3. Een schets van de gevangenis van Dendermonde	109
4. Conclusie	110
Hoofdstuk 2: Bespreking van de uit het onderzoek bekomen gegevens	112
1. Inleiding	112
2. De kennis van gedetineerden over hun rechten	112
2.1. Wat ervaren de gedetineerden als een recht?	112
2.2. Hoe verwerven gedetineerden kennis over hun rechten?	114
3. De gedetineerde in relatie met de diensten van de gevangenis	116
3.1. De diensten waarmee de respondenten contact hebben	116
3.2. Het onthaalgesprek	118
3.3. Het respect van de diensten voor de rechten van gedetineerden	119
4. De tuchtprocedure	121
4.1. Kennis over de tuchtprocedure	122

4.2. Mening over de tuchtprocedure	123
5. Het indienen van klachten	125
5.1. Mogelijkheden om op informele wijze klachten in te dienen	125
5.2. Klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming	127
6. Andere vragen	129
6.1. Factoren die een rol spelen bij het verblijf en de behandeling in de gevangenis	130
6.1.1. De nationaliteit en de taal	130
6.1.2. De overbevolking	131
6.1.3. Andere factoren	133
6.2. Gevolgen van de gebrekkige rechtspositie	133
6.2.1. Aspecten van het gevangenisregime waarvoor er geen gevolgen zijn	133
6.2.2. Aspecten van het gevangenisregime waarvoor er wel gevolgen zijn	134
6.3. Is er recent verbetering merkbaar?	135
6.4. Een mogelijke oplossing?	136
7. Conclusie	139
Algemeen besluit	142
Bibliografie	148
Bijlagen	

Lijst van gebruikte afkortingen

afl.	aflevering
A.I.	Algemene Instructie voor de Strafinrichtingen
Ann. Dr. Louvain	Annales de droit de Louvain
A.R.	Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen
Arr. Cass.	Arresten van het Hof van Cassatie
Arr. R.v.St.	Arresten van de Raad van State
art.	artikel
Basiswet	Wet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden, <i>B.S.</i> , 1 februari 2005, ook wet Dupont genoemd
Body Principles	Body Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment
B.S.	Belgisch Staatsblad
BUPO-verdrag	Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (ook IVBPR)
B.W.	Burgerlijk Wetboek
Cass.	Hof van Cassatie
CPT	Europees Comité ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing
DIG	Dienst Individuele Gevallen
ECRM	Europese Commissie voor de Rechten van de Mens
ed(s).	editor(s)
EPR	European Prison Rules
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
Fatik	Fatik. Kontakt- en informatieblad voor gevangeniswezen en reclassering
Gedeco	Gedetineerdencommissie, bestaat in Nederland.
G.W.	Grondwet
ibid.	ibidem
J.L.M.B.	Revue de Jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles
J.T.	Journal des Tribunaux
JWD	Justitieel Welzijnswerk Dendermonde

K.B.	Koninklijk Besluit
kg.	kort geding
l.c.	locus citatus
Liga	Liga voor Mensenrechten vzw.
M.B.	Ministerieel Besluit
M.O.	Ministeriële omzendbrief
o.c.	opus citatum
P.B.	penitentiair beambte, de huidige benaming voor wat men vroeger als cipier of bewaker aanduidde
PSD	Psychosociale Dienst
R.D.P.	Revue de Droit Pénal
R.v.St.	Raad van State
R.v.St.-wet	Gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State, <i>B.S.</i> , 21 maart 1973
R.W.	Rechtskundig Weekblad
Rev. dr. pén.	Revue de droit pénal et de criminologie
Rev. trim. dr.h.	Revue trimestrielle des Droits de l'Homme
Sv.	Wetboek van Strafvordering
Sw.	Strafwetboek
T.B.P.	Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiek Recht
UVRM	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling
VI	Voorwaardelijke Invrijheidsstelling
VI-zaal	De VI-zaal is een zaal in de gevangenis van Dendermonde waar de procedure voor de Commissie VI om een VI te verkrijgen plaatsvindt. De zaal wordt vooral daarvoor gebruikt, vandaar de benaming VI-zaal.

Inleiding

In een democratische rechtsstaat zoals België hebben de burgers rechten en vrijheden die door de Grondwet gegarandeerd worden. Ten aanzien van de burgers is er een rechtsbescherming tegen een willekeurig overheidsoptreden en/of een overschrijding van de algemeen aanvaarde normen door de legitieme overheid. De 'rule of law'¹ verwijst dan ook naar de gedachte dat de maatschappij geregeerd wordt door wetten en niet door personen. De overheid dient zich dan ook te houden aan die wetten, die vooraf op een democratische wijze vastgelegd worden. De heerschappij van het recht veronderstelt niet enkel rechten en vrijheden maar ook plichten waaraan de burgers zich dienen te houden. Het wordt beschouwd als het aangaan van verbintenissen die nagekomen dienen te worden. Het niet naleven van die plichten kan leiden tot een maatschappelijke reactie, een straf vanwege de overheid naar de overtreder toe. De sanctionering ingeval van overtreding van dergelijke plichten betekent dat er ook een rechtsbescherming ten opzichte van de medeburgers bestaat.

Één van de mogelijke maatschappelijke reacties is de gevangenisstraf die in strafinrichtingen ten uitvoer wordt gelegd. Ook moeten de gedetineerden -dit zijn personen in detentie, ook gevangenen genoemd- rechtsbescherming kunnen genieten, enerzijds tegen een te verregaand of willekeurig overheidsoptreden en anderzijds tegen de daden van de medemens. Van een rechtsbescherming genieten betekent dat het recht ingeroepen kan worden om zich te beschermen. Een andere term ervoor is 'de formele rechtspositie van gedetineerden'. Het betreft de wijze waarop de gedetineerden hun rechten en gunsten kunnen afdwingen voor een onafhankelijke en onpartijdige instantie².

Tijdens de hoorcolleges van het vak 'Penologie', een opleidingsonderdeel in het kader van de eerste Licentie Criminologische Wetenschappen en gedoceerd door Prof. Dr. T. Vander Beken, leerde ik dat de rechtspositie van gedetineerden in het algemeen en de formele rechtspositie van gedetineerden specifiek, bijzonder zwak geregeld zijn. In België bestaat er geen geëigende formele rechtspositieregeling, wat evenveel betekent als dat er geen gespecialiseerd en onafhankelijk orgaan bestaat dat toezicht houdt op de strafuitvoering en dat er ook geen specifieke procedure bestaat die uitstippelt hoe gedetineerden hun rechten kunnen

---

¹ RAES, K., *Tegen betere wetten in. Een ethische kijk op het recht*, Gent, Academia Press, 1997, 1-15.

² VAN DEN BERGE, Y., *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier, 2002, p. 261.

afdwingen. Weliswaar betekent dat nog niet dat gedetineerden zonder enige juridische garanties en mogelijkheden zouden overgeleverd zijn aan het gezag en de macht van de gevangnissen en de penitentiaire administratie. Enerzijds zijn er klachtmogelijkheden via een interne klachtprocedure: via de controle en inspectie van gevangnissen, via vrije briefwisseling met bepaalde personen en via bevoorrechte bezoekers kan een gedetineerde een klacht uiten. Anderzijds kan een gedetineerde zich wenden tot de rechtsmiddelen in het kader van de algemene rechtsbescherming van burgers: de strafvordering, de rechtsvordering voor de burgerlijke rechter, de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens staan te zijner beschikking. Maar een echt specifiek klachtrecht voor gedetineerden bestaat in België niet, dit in sterk contrast met de omringende buurlanden als Frankrijk, Duitsland en Nederland. Het is vanuit het gegeven van de zwakke regeling van de formele rechtspositie van gedetineerden dat de scriptie vertrekt.

Niet enkel de formele rechtspositie, maar het hele Belgische detentierecht kent een bijzonder zwakke regeling en kan beschouwd worden alsof het een schaduwbestaan leidt. Dat blijkt uit het fragmentarisch karakter: er zijn heel wat verschillende soorten normeringen die één of ander aspect van de detentie regelen. De regels liggen verspreid over -zeldzame- wetteksten, Koninklijke Besluiten, Ministeriële Besluiten, maar ook en vooral in een kluwen van meer dan 500 ministeriële omzendbrieven. De samenhang tussen de normeringen is ver te zoeken en getuigt allerminst van een weldoordachte visie op het penitentiair recht. Daarnaast is er een aanzienlijke discrepantie tussen de afdwingbare rechten van gedetineerden die in aantal beperkt zijn en de grote discretionaire bevoegdheid van de gevangenisdirecties en de penitentiaire administratie. Deze laatsten kunnen sterk ingrijpen op de detentiesituatie van gedetineerden. Ook het feit dat het voor gedetineerden bijna onmogelijk is om zijn of haar belangen te behartigen voor een onafhankelijk orgaan, draagt bij tot het schaduwbestaan van het detentierecht: de gedetineerde dient zich tot de penitentiaire administratie te richten om zijn belangen te behartigen. Deze administratie krijgt zowel de status van rechter als van partij waardoor de onafhankelijkheid van het beslissende orgaan volledig wegglijdt.

Recent is er een nieuwe wet goedgekeurd, de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden. Zij bundelt alle rechten in één wet en zou komaf maken met het huidige stelsel van gunsten. Tevens is er een heus klachtrecht voor gedetineerden uitgewerkt in deze wet wat tot gevolg zou hebben dat de formele rechtspositie veel beter

geregeld zou zijn en dat de gedetineerden hun belangen voor een onafhankelijk en onpartijdig orgaan zouden kunnen behartigen. Deze wet wordt echter met mondjesmaat uitgevoerd. Momenteel zijn er slechts enkele bepalingen reeds in werking. Het is in verband met de formele rechtspositie van gedetineerden nog steeds afwachten wat de toekomst zal brengen.

In het kader dat hierboven geschetst wordt, formuleerde ik mijn onderzoeksvraag: hoe ziet de formele rechtspositie van gedetineerden er heden ten dage uit? Dit is de algemene probleemstelling van de scriptie. Meer in detail gaat de aandacht naar de visie van de wetgever en haar evolutie, de eigenlijke klachtmogelijkheden waarover gedetineerden beschikken, in welke mate er toezicht en controle is op de praktijken in de gevangenissen. Daarnaast wordt aan gedetineerden zelf gevraagd welke visie zij over de formele rechtspositie hebben en welke volgens hen mogelijke oplossingen zijn. Deze betrachting werd gerealiseerd door een eigen empirisch onderzoek in de gevangenis van Dendermonde waar vijftientig gedetineerden geïnterviewd werden. Zo komt een deel van de dagelijkse penitentiaire praktijk in dit werk. Het eigen onderzoek komt tegemoet aan de betrachting om het onderwerp niet enkel op een theoretische wijze te bestuderen, maar ook zelf in de praktijk te kijken en daaruit heel wat bruikbare informatie te putten. Doorheen de eindverhandeling wordt heel wat aandacht besteed aan de bepalingen van de in 2005 gestemde Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden. Specifiek wordt nagegaan hoe deze nieuwe wet de formele rechtspositie van gedetineerden zal regelen.

Dit werk bestaat uit twee delen. Het eerste deel behandelt de formele rechtspositie van gedetineerden in Belgische gevangenissen. Hierbij wordt getracht een antwoord te geven op de algemene vraag hoe de formele rechtspositie van gedetineerden er nu eigenlijk uit ziet. Er wordt in hoofdzaak gebruik gemaakt van wetenschappelijke literatuur om op bovenstaande vraag een antwoord te bieden. Het eerste gedeelte zou beschouwd kunnen worden als het theoretische luik van de scriptie, hoewel er ook heel wat zaken uit de praktijk aangereikt worden. Dit deel beslaat zes hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk kan eerder beschouwd worden als een inleidend hoofdstuk op de scriptie. Er wordt een beschrijving gegeven van het concept 'de formele rechtspositie van gedetineerden'. Opdat de kritische lezer zich ten volle een duidelijk beeld van het onderwerp van deze scriptie zou kunnen vormen, dient hij vooreerst te beschikken over de bagage omtrent dit concept. Er wordt een begripsomschrijving en een definitie gegeven waarbij aandacht gaat naar de verschillende componenten van het concept: het is een rechtspositie,

meer nog een rechtspositie van gedetineerden en als laatste is het een formele rechtspositie van gedetineerden. Eveneens wordt de te onderzoeken gedetineerdenpopulatie afgebakend.

Hoofdstuk twee biedt een historisch overzicht van de belangrijkste inzichten van geleerden en experts en de belangrijkste initiatieven vanuit de overheid. Hierdoor wordt het mogelijk zich een beeld te vormen van de visie op de formele rechtspositie van gedetineerden doorheen de tijd. Het overzicht begint in 1957 toen Dupreel als eerste de woorden ‘rechten van gedetineerden’ in de mond nam. Bijzondere aandacht gaat naar de totstandkoming van de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden, met specifieke aandacht voor de regeling van de klachtenprocedure. Ten aanzien van elk initiatief wordt getracht een kritische houding aan te nemen.

Het derde hoofdstuk overloopt de verschillende rechtsbronnen die de formele rechtspositie van gedetineerden bepalen. Zowel nationale als internationale rechtsbronnen komen aan bod. Vooreerst wordt stilgestaan bij de internationale regelgeving met veel aandacht voor de mensenrechten. Daarna komt de nationale regelgeving aan bod. Dit hoofdstuk geeft aan waar de rechtsregels die betrekking hebben op de formele rechtspositie van gedetineerden, kunnen worden teruggevonden. Op deze wijze wordt duidelijk welke opvattingen de -nationale en internationale- wetgever heeft ten aanzien van de formele rechtspositie van gedetineerden.

Het vierde hoofdstuk gaat specifiek over de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden. Eerst worden de algemene uitgangspunten voorgesteld waarna de aandacht gericht is op de formele rechtspositie zoals deze wet ze bepaalt. Concreet wordt het toezicht op de gevangenen door de Centrale Toezichtsraad en de Commissies van toezicht besproken. Nadien komt de klachtprocedure bij de verschillende klachtmogelijkheden aan bod. Tenslotte worden bedenkingen bij de Basiswet geformuleerd, zowel algemene als specifiek op de formele rechtspositie gerichte bedenkingen.

Hoofdstuk vijf peilt naar de eigenlijke klachtmogelijkheden die voor de gedetineerden ter beschikking staan. Aangezien er in België geen geëigende klachtprocedure voor gedetineerden is, zijn deze personen aangewezen op alternatieven. In eerste instantie is er aandacht voor de interne klachtprocedure. Een dergelijke wijze van indienen van klachten is slechts informeel, nergens zijn garanties of procedures uitgestippeld. Vervolgens komen de klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming van burgers aan bod. Ten opzichte van elke klachtmogelijkheid worden enkele kritische bedenkingen geformuleerd.

Het zesde en laatste hoofdstuk van het eerste deel van de eindverhandeling gaat na in welke mate er op de gevangenen controle is van buitenaf. Twee organen worden kritisch

besproken, met name de Liga voor Mensenrechten vzw en het Europees Comité ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT). Dat wil geenszins zeggen dat er slechts twee organen bestaan die controle op de gevangnissen uitoefenen. Zo is er ook een VN-comité dat vrij analoog aan het CPT werkt, zij het dan wel op wereldniveau. De bedoeling van dit hoofdstuk is aan te tonen dat er wel degelijk controle en toezicht op de gevangnissen wordt uitgeoefend.

In het tweede deel wordt ingegaan op een eigen beperkt onderzoek naar de formele rechtspositie van gedetineerden in de gevangenis van Dendermonde. Zonder enige twijfel betreft het hier het meer praktijkgerichte gedeelte van de scriptie. Hierbij is het de bedoeling inzicht te krijgen in de mening en beleving van de formele rechtspositie door de gedetineerden zelf, wat zij vinden van de klachtmogelijkheden. Er wordt dan voornamelijk gebruik gemaakt van de gegevens die uit de interviews voortkomen, slechts in geringe mate wordt een vergelijking gemaakt met bevindingen uit het eerste deel van de eindverhandeling en/of met bevindingen uit de (wetenschappelijke) literatuur.

Het eerste hoofdstuk schept het kader voor het onderzoek. Zo wordt er dieper ingegaan op de gebruikte methodologie: hoe het onderzoek opgezet is, wat de onderzoeksmethode en het onderzoeksinstrument is, welke steekproef getrokken wordt, welke werkwijze er gehanteerd wordt, welke moeilijkheden ondervonden worden e.d. Daarnaast wordt op een bondige manier de gevangenis van Dendermonde geschetst. Aangezien het onderzoek enkel in de gevangenis van Dendermonde doorging en elke gevangenis toch anders is (andere infrastructuur, andere directie, andere interne regels), is het aangewezen de gevangenis kort voor te stellen.

Het tweede en laatste hoofdstuk is gewijd aan de bespreking van de uit het onderzoek bekomen gegevens. Aan de hand van interviews met 25 gedetineerden van de gevangenis van Dendermonde wordt nagegaan hoe de gedetineerden zelf de (formele) rechtspositie beleven en welke mening ze erover hebben. In dit hoofdstuk gaat de aandacht integraal naar de resultaten van het onderzoek. Bij de bespreking wordt de structuur van het interview gehanteerd.

Een belangrijke opmerking die voor beide delen van de eindverhandeling geldt, is dat de term ‘gedetineerden’ soms afgewisseld wordt met de term gevangenen en dat het enkel betrekking heeft op definitief veroordeelde gedetineerden. Hoewel ook voorlopig gehechten en geïnterneerden deel uitmaken van de totale gevangenispopulatie wordt in het kader van de

eindverhandeling op deze categorieën niet verder ingegaan. Hierdoor en door het feit dat het eigen onderzoek slechts in één enkele Belgische gevangenis plaatsvond, is het onmogelijk om algemeen geldende uitspraken te doen voor de hele gedetineerdenpopulatie. De bevindingen uit het eerste deel zijn enkel op veroordeelde gedetineerden van toepassing, terwijl de resultaten uit het tweede deel enkel van toepassing zijn op de Nederlandstalige gedetineerden die in de gevangenis van Dendermonde verblijven. Deze beperking dient bij het lezen van de scriptie steeds in het achterhoofd te worden gehouden.

Deel I: De formele rechtspositie van gedetineerden in
België

Hoofdstuk I: Een begripsomschrijving van het concept ‘De formele rechtspositie van gedetineerden’

1. Inleiding

Om een eindverhandeling op een goede wijze aan te vangen, is het noodzakelijk eerst een goed beeld te hebben van de betekenis van het onderzoeksonderwerp. In deze eindverhandeling wordt de formele rechtspositie van gedetineerden onder de loep genomen. Het eerste hoofdstuk behandelt de begripsomschrijving van ‘de formele rechtspositie van gedetineerden’. In eerste instantie wordt het concept ‘rechtspositie van gedetineerden’ uitgelegd. De nadruk ligt op de definitie, de indeling en de reikwijdte van de rechtspositie van gedetineerden. In tweede instantie wordt de afbakening van de populatie besproken: hieruit zal blijken dat het slechts om bepaalde categorieën van gedetineerden gaat.

2. Het concept ‘rechtspositie van gedetineerden’

2.1. Definitie

De betekenis van de term ‘de rechtspositie van gedetineerden’ spreekt voor zich: het gaat om de verschillende rechten waarover gedetineerden beschikken en plichten waaraan ze zich moeten houden.

Lieven Dupont en Raf Verstraeten geven een definitie³: “De rechtspositie van gedetineerden wordt juridisch bepaald door het geheel van rechtsvoorschriften die de rechten en de verplichtingen van de gedetineerde omschrijven.” Er kan aldus enkel over rechten gesproken worden als er in de rechtsregels voorschriften of artikels terug te vinden zijn die bepaalde rechten bepalen en afbakenen. Bijkomend duiden ze op het onderscheid tussen enerzijds de rechtspositie van de gedetineerde als gedetineerde, als een bewoner van de gevangenis, en anderzijds de rechtspositie van de gedetineerde als burger. Het eerste wordt ook wel eens de detentierechtelijke rechtspositie genoemd. In dat geval worden de rechten en plichten bedoeld die enkel ten aanzien van de gedetineerden gelden. Ze zijn exclusief en specifiek op hen van

---

³ DUPONT, L. & VERSTRAETEN, R., *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven/Amersfoort, Acco, 1990, p. 574 (nr. 1041)

toepassing. De rechtspositie van de gedetineerde als burger omvat de rechten van (vrije) burgers waarop gedetineerden zich ook kunnen beroepen. Deze is veel ruimer dan de detentierechtelijke rechtspositie: het kan bij wijze van voorbeeld gaan om sociale rechten, economische rechten,... Ook fundamentele rechten en vrijheden en mensenrechten -zoals bijvoorbeeld neergeschreven in het EVRM- zijn hier inbegrepen.

2.2. Soorten indelingen van de rechtspositie

Gaandeweg worden er twee grote indelingen gemaakt in verband met de rechtspositie van gedetineerden: enerzijds het onderscheid tussen de interne en de externe rechtspositie (deze indeling heeft betrekking op de detentierechtelijke rechtspositie) en anderzijds het onderscheid tussen de materiële en de formele rechtspositie van gedetineerden.

De interne rechtspositie⁴ bepaalt wat de rechten van de gedetineerde als inwoner van de gevangenis zijn. Aldus gaat het om zijn juridisch statuut 'intra muros' tijdens de detentie. Ze regelt het gevangenisregime en betreft de rechtspositie ten aanzien van de penitentiaire beslissingen en handelingen die betrekking hebben op het leven in de gevangenis. Men zou de interne rechtspositie een administratief-rechterlijk karakter kunnen aanmeten omdat penitentiaire beslissingen vooral administratief van aard zijn. De relatie overheid –meer bepaald de strafinrichting en het Directoraat-generaal voor de Uitvoering van Straffen en Maatregelen bij de FOD Justitie- en het individu -zijnde de gedetineerde- staat voorop⁵. Niet enkel veroordeelden, maar ook voorlopig gehechten, geïnterneerden en andere categorieën van gedetineerden die effectief in de gevangenis verblijven kunnen aanspraak maken op deze rechten. Interne rechten hebben onder meer betrekking op:

- materiële levensvoorwaarden zoals kledij, de cel, hygiëne, voeding, de wandeling
- de briefwisseling met o.a. de controle erop, briefwisseling die van alle controle vrijgesteld is
- het bezoek: de verschillende vormen van bezoek (bijvoorbeeld tafel-, glas- en ongestoord bezoek), de personen die de gedetineerde kunnen bezoeken e.d.

---

⁴ CLAES, P. (1986-1987), *De rechtspositie van definitief veroordeelden tot een vrijheidsstraf in België*, I, Eindverhandeling neergelegd tot het behalen van de graad van Licentiaat in de Criminologie, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Katholieke Universiteit Leuven, p. 20; DUPONT, L. & VERSTRAETEN, R., *Ibid.*, p. 574 (nr. 1043); VAN DEN BERGHE, Y., *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier, 2002, 55-56.

⁵ KELK, C., *Recht voor gedetineerden. Een onderzoek naar de beginselen van het detentierecht*, Alphen aan de Rijn, 1978, p. 30

- het telefoongebruik
- interne informatie en rechtshulp: informatie via het huishoudelijk reglement, rechtshulp en juridische bijstand
- sociale zekerheid
- arbeid
- godsdienst en levensbeschouwing
- vrijheid van meningsuiting
- vrijheid van vereniging en vergadering

De externe rechtspositie⁶ daarentegen heeft betrekking op de duur van de vrijheidsberovende straf, de onderbrekingen, de bijzondere modaliteiten van vervroegde invrijheidstelling en de beëindiging van de detentie. Het gaat m.a.w. om de extramurale aspecten van de vrijheidsberoving. Dergelijke beslissingen zijn bijvoorbeeld:

- penitentiair verlof
- uitgangspermissies
- halve vrijheid
- elektronisch toezicht
- voorlopige invrijheidsstelling
- voorwaardelijke invrijheidsstelling

De relatie tussen het individu en de samenleving staat centraal. Dat is niet meer dan logisch aangezien de gedetineerde geheel of gedeeltelijk en/of tijdelijk of definitief vrij komt en aldus weer in de samenleving meedraait. Een ander wezenlijk verschil met de interne rechtspositie is dat het hier enkel om veroordeelden gaat.

De materiële rechtspositie⁷ geeft aan wat behoort tot de rechtspositie van de gedetineerden en hoe dat omschreven wordt. Het gaat er aldus om wat men als een recht ziet voor de gedetineerde en welke inhoud men er aan geeft. Men kan namelijk iets omschrijven als een recht of als een gunst en in vele gevallen ook als een verplichting. Er wordt nagegaan wat de inhoud en de aard ervan is. Sommigen stellen dat dit het statische deel van de rechtspositie van gedetineerden is⁸. Deze rechten, of althans bepaalde rechten, zijn inhoudelijk inherent aan

---

⁶ CLAES, P. (1986-1987), *o.c.*, p. 20; VAN DEN BERGHE, Y., *o.c.*, 167

⁷ CLAES, P. (1986-1987), *o.c.*, 19; DUPONT, L. & VERSTRAETEN, R., *o.c.*, p. 574 (nr. 1042); VAN DEN BERGHE, Y., *o.c.*, 61-67.

⁸ KELK, C., *o.c.*, p. 171

de gedetineerde en de staat waarin hij zich bevindt. De gedetineerde is nu eenmaal wie hij is en laat zich moeilijk veranderen. Dat is de reden waarom het als statisch beschouwd wordt.

Daarnaast is er de formele rechtspositie van gedetineerden. Dupont en Verstraeten geven een definitie van die formele rechtspositie van gedetineerden⁹: “De formele rechtspositie heeft betrekking op de wijze waarop de gedetineerde de hem toegekende rechten en gunsten kan effectueren en meerbepaald op de wijze waarop hij de hem toegekende rechten kan afdwingen voor een onafhankelijke en onpartijdige instantie”. De rechten afdwingen gebeurt doorgaans door middel van het indienen van een klacht of door middel van het instellen van hoger beroep. De focus dient aldus te liggen op de mate waarin, hoe en bij welke instanties gedetineerden klachten kunnen indienen en/of hoger beroep kunnen instellen. De formele rechtspositie behoort eerder tot het dynamisch gedeelte van de rechtspositie¹⁰. Hier speelt de maakbaarheid van het recht een sterke rol. Via het recht, in ruime zin, kunnen structuren opgezet worden waardoor bijvoorbeeld het indienen van een klacht vereenvoudigd wordt. Het recht op zich laat zich niet zo snel en gemakkelijk veranderen maar in vergelijking tot een verandering bij de gedetineerde kan het vrij vlot gebeuren.

2.3. De reikwijdte van de formele rechtspositie

Essentieel is dat in de optiek van de rechten van de gedetineerden deze mensen gezien worden als rechtssubjecten in plaats van rechtsobjecten. Ze zijn drager van rechten en plichten op wie de normen van toepassing zijn en ze kunnen gesanctioneerd worden in geval van niet-naleving van de normen. Gedetineerden hebben subjectieve rechten die hun oorsprong vinden in een concrete situatie en in de geldende rechtsbepalingen. Het wezenlijk kenmerk is dat de wederpartij, zijnde de penitentiaire administratie, gehouden is om de rechtsnorm na te leven en geen vrijheid van keuze heeft iets te doen of te laten. De houder van subjectieve rechten moet in rechte kunnen optreden om de naleving of de verwezenlijking van zijn recht te waarborgen¹¹. Rechtsobjecten daarentegen worden beschouwd als dingen, als (lijdende) voorwerpen van een toepassing van het recht. Zij ondergaan enkel de toepassing van het recht en zijn niet bij machte om bepaalde rechten af te dwingen.

---

⁹ DUPONT, L. & VERSTRAETEN, R., *o.c.*, p. 574 (nr. 1042); VAN DEN BERGHE, Y., *o.c.*, 261-262.

¹⁰ KELK, C., *o.c.*, p. 171

¹¹ KELK, C., *Kort begrip van het detentierecht*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1983, p. 83; VAN DEN BERGHE, Y., *o.c.*, p. 262

Het wordt al snel duidelijk dat de formele rechtspositie van gedetineerden geen alleenstaand gegeven is dat onafhankelijk van andere processen en evoluties gezien kan worden.

Ten eerste zijn de rechten van gedetineerden in het algemeen en de formele rechtspositie in het bijzonder niet los te zien van de maatschappij en het overheersend maatschappijbeeld in een bepaalde tijdsperiode. Ze moeten gekaderd worden binnen een bredere context, namelijk die van de samenleving. Er is een voortdurende wisselwerking tussen de verschillende elementen van het penitentiair systeem als geheel en haar wisselwerking met andere systemen en instanties die zich in de buitenwereld bevinden¹². Deze elementen zijn bijvoorbeeld de infrastructuur van de inrichtingen, de gevangenisbevolking, het gevangenisregime. Voornoemde zaken worden uiteraard ingesteld of beïnvloed naargelang de maatschappij verandert, naargelang het denken over criminaliteit en de crimineel en specifiek de gedetineerde ook een wijziging ondergaat. Tijdens periodes waarin er bijvoorbeeld veel aandacht gevestigd wordt op het hebben van mensenrechten en op het respecteren van die rechten, zal er vanuit de praktijkwerkers en de wetenschappelijke wereld een roep of zelfs een eis tot stand komen om de mensenrechten ook voor gedetineerden te vrijwaren. Beleidsinitiatieven zullen zich dan evenzeer met betrekking tot dit domein ontwikkelen. Een ander voorbeeld betreft de instelling van de gevangenisstraf als een echte straf vanaf de periode van de Verlichting, en dit in het kader van de humanisering van het strafrecht. Tijdens het Ancien Régime werden vooral de doodstraf in al haar vormen, de verbanning en onterende straffen uitgevoerd. De Verlichting hield een totaal nieuwe kijk op de mens in: het rationalisme, het natuurrecht, de gelijkheid en onwillekeurigheid werden hoog in het vaandel gedragen. Over de maatschappij werd totaal anders gedacht dan tijdens het Ancien Régime, wat zich ook weerspiegelde in het strafrecht en meer bepaald bij de instelling van de vrijheidsberovende straf als een echte (hoofd)straf.

Ten tweede kan de formele rechtspositie slechts uitgevoerd worden in de mate dat gedetineerden hun rechten effectief kennen. Er heerst heel wat wanorde en ontoegankelijkheid in de hedendaagse regelgeving rond de rechten van gedetineerden. Zo zijn er weinig wetten en is er een wildgroei aan Ministeriële Omzendbrieven die -zowel voor de gedetineerden als voor de vrije burgers- heel moeilijk toegankelijk zijn. Willen ze aanspraak maken op hun rechten, dan is het noodzakelijk dat ze weten wat hun interne en externe rechtspositie inhoudt. De kennis over de intramurale en extramurale rechten van gedetineerden is de eerste voorwaarde

---

¹² SNACKEN, S., 'Belgium' in *Imprisonment today and tomorrow. International perspectives on prisoner's rights and prison conditions*, VAN ZYL SMIT, D. and DUNKEL, F., (eds.), Den Haag, Kluwer Law International, 1991, 50-51.

om die rechten af te dwingen. Neem nu het voorbeeld van het gebruik van de telefoon in een gevangenis. Als men niet weet welke de regels voor het telefoongebruik zijn, kan men eigenlijk geen klacht indienen omdat men over geen enkele redelijke grond tot klagen beschikt. Daarbij aansluitend speelt de materiële rechtspositie een niet te onderschatten rol. Deze vorm van de rechtspositie bepaalt of iets als een recht of als een gunst omschreven wordt (zie supra¹³). Maar het is slechts zinnig iets als een recht te beschouwen als het ook afdwingbaar is.

Een zeer recente ontwikkeling in de rechten van gedetineerden is de totstandkoming van de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden¹⁴. Deze wet heeft tot doel alle specifieke rechten van gedetineerden te bundelen in één wet. Tot voor kort werd de detentiesituatie van gevangenen geregeld door een zeer verscheiden en bonte verzameling van bijzondere wetten, Koninklijke Besluiten en vooral Ministeriële omzendbrieven. Het kennen van de rechten was -en is de facto nog steeds- moeilijk. De Basiswet probeert daar verandering in te brengen.

De wet behandelt de interne en de formele rechtspositie van gedetineerden. Voor de gedetineerden moet het mogelijk gemaakt worden om een klacht te kunnen indienen voor een onafhankelijke instantie. Daartoe dienen er twee commissies opgericht te worden, namelijk de Klachtencommissie en de Beroepscommissie. Ook wordt er een Centrale Toezichtsraad opgericht met als doel het houden van toezicht op de gevangnissen, op de bejegening van gedetineerden en ook coördinatie en ondersteuning van de Commissies van Toezicht¹⁵. Maar verder in de eindverhandeling wordt de Basiswet uitvoerig besproken¹⁶.

Hieruit blijkt dat de formele rechtspositie diverse raakpunten heeft met zowel de interne, de externe als de materiële rechtspositie van gedetineerden. Toch beperk ik me enkel tot de formele rechtspositie, vooral vanuit de overweging om de eindverhandeling duidelijk en gestructureerd te houden.

---

¹³ zie p. 4

¹⁴ Wet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden, *B.S.*, 1 februari 2005, 2815-2851.

¹⁵ VEGTER, P.C., 'Van Redactiewege. Iets over de Belgische Basiswet', *Sancties*, 2005, afl. 3, 145-146.

¹⁶ zie infra hoofdstuk 4.

3. Afbakening van de te onderzoeken populatie

In de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden wordt de term ‘gedetineerde’ als volgt omschreven¹⁷: “De persoon ten aanzien van wie de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf of van een vrijheidsbenemende maatregel geheel of gedeeltelijk plaatsvindt in de gevangenis”.

Het onderwerp van de eindverhandeling beperkt zich tot de formele rechtspositie van definitief veroordeelde gedetineerden in België. De vrijheidsberoving heeft een definitief karakter, waardoor de gedetineerde de mogelijkheid tot het instellen van hoger beroep of beroep in cassatie ten aanzien van de vrijheidsberovende straf niet meer bezit. Meer bepaald betreft het veroordeelden die voldoen aan de drie volgende criteria.

Ten eerste moet de veroordeelde de facto van zijn fysieke vrijheid beroofd zijn, hij bevindt zich met andere woorden in een werkelijke staat van detentie, waarbij ten tweede in dat specifieke geval een straf uitgesproken werd door een Belgische rechter en de strafuitvoering in een Belgische gevangenis geschiedt en waarbij ten derde de veroordeling definitief geworden is.

Dat een persoon zich in een staat van detentie bevindt, is een noodzakelijke voorwaarde. De formele rechtspositie van volgende gedetineerden wordt bestudeerd: de tot opsluiting veroordeelde gedetineerden, de tot hechtenis veroordeelde gedetineerden en de tot een gevangenisstraf veroordeelde gedetineerden. Deze indeling loopt parallel met de indeling die in het Strafwetboek rond de verschillende soorten vrijheidsstraffen gemaakt wordt¹⁸. Dat maakt dat zowel kortgestraften, bijvoorbeeld een gevangenisstraf van zes maand, als langgestraften, bijvoorbeeld een gevangenisstraf van vijf jaar, het onderwerp vormen van de eindverhandeling.

Bovengenoemde elementen voeren een sterke beperking in waardoor verscheidene categorieën van gedetineerden, en meer specifiek de regeling van hun formele rechtspositie, buiten beschouwing gelaten worden. Het gaat om:

- voorlopig gehechten die in de gevangenis verblijven op basis van de ‘wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis’.

---

¹⁷ Art. 2, 4° Wet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden, *B.S.*, 1 februari 2005, 2815-2851.

¹⁸ Art. 7 Strafwetboek.

- gedetineerden die een beveiligingsmaatregel ondergaan. Dit kan gaan om minderjarige delinquenten, op basis van de ‘wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming’ of om geïnterneerden, op basis van de ‘wet tot bescherming van de maatschappij van 1 juli 1964’ (die de wet van 9 april 1930 vervangt).
- personen die onder de ‘wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie’ vallen¹⁹. Ook deze personen blijven buiten beeld.

Met betrekking tot de opschorting is dit niet meer dan normaal, daar de rechter zich uitspreekt over de schuldvraag. Toch wordt een straf niet opgelegd waardoor men dan ook nooit in de gevangenis kan belanden.

Bij een veroordeling met uitstel is er wel degelijk een veroordeling. Men wordt verantwoordelijk geacht voor de gepleegde feiten en de schuld van de persoon of personen in kwestie staat vast, maar de tenuitvoerlegging van de straf wordt uitgesteld. Dat maakt dat er geen detentie is omdat er geen straf ondergaan dient te worden.

Beide kunnen ze eventueel gekoppeld worden aan probatie-voorwaarden. Probatie op zich is geen zelfstandige sanctie. Het is slecht een modaliteit van opschorting of uitstel. Als er probatie is, dan worden er voorwaarden aan de opschorting of het uitstel gekoppeld. Als bijvoorbeeld een crimineel feit gepleegd is onder invloed van drugs, dan kan een mogelijke voorwaarde zijn dat er geen enkele drug meer gebruikt mag worden gedurende een bepaalde periode.

- gedetineerden onder elektronisch toezicht, op basis van de ‘M.O. nr. 1746 van 9 augustus 2002 betreffende de regelgeving inzake elektronisch toezicht als modaliteit van strafuitvoering’.
- andere categorieën van gedetineerden: hier gaat het om andere, kleine categorieën of restcategorieën van gedetineerden zoals landlopers die bepaalde feiten gepleegd hebben, vreemdelingen die als gevolg van een veroordeling ter beschikking van de Dienst Vreemdelingenzaken staan, zuigelingen die samen met hun moeder in de gevangenis leven, personen van wie de voorwaardelijke invrijheidsstelling geschorst of ingetrokken is omwille van de niet-naleving van de voorwaarden en dergelijke meer.

---

¹⁹ VANDER BEKEN, T., Cursus Penologie academiejaar 2004-2005, Institute for International Research on Criminal Policy – Universiteit Gent, Gent, 2004, 328-329

Bovenstaande inkrimping van de te bestuderen populatie wordt toch wel wenselijk geacht, en dit omwille van de overzichtelijkheid en de eenheidsstructuur van de eindverhandeling. Enkel de ‘normale’ categorieën van gedetineerden worden onderzocht. Als ook de ‘buitengewone’ categorieën -bijvoorbeeld de geïnterneerden- in het verhaal betrokken zouden worden, wordt het al snel een onduidelijk en een onsamenhangend verhaal en een onontwarbaar kluwen van wetsartikelen en wettelijke (in de brede betekenis van het woord²⁰) regelingen. Die laatste categorieën hebben hun eigen, soms sterk van elkaar verschillende regeling. Het zou me te verleiden om elk van die categorieën ook in de scriptie te brengen en te bestuderen, ook omwille van tijds- en plaatsgebrek. Het lijkt me veel interessanter om me te houden aan de ‘gewone’ gedetineerden en hun formele rechtspositie grondig en in detail te onderzoeken.

Toch dient bij de afbakening van de onderzoekspopulatie nog een laatste bemerking gemaakt te worden. De gedetineerden waarover het hier gaat, vormen een minderheid tot een zeer kleine meerderheid van de totale gedetineerdenbevolking in België. Dit al naargelang men het aantal opsluitingen per jaar²¹ of de dagpopulatie²² bekijkt. Opmerkelijk is het hoge cijfer van mensen in voorlopige hechtenis²³. Dat kan als een indicatie van het oneigenlijk gebruik (of ook het misbruik) van de voorlopige hechtenis beschouwd worden. Op basis van het aantal opsluitingen per jaar kan besloten worden dat de categorie van de veroordeelden slechts één vierde van het totaal aantal uitmaakt. De evolutie van de dagpopulatie toont aan dat veroordeelde gedetineerden de gevangenen ongeveer voor de helft bevolken. Dit is een niet te verwaarlozen opmerking, mede omdat ze heel wat gevolgen met zich meebrengt in verband met de extrapolatie van de gegevens over de in deze eindverhandeling te bestuderen populatie naar de totale gevangenisbevolking in België. Er dient voorzichtigheid aan de dag gelegd te worden om op basis van deze gegevens uitspraken te doen die betrekking hebben op de gehele gevangenispopulatie.

---

²⁰ Hiermee worden zowel de formele als de materiële wetsbepalingen bedoeld. In concreto betreft het internationale verdragen, resoluties, nationale wetten, decreten, ordonnanties, Koninklijke Besluiten, Ministeriële Besluiten, richtlijnen, Ministeriële Omzendbrieven,...

²¹ BOURLET, A. (2005/09) ‘Opsluitingen’ in Justitie in cijfers 2005 [WWW] Diensten van de voorzitter. Cel Statistieken FOD Justitie: http://www.just.fgov.be/img_justice/publications/pdf/78.pdf, p. 19 [20/12/05]

²² BOURLET, A. (2005/09) ‘Gevangenisbevolking per categorie’ in Justitie in cijfers 2005 [WWW] Diensten van de voorzitter. Cel Statistieken FOD Justitie: http://www.just.fgov.be/img_justice/publications/pdf/78.pdf, p. 20 [20/12/05]

²³ P.O.M., ‘Veertig procent gevangenen nog niet veroordeeld’, *De Standaard*, 7 april 2006, p. 2.

4. Conclusie

In dit eerste hoofdstuk wordt er een begripsomschrijving van het concept ‘de formele rechtspositie van gedetineerden’ aangeboden.

In eerste instantie wordt de rechtspositie van gedetineerden kort aangehaald.

Vooreerst wordt een definitie opgesteld: ‘de verschillende rechten waarover gedetineerden beschikken en plichten waaraan ze zich moeten houden’. Daarbij dient een onderscheid gemaakt te worden tussen de detentierechtelijke rechtspositie van gedetineerden en de rechtspositie van de gedetineerden als burgers.

Er worden twee grote indelingen gemaakt in verband met de rechtspositie van gedetineerden: enerzijds het onderscheid tussen de interne en de externe rechtspositie (die betrekking heeft op de detentierechtelijke rechtspositie) en anderzijds het onderscheid tussen de materiële en de formele rechtspositie van gedetineerden. De interne rechtspositie bepaalt wat de rechten van de gedetineerde als inwoner van de gevangenis zijn. Het gaat om rechten ‘intra muros’. De externe rechtspositie heeft betrekking op de duur van de vrijheidsberovende straf, de onderbrekingen, de bijzondere modaliteiten van vervroegde invrijheidstelling en de beëindiging van de detentie. Het gaat om de extramurale aspecten van de vrijheidsberoving. De materiële rechtspositie geeft aan wat behoort tot de rechtspositie van de gedetineerden en hoe dat omschreven wordt. De formele rechtspositie heeft betrekking op de wijze waarop de gedetineerde de hem toegekende rechten en gunsten kan effectueren en meer bepaald op de wijze waarop hij de hem toegekende rechten kan afdwingen voor een onafhankelijke en onpartijdige instantie.

Over de reikwijdte van de formele rechtspositie kan gezegd worden dat gedetineerden rechtssubjecten dienen te zijn in plaats van rechtsobjecten. Dan kan men in rechte optreden. De formele rechtspositie van gedetineerden is geen alleenstaand gegeven: ze is niet los te zien van de maatschappij en het overheersend maatschappijbeeld in een bepaalde tijdsperiode en ze kan slechts uitgevoerd worden in de mate dat gedetineerden hun rechten effectief kennen.

In tweede instantie is er de afbakening van de te onderzoeken populatie, namelijk de gedetineerden. Enkel definitief veroordeelde gedetineerden die de facto van hun fysieke vrijheid beroofd zijn en waarbij een straf uitgesproken werd door een Belgische rechter en de strafuitvoering in een Belgische gevangenis geschiedt, worden in rekening gebracht. Het gaat dus om de tot opsluiting veroordeelde gedetineerden, de tot hechtenis veroordeelde gedetineerden en de tot een gevangenisstraf veroordeelde gedetineerden.

Bepaalde categorieën worden buiten beschouwing gelaten: de voorlopig gehechten, minderjarigen, geïnterneerden, personen die onder de ‘wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie’ vallen, gedetineerden onder elektronisch toezicht. Die beperking is wenselijk omdat de eindverhandeling anders bulkte van de onduidelijkheid. Anders verwordt het tot een onsamenhangend geheel van rechtsbepalingen en rechten.

De aldus relevante categorieën van gedetineerden vormen een minderheid tot een kleine meerderheid van de gehele gevangenisbevolking in België, al naargelang men het aantal opsluitingen per jaar of de dagpopulatie bekijkt.

Hoofdstuk 2: Een historische benadering van de formele rechtspositie van gedetineerden

1. Inleiding

Dit hoofdstuk kan in principe heel kort samengevat worden: gedetineerden hebben in het verleden nooit gebruik kunnen maken van een echte regeling van hun rechtspositie in het algemeen, en van de formele rechtspositie in het bijzonder. Vanaf de onafhankelijkheid van de Belgische staat tot op heden hebben de gedetineerden zich in een slecht geregelde rechtspositie bevonden. Het betreft een toestand waarin ze steeds afhankelijk waren van gunsten, met andere woorden van zaken die hen toegestaan werden op voorwaarde dat deze gevangenen zich goed gedroegen. Toch is dit criterium niet voldoende: het is niet omdat een gedetineerde zich goed gedroeg dat hij een gunst kreeg. Er was -en nu is dat in een niet onbelangrijke mate nog steeds- heel wat willekeur. In theorie is er nu wel een regeling voor de formele rechtspositie van gedetineerden²⁴, maar in de praktijk moet de wet nog in werking gesteld worden door de aannahme van verschillende K.B.'s die de praktische zaken regelen.

Het is dan ook niet de bedoeling om in dit hoofdstuk een chronologisch relaas van de veranderingen uiteen te zetten. Het gaat meer om het duiden van de belangrijkste inzichten en pogingen tot veranderingen van wetenschappelijke experts, rechtsgeleerden, eventueel praktijkwerkers en om het duiden van de belangrijkste initiatieven vanuit de overheid uit. Door de tijd heen hebben deze personen of organen hun aandacht gericht op de problemen in verband met de regeling van de rechtspositie van gedetineerden. De belangstelling van deze mensen voor de problematiek is niet een evolutie van de laatste jaren, maar bestaat al enkele decennia. Het is mede teweeg gebracht door opstanden en revoltes van gedetineerden in de jaren '70 en '80.²⁵ Slechts enkele van deze pogingen zijn succesvol gebleken. Jammer genoeg is het meestal gebleven bij een wetenschappelijk discours dat zich in grote mate beperkte tot de intellectuele en wetenschappelijke kringen van de samenleving. Het is de bedoeling om op een summiere wijze een niet-exhaustief overzicht van de belangrijkste inzichten te geven.

---

²⁴ In de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden wordt een klachtenprocedure uiteengezet.

²⁵ BARTHOLEYNS, F., BEGHIN, J., BELLIS, Ph., MARY, Ph., 'Le droit pénitentiaire en Belgique: limite aux contraintes carcérales ?' in *L'institution du droit pénitentiaire. Enjeux de la reconnaissance de droits aux détenus*, DE SCHUTTER, O. & KAMINSKI, D., Brussel, Editions Bruylant, 2002, p. 153

In dit hoofdstuk worden, chronologisch op elkaar volgend, volgende delen besproken. Ten eerste wordt de eerste invulling in België van het begrip ‘rechten van gedetineerden’ besproken. Daarna worden de inzichten rond de formele rechtspositie van gedetineerden uit het doctoraatsproefschrift van C. Eliaerts bekeken. Ten derde wordt dieper ingegaan op het preadvies van Eliaerts en Rozie betreffende het toezicht op de uitvoering van de straf. In een vierde punt wordt nagegaan in welke optiek België in de jaren '80 dicht bij een beklagrecht stond. Hier gaat de aandacht naar twee initiatieven: de Hoge Raad voor het Penitentiair Beleid en het voorontwerp voor een nieuw strafwetboek van de Koninklijke commissaris R. Legros. Een volgend aspect is het voorstel van een basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden door L. Dupont. Daaraan parallel en samenhangend wordt kort de Commissie ‘Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting’ besproken.

2. De invulling van het begrip ‘rechten van gedetineerden’ door Dupreel (1957)

Jean Dupreel was de eerste persoon in de geschiedenis van België die sprak over de ‘rechten van gedetineerden’²⁶. Dat gebeurde in 1957 op het moment dat hij toenmalig Directeur-generaal van het ‘Bestuur der Strafinrichtingen en Gestichten tot Bescherming van de Maatschappij’ was.

De invulling van het begrip kan volgens hem veranderen: het ene moment is het ‘een werkelijk recht, in de rechtskundige zin, dat aanleiding kan geven tot een verweermiddel bij een rechterlijk of bestuurlijk gezag of organisme’ terwijl het op een ander moment slechts ‘zekere toegevingen door het bestuur toegekend aan de gevangenen, bij toepassing van de algemene beginselen der huidige penitentiaire methodes’ zijn²⁷. Hiermee toont Dupreel aan dat er sprake kan zijn van een formele rechtspositie van gedetineerden, maar enkel als het om werkelijke rechten gaat. De andere invulling van het begrip stelt dat het niet gaat om rechten, maar om gunsten. Van een echte regeling van de formele rechtspositie van gedetineerden kan weliswaar nog niet gesproken worden omdat er niet geëxpliciteerd wordt bij welke instantie

---

²⁶ DUPREEL, J., ‘Une notion nouvelle: les droits des détenus, *R.D.P.*, 1957-1958, 163-178.

²⁷ DUPREEL, J., ‘Een nieuw begrip: de rechten der gevangenen’, *Bulletin van het Bestuur der Strafinrichtingen*, 1958, 363-377; DUPREEL, J., *Penitentiaire studiën en perspectieven*, Nijvel, Penitentiaire Drukkerij, 1960, p. 103.

en hoe een gevangene een klacht moet indienen. Enkel de mogelijkheid om een klacht in te dienen is opengesteld.

3. Het doctoraatsproefschrift van Eliaerts (1977)

In zijn doctoraatsproefschrift 'De fundamentele rechten van veroordeelde gedetineerden' stelt Eliaerts dat op basis van een klassieke interpretatie van het toenmalig art. 7 GW²⁸ er eigenlijk geen rechten zijn voor gedetineerden, maar wel heel veel gunsten. Door de wettelijke vrijheidsberoving wordt er ook getornd aan andere fundamentele rechten. Als gevolg daarvan zijn er in België geen regels of procedures die de rechten tijdens de detentie waarborgen en er zijn geen rechten, maar des te meer gunsten²⁹.

Vanuit deze problematiek pleit Eliaerts dan ook voor een goede rechtspositieregeling. Hij wenst minstens een aantal fundamentele rechten in te stellen in verband met de resocialisering, de arbeid, de vrije meningsuiting, het contact met de buitenwereld, non-discriminatie,... Er is een intern-administratief klachtrecht, dat is het recht dat de gevangenen hebben om in de gevangenis zelf een klacht te kunnen indienen. Maar een klacht indienen bij de Raad van State of bij de burgerrechter en de strafrechter moet ook mogelijk worden. Evenzeer is het de overtuiging van Eliaerts dat een rechter betrokken moet worden bij de strafuitvoering³⁰. Deze persoon is onafhankelijk en onpartijdig terwijl het gevangenisbestuur dat niet is.

4. Preadvies van Eliaerts en Rozie betreffende het toezicht op de uitvoering van de straf (1977-1978)

C. Eliaerts en M. Rozie geven een preadvies, een ontwerp van hoe het toezicht op de strafuitvoering er volgens hen zou moeten uitzien³¹.

---

²⁸ Het toenmalig art. 7 GW is nu het huidige art. 12 GW.

²⁹ ELIAERTS, C., *De fundamentele rechten van gedetineerden*, doctoraatsproefschrift Criminologie, V.U.Brussel, 1977, p. 154.

³⁰ ELIAERTS, C., *o.c.*, 329-344.

³¹ ELIAERTS, C. & ROZIE, M., 'Toezicht op de uitvoering van de straf', *Rechtskundig Weekblad*, 1977-1978, 2409-2428.

Op het ogenblik dat het preadvies opgesteld is (1977-1978), bestond er geen enkele gerechtelijke controle op de beslissingen die in het kader van de strafuitvoering genomen werden. De Raad van State was een orgaan dat in theorie aangesproken had kunnen worden, maar deze instantie verklaarde zich tot in de jaren '80 onbevoegd voor materies uit de penitentiaire wereld. Dat maakte dat de penitentiaire administratie een ruime discretionaire bevoegdheid bezat. De gedetineerde kon enkel een zuiver administratief beroep bij de penitentiaire overheid aantekenen op basis van de penitentiaire reglementen. Dat maakt dat er nauwelijks procedurele waarborgen bestonden.

In het ontwerp blijkt dat het noodzakelijk is om een gerechtelijk controleorgaan voor de toepassing van strafsancities op te richten³²: de beslissingen die in de fase na de veroordeling genomen worden ten aanzien van een delinquent inzake zijn persoonlijke vrijheid en zijn juridisch statuut, vragen de tussenkomst van een onafhankelijke scheidsrechter die op een goede en onafhankelijke wijze de -soms tegenstrijdige- belangen van de delinquent en de samenleving moet beslechten. Eliaerts en Rozie zijn van mening dat enkel de rechterlijke macht deze opdracht kan vervullen. Zij schrijven aan deze macht een cruciale rol toe. De rechter neemt tijdens de strafuitvoering beslissingen over de persoonlijke vrijheid en de andere fundamentele rechten van gevangenen. Dat zijn beslissingen die hem op grond van de Belgische Grondwet toegewezen zijn. Aan het principe van de scheiding der machten wordt aldus niet geraakt³³.

Ratione materiae zullen de bevoegdheden van de executierechter achtvoudig zijn³⁴. De executierechter is bevoegd voor:

1. het toezicht op de strafuitvoering. Deze bevoegdheid betreft de controletaak van de rechter op de strafuitvoering. Die taak kan enkel uitgevoerd worden wanneer de rechter op geregelde tijdstippen de gevangenen gaat bezoeken en er contacten met gedetineerden onderhoudt. Op die wijze kunnen gedetineerden bepaalde zaken of problemen opwerpen, of zelfs een klacht indienen.
2. het advies met betrekking tot de keuze van de strafinrichting. Als men tijdens de detentie een gevangene naar een andere gevangenis wil overbrengen, kan er aan de rechter advies gevraagd worden.

---

³² ELIAERTS, C. & ROZIE, M., *l.c.*, 2413.

³³ ELIAERTS, C. & ROZIE, M., *l.c.*, 2416.

³⁴ ELIAERTS, C. & ROZIE, M., *l.c.*, 2421-2427.

3. weekendarresten, beperkte hechtenis en halve vrijheid.
4. de voorwaardelijke invrijheidsstelling
5. de voorlopige invrijheidsstelling.
6. de terbeschikkingstelling van de regering.
7. het penitentiair verlov.
8. het hoger beroep voor disciplinaire sancties. In geval van ernstige disciplinaire sancties of in de gevallen waar de fundamentele rechten van gedetineerden beperkt worden, is het gewenst om een hoger beroep te voorzien. Maar deze tussenkomst van de rechter is slechts mogelijk indien er werk gemaakt wordt van een werkelijke regeling van een statuut voor gedetineerden.

Het moge duidelijk wezen dat vooral de bevoegdheden van toezicht op de gevangenen en van hoger beroep voor disciplinaire sancties van belang zijn voor de formele rechtspositie van gedetineerden.

Opvallend is dat het ontwerp van Eliaerts en Rozie sterk gelijkloopt met het doctoraatsproefschrift van Eliaerts. Op zich is dat ook niet echt verwonderlijk: beide werken zijn gemaakt in dezelfde tijdsperiode en een doctoraatsproefschrift is een werk van jaren waarin bepaalde ideeën als het ware dienen te 'rijpen'. De ideeën waren al aanwezig en zijn dan ook in de gedachten blijven hangen. Vernoemde reden en redenen van ontsluiting en beschikbaarheid van informatie over het doctoraatsproefschrift van Eliaerts maken dat het ontwerp van Eliaerts en Rozie in dit deel uitgebreider besproken is geweest.

5. België dicht bij een beklagrecht in de jaren '80

In de jaren '80 stond er iets op til rond de formele rechtspositie van gevangenen. Er kwam meer maatschappelijke aandacht voor de problemen in de gevangenen. Hier wordt er ingegaan op de Hoge raad voor het Penitentiair Beleid en op het voorontwerp voor een nieuw strafwetboek van de Koninklijke commissaris R. Legros.

5.1. De Hoge Raad voor Penitentiair Beleid (1981)

De Hoge Raad voor het Penitentiair Beleid werd opgericht als een hoog adviesorgaan van de Minister van Justitie. Het merendeel van haar bedrijvigheden besteedde de Hoge Raad aan het adviseren van de Minister van Justitie en aan het uitwerken en voorstellen van alternatieven³⁵.

Er werd een werkgroep ‘Rechtspositie van gedetineerden’ opgericht. Deze werkgroep vroeg aan de directeurs van de gevangnissen om tussen de periode van 1 tot 15 december 1980 alle genomen beslissingen ten aanzien van gedetineerden te registreren. Op basis van die verzamelde gegevens bracht de Hoge raad advies uit aan de Minister van Justitie³⁶. Samenvattend kan er gesteld worden dat er van rechten slechts sprake kan zijn als de directeur van de gevangenis zijn beslissing dient te motiveren en als die beslissingen gecontroleerd worden door een onafhankelijk orgaan. In plaats van een limitatieve codex van rechten voor gedetineerden is het beter zich te laten leiden door de rechtspraak. Deze is veel flexibeler en kan in veel grotere mate inspelen op de realiteit van de veranderingen in de penitentiaire wereld. Een codex is statisch en is daardoor moeilijk te veranderen. Het gevaar bestaat erin dat een codex deels achter de realiteit aanholt. Alvorens nieuwe bepalingen aan een wet toegevoegd worden of alvorens er een wetswijziging gebeurt, zijn die nieuwe gedragingen die als problematisch gepercipieerd worden, reeds gesteld.

Een andere grote opdracht van de Hoge Raad voor het Penitentiair Beleid was het uitwerken van een beklagrecht. Via een werkgroep werd alles voorbereid, waarbij ook de directeurs van gevangnissen betrokken werden. Enkel over de modaliteiten van het beklagrecht (de gronden, de procedures, de bevoegde instanties,...) werd nog gediscussieerd³⁷. Met meerderheid werd aangenomen dat er een codex diende te zijn om de domeinen waarvoor beklag mogelijk is, af te bakenen en dat de bestuurscommissie (de commissie van toezicht) de bevoegde instantie was en dat de beklagprocedure enige drempel naar de gevangenen diende in te houden zodat gevangenen de procedure niet zouden aanwenden voor bagatellen³⁸. Uiteindelijk is het beklagrecht er dan toch niet gekomen omdat het verkieslijker was om eerst de rechtspositie van de gedetineerden uit te werken en pas daarna na te denken over een

---

³⁵ PIETERS, F., ‘Hoe zit dat nou precies met de rechtspositie van gedetineerden in België?’, *Sancties*, 1990, afl. 5, p. 278.

³⁶ DETIENNE, J., HOUCHON, G. en PETERS, T., ‘Hoge Raad voor Penitentiair Beleid : rapport betreffende de werkzaamheden, adviezen en grote opties van penitentiair beleid (1978-1982)’, *Panopticon*, 1986, 585-589.

³⁷ PIETERS, F., *l.c.*, p. 279.

³⁸ *Ibid.*, p. 279.

beklagrecht³⁹. Aangezien er toen niet direct vernieuwingen in verband met de rechtspositieregeling van gedetineerden ingesteld werden, is de idee van een beklagrecht op de achtergrond gekomen en uit de gedachten van de beleidsmakers verdwenen.

5.2. Het voorontwerp van strafwetboek van R. Legros (1986)

5.2.1. *Historiek van het voorontwerp Legros:*

Door de aanneming van het Koninklijk Besluit van 6 april 1976 werd in België een Commissie opgericht voor de herziening van het Strafwetboek. De commissie werd belast met het bepalen van de oriëntatie van de te nemen hervormingen en het opstellen van een voorontwerp van een nieuw strafwetboek. De eerste fase duurde tot 1979 want dan werd er een rapport over de te nemen hervormingen uitgebracht. De tweede en laatste fase werd in 1983 opgedragen aan de daartoe benoemde Koninklijke Commissaris R. Legros⁴⁰. In 1986 stelde hij zijn Voorontwerp van Strafwetboek aan de wereld voor⁴¹. Helaas voor hem en voor vele anderen is het gebleven bij een voorontwerp. Het voorontwerp van Legros heeft nooit de hele weg van de totstandkoming van een wet afgelegd. Het was een revolutionair voorontwerp met goede initiatieven, maar het is nooit tot wet uitgegroeid.

5.2.2. *Inhoud van het voorontwerp:*

In het voorontwerp van een nieuw strafwetboek gaat veel aandacht naar de fase van de strafuitvoering. De meest opvallende vernieuwing is de oprichting van een executierechtbank die, met betrekking tot de strafuitvoering, verregaande bevoegdheden krijgt⁴².

A. De samenstelling van de Executierechtbank:

De executierechtbank zou een nieuwe afdeling worden binnen de rechtbank van eerste aanleg en zou bestaan uit drie rechters. In bepaalde voorziene gevallen kan een adviserend persoon -

---

³⁹ *Ibid.*, p. 280.

⁴⁰ CLAES, P. (1986-1987), *o.c.*, II, p. 454.

⁴¹ LEGROS, R., Voorontwerp van Strafwetboek, Uitgave van het Belgisch Staatsblad, 1986, 231 p.

⁴² TULKENS, F., 'Des peines sans droit', *J.T.*, 1988, 577-583.

een arts, een lid van de Commissie ter Bescherming van de Maatschappij en dergelijke meer-
de rechtbank vervoegen⁴³.

B. De bevoegdheden van de Executierechtbank:

In verband met de bevoegdheden van de executierechtbank dient er een onderscheid gemaakt te worden tussen enerzijds de algemene bevoegdheid en anderzijds de bijzondere bevoegdheden van deze strafuitvoeringsrechtbank.

1° Voorgesteld art. 554 Sv.⁴⁴ regelt de algemene bevoegdheid: “Buiten de bijzondere bevoegdheden bij de wet bepaald, heeft de executierechtbank een algemene bevoegdheid: zij gelast, na de inrichtingsdirecteur te hebben gehoord, de staking van elke inbreuk op de grondrechten van de gedetineerden, van elke tergende of discriminerende maatregel jegens hen genomen; zij ziet toe, na de inrichtingsdirecteur te hebben gehoord, op de wettelijkheid en de omvang van de tuchtsancties; de directeur geeft terstond aan de voorzitter van de executierechtbank kennis van de tuchtsancties die hij uitspreekt, onder opgaaf van redenen.” Deze bepaling houdt een zeer algemene bevoegdheid in waardoor het hele penitentiaire gebeuren omvat wordt.

2° De bijzondere bevoegdheden van de executierechtbank beperken zich vooral tot de externe rechtspositie van de gedetineerden: de voorwaardelijke invrijheidstelling⁴⁵ (art. 162 Voorontwerp), de voorlopige invrijheidstelling⁴⁶ (artikelen 104, 105, 108 Voorontwerp), het penitentiair verlof⁴⁷ (art. 107 Voorontwerp) en de geleidelijke invrijheidstelling⁴⁸ (art. 107 Voorontwerp).

Een andere bijzondere bevoegdheid is het beklagrecht. Volgens art. 556 Sv.⁴⁹ heeft de belanghebbende veroordeelde het recht zijn zaak aanhangig te maken door middel van een verzoekschrift bij de executierechtbank. Ook ambtshalve of bij vordering van het Openbaar Ministerie kunnen de zaken ter kennis van deze rechtbank gebracht worden. Voor het eerst in

---

⁴³ PIETERS, F., *l.c.*, p. 280.

⁴⁴ LEGROS, R., *o.c.*, p. 79.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 55.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 35.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 35.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 35.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 80.

België heeft men vanuit de overheid nagedacht over en zijn er concrete initiatieven genomen om een formele rechtspositieregeling voor de strafrechtelijk veroordeelden werkelijk op te zetten. Het discours over rechten van gedetineerden en hun formele rechtspositie loopt al veel langer, maar het is pas in 1986 dat voor de eerste maal initiatief genomen wordt om een formele rechtspositieregeling realiteit te laten worden. Gedetineerden zouden aldus een klacht kunnen indienen bij die strafuitvoeringsrechtbank. Maar een goed werkende beroepsmogelijkheid is er niet geschapen⁵⁰. Beroep ten gronde bij een kamer van het Hof van Beroep is niet mogelijk. Wel is er voorzien in Cassatieberoep. Maar beroep in Cassatie handelt niet over de feitelijke gronden, slechts enkel over juridische gronden en procedures. Naar de geest van dit voorontwerp heeft de gedetineerde geen volwaardig verweermiddel om de vonnissen die door de executierechtbank uitgesproken worden, ook daadwerkelijk te betwisten. De gedetineerde kent aldus geen echte verhaalsmogelijkheid.

C. Een evaluatie van de Executierechtbank:

Het Voorontwerp van Strafwetboek van Legros bevat een aantal positieve en sterke punten, maar ook een aantal negatieve⁵¹.

De sterke punten en vernieuwingen dat het voorontwerp met zich meebrengt hebben vooral betrekking op de instelling van een rechtbank voor de betwisting van beslissingen die gaan over de strafuitvoering. Zo zou door de instelling van een eigen afdeling binnen de rechtbank van eerste aanleg, het zeer eigen karakter van de strafuitvoering tot uiting komen en erkend worden. Het gaat om een onafhankelijke rechtsinstantie die komaf moet maken met de (te) grote discretionaire bevoegdheid van de penitentiaire administratie en de gevangenen. Ze voert een rechterlijke controle uit op de legaliteit en rechtmatigheid van de strafuitvoering. Last but not least is er een regeling van de formele rechtspositie van gedetineerden die aldus een beklagrecht krijgen.

Evenzeer kunnen er enkele kritische kanttekeningen bij het voorontwerp gemaakt worden.

De samenstelling van de executierechtbank is te eenzijdig⁵²: van multidisciplinariteit is geen sprake. Enkel rechters zetelen in de strafuitvoeringsrechtbank wat tot gevolg heeft dat er een te exclusief juridische aanpak is van de zaken die aan de rechters voorgelegd worden.

---

⁵⁰ PIETERS, F., 'De uitvoering van de straffen en de uitvoeringsrechtbank', *Panopticon*, 1987, p. 492.

⁵¹ DUPONT, L. en PETERS, T., 'Het voorontwerp Legros: op weg naar een executierechtbank in België?', *Proces*, 1987, 23-26.

⁵² PIETERS, F., *l.c.*, 490-491.

Hierbij aansluitend geldt de kritiek dat er te weinig gedragswetenschappers betrokken worden. Biologen, psychologen, psychiaters e.d. kunnen een ander en zeer interessant licht werpen op een welbepaalde individuele delinquent.

Hoewel de formele rechtspositie van gedetineerden geregeld is, is er niet in een beroepsmogelijkheid ten gronde voorzien. Daarbij komt nog dat er geen inhoudelijke rechten voor gedetineerden, de zogenaamde materiële rechtspositie, geformuleerd worden⁵³. Dat heeft als resultaat dat een gevangene wel kan klagen, maar als men niet weet welke precies zijn rechten zijn, wordt het heel duidelijk dat het indienen van een klacht niet eenvoudig is. Het is ook niet duidelijk welke regels de strafuitvoeringsrechtbank zou moeten toepassen.

Maar de meest fundamentele kritiek⁵⁴ is het gevaar voor een te grote afstand tussen de detentiepraxis en de toezichthoudende instantie. Deze laatste instantie mag niet te dicht bij de praktijk staan daar ze steeds onafhankelijk dient te blijven. Maar toch moet er contact gehouden worden. Veelal wordt de nadruk gelegd op de geschillen en de conflicten. En dat is niet goed omdat een dergelijke benadering de relatie tussen de gevangeniswereld en de rechtsinstantie 'juridiseert'. Het juridische aspect dient uit die relatie genomen te worden en overleg en bemiddeling dienen in de plaats te komen.

6. Het voorstel tot een beginselenwet (1996-2005)

In het kader van dit hoofdstuk wordt enkel de geschiedenis en de eigenlijke totstandkoming van de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden uit de doeken gedaan. Een meer inhoudelijke en kritische bespreking van de eigenlijke Basiswet van 2005 komt in het volgende hoofdstuk aan bod.

Tot op heden wordt het leven van gedetineerden binnen de gevangensmuren georganiseerd door een moeilijk te ontwarren kluwen aan (rechts)regels. Zo zijn er het 'Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen', de 'Algemene Instructie voor de Strafinrichtingen' en talrijke -vaak moeilijk toegankelijke- ministeriële omzendbrieven. Slechts heel zelden zijn er wetten in de formele zin van het woord. Het overgrote merendeel van de bepalingen heeft niet het statuut van een wet en heeft dan ook haar rechtskracht niet. De bestaande bepalingen missen voldoende juridische draagkracht, waardoor gedetineerden geen rechten kunnen

---

⁵³ ELIAERTS, C. en PETERS, T., 'Considérations sur le tribunal de l'application des peines (avant-projet R. Legros)', Extrait des *Ann. Dr. Louvain*, tome XLVI, 3, 1986, 147-167.

⁵⁴ PIETERS, F., *l.c.*, p. 493.

afdwingen en zich aldus in een gunstenstelsel bevinden⁵⁵. Hierop is uit de wetenschappelijke en criminologische wereld al heel wat kritiek gekomen.

Mede vanuit een legitimizeits- en legaliteitscrisis groeit het besef dat er iets gedaan moet worden. Sinds de jaren '70 wordt de legitimizeit van het hele strafrechtstelsel in vraag gesteld⁵⁶. Een veel gehoorde kritiek is: "Nothing works!" Dat betekent dat het hele strafrechtstelsel er niet in geslaagd is de criminaliteit te doen dalen. Sommigen pleiten voor een abolitionisme, namelijk het afschaffen van het strafrecht en conflictbemiddeling in de plaats ervan te stellen. Anderen willen terug naar het klassieke repressievere strafrecht. Nog anderen zien heil in een herstelrecht. Tijdens de jaren '90 wordt het hoog tijd dat mensen zien dat het strafrechtstelsel wel werkt. De legaliteitscrisis⁵⁷ is doorheen de jaren een belangrijker factor beginnen te spelen. Zoals in vorige paragraaf reeds gesteld, is de rol van de wetgevende macht in de fase van de strafuitvoering uiterst gering. Het legaliteitsprincipe is verlaten omdat er niet geëxpliciteerd wordt wat de specifieke inhoud en draagwijdte van de vrijheidsbenemende straf is. Die worden de facto bepaald door de uitvoerende macht: de gevangenis zelf, het centraal bestuur,...

Op 19 juni 1996 stelde toenmalig minister van Justitie S. De Clerck zijn oriëntatienota 'Strafbeleid en gevangenisbeleid'⁵⁸ voor in de Commissie voor Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Daarbij gaf hij de opdracht aan Professor L. Dupont van de Katholieke Universiteit Leuven om een "Voorontwerp van Beginselenwet en tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende sancties" uit te werken⁵⁹. In het ontwerp dienden vijf grote elementen wettelijk geregeld te worden. Het gaat om volgende aspecten⁶⁰: ten eerste de basisbeginselen voor de behandeling van gedetineerden, ten tweede het doel of meerdere doelen van de gevangenisstraf, ten derde de wettelijke regeling van de interne rechtspositie

---

⁵⁵ COVELIERS, H., 'Een hervorming van het gevangeniswezen mag niet voorbij gaan aan een regeling van de rechtspositie van de gedetineerden' in: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, p. 86.

⁵⁶ VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, Strafprocesrecht & Internationaal Strafrecht In Hoofddlijnen* (vijfde herwerkte uitgave), I, Antwerpen, Maklu, 2003, 31-35.

⁵⁷ NEYS, A., 'Een beknopte reconstructie van de totstandkoming van het voorontwerp' in: Gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. Op weg naar een basiswet, *Metanoia. Driemaandelijks contactblad katholieke aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, 2000, 4de kwartaal, 53-56.

⁵⁸ Oriëntatienota 'Strafbeleid en Gevangenisbeleid', Brussel, Ministerie van Justitie, 1996, 44-46.

⁵⁹ SNACKEN, S., 'Omdat (alle) mensen belangrijk zijn. Bedenkingen bij een 'Proeve van voorontwerp van Beginselenwet gevangeniswezen en tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen', *Panopticon*, 1998, p. 3.

⁶⁰ SMAERS, G., 'De lange weg naar een Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden' in: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, p. 10.

van gedetineerden, ten vierde de wettelijke regeling van de externe rechtspositie van gedetineerden en ten vijfde de invoering van een beklagrecht voor gedetineerden.

Professor Dupont beëindigde zijn taak na één jaar met een ‘Proeve van voorontwerp’ op 30 september 1997. Hij beschouwde het werk als nog niet beëindigd aangezien het voorontwerp enkel betrekking had op de rechtspositie van gedetineerden die tot vrijheidsstraffen veroordeeld waren, en niet op voorlopig gehechten of geïnterneerden⁶¹.

Aansluitend bij de ‘Proeve van voorontwerp’ van L. Dupont werd bij K.B. van 25 november 1997 een commissie opgericht, namelijk de commissie ‘Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden’⁶². Dupont nam het voorzitterschap van deze commissie waar. Vermelde commissie wordt dan ook wel eens de Commissie Dupont genoemd. Ze had onder meer als taak het voorontwerp uit te breiden tot de categorieën van verdachten, beklaagden en beschuldigen, tevens diende ze het idee van een strafuitvoeringsrechtbank uit te werken. In mei 2000 diende de commissie haar eindverslag⁶³ in. Het eindverslag werd aan de minister van Justitie overhandigd. Vanaf dan was het aan de wetgevende macht om iets te doen met dat verslag.

Na de regeringwissel van 1999 werden er nieuwe accenten gelegd in de penitentiaire politiek⁶⁴. Men was van oordeel dat de externe rechtspositie van gedetineerden en de invoering van strafuitvoeringsrechtbanken ook nagestreefd dienden te worden. Er werd beslist dat de Commissie Dupont zich enkel diende te richten op de interne en de formele rechtspositie van gedetineerden⁶⁵. Voor de externe rechtspositie werd er op 27 juni 2000 via een K.B. een nieuwe commissie opgericht, de commissie ‘Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting’ onder voorzitterschap van Holsters. Daardoor is deze commissie ook wel bekend onder de naam Commissie Holsters⁶⁶. Haar opdracht was het uitwerken van een voorontwerp met memorie van toelichting met

---

⁶¹ *Ibid.*, 10-11.

⁶² VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, p. 13.

⁶³ Commissie Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden’ (Commissie Dupont), *Voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. Conceptnota externe rechtspositie van veroordeelde gedetineerden en instelling van penitentiaire rechtbanken*, 2000, 75 p.

⁶⁴ SMAERS, G., *l.c.*, p. 11.

⁶⁵ KONINKLIJK BESLUIT van 27 juni 2000 houdende oprichting van een commissie ‘strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting’, *S.B.*, 13 maart 2000.

⁶⁶ SMAERS, G., ‘De basiswet in het licht van de internationale mensenrechten’ in *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R., VAN DAELE, D., SPRIET, B., (eds.), Universitaire Pers Leuven, Leuven, 2005, p. 523.

betrekking tot het instellen van strafuitvoeringsrechtbanken, de straftoemeting en de externe rechtspositie van veroordeelde gedetineerden. De Commissie Holsters bracht op 9 mei 2003 verslag uit. Op 15 juli 2005 werd het wetsontwerp inzake de strafuitvoeringsrechtbank door de Senaat goedgekeurd.

Nadat het eindverslag van de Commissie Dupont voorgelegd was legde het voorontwerp van Basiswet de wetgevende weg af naar de totstandkoming van de wet. In 2001⁶⁷ en in 2003⁶⁸ werden er wetsvoorstellen ingediend. Deze voorstellen werden uitvoerig besproken in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en werden verschillende malen geamendeerd. Op 12 januari 2005 werd de Basiswet uiteindelijk goedgekeurd⁶⁹. In globale lijnen komt de stemt de uiteindelijke wet overeen met het oorspronkelijke voorontwerp. Wel is er één belangrijke aanpassing gebeurt, namelijk dat de Basiswet ook van toepassing geworden is op geïnterneerden, hoewel dit ingaat tegen de filosofie van Dupont die een specifiek rechtsstatuut voor geïnterneerden bepleit⁷⁰. De publicatie in het Staatsblad betekende evenwel niet dat daarmee de Basiswet ook werkelijk in werking trad. Overeenkomstig artikel 180 van de Basiswet bepaalt de koning de datum waarop de wet of bepaalde delen van de wet in werking treden. Het is een proces dat langzaam dient te gaan omdat de basiswet een heuse hervorming van de penitentiaire wereld met zich meebrengt. De belangrijkste wijziging die reeds gemaakt is, betreft de invoering van een nieuwe tuchtprocedure⁷¹. Het is nu dus eindelijk wettelijk geregeld. Het staat op papier en het kan niet genoeg worden benadrukt hoe noodzakelijk deze basiswet is. Maar papier blijft maar papier. Er is politieke wil nodig om het recht van gedetineerden op een menswaardige behandeling ook hard te maken. Een veel gestelde vraag en kritiek is waar de uitvoeringsbesluiten, die nodig zijn om de woorden uit de wet in tastbare realiteit om te zetten, blijven. Het grote risico is en blijft dat de politieke interesse wegebt en

---

⁶⁷ WETSVOORSTEL VAN BASISWET van 17 juli 2001 betreffende gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden, 2001, Doc. 1365/001, 180 art.

⁶⁸ WETSVOORSTEL VAN BASISWET van 30 juli 2003 betreffende gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden, 2003, Doc. 0231/001, 172 art.

⁶⁹ Wet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden, *B.S.*, 1 februari 2005, 2815-2851.

⁷⁰ DECLERCK, W. en BOONE, R., 'De wet-Dupont is een meesterwerk. Directeur gevangeniswezen John Vanacker over de basiswet die gedetineerden rechten geeft', *De Juristenkrant*, 2005, nr. 112, p. 8; BEGHIN, J., HARFORD, A., LANDENNE, Ph., WESTHOF, I., *Le prisonnier. Un citoyen! Vers une réforme du régime pénitentiaire...Résumé de l'avant projet de loi de principes relative à l'administration pénitentiaire et au statut juridique du détenu. Positions et commentaires du Réseau*, Brussel, publié par La Commission Justice et Paix au nom du Réseau pour une réforme globale du régime carcéral, 2002, 37 p.

⁷¹ MINISTERIELE OMZENDBRIEF nr. 1777 2 mei 2005 betreffende de tuchtprocedure ten aanzien van gedetineerden.

dat er van de basiswet enkel een papieren versie overblijft. De zwakste schakel in deze wet is, hoewel ze bestaat, dat gedetineerden zich er nog niet op kunnen beroepen.

7. Conclusie

Zoals in de inleiding reeds aangehaald werd was het niet de bedoeling om alle veranderingen en ideeën te bespreken. Enkel de belangrijkste standpunten hebben in dit hoofdstuk een plaats gekregen. Ideeën over de rechtspositie van gedetineerden bestaan reeds enkele decennia. Toch is de aandacht voor de rechtspositie van gedetineerden van heel recente datum. Tijdens de 19^e eeuw tot midden van de 20ste eeuw werd er met geen woord over gerept. Het is slechts vanaf de jaren '80 dat de overheid reële initiatieven genomen heeft. Het eerste -en de facto enige- initiatief dat succesvol is gebleken, is de invoering van de Basiswet Gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden, hoewel de effectiviteit van de implementatie in de toekomst nog uitgemaakt zal moeten worden.

De eerste persoon die het in België over de 'rechten van gedetineerden' had, was J. Dupreel in 1957. Volgens hem kan de invulling van het begrip veranderen: het ene moment is het 'een werkelijk recht dat aanleiding kan geven tot een verweermiddel bij een rechterlijk of bestuurlijk gezag of organisme' terwijl het op een ander moment slechts 'zekere toegevingen door het bestuur toegekend aan de gevangenen' zijn. Slechts in beperkte zin is er sprake van een formele rechtspositie.

In zijn doctoraatsproefschrift 'De fundamentele rechten van veroordeelde gedetineerden' stelt Eliaerts in 1977 dat gedetineerden eigenlijk geen rechten hebben, maar wel heel veel gunsten. Door de wettelijke vrijheidsberoving wordt er ook getornd aan andere fundamentele rechten. Als gevolg daarvan zijn er in België geen regels of procedures die de rechten tijdens de detentie waarborgen en er zijn geen rechten, maar des te meer gunsten. Vanuit deze problematiek pleit Eliaerts dan ook voor een goede rechtspositieregeling, ook van de formele rechtspositie.

Eliaerts en Rozie geven in 1978 een preadvies van hoe het toezicht op de strafuitvoering er volgens hen zou moeten uitzien. Het is noodzakelijk om een gerechtelijk controleorgaan voor de toepassing van strafsancities op te richten, met name de instelling van een executierechter.

Vooral zijn bevoegdheden inzake toezicht op de gevangenen en hoger beroep voor disciplinaire sancties zijn van belang voor de formele rechtspositie van gedetineerden.

In de jaren '80 stond België dicht bij een beklagrecht voor gedetineerden. Er werd een Hoge Raad voor het Penitentiair Beleid opgericht. Een opdracht van de Hoge Raad was het uitwerken van een beklagrecht maar uiteindelijk is het beklagrecht er dan toch niet gekomen omdat het verkieslijker geacht werd om eerst de rechtspositie van de gedetineerden uit te werken en pas daarna na te denken over een beklagrecht. Een ander initiatief in de jaren '80 was het voorontwerp van een nieuw strafwetboek door Legros in 1986. Voor het eerst in België heeft men vanuit de overheid nagedacht en zijn er concrete initiatieven genomen om een formele rechtspositieregeling voor de strafrechtelijk veroordeelden werkelijk op te zetten. Een goed werkende beroepsmogelijkheid is er niet geschapen: beroep ten gronde bij een kamer van het Hof van Beroep is niet mogelijk. Het voorontwerp bevatte een aantal heel sterke punten, maar het bleef slechts bij een voorontwerp.

Sinds 1996 werd gewerkt aan een beginselenwet of een basiswet die de rechten van gedetineerden eindelijk eens goed zou omschrijven en tot gevolg zou hebben dat gedetineerden er ook werkelijk gebruik van zouden kunnen maken. De Basiswet heeft een lange weg afgelegd, gaande van een 'Proeve van Beginselenwet' van Prof. dr. L. Dupont over een speciaal daartoe opgerichte commissie en wetsvoorstellen tot de uiteindelijke goedkeuring van de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden begin 2005.

Hoofdstuk 3: De rechtsbronnen inzake de formele rechtspositie van gedetineerden

1. Inleiding

In dit hoofdstuk is het de bedoeling te kijken naar de rechtsbronnen, met andere woorden wordt onderzocht welke rechtsbronnen een zekere waarde kunnen hebben voor de formele rechtspositie van gedetineerden en welke specifieke bepalingen van die bronnen van belang zijn. Er kan niet gesproken worden over een rechtspositie en over rechten zonder de concrete rechtsbepalingen aan te duiden.

Vooreerst worden internationale rechtsbronnen onder de loep genomen. Een eerste categorie gaat over mensenrechten, wat intrinsiek fundamentele rechten zijn. De UVRM, het EVRM en het BUPO-verdrag leveren bepalingen die de formele rechtspositie van gedetineerden regelen. Deze verdragen zijn niet specifiek op gedetineerden van toepassing, maar aangezien hun draagkracht reikt tot alle personen vallen gedetineerden er ook onder. Een tweede categorie behandelt de minimaregels, meer bepaald de European Prison Rules met inbegrip van haar nieuwste versie. Daarna komen de 'Body Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment' aan bod.

Het tweede luik in dit hoofdstuk gaat dieper in op de nationale rechtsbronnen. In eerste instantie wordt aandacht besteed aan de grondwet. Daarna komt het Wetboek van Strafvordering aan bod. Een derde punt gaat over de penitentiaire reglementen, waarvan er in België twee zijn: Het Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen en de Algemene Instructie voor de Strafinrichtingen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de ministeriële omzendbrieven en het intern reglement van elke gevangenis als rechtsbronnen. In laatste instantie wordt de sprong gemaakt naar de in het vorig hoofdstuk reeds besproken Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. Meer in detail wordt er stil gestaan bij de bepalingen over de inspectie van gevangnissen en de klachtprocedure.

2. Internationale rechtsbronnen

2.1. Mensenrechten

2.1.1. *Inleiding:*

De mensenrechten zijn zowat de hoogste rechtsgoederen die er bestaan. Ze worden geconcipieerd als de meest fundamentele rechten waarover een persoon kan beschikken. Mensenrechten worden in die optiek ook wel eens grondrechten genoemd. Mensenrechten zijn essentieel, “ze worden geacht de weergave en uitdrukking te zijn van algemeen aanvaarde en aan de menselijke natuur inherente beginselen”⁷². In die zin zijn ze fundamenteel van aard. De creatie, het behoud en de verdere verdieping van mensenrechten hebben altijd dezelfde doelen voor ogen gehad: enerzijds het individu beschermen tegen onrechtmatig of machtsoverschrijdend overheidsoptreden en anderzijds het creëren van een menswaardig kader waarin elke persoon zich ten volle kan ontplooien.

2.1.2. *De Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM):*

De UVRM⁷³ werd in 1948 uitgevaardigd door de in 1945 opgerichte Verenigde Naties. Het is te beschouwen als het eerste mensenrechtenverdrag, maar het heeft juridisch gezien geen bindend karakter⁷⁴. Een echt verdrag is het niet, het is eerder een (beginsel)verklaring. Nationale staten zijn niet verplicht zich eraan te houden. Toch heeft de UVRM een grote symbolische waarde: ze wordt geaccepteerd en -althans in principe- gerespecteerd door alle landen die lid zijn van de Verenigde Naties. Het is een grote inspiratiebron geweest voor latere internationale wetgevende initiatieven.

Belangrijk voor de formele rechtspositie van gedetineerden zijn de artikelen 8 en 10 van de UVRM: art. 8 bepaalt dat iedereen, en dus ook een gedetineerde, het recht heeft om klacht in te dienen of een zaak aanhangig te maken in het geval dat zijn grondrechten geschonden worden. Men heeft recht op een effectief verhaalmiddel:

---

⁷² VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., *Grondslagen van Publiek Recht*, Brugge, Vanden Broele, 2003, p. 443-457.

⁷³ X (1998/07/20), ‘Universele Verklaring van de rechten van de Mens’ in United Nations Department of Public Information [WWW] United Nations: <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/dut.htm> [15/03/2006].

⁷⁴ VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., *o.c.*, p. 440.

‘Een ieder heeft recht op daadwerkelijke rechtshulp van bevoegde nationale rechterlijke instanties tegen handelingen, welke in strijd zijn met de grondrechten hem toegekend bij Grondwet of wet.’

Art. 10 UVRM regelt het recht op toegang tot een rechtbank:

‘Een ieder heeft, in volle gelijkheid, recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie bij het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen en bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgung.’

2.1.3. *Het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM):*

Het EVRM werd op 4 november 1950 goedgekeurd door het Parlement van de Raad van Europa en trad in 1953 in werking⁷⁵. Doorheen de tijd zijn er verschillende protocollen aan het verdrag toegevoegd. Dankzij deze protocollen is het mogelijk geweest om het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op te richten. Het Hof zetelt in Straatsburg en elke persoon, ook gedetineerden, kunnen bij het Hof een individuele klacht indienen tegen een schending van een mensenrecht. Het EVRM heeft in België een directe en bindende werking. Dat betekent dat het EVRM in België toegepast kan worden zonder dat het geratificeerd en in nationale wetgeving omgezet dient te worden. Het Verdrag heeft ook een bindend karakter, d.w.z. dat de lidstaten gehouden zijn aan de bepalingen in het EVRM. Een burger kan zich in een geding voor een nationale rechter rechtstreeks beroepen op een grondrecht⁷⁶.

Ook hier gaat het om fundamentele rechten of grondrechten die aan elke persoon zonder onderscheid gewaarborgd worden.

Voor de formele rechtspositie van gedetineerden zijn artikelen 6, § 1 en 13 EVRM van belang. Zij regelen respectievelijk het recht op toegang tot een rechtbank en het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel:

---

⁷⁵ *Ibid.*, p. 441; Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, B.S., 19 augustus 1955.

⁷⁶ *Ibid.*, 450-451.

Art. 6, § 1:

‘Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgning heeft eenieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie welke bij de wet is ingesteld...’

Art. 13:

‘Eenieder wiens rechten en vrijheden, welke in dit Verdrag zijn vermeld, zijn geschonden, heeft recht op daadwerkelijke rechtshulp voor een nationale instantie, zelfs indien deze schending zou zijn begaan door personen in de uitoefening van hun ambtelijke functie.’

2.1.4. *Het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BUPO):*

Het BUPO-verdrag werd in 1966 in New-York goedgekeurd en aangenomen. In België had het geen directe werking, men kon er zich aldus niet rechtstreeks op beroepen. De tekst moest omgezet worden in Belgische wetgeving. Het verdrag werd dan ook in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd⁷⁷. Een belangrijke opmerking die bij dit Verdrag dient te worden gemaakt is dat door het erkennen van het individueel klachtenrecht bij het VN comité voor de Rechten van de Mens, toezicht gehouden wordt door een internationaal orgaan op het respecteren van dit verdrag door de Belgische wetgeving⁷⁸.

Voor de formele rechtspositie van gedetineerden zijn de artikelen 2 en 14 van grote waarde:

Art. 2, § 3:

‘Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag verbindt zich:

- a. Te verzekeren dat een ieder wiens rechten of vrijheden als in dit Verdrag erkend, worden geschonden een effectief rechtsmiddel ter beschikking heeft, zelfs indien de schending zou zijn begaan door personen in de uitoefening van hun ambtelijke functie;
- b. Te verzekeren dat omtrent het recht van degene die het rechtsmiddel aanwendt wordt beslist door de bevoegde rechterlijke, bestuurlijke of wetgevende autoriteit, of door een andere autoriteit die daartoe krachtens de nationale wetgeving bevoegd is, en de mogelijkheden van beroep op de rechter verder tot ontwikkeling te brengen;
- c. Te verzekeren dat de bevoegde autoriteiten daadwerkelijk rechtsherstel verlenen, in geval het beroep gegrond wordt verklaard.’

---

⁷⁷ X (s.d.) ‘Het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten’ in Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding [WWW] <http://www.antiracisme.be/nl/wetten/discriminatie/internationaal/bupo.htm> [15/03/2006].

⁷⁸ VANDER BEKEN, T., o.c., p. 166.

Art. 14, 1°:

‘Allen zijn gelijk voor de rechter en de rechterlijke instanties. Bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgung, of het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen in een rechtsgeding, heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling door een bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige bij de wet ingestelde rechterlijke instantie...’

2.2. Minimumregels: de European Prison Rules

In 1955 werd voor de eerste maal in de geschiedenis een geheel van minimaregels voor de behandeling van gedetineerden goedgekeurd⁷⁹. Dat gebeurde op het eerste congres van de Verenigde Naties voor de bestrijding van de misdadigheid en de behandeling van delinquenten te Genève. De Europese vertaling van deze minimaregels resulteerde in resolutie 735 van de Raad van Europa. De Europese versie betreft een aanbeveling aan de regeringen van de lidstaten. Ze heeft met andere woorden geen bindende kracht. In 1987 wordt een nieuwe versie van het geheel van minimaregels voor de behandeling van gedetineerden goedgekeurd. Voortaan wordt er gesproken over de European Prison Rules (EPR)⁸⁰. Ook deze versie is niet-bindend aangezien ze enkel als een aanbeveling geldt. Toch is het een belangrijk instrument in de strijd voor het behoud en de versterking van rechtswaarborgen in de gevangenis.

Specifiek voor de formele rechtspositie van gedetineerden zijn volgende artikels van belang:

Art. 4:

‘There shall be regular inspections of penal institutions and services by qualified and experienced inspectors appointed by a competent authority. Their task shall be, in particular, to monitor whether and to what extent these institutions are administered in accordance with existing laws and regulations, the objectives of the prison services and the requirements of these rules.’

Art. 5:

‘The protection of the individual rights of prisoners with special regard to the legality of the execution of detention measures shall be secured by means of a control carried out, according to national rules, by a judicial authority or other duly constituted body authorised to visit the prisoners and not belonging to the prison administration.’

---

⁷⁹ MUNCIE, J. en SPARKS, R., *Imprisonment: European perspectives*, Londen, Harvester Wheatsheaf, 1991, 204-206.

⁸⁰ Raad van Europa, Ministercomité, Aanbeveling nr. 87(3), Straatsburg, 12 februari 1987.

Art. 41:

‘1. Every prisoner shall on admission be provided with written information about the regulations governing the treatment of prisoners of the relevant category, the disciplinary requirements of the institution, the authorised methods of seeking information and making complaints, and all such other matters as are necessary to understand the rights and obligations of prisoners...’

Art. 42:

‘1. Every prisoner shall have the opportunity every day of making requests or complaints to the director of the institution...

2. A prisoner shall have the opportunity to talk to, or to make requests or complaints to, an inspector of prisons or to any other duly constituted authority entitled to visit the prison without the director or other members of the staff being at present. However, appeals against formal decisions may be restricted to the authorised procedures’.

3. Every prisoner shall be allowed to make a request or complaint, under confidential cover, to the central prison administration, the judicial authority or other proper authorities.

4. Every request or complaint addressed or referred to a prison authority shall be promptly dealt with and replied to by this authority without undue delay.’

Zeer recent, meer bepaald op 11 januari 2006, is de versie van de European Prison Rules uit 1987 aan een grondige analyse onderworpen en werd ze gewijzigd⁸¹. Daar de minimaregels reeds bijna 20 jaar bestonden, was het hoog tijd geworden om ze grondig te wijzigen en te updaten zodat in de nieuwste versie de recente ontwikkelingen van de strafrechtspolitiek, van de praktijk van de straftoemeting en van het management van de Europese gevangenen weerspiegeld worden.

Ook in deze geüpdate versie zijn er bepalingen terug te vinden die te maken hebben met de formele rechtspositie van gedetineerden:

Art. 9:

‘All prisons shall be subject to regular government inspection and independent monitoring.’

Art. 70 (indienen van vragen en klachten):

‘70.1 Prisoners, individually or as a group, shall have ample opportunity to make requests or complaints to the director of the prison or to any other competent authority.

---

⁸¹ Council of Europe, Committee of Ministers (2006/01/11) Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules [WWW]. Council of Europe: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> [24/03/2006]

70.2 If mediation seems appropriate this should be tried first.

70.3 If a request is denied or a complaint is rejected, reasons shall be provided to the prisoner and the prisoner shall have the right to appeal to an independent authority.

70.4 Prisoners shall not be punished because of having made a request or lodged a complaint.

70.5 The competent authority shall take into account any written complaints from relatives of a prisoner when they have reason to believe that a prisoner's rights have been violated.

70.6 No complaint by a legal representative or organisation concerned with the welfare of prisoners may be brought on behalf of a prisoner if the prisoner concerned does not consent to it being brought.

70.7 Prisoners are entitled to seek legal advice about complaints and appeals procedures and to legal assistance when the interests of justice require.'

Art. 92 en 93 (inspectie en controle):

Art. 92: 'Prisons shall be inspected regularly by a governmental agency in order to assess whether they are administered in accordance with the requirements of national and international law, and the provisions of these rules.'

Art. 93: '1. The conditions of detention and the treatment of prisoners shall be monitored by an independent body or bodies whose findings shall be made public.
2. Such independent monitoring body or bodies shall be encouraged to co-operate with those international agencies that are legally entitled to visit prisons.'

2.3. Body Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment

De Body Principles werden op 9 december 1988 aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Het is een geheel van niet-bindende regels betreffende de bescherming van alle personen onder detentie of gevangenschap. Deze beginselen zijn in de eerste plaats bedoeld als internationale waarborgnormen tegen willekeurige arrestatie en detentie. Maar er zitten ook een aantal bepalingen in die de rechtspositie tijdens de detentie regelen. Inhoudelijk stemmen de Body Principles grotendeels overeen met het BUPO-verdrag en de European Prison Rules⁸². De Body Principles zijn niet bindend, maar zij bundelen wel een aantal specifieke internationale grondrechten die met detentie te maken hebben.

Principle 4:

'Any form of detention or imprisonment and all measures affecting the human rights of a person under any form of detention or imprisonment shall be ordered by, or be subject to the effective control of, a judicial or other authority.'

Principle 7:

---

⁸² X, (s.d.), Verdragsinstrumenten ter bescherming en bevordering van de mensenrechten [WWW]. Vormen vzw: <http://www.vormen.org/informatie/MensenrechtensysteemVN/InstrumentenVerdragen.html> [14/02/2006]

‘1. States should prohibit by law any act contrary to the rights and duties contained in these principles, make any such act subject to appropriate sanctions and conduct impartial investigations upon complaints...

3. Any other person who has ground to believe that a violation of this Body of Principles has occurred or is about to occur shall have the right to report the matter to the superiors of the officials involved as well as to other appropriate authorities or organs vested with reviewing or remedial powers.’

Principle 11:

‘1. A person shall not be kept in detention without being given an effective opportunity to be heard promptly by a judicial or other authority. A detained person shall have the right to defend himself or to be assisted by counsel as prescribed by law...’

Principle 29:

‘1. In order to supervise the strict observance of relevant laws and regulations, places of detention shall be visited regularly by qualified and experienced persons appointed by, and responsible to, a competent authority distinct from the authority directly in charge of the administration of the place of detention or imprisonment.

2. A detained or imprisoned person shall have the right to communicate freely and in full confidentiality with the persons who visit the places of detention or imprisonment in accordance with paragraph 1 of the present principle, subject to reasonable conditions to ensure security and good order in such places.’

Principle 33:

‘1. A detained or imprisoned person or his counsel shall have the right to make a request or complaint regarding his treatment, in particular in case of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment, to the authorities responsible for the administration of the place of detention and to higher authorities and, when necessary, to appropriate authorities vested with reviewing or remedial powers.

2. In those cases where neither the detained or imprisoned person nor his counsel has the possibility to exercise his rights under paragraph 1 of the present principle, a member of the family of the detained or imprisoned person or any other person who has knowledge of the case may exercise such rights.

3. Confidentiality concerning the request or complaint shall be maintained if so requested by the complainant.

4. Every request or complaint shall be promptly dealt with and replied to without undue delay. If the request or complaint is rejected or, in case of inordinate delay, the complainant shall be entitled to bring it before a judicial or other authority. Neither the detained or imprisoned person nor any complainant under paragraph 1 of the present principle shall suffer prejudice for making a request or complaint.’

3. Nationale rechtsbronnen

3.1. De Belgische Grondwet

Titel 2 van de grondwet regelt de rechten van de Belgen. Veel bepalingen die betrekking hebben op gedetineerden zitten er niet in. De enige bepaling die voor de formele rechtspositie van belang kan zijn, is artikel 28 G.W.:

‘Ieder heeft het recht verzoekschriften, door een of meer personen ondertekend, bij de openbare overheden in te dienen.’

3.2. Het Strafwetboek en het Wetboek van Strafvordering

Zowel het Strafwetboek als het Wetboek van Strafvordering bevatten slechts een zeer beperkt aantal bepalingen over de rechtspositie van gedetineerden. In het Strafwetboek gaat het vooral om wettelijke onbekwaamheden, afzetting en ontzetting. Over de formele rechtspositie van gedetineerden is niets te vinden.

Het Wetboek van Strafvordering bevat wel enkele bepalingen die voor dit werk van belang zijn. Artikel 603 tot 614 Sv. handelen over de controle en de inspectie van de strafinrichtingen. Deze bepalingen ademen de sfeer uit van reeds ver vervlogen tijden⁸³. Zo bepaalt artikel 605 Sv. dat de gouverneur dient in te staan voor de veiligheid van de gevangenis en voor de gezondheid van de gevangenen. Art. 613 Sv. heeft het erover dat ‘de burgemeester erover moet waken dat de gevangenen voldoende en gezond voedsel krijgen.’ Het is maar al te duidelijk dat bovengenoemde praktijken in onbruik geraakt zijn. Toch zijn deze bepalingen opmerkelijk want na meerdere decennia staan ze nog altijd in het Wetboek van Strafvordering en hebben de facto geen enkele rechtskracht meer.

---

⁸³ SMAERS, G., *Gedetineerden en Mensenrechten. De toepassing van het EVRM in penitentiaire detentiesituaties door de Europese jurisdicties en haar gevolgen voor de rechtspositie van veroordeelde gedetineerden in België.*, Antwerpen, Maklu, 1994, 137-140.

3.3. Penitentiaire reglementen

In België zijn er twee penitentiaire reglementen⁸⁴, namelijk het Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen (A.R.)⁸⁵, dat werd ingevoerd door het K.B. van 21 mei 1965, en de Algemene Instructie voor de Strafinrichtingen (A.I.)⁸⁶, dat werd ingevoerd door het M.B. van 12 juli 1971. Beide penitentiaire reglementen steunen op een stelsel van gunsten die op discretionaire wijze verleend worden of ‘onverplichte goedheden’⁸⁷. Enkel de grote lijnen worden uitgezet waardoor aan de lokale gevangenisdirecties een ruime beslissingsbevoegdheid toekomt.

Het A.R. kan beschouwd worden als een kaderreglement dat zich beperkt tot het vaststellen van de voornaamste regels. In 1965 beperkte men zich tot enkele krachtlijnen waardoor slechts een kader gecreëerd werd en er voldoende ruimte overbleef om de concrete behandeling aan te passen aan de evoluties op het terrein. Het hoeft dan ook niet te verwonderen het A.R. in sommige gevallen uitblinkt in vaagheid: de bepalingen zijn vaag en algemeen. Daarenboven is het A.R. al verscheidene malen gewijzigd, wat de toegankelijkheid tot dit document sterk bemoeilijkt. Er is ook nooit een geactualiseerde versie van het A.R. in een officiële bron gepubliceerd.

De A.I. behandelt de meer gedetailleerde technische regeling in verband met de interne organisatie van de strafinrichtingen. Ook de A.I. heeft te kampen met problemen van ontoegankelijkheid: het ministerieel besluit van 1971 waarmee de Algemene Instructie ingevoerd werd, werd nooit in het Staatsblad gepubliceerd. De A.I. is ook al verscheidene malen gewijzigd. Het toppunt is dat de wijzigingen wel, en de laatste wijziging volledig en integraal, in het Staatsblad gepubliceerd werden, hoewel de oorspronkelijke tekst nooit in het Belgisch Staatsblad verschenen is.

Enkele artikelen uit het A.R. die van belang zijn voor de formele rechtspositie van gedetineerden, zijn:

---

⁸⁴DUPONT, L., PETERS, T., SMAERS, G., *Rechtsbescherming van gedetineerden*. Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden. Programma burger en rechtsbescherming, Brussel, Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden, 35-36.

⁸⁵ K.B. 21 mei 1965 inzake het Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen, *B.S.*, 25 mei 1965.

⁸⁶ M.B. 12 juli 1971 houdende de Algemene Instructie voor Strafinrichtingen, *B.S.*

⁸⁷ DUPONT, L., PETERS, T., SMAERS, G., *o.c.*, p. 44.

Art. 7:

‘Hebben voor de uitoefening van hun ambt of het volbrengen van hun opdracht eveneens vrije toegang tot de inrichtingen: de provinciegouverneur, de procureurs-generaal en de procureurs des Konings, de voorzitters van hoven en rechtbanken, de onderzoeksrechters, de auditeur-generaal en de krijgsauditeurs, de leden van de [Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen], de leden van de [Commissie van Toezicht] van de inrichting en de leden van het Bestuur der strafinrichtingen...’

Art. 24, § 1: Het door art. 24, § 1 A.R. gegarandeerde recht is een absoluut recht⁸⁸. Dat betekent dat gedetineerden in alle omstandigheden bij deze overheden een klacht kunnen indienen. Vandaar wordt wel eens beweerd dat gedetineerden in België over een werkelijk klachtrecht beschikken, al dient dit bij gebrek aan specifieke regels en de mogelijkheid tot het krijgen van een straf bij een ongegronde klacht zeer sterk gerelativeerd en gecontextualiseerd te worden.

‘De gedetineerden mogen te allen tijde, zelfs wanneer de mogelijkheid om met de buitenwereld te corresponderen bij wijze van straf ontzegd is, brieven wisselen met de hierna genoemde overheden:

- de Koning;
- de voorzitters van de Wetgevende Kamers, de voorzitter van de Vlaamse Raad, de voorzitter van de Franse Gemeenschapsraad, de voorzitter van de Waalse Gewestraad, de voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad en de voorzitter van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap;
- de federale Ministers en Staatssecretarissen; de Ministers en Staatssecretarissen van de Gewest- en Gemeenschapsregeringen;
- de [voorzitter van de Federale Overheidsdienst Justitie], de directeur-generaal en de inspecteurs-generaal van het Bestuur Strafinrichtingen;
- de directeur van de inrichting;
- de maandcommissaris en de voorzitter van de [Commissie van Toezicht];
- de voorzitter van de [Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen];
- de voorzitter van het Beschermingscomité van het arrondissement waar de inrichting gelegen is;
- de voorzitters van het Arbitragehof;
- de rechterlijke overheden;
- de eerste voorzitter van de Raad van State, de auditeur-generaal bij de Raad van State, de hoofdgriffier van de Raad van State;
- de syndicus van de gerechtsdeurwaarders en de voorzitters van de Kamer van notarissen van het arrondissement waar de inrichting gelegen is;
- de voorzitter van het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing. ...’

Art. 25:

‘Ieder gedetineerde mag vragen dat de directeur, de adjunct-directeur, de aalmoezenier, [de islamconsulent], de [de moreel consulent], de geneesheer, de maandcommissaris of een ander lid van de [Commissie van Toezicht], de maatschappelijke assistent of een lid van het beschermingscomité hem zou bezoeken. Maakt een gedetineerde hiervan misbruik, dan stelt hij zich bloot aan straf.’

---

⁸⁸ SMAERS, G., *o.c.*, 157-158.

Art. 79:

‘Zijn aan de gedetineerden verboden:

1. verkopen, ruilingen, leningen, giften en alle gelijkaardige handelingen tussen gedetineerden, behoudens toelating van de Minister;
2. alle daden, woorden of gebaren die indruisen tegen de welvoeglijkheid, de zedelijkheid of het fatsoen;
3. enige inmenging in de zaken van andere gedetineerden, onverminderd de bemoeiingen die hun door een der personeelsleden van de inrichting worden bevolen;
4. collectieve klachten.’

Art. 80:

‘De gedetineerden, die ongegronde klachten indienen, stellen zich bloot aan straf.’

Art. 128:

‘De inrichtingen zijn onderworpen aan de inspectie van de ambtenaren van het Ministerie van Justitie... Bovendien worden zij ... bezocht door de onderzoeksrechters, de voorzitters van de hoven van assisen, de provinciegouverneurs en de burgemeesters.’

Art. 129:

‘De Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen en de Commissies van Toezicht houden toezicht op alles wat betrekking heeft op de bejegening van gedetineerden en op de naleving van de voorschriften ter zake.’

3.4. Ministeriële omzendbrieven⁸⁹

In tegenstelling tot de wetten, K.B.’s en M.B.’s bestaan er tal van ministeriële omzendbrieven of circulaires over de strafuitvoering in het algemeen en de rechtspositie van gedetineerden in het bijzonder. Via circulaires kan de minister van Justitie aan de inrichtingshoofden praktische richtlijnen geven. Ze worden niet in het Staatsblad gepubliceerd, maar wel in het Bulletin van het Bestuur der Strafinrichtingen. De toegankelijkheid voor de burgers, en zeker voor gedetineerden, is zeer moeilijk open te breken. Bovendien hebben ministeriële omzendbrieven een vrij zwakke rechtskracht. Al gauw worden deze circulaires beschouwd als ‘pseudo-wetgeving’.

Er bestaan interpretatieve omzendbrieven, verordenende omzendbrieven en omzendbrieven die beleidslijnen vastleggen. Circulaires hebben diverse functies: sommige circulaires

---

⁸⁹ DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, 44-54.

fungeren als communicatiemiddel, andere leggen vorm- of procedurevoorschriften vast en nog andere vullen leemtes en hiaten in de wetgeving in.

3.5. Het huishoudelijk of intern reglement⁹⁰

Elke gevangenis beschikt over een eigen intern reglement. Een dergelijk reglement bevat een samenvatting van de belangrijkste bepalingen uit het Algemeen Reglement, de Algemene Instructie en de ministeriële omzendbrieven die gaan over het regime van de gedetineerden. Daarnaast komen enkele specificiteiten van de gevangenis aan bod. Het reglement wordt omgezet in een informatiebrochure, die elke gedetineerde krijgt bij zijn aankomst in de gevangenis. In de informatiebrochures⁹¹ gaat het enerzijds om informatie over de toepasselijke rechtsbepalingen van andere bronnen, en anderzijds om de interne leefregels die noodzakelijk zijn om het goed functioneren van een gemeenschap mogelijk te maken. Met de komst en latere inwerkingtreding van de Basiswet Gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden dienen zowel het intern reglement als de informatiebrochure volledig aangepast te worden aan de nieuwe geldende bepalingen.

3.6. De Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden

Tot zeer recent werd de rechtspositie van gedetineerden in het algemeen en de formele rechtspositie in het bijzonder, gereguleerd door een haast ondoordringbaar kluwen van bijzondere wetten, Koninklijke Besluiten, Ministeriële besluiten en ministeriële omzendbrieven. Ze hebben alle één eigenschap gemeen: het gaat veeleer om gunsten dan om rechten. Het gevolg daarvan is dat ze niet door rechtsmiddelen gewaarborgd zijn en dus juridisch niet afdwingbaar zijn.

De Basiswet wil het roer volledig omgooien: ze wil alle bepalingen rond de interne en formele rechtspositie bundelen in één wet, een wet in de formele zin van het woord, wat maakt dat de rechten wel juridisch afdwingbaar moeten zijn. De bepalingen van de penitentiaire reglementen, ministeriële omzendbrieven en dergelijke meer zullen dan ook vervangen worden. Het is mijn bedoeling hier enkel een aantal passende wetsartikelen aan te halen die

---

⁹⁰ *Ibid.*, p. 55.

⁹¹ Voor de informatiebrochure van de gevangenis van Dendermonde: zie bijlage I. Deze brochure bevat m.b.t. de formele rechtspositie van gedetineerden slechts één bepaling, namelijk het feit dat er een Commissie van Toezicht is (punt 22).

garanderen dat gedetineerden klachten kunnen indienen en dat er inspectie van de gevangenen is.

Art. 20:

‘..., wordt een onafhankelijk toezicht gehouden op de gevangenen en op de bejegening van de gedetineerden, door de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen en door de commissies van toezicht.’

Art. 23:

‘§ 1. De Centrale Raad stelt uit zijn leden een Beroepscommissie van drie leden samen ...’
‘§ 2. De Beroepscommissie is belast met de behandeling van de beroepschriften tegen de uitspraken van de Klachtencommissie ...’

Art. 26:

‘§ 1. De minister richt commissies van toezicht op, die elk bevoegd zijn voor één of meer gevangenen.’

Art. 28:

‘§ 1. Elke Commissie van toezicht stelt uit haar leden een Klachtencommissie van drie leden samen ...’
‘§ 2. De Klachtencommissie is belast met de behandeling van de klachten, zoals bepaald in titel VIII, hoofdstuk I.’

Art. 29:

‘§ 1. Elke Commissie van toezicht wijst onder haar leden één of meerdere maandcommissarissen aan die in die hoedanigheid minstens eenmaal per week de gevangenen waarvoor ze bevoegd is bezoeken ...’
‘§ 2. De maandcommissarissen houden wekelijks een spreekuur ten behoeve van de gedetineerden.’

Art. 33, § 1:

‘De leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de Senaat, het Vlaams Parlement, het Parlement van de Franse Gemeenschap, het Parlement van het Waalse Gewest, het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap en het Parlement van het Brussels hoofdstedelijk Gewest, hebben toegang tot de gevangenen door van hun hoedanigheid te doen blijken...’

Art. 148:

‘Onverminderd de mogelijkheid tot het uiten van informele klachten bij de Commissie van toezicht, kan een gedetineerde bij de Klachtencommissie beklag doen over elke beslissing die door of namens de directeur ten aanzien van hem genomen werd.’

Art. 159:

‘§ 1. Tegen de uitspraak van de Klachtencommissie kunnen het inrichtingshoofd ... en de klager hoger beroep instellen bij de Beroepscommissie van de Centrale Raad.’

Art. 163:

‘§ 1. Tegen de beslissing tot plaatsing of overplaatsing ... kan door de gedetineerde bezwaar worden ingediend bij de directeur-generaal van de penitentiaire administratie.’

Art. 165:

‘§ 1. De gedetineerde heeft het recht beroep in te stellen bij de Beroepscommissie van de Centrale Raad tegen de beslissing van de directeur-generaal over het bezwaarschrift.’

4. Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de rechtsbronnen die een belangrijke plaats innemen ten aanzien van de formele rechtspositie van gedetineerden onderzocht. Zowel internationale als nationale rechtsbronnen werden in rekening gebracht.

Bij de internationale rechtsbronnen is in de eerste plaats aandacht gegaan naar de mensenrechten. Zowel de UVRM, het EVRM als het BUPO-verdrag formuleren fundamentele rechten van de mens, ook wel grondrechten genoemd. Opmerkelijk is dat deze bronnen niet specifiek hun aandacht richten op gedetineerden, maar op elke mens op aarde. Getuige daarvan is de woordkeuze: ‘eenieder...’, ‘elke persoon...’,... Maar de grondrechten gelden ook in detentiesituaties. Het gaat in hoofdzaak om het recht op een (effectief) verhaalmiddel en het recht op toegang tot een rechtbank.

Vervolgens werden de ‘European Prison Rules’ en de ‘Body Principles’ besproken. Deze bronnen focussen werkelijk op de persoon van de gedetineerde en zijn detentiesituatie. Bepalingen die handelen over de formele rechtspositie van gedetineerden concentreren zich op het toezicht en de controle op gevangenen en op de mogelijkheid tot indienen van klachten.

De nationale rechtsbronnen blinken uit in een grote verscheidenheid aan bronnen. Er zijn formele wetten, Koninklijke Besluiten, Ministeriële Besluiten en ministeriële omzendbrieven.

De formele wetten (de Grondwet, het Strafwetboek en het Wetboek van Strafvordering) bevatten zeer weinig bepalingen omtrent de formele rechtspositie van gedetineerden: slechts één bepaling in de Grondwet, geen bepalingen in het Strafwetboek en wel een aantal, zij het dan wel verouderde, bepalingen in het Wetboek van Strafvordering. Recentelijk is er één echte wet bijgekomen, namelijk de Basiswet. Maar aangezien deze wet verre van geheel in werking is, kan men er zich nog niet echt op beroepen.

Voorts zijn er de penitentiaire reglementen zoals het Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen en de Algemene Instructie voor de Strafinrichtingen. Deze reglementen bevatten heel wat artikels die voor dit werk van belangrijke waarde zijn. Toch hebben vele van die bepalingen geen rechtskarakter: het zijn gunsten die niet afdwingbaar zijn. Tevens zijn deze penitentiaire reglementen moeilijk toegankelijk door de vele wijzigingen die ze in de loop der jaren ondergaan hebben.

De ministeriële omzendbrieven zijn zeer talrijk, maar worden niet gepubliceerd in het Staatsblad, wat ze moeilijk toegankelijk maakt. Ministeriële omzendbrieven hebben diverse functies: als communicatiemiddel, als vorm- of procedurevoorschriften en als invulling van leemtes in de wetgeving.

Elke gevangenis heeft een intern reglement dat de vertaling is van de belangrijkste bepalingen van het Algemeen Reglement, de Algemene Instructie en de ministeriële omzendbrieven. Het reglement wordt omgezet in een informatiebrochure, die elke gedetineerde krijgt bij zijn aankomst in de gevangenis.

Van begin vorig jaar is de Basiswet er die alle rechten van gedetineerden probeert te bundelen in één wet. Het is ook de bedoeling dat die rechten effectief afdwingbaar zijn. Concreet voor de formele rechtspositie van gedetineerden worden er twee toezichtsorganen opgericht, met name de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen en de commissies van toezicht. Daarnaast wordt er ook in een regeling van een klachtprocedure voorzien.

Hoofdstuk 4: De Basiswet Gevangeniswezen en Rechtspositie van gedetineerden

1. Inleiding

Dit gedeelte van de eindverhandeling gaat dieper in op de inhoud van de Basiswet van 2005. De totstandkoming werd reeds in hoofdstuk 2 besproken. In eerste instantie komen de algemene uitgangspunten van de Basiswet aan bod, zijnde een rechtspositionele benadering van de penitentiaire wereld, het voorkomen van detentieschade en herstel, rehabilitatie en reïntegratie. Vervolgens wordt nagegaan in welke mate de Basiswet de formele rechtspositie van gedetineerden regelt. Er gaat aandacht naar het toezicht op de gevangenen door de Commissies van toezicht en de Centrale Toezichtsraad. Maar ook de beklagprocedure wordt uit de doeken gedaan. Gedetineerden hebben volgens deze wet zowel informele (o.a. bemiddeling) als formele mogelijkheden (de Klachtencommissie, de Beroepscommissie en een klacht tegen plaatsing of overplaatsing) om klachten in te dienen. In laatste instantie worden enkele kritische bedenkingen bij de wet geformuleerd, zowel in algemene zin als specifiek over de regeling van de formele rechtspositie van gedetineerden.

2. Algemene uitgangspunten van de Basiswet

De algemene uitgangspunten van de Basiswet zijn: een rechtspositionele benadering van de penitentiaire wereld, het voorkomen van detentieschade en herstel, rehabilitatie en reïntegratie.

2.1. Een rechtspositionele benadering

De wet bepaalt de werkingsbeginselen voor het gevangeniswezen en voert een regeling in voor de rechtspositie van gedetineerden, meer bepaald gaat het om de interne en de formele rechtspositie. De basisbeginselen in deze wet zijn overeenkomstig de geest van de Europese gevangenisregels en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Vertrekkende van dit gegeven is het duidelijk dat er uitgegaan wordt van een rechtspositionele benadering. Ook tijdens de detentie blijft de gedetineerde de internationale rechten en de

constitutioneel erkende grondrechten behouden: de eerbiediging van de menswaardigheid, het behoud van zelfrespect en individuele en sociale verantwoordelijkheid (art. 5 Basiswet). De rechtspositionele benadering betekent dat de gedetineerde erkend wordt als een volwaardig rechtsburger en dat er aldus gebroken wordt met de decennialange traditie van rechteloosheid, onzekerheid, onmondigheid en afhankelijkheid van gedetineerden⁹². Ook betekent het een wettelijke rechtsbescherming, met name dat de gedetineerde aan geen andere beperkingen onderworpen kan worden dan deze die uit de rechterlijke beslissing voortvloeien, deze die onlosmakelijk met de vrijheidsbeneming verbonden zijn en deze die door of krachtens de wet worden bepaald (art. 6 Basiswet).

2.2. Het voorkomen van detentieschade

Volgens art. 6. § 2. van de Basiswet dient vermijdbare detentieschade voorkomen te worden. Het vormt als het ware de rode draad doorheen de hele Basiswet. Het wordt de facto voorgesteld als een algemene doelstelling die prioritair is voor de andere doelen.

Andere beginselen die een belangrijke plaats innemen, dienen alles in het werk te stellen om die detentieschade te voorkomen. In eerste instantie is er het normaliseringsbeginsel⁹³ dat men als een noodzakelijke voorwaarde kan beschouwen. Zo is er het recht om eigen kledij te dragen, het recht op arbeidsvoorwaarden, het recht op medische verzorging die gelijkaardig is met deze in de vrije buitenwereld,... Gedetineerden moeten een zo ‘normaal’ mogelijk leven kunnen leiden. Er bestaat ook een participatiebeginsel dat overleg en inspraak van gedetineerden voor de zaken die hen aanbelangen, wenst te stimuleren (art. 7 Basiswet). Het gaat in deze gevallen dan bijvoorbeeld om overleg en inspraak van gedetineerden in bepaalde zaken die te maken hebben met het gevangenisregime, zoals ontspanning, kledij,... Een laatste beginsel is het respecteringsbeginsel (art. 5 Basiswet) dat aandacht heeft voor de menswaardigheid van en het respect voor de mensen in detentie. Het recht hebben op een eigen cel, dus het principe van één cel voor één gevangene, is een voorbeeld van het respecteringsbeginsel. Maar in werkelijkheid zitten er meerdere gevangenen in één cel. Mijns inziens lijkt de problematiek van de overbevolking het grootste struikelblok in het voorkomen van de detentieschade. De overbevolking maakt het moeilijk om aan elk van bovengenoemde beginselen tegemoet te komen.

---

⁹² SMAERS, G., *l.c.*, p. 12.

⁹³ *Ibid.*, p. 14.

2.3. Herstel, rehabilitatie en reïntegratie van de gedetineerde⁹⁴

Artikel 9 van de Basiswet bepaalt dat het herstel van het onrecht, de rehabilitatie van de veroordeelde en zijn reïntegratie in de samenleving de specifieke objectieven zijn die nagestreefd dienen te worden.

De notie van het herstel tijdens de detentie is nieuw. De veroordeelde zal de toegebrachte morele, sociale, economische en/of fysieke schade op een of andere wijze moeten vergoeden of herstellen. Communicatie tussen de verschillende partijen (de dader, het slachtoffer en de samenleving) moet zo veel als mogelijk bevorderd worden. Het is overduidelijk dat de gevangenisarbeid op dit punt een belangrijk element is. Via de arbeid kan een gedetineerde (een beetje) geld verdienen waardoor hij veroorzaakte schade kan vergoeden of schulden kan afbetalen. Ook via het individueel detentieplan wordt de herstelgedachte operationeel gemaakt.

De reïntegratie in de samenleving dient bekomen te worden door het openstellen van een zo gedifferentieerd mogelijk aanbod van diensten en activiteiten. Dit wordt geoperationaliseerd in het individueel detentieplan⁹⁵. Dat is een plan bedoeld om de gedetineerde voor te bereiden op zijn vrijlating.

De rehabilitatie is te beschouwen als het morele element van de reïntegratie. Zowel de maatschappij, de gedetineerde als het slachtoffer moeten het normovertredend gedrag van de gedetineerde in het verleden kunnen vergeven en vergeten. De gedetineerde die terug in de maatschappij komt, moet kansen krijgen en moet weer in die maatschappij opgenomen worden.

3. De Basiswet over de formele rechtspositie van gedetineerden

In verband met de formele rechtspositie is de Basiswet een belangrijk document. Er wordt aan de gedetineerden een goed uitgewerkte formele rechtspositieregeling aangeboden. Hier wordt ingegaan op de oprichting van twee controleorganen en de invoering van een klachtenprocedure. Daarna komen enkele kritische bedenkingen over de regeling van de formele rechtspositie zoals vastgelegd in de Basiswet naar voor.

---

⁹⁴ *Ibid.*, 14-15.

⁹⁵ CLAUS, H., 'Een plan voor de detentie'. In: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, 24-37.

3.1. Het toezicht op de gevangenis⁹⁶

De basiswet voorziet in de oprichting van twee onafhankelijke toezichts- en controleorganen⁹⁷, namelijk de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen en de Commissie van Toezicht, die de reeds bestaande Bestuurscommissie vervangt. De samenstelling en de werking van beide organen is gebaseerd op het beklagrecht van Nederland. Voor het hele Belgisch grondgebied wordt er één Centrale Toezichtsraad opgericht, terwijl er in elke gevangenis een Commissie van Toezicht ingesteld wordt. Beide organen zijn minstens samengesteld uit zes leden waarvan minstens één lid van de zittende magistratuur, één geneesheer en één advocaat. De commissies zijn aldus multidisciplinair samengesteld wat een verruiming van hun gezichtsveld inhoudt.

3.1.1. *De Centrale Toezichtsraad:*

De Centrale Raad⁹⁸ heeft vier grote taken. Ten eerste dient ze een onafhankelijk toezicht te houden op de gevangenis, op de bejegening van gedetineerden en op de naleving van de hen betreffende voorschriften. Daarnaast kan ze aan de minister van Justitie advies verlenen over het gevangeniswezen en de uitvoering van vrijheidsstraffen of vrijheidsberovende maatregelen. Als derde taak kan ze de werking van de Commissies van toezicht coördineren en ondersteunen. Jaarlijks stelt ze ook een verslag op over de bevindingen uit haar eerste taak en over de evolutie van de gevangenisbevolking. Het verslag bevat tevens alle gegeven adviezen.

Uit de leden van de Centrale Raad wordt één Beroepscommissie van drie leden samengesteld. Deze commissie behandelt de beroepschriften tegen de uitspraken van de Klachtencommissies. De onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de leden wordt gewaarborgd door het feit dat een lid niet deelneemt aan de behandeling van het beroepschrift als hij al eens is opgetreden in een zaak betreffende de gedetineerde.

---

⁹⁶ Art. 20 tot en met 31 Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden.

⁹⁷ NEYS, A., 'De krachtlijnen en basisbeginselen' in: Gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. Op weg naar een basiswet, *Metanoia. Driemaandelijks contactblad katholieke aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, 2000, 4de kwartaal, 83-85.

⁹⁸ Zie art. 22 tot en met art. 25 van de Basiswet.

De leden van de Centrale Toezichtsraad hebben vrije toegang tot alle plaatsen in de gevangenissen en hebben het recht om ter plaatse alle boeken en documenten in te kijken die op de gevangenis betrekking hebben en met schriftelijk akkoord van de gedetineerde alle stukken die individuele gegevens over hem bevatten. Een ander belangrijk recht waarvan ze gebruik kunnen maken, is het recht om zonder enige controle met de gedetineerden briefwisseling te voeren en zonder toezicht met hen in contact te treden.

3.1.2. *De Commissies van Toezicht:*

Elke Commissie van Toezicht⁹⁹ is bevoegd voor één of meerdere gevangenissen. De taken van deze commissies zijn vrij gelijklopend met die van de Centrale Raad: ook hier dienen ze een onafhankelijk toezicht te houden op de gevangenissen, op de bejegening van gedetineerden en op de naleving van de hen betreffende voorschriften; ze kan advies te verlenen, weliswaar niet enkel aan de minister van Justitie maar ook aan de Centrale Raad en er wordt jaarlijks een rapport gemaakt. Een heel eigen taak is het bemiddelen tussen de directeur en de gedetineerden indien hun informele klachten ter kennis gebracht worden.

Elke Commissie van Toezicht stelt uit haar leden een Klachtencommissie van drie leden samen die bevoegd is voor de behandeling van klachten van gedetineerden. Ook hier wordt de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de leden gegarandeerd door het feit dat een lid niet deelneemt aan de behandeling van een klacht als hij al eens is opgetreden in een zaak betreffende de gedetineerde.

Bij elke Commissie van Toezicht wordt minstens één maandcommissaris aangeduid die minstens één keer per week de gevangenis bezoekt en er een wekelijks spreekuur houdt. Ook de maandcommissaris kan zich in de gevangenis vrij bewegen en stukken inzien. Tevens heeft hij het recht om zonder controle met gedetineerden briefwisseling te voeren en met hen in contact te treden. De betrachtiging van die maandcommissaris bestaat er enkel in om klachten van gedetineerden te aanhoren en er een oplossing voor proberen te zoeken. Hij vormt de bemiddelende persoon tussen de gevangenisdirectie en de gedetineerde.

---

⁹⁹ Zie art. 26 tot en met art. 31 van de Basiswet.

3.2. Een formele beklagprocedure met betrekking tot het leven ‘intra muros’

De basiswet stelt een formele beklagprocedure -die sterk gebaseerd is op het Nederlandse beklagrecht- in, maar is daarom nog niet van mening dat alles volgens die formele procedure moet verlopen. Het wordt verkieslijker gewenst om klachten zo veel mogelijk in der minne af te handelen¹⁰⁰. De Commissie van Toezicht, in de persoon van de maandcommissaris, speelt een belangrijke bemiddelingsrol. Zo kunnen er informele klachten gedaan worden bij de Commissie van Toezicht (art. 148 Basiswet). Ook wanneer er al een formele klacht ingediend is, kan de klacht overgezonden worden naar de maandcommissaris teneinde de bemiddeling aan te vatten (art. 153 Basiswet).

Er is voorzien in een algemene beklaggrond: elke beslissing van de directeur of namens de directeur ten aanzien van de klager, is vatbaar om het voorwerp van een klacht uit te maken¹⁰¹. De beoordeling van de al dan niet gegrondheid van een klacht van een gedetineerde geschiedt aan de hand van twee criteria: een wettelijkheidscontrole, m.a.w. of de beslissing al dan niet overeenstemt met een in de gevangenis geldend voorschrift of met bindende bepalingen van in België geldende verdragen, en een marginale opportuniteitscontrole, m.a.w. of de beslissing onredelijk of onbillijk geacht moet worden na afweging van alle belangen. Belangrijk is dat de Klachtencommissie de beslissing van de directeur kan vernietigen en hem opdragen binnen een bepaalde termijn een nieuwe beslissing te nemen, ofwel kan ze zelf een beslissing nemen en kan ze eventueel aan de gedetineerde een compensatie toekennen¹⁰² (art. 158 Basiswet).

Gedetineerden kunnen klachten over de beslissingen van de directeur indienen bij de Klachtencommissie (art. 150 tot en met art. 158 Basiswet). De procedure gaat als volgt. Als een gedetineerde een klacht wil indienen, wordt hij daartoe onmiddellijk in de gelegenheid gesteld. Aan een gedetineerde die ongeletterd is of de taal niet machtig is, wordt bijstand verleent bij het opstellen van de klacht en de klachtafhandeling. Men kan tot zeven dagen nadat men een beslissing ter kennis heeft genomen, klacht indienen tegen die beslissing. Een afschrift van de klacht wordt naar de gevangenisdirecteur gezonden, die binnen achtenveertig

---

¹⁰⁰ Over de effectiviteit en de praktijk van bemiddeling in het Nederlandse beklagrecht, waarop de bemiddeling in de Basiswet sterk geënt is, zie: BALKEMA, J.P., ‘Bemiddeling en beklagrecht’, *Sancties*, 2003, afl. 6, 329-336.

¹⁰¹ NEYS, A., *l.c.*, p. 88.

¹⁰² SMAERS, G., *l.c.*, p. 17.

uur aan de Klachtencommissie op een schriftelijke en met redenen omklede wijze kan meedelen dat hij van oordeel is dat de klacht ongegrond of onontvankelijk is, of dat bemiddeling wenselijk is. In dat geval onderzoekt de Klachtencommissie dat en beslist dan of er bemiddeling plaatsvindt door de klacht aan de maandcommissaris door te zenden, of dat de klachtprocedure verder gaat. Ze beslist tevens over de gegrondheid van een klacht. Als de klachtprocedure verdergezet wordt, krijgen zowel de klager als de directeur de gelegenheid mondelinge opmerkingen te maken. Indien de commissie dit wenselijk acht, kan ze de directeur en de klager buiten elkaars aanwezigheid horen. Deze laatste heeft het recht zich te laten bijstaan door een advocaat of een vertrouwenspersoon. Beide partijen hebben het recht de stukken van het geding in te kijken. De betwiste beslissing kan in afwachting van een uitspraak geschorst worden, weliswaar op verzoek van de klager na de directeur gehoord te hebben. De uitspraak wordt uiterlijk veertien dagen na het indienen van de klacht geveld. Ze is met redenen omkleed en vermeldt de beroepsmogelijkheid bij de Beroepscommissie, de wijze waarop en de termijn waarbinnen het beroep moet worden ingesteld. De beslissing die de Klachtencommissie neemt, vernietigt de betwiste beslissing. De commissie kan de directeur opdragen een nieuwe beslissing te nemen, ze kan bepalen dat haar uitspraak in de plaats treedt van de vernietigde beslissing of ze kan zich beperken tot een volledige of gedeeltelijke vernietiging van de beslissing.

Hoger beroep tegen de beslissingen van de Klachtencommissie is mogelijk bij de Beroepscommissie van de Centrale Toezichtsraad (art. 159 tot en met art. 162 Basiswet). Net als de Klachtencommissie is deze onafhankelijk en bestaat uit 3 leden, voorgezeten door een rechter¹⁰³. Deze beroepsmogelijkheid staat open voor de gevangenisdirecteur en de klager. De procedure voor de Beroepscommissie is gelijk aan die voor de Klachtencommissie: ook hier geldt een termijn van zeven dagen die ingaat vanaf de dag dat men een afschrift van de uitspraak van de Klachtencommissie ontvangt. De beslissing kan geschorst worden, de klager heeft recht op een raadsman, de betrokkenen worden gehoord, de partijen hebben inzagerecht, een uitspraak volgt na maximum veertien dagen,... Het verschil is wel dat hier de mogelijkheid tot bemiddeling, een informele afhandelingsmodaliteit, niet meer beschikbaar is -wat nogal logisch is. Indien het beroep ontvankelijk en gegrond is bevonden, neemt de Beroepscommissie de beslissing die de Klachtencommissie had moeten nemen. Tegen deze beslissing is geen verweer meer mogelijk.

---

¹⁰³ SMAERS, G., *l.c.*, p. 17.

Daarnaast wordt aan de gedetineerden ook een rechtsmiddel toegekend tegen beslissingen tot plaatsing en overplaatsing bij de directeur-generaal van de penitentiaire administratie (art. 163 tot en met art. 166 Basiswet). Dergelijke beslissingen worden genomen door speciaal daartoe aangewezen ambtenaren van de penitentiaire administratie. Eerst dient de gedetineerde een bezwaarschrift in te dienen bij de centrale penitentiaire administratie die de omstreden beslissing zelf genomen heeft. De gedetineerde kan daarbij mondelinge toelichting geven door zich te laten vertegenwoordigen door een advocaat of een vertrouwenspersoon. Zelf kan hij het niet. Het indienen van een bezwaarschrift kan rechtstreeks of via de directeur ingediend worden. Schorsing van de beslissing in afwachting van de uitspraak is niet mogelijk. Na uiterlijk zeven dagen neemt de directeur-generaal een beslissing. Indien het voor de gedetineerde niet in een gewenst resultaat uitmondt, is er nog altijd de mogelijkheid tot beroep bij de Beroepscommissie van de Centrale Toezichtsrade. Het beroepschrift dient uiterlijk de zevende dag na de dag waarop de gedetineerde kennis neemt van de beslissing, ingesteld te worden. Dat kan rechtstreeks of door bemiddeling van de directeur worden ingediend. Ook hier heeft men recht op bijstand van een advocaat en worden beide partijen gehoord. De uitspraak van de Beroepscommissie gebeurt zo spoedig mogelijk en uiterlijk veertien dagen vanaf het instellen van het beroep en is onmiddellijk uitvoerbaar.

3.3. Enkele kritische bedenkingen bij de Basiswet

Er wordt stilgestaan bij kritische kanttekeningen van zowel de Basiswet in haar geheel als de regeling van de formele rechtspositie van gedetineerden.

3.3.1. *Algemene bedenkingen:*

Zoals reeds aangegeven is de Basiswet nog niet in werking getreden. Het risico daarvan is dat de implementatie op de lange baan geschoven wordt en dat het zodoende een papieren wet blijft. Ook John Vanacker, de directeur-generaal van het gevangeniswezen, wijst op dit risico¹⁰⁴. De verregaande hervormingen van de Basiswet kunnen niet in één keer doorgevoerd worden. Er is een meerjarenplan voor nodig, maar de implementatie mag niet te lang op zich laten wachten, want anders zou het wringen met het rechtsgevoel van de gedetineerden en de vrije burgers. Een bijkomend probleem is dat het wetsvoorstel door de Senaat niet geëvoceerd

---

¹⁰⁴ DECLERCK, W. en BOONE, R., *l.c.*, p. 8.

is geweest. Het gevolg daarvan is dat de wet er gekomen is zonder dat er in de begroting van 2005 ook maar één euro werd uitgetrokken voor de uitvoering van de wet. Daardoor kon er gedurende het jaar 2005 zeer weinig geïmplementeerd worden. De implementatie van de wet werd steeds in het vooruitzicht gesteld en laat nu nog altijd op zich wachten.

Een andere veelgehoorde kritiek op de Basiswet is dat het mogelijks een ‘verjuridisering’¹⁰⁵ van de relatie van de gevangenisdirecteurs met de gevangenen inhoudt. Deze kritiek is vooral van het gevangenispersoneel en de gevangenisdirectie afkomstig. Als gevangenen rechten krijgen, moeten ze die ook juridisch kunnen afdwingen. Als men dat niet kan, dan heeft het geen nut rechten te hebben. Tijdens mijn stage in de gevangenis van Dendermonde heb ik deze kritiek ook gehoord. Bij de tuchtafhandeling mag nu ook een advocaat van de gedetineerde aanwezig zijn. Dat geeft een andere manier van werken, de afstand tussen directeur en gevangene lijkt groter en minder gemoedelijk geworden te zijn. Deze ontwikkeling is niet noodzakelijk enkel negatief. De kritiek die geuit kan worden, is dat de relatie tussen de gedetineerde en het gevangenispersoneel en de directie minder spontaan gaat verlopen, dat er veel meer opgelet zal worden met wat men best wel of niet zal zeggen. Toch is er ook een positieve zijde aan deze ontwikkeling, zeker als de zaken vanuit een rechtspositionele benadering van de gedetineerden bekeken worden. Zo staat men als gedetineerde sterker en zullen het gevangenispersoneel en de directeur twee maal nadenken alvorens hem of haar iets op te leggen. Mijns inziens is dit geen negatief gevolg van de wet, maar eerder een positieve evolutie in hoofde van de gedetineerden. De Basiswet probeert die ‘verjuridisering’ evenwel zelf wat te corrigeren. Dat blijkt uit de mogelijkheid om informeel klachten te uiten bij de directie, de penitentiaire administratie of de minister van Justitie en de mogelijkheid tot bemiddeling.

Op de werkvloer bestaan er nog heel veel weerstanden tegen de nieuwe Basiswet. Toen in 1977 in Nederland het beklagrecht ingevoerd werd, werd het op de werkvloer van de penitentiaire wereld met veel scepsis en terughoudendheid ontvangen¹⁰⁶. Hier in België blijkt dat ook het geval. Uit eigen ervaringen die ik tijdens mijn stage heb opgedaan, merk ik dat er zowel bij de directie als bij de penitentiair beambten heel wat vragen en bedenkingen omtrent de Basiswet zijn. Vooral de werkdruk en de tijdsinvestering die het met zich meebrengt, leiden tot wrevel. Toch moet de toekomst niet noodzakelijk somber ingezien worden: in

---

¹⁰⁵ *Ibid.*, p. 9.

¹⁰⁶ KELK, C., *Een kort begrip van het detentierecht*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1983, p. 81.

Nederland moest men zich eerst aanpassen aan het beklagrecht en aan de nieuwe regeling gewoon worden. Daarna heeft men er geen problemen meer mee gehad¹⁰⁷. Dat zal in België waarschijnlijk ook het geval zijn vanaf het ogenblik dat alle nieuwe bepalingen van de Basiswet in werking getreden zijn en het nieuwe systeem ook al een paar jaar draait.

3.3.2. *Bedenkingen bij de formele rechtspositie van gedetineerden:*

Alleen individuele gedetineerden kunnen een klacht indienen¹⁰⁸. Er bestaat geen zogenaamde ‘derdenwerking’ of collectief klachtrecht. Andere gedetineerden kunnen aldus niet profiteren van wat een andere voor elkaar gekregen heeft. Die beperking miskent het bestaan van derden die ook belang hebben in bepaalde zaken. Het voorbeeld bij uitstek is dat van de gevangene die voor zichzelf niet kan of durft op te komen. Een medegedetineerde kan niet in zijn plaats een klacht indienen noch kunnen ze samen één klacht indienen. Ze moeten elk apart een klacht indienen. Dit is tevens het geval als pakweg 20 gedetineerden over eenzelfde probleem klacht wensen in te dienen: zij moeten één voor één op eigen initiatief hun klacht kenbaar maken.

Er kan slechts geklaagd worden over de door de directeur of namens de directeur genomen beslissingen en over diens verzuim of weigering om te beslissen¹⁰⁹. Zo tracht men te vermijden dat gedetineerden voor onbenulligheden een klacht indienen. Hier zijn er twee punten van kritiek: ten eerste is wat in de vrije buitenwereld als een onbenulligheid gezien wordt dat niet noodzakelijk ook in de gevangenis. Daar kan het heel andere proporties aannemen. De voeding is bijvoorbeeld heel belangrijk: als het niet zo goed is, laten de gevangenen het zeer snel en duidelijk horen. Toch kan deze kritiek enigszins gecounterd worden omdat de gedetineerde nog steeds de mogelijkheid heeft om op een informele wijze te klagen. Dat kan zowel bij de directeur als bij de maandcommissaris. Het nadeel is dat er dan geen procedurele of rechtswaarborgen zijn. Men is overgeleverd aan de goede wil van deze personen in kwestie. Een tweede punt van kritiek is de onduidelijkheid van wat er onder het begrip ‘beslissing van de directeur’ verstaan moet worden. In de wet wordt het nergens

---

¹⁰⁷ DE JONGE, G., ‘Kanttekeningen bij de formele rechtspositie van gedetineerden in het Voorontwerp van Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden’, in: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, p. 85.

¹⁰⁸ *Ibid.*, 73-74.

¹⁰⁹ *Ibid.*, 74-75.

omschreven. Waarschijnlijk zal de rechtspraak er in de toekomst haar licht op moeten laten schijnen.

Klachten dienen in eerste aanleg bij de Klachtencommissie ingediend te worden en bij de beroepscommissie in geval van hoger beroep. Genoemde commissies dienen geheel onafhankelijk te zijn. Maar in de praktijk bestaat het risico dat de samenstelling zal gebeuren volgens de aloude traditie van coöptatie¹¹⁰. Uiteindelijk benoemt de minister van Justitie de leden van de commissies, maar de voorgedragen leden dienen niet onderworpen te worden aan een test om hun deskundigheid en onafhankelijkheid te toetsen. Het biedt geen garantie voor de notie van onafhankelijkheid. Daarmee is niet gezegd dat de leden van de commissies niet onafhankelijk zouden zijn, maar echte waarborgen zijn er niet voorhanden. Dat is mijns inziens iets dat in de toekomst verbeterd dient te worden. Toch wordt onafhankelijkheid in de dagelijkse werking nagestreefd: een lid van de Commissie van Toezicht dat bemiddeld heeft of in een andere bevoegdheid betrokken is geweest bij een zaak van de gedetineerde, mag geen deel uitmaken van de Klachtencommissie die de klacht behandelt. Bovendien wordt de ontvankelijkheid van een klacht getoetst aan de hand van een rechtmatigheids- en een opportuniteitstoetsing. De controle op de rechtmatigheid of wettelijkheid gaat om de wettelijkheid van de genomen beslissing, m.a.w. of ze in overeenstemming is met de in België geldende verdragen en wetgeving. De controle op de opportuniteit behandelt de redelijkheid en billijkheid van de beslissing. Maar deze opportuniteitstoetsing is slechts een marginale toetsing. Ze is veel te beperkt en dient uitgebreid te worden. Mijns inziens moet het feit of de beslissing billijk was, of het m.a.w. echt nodig was om die beslissing te nemen, ook werkelijk en op een uitgebreide wijze onderzocht worden. Een grondig onderzoek naar de redelijkheid van de beslissing en haar verhouding tot de incidenten moet tot de taken van de Klachtencommissie behoren. Vanuit een rechtspositionele benadering van de gedetineerden lijkt dit mij onontbeerlijk.

Een gedetineerde kan ook bezwaar aantekenen tegen een plaatsing of een overplaatsing. Er is ook in een beroepsmogelijkheid voorzien. De gedetineerde krijgt de gelegenheid om zijn bezwaar toe te lichten. Hij kan kiezen of dit mondeling of schriftelijk gebeurt. Als de gedetineerde kiest voor een mondelinge toelichting, dan mag hij dat niet in eigen persoon verduidelijken, maar moet hij zich laten vertegenwoordigen door een advocaat of een

---

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 76.

vertrouwenspersoon (art. 164 Basiswet). Waarom die procesvertegenwoordiging noodzakelijk is, is niet duidelijk. Het argument dat het uit veiligheidsoverwegingen best zo verloopt, kan niet overtuigen. Zelfs al zou het verkieslijk zijn om uit veiligheidsoverwegingen een gedetineerde niet persoonlijk te horen op de zitting, dan nog zou er met die gedetineerde telefonisch contact genomen kunnen worden of zou de gedetineerde in de gevangenis bezocht kunnen worden en kan er in het laatste geval een gesprek doorgaan. Iedereen, ook een gedetineerde, zou toch in de mogelijkheid moeten kunnen verkeren om zichzelf te verdedigen voor de afhandeling van een zaak?

4. Conclusie

Tijdens de periode van eind jaren '90 tot 2005 werd een Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden uitgetekend. Deze wet bundelt de rechten van gedetineerden in één wet.

De algemene uitgangspunten van de Basiswet zijn een rechtspositionele benadering van de penitentiaire wereld, het voorkomen van detentieschade en herstel, rehabilitatie en reïntegratie.

Tevens wordt er aandacht besteed aan de formele rechtspositie van gedetineerden. Er worden twee toezichts- en controleorganen opgericht, namelijk de Commissie van Toezicht en de Centrale Toezichtsraad. Beide organen dienen een onafhankelijk toezicht uit te oefenen op de gevangenis met betrekking tot de bejegening van gedetineerden en de naleving van de voorschriften. De Basiswet voorziet in een beklagrecht voor gedetineerden. Zij kunnen tegen beslissingen van of namens de gevangenisdirecteur klacht indienen bij de Klachtencommissie. Hoger beroep is mogelijk bij de Beroepscommissie. Er geldt een algemene beklaggrond. Toch blijft ook een informele afhandeling van klachten mogelijk via bemiddeling met de gevangenisdirecteur of de maandcommissaris. Daarnaast wordt aan de gedetineerden ook een rechtsmiddel toegekend tegen beslissingen tot plaatsing en overplaatsing. Deze Basiswet is een goede wet, maar dat neemt niet weg dat er een aantal kritische bedenkingen geformuleerd kunnen worden. De wet is nog niet volledig in werking getreden. Ze is in januari 2005 goedgekeurd, maar meer dan een jaar later laat de implementatie nog steeds op zich wachten. Het risico bestaat dat het een papieren wet gaat worden en dat vreet aan het rechtsgevoel van

gedetineerden. Meer specifiek over de formele rechtspositie kunnen vragen gesteld worden bij de niet-erkenning van belangen van derden, de onafhankelijkheid van de commissies en de procesvertegenwoordiging ingeval van bezwaar tegen plaatsing of overplaatsing.

Toch dient een niet-onbelangrijke bemerking in het hoofd te worden gehouden, met name dat het toezicht en de klachtprocedure zoals bepaald in de Basiswet op dit eigenste moment nog niet uitgevoerd zijn. Hoogstwaarschijnlijk wordt dit in de nabije toekomst wel mogelijk. De gedetineerden kunnen er aldus nog geen gebruik van maken om een klacht in te dienen en zijn aangewezen op andere klachtmogelijkheden die weliswaar de hoge nood aan een goede rechtspositieregeling niet kunnen camoufleren.

Hoofdstuk 5: De eigenlijke klachtmogelijkheden van gedetineerden

1. Inleiding

De Basiswet ‘Gevangeniswezen en Rechtspositie van gedetineerden’ voorziet in een goed geregelde formele rechtspositie: gedetineerden kunnen klachten indienen bij de Klachtencommissie en ze kunnen beroep aantekenen bij de Beroepscommissie. Beide commissies zijn onafhankelijk en onpartijdig. Het enige probleem dat hier rijst, is dat de regeling van de klachtprocedure in de praktijk nog niet bestaat. Er is aldus momenteel geen geëigende formele klachtprocedure voor gedetineerden. Gedetineerden bevinden zich in een situatie waarin ze niets meer kunnen doen dan zich behelpen. Reeds tijdens de jaren '80 kwam er vanwege de academische wereld en penitentiaire experts heel wat kritiek op¹¹¹.

Aangaande de klachtmogelijkheden zijn er twee grote onderverdelingen te maken: de interne klachtprocedure en de klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming. De interne klachtprocedure gaat om het indienen van klachten in de gevangenis zelf of bij instanties of organen die vanuit hun overheidsfunctie te maken hebben met het gevangeniswezen. Het blijft aldus intern, binnen de overheidsorganen die met het gevangeniswezen belast zijn. Vooreerst worden de beklagmogelijkheden via inspectie van de gevangnissen en via de briefwisseling en het bezoek besproken. Voorts wordt dieper ingegaan op het administratief beroep dat twee vormen kent: het willig beroep en het hiërarchisch beroep. Zowel de voor- als de nadelen van beide vormen zullen aangehaald worden.

De klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming kunnen door elke burger, dus ook door gedetineerden, gebruikt worden. Bij gebrek aan een geëigende klachtprocedure zijn ze op die algemene rechtsbescherming aangewezen. Er zijn een vijftal vormen. Ten eerste is er de strafvordering waarop een gedetineerde zich kan beroepen als die het slachtoffer van een misdrijf is geworden. Ten tweede kan men een rechtsvordering voor de burgerlijke rechter instellen om een schadevergoeding te bekomen. Ten derde is er de vordering in kortgeding voor die gevallen die door hoogdringendheid gekenmerkt worden. Verder kan een gedetineerde beroep instellen bij de Raad van State. Ten laatste is er een

---

¹¹¹ DE JONGE, G., ‘Harmonisatie van gedetineerdenrecht. De ene Schengen-cel is de andere niet’ in *Dissonanten bij het akkoord van Schengen*, MOLS, G.P.M.F., Deventer, Kluwer, 1990, 150-151.

klachtmogelijkheid bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Toch kunnen deze klachtmogelijkheden een aantal onduidelijkheden en hiaten niet verhullen: zo is er bijvoorbeeld heel wat onduidelijkheid over hoe gedetineerden in de gevangenis beroep dienen aan de tekenen¹¹².

2. De interne klachtprocedure

2.1. De beklagmogelijkheden via de inspectie van de gevangenis en via de briefwisseling en het bezoek

Hiervoor wordt verwezen naar de uiteenzetting over de bepalingen van het A.R. in vorig hoofdstuk, onder titel 2.3. 'De penitentiaire reglementen'. Deze bepalingen geven inhoud aan deze specifieke vorm van een informele klachtprocedure.

Gedetineerden kunnen via de inspectie van gevangenis, via de briefwisseling en via het bezoek beklag doen¹¹³. Zeer summier wordt hieronder de essentie van de bepalingen uit het A.R. weergegeven.

Wat de inspectie en controle van de gevangenis betreft worden in het A.R. drie vormen vermeld: 1) inspectie door ambtenaren van het ministerie van Justitie (art. 128, lid 1 A.R.), 2) bezoek door de onderzoeksrechters, de voorzitters van de hoven van assisen, de provinciegouverneurs en de burgemeesters (art. 128, lid 2 A.R.) en 3) controle door de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen en de Commissies van Toezicht (art. 129-138 A.R.).

Ook via briefwisseling is het mogelijk een klacht te uiten, daar art. 24 A.R. een recht op een vrije briefwisseling (vrij van enige penitentiaire controle) met bepaalde overheden inhoudt. Het gaat vooral om gerechtelijke overheden en instanties, maar ook de briefwisseling met de Koning en de advocaat is vrijgesteld van een controle.

Bepaalde personen en/of instanties kunnen de gevangenis en de gedetineerden bezoeken. Art. 6 A.R. bepaalt dat parlementsleden toegang hebben tot de strafinrichtingen en dat deze personen een persoonlijk onderhoud met een gedetineerde bij de minister van Justitie kunnen aanvragen. Art. 7 A.R. stelt dat een aantal gerechtelijke en administratieve overheden

---

¹¹² Cass. 20 december 1995, *R.W.*, 1996-1997, afl. 7, 224-25, met noot VANDE PLAS, A.; Cass. 20 januari 2004, *R.W.*, 2005-2006, afl. 5, 185-189, met noot SONCK, S.

¹¹³ DUPONT, L., PETERS, T., SMAERS, G., *o.c.*, 57-61 ; VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, 44-48, 68-76 en 77-86.

eveneens vrije toegang hebben tot de gevangenis: de provinciegouverneur, de onderzoeksrechter, de Procureur des Konings, leden van de Centrale Raad en van de Commissie van Toezicht,... Veelal gaat het om bezoeken op initiatief van deze overheden zelf en gaat het niet van een gedetineerde uit. Toch kunnen gevangenen van een dergelijk bezoek gebruik maken om een klacht te uiten. Op grond van art. 25 van het A.R. kan een gedetineerde het bezoek vragen van de directeur, de aalmoezenier, de maandcommissaris,...

Uit het geheel van deze mogelijkheden kan de gedetineerde zeer weinig waarborgen voor de afhandeling van zijn klacht halen. Nergens worden er vereisten voorgeschreven, nergens wordt verduidelijkt wat er met een klacht van een gedetineerde dient te gebeuren. Aangezien het hier om informele procedures gaat, kunnen klachten op een snelle en gemakkelijke wijze behandeld worden, maar juridische waarborgen zijn er niet of nauwelijks: er zijn geen procedure- of vormvoorschriften, klachten worden niet systematisch geregistreerd, collectieve klachten zijn verboden e.d.

Als aanvulling hierop zijn er in de Basiswet ook bepalingen over briefwisseling, bezoek en inspectie te vinden: art. 57, § 1 geeft een opsomming van personen of overheden waarmee een vrije briefwisseling kan gevoerd worden, art. 58, § 2 bepaalt dat een veroordeelde gedetineerde drie maal per week bezoek mag ontvangen, art. 20 stelt dat op de gevangnissen en de bejegening van gedetineerden toezicht en inspectie gehouden wordt.

2.2. Het administratief beroep¹¹⁴

Een definitie van het administratief beroep¹¹⁵ (ook wel eens bestuurlijk beroep genoemd) ziet er als volgt uit: “Het administratief beroep is het beroep dat wordt ingesteld bij een orgaan van het actief bestuur en dat ertoe strekt een beslissing van dat orgaan zelf, of van een hiërarchisch ondergeschikt orgaan, van een onder toezicht staand orgaan of van een andere administratieve overheid, te doen intrekken, te vernietigen, te wijzigen of dat, indien geen dergelijke beslissing werd genomen, beoogt alsnog een beslissing te bewerkstelligen.” Het gaat aldus om het in vraag stellen van een beslissing of een onthouding van een orgaan bij het actief bestuur van dat orgaan. Het administratief beroep verschilt wezenlijk van het

---

¹¹⁴ VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., *Overzicht van het publiek recht*, Inleiding tot het publiek recht 2, Brugge, Die Keure, 2001, 893-904.

¹¹⁵ DUJARDIN, J. en VANDE LANOTTE, J., *Publiekrechtelijk begrippenboek*, Brugge, Die Keure, 1997, 1-3.

jurisdictioneel beroep¹¹⁶: bij dit beroep heeft het bestuur geen rechtsprekende bevoegdheid, terwijl dat bij het jurisdictioneel beroep wel het geval is. Dit laatste beroep wordt ingesteld voor een rechtscollege of voor een orgaan met rechtsprekende bevoegdheid.

Net zoals elke burger in principe bij elk bestuur een bestuurlijk beroep kan instellen, kunnen gedetineerden dat ook doen ten aanzien van de gevangenisdirectie en/of de penitentiaire administratie. Het administratief beroep bestaat in twee vormen: het willig beroep en het hiërarchisch beroep. De voordelen van dit systeem zijn dat het sneller en eenvoudiger is dan procedures voor een rechtscollege en dat het efficiënter kan zijn, omdat ook beleidsredenen in acht kunnen genomen worden. Het pijnpunt van deze beroepen is dat er geen procedurevoorschriften en rechtswaarborgen voorhanden zijn. Er zijn geen garanties dat de klacht behandeld zal worden, omdat men daartoe niet verplicht is. Voor gedetineerden bestaat er evenwel geen administratief jurisdictioneel beroep, in die optiek dat er nog steeds geen geëigende beklagprocedure bij een onafhankelijke en onpartijdige instantie in werking getreden is. Zoals reeds meerdere malen aangehaald is de Basiswet -met een toch wel goede regeling van de formele rechtspositie van gedetineerden door middel van een fatsoenlijk uitgewerkte klachtprocedure- in de praktijk nog niet in de fase van uitvoering geraakt.

2.2.1. *Het willig beroep:*

Dit beroep¹¹⁷ is het beroep dat door elke belanghebbende burger voor het overheidsbestuur of het bestuursorgaan dat de betwiste beslissing genomen heeft, kan worden ingesteld. Als men zich benadeeld voelt, kan men bij het beslissende bestuur trachten om een gunstiger beslissing te bekomen. Dat kan gaan om een intrekking, een vernietiging of een wijziging van de inhoud van de beslissing. De gedetineerde kan zich wenden tot de gevangenisdirecteur, de penitentiaire administratie of de minister van Justitie naargelang hun bevoegdheid. Indien de gevangenisdirecteur bijvoorbeeld weigert om een gedetineerde bezoek toe te staan van één welbepaalde persoon, dan kan die gedetineerde altijd bij de directeur zelf vragen om het toch toe te laten.

Een voordeel van het willig beroep is dat op deze wijze het contact tussen de gedetineerde en de directeur behouden blijft. De afhandeling moet niet noodzakelijk juridisch van aard zijn.

---

¹¹⁶ VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, p. 263.

¹¹⁷ VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., *o.c.*, 513-514.

Men kan het ook in der minne proberen te regelen. In dit opzicht kan er een dialoog tot stand komen, waarbij beide partijen rekening met elkaar dienen te houden. Let wel, de beslissing die genomen werd, is definitief en in bepaalde gevallen kan ze niet zomaar veranderd worden. Maar de mogelijkheid bestaat om de (tegenstrijdige) belangen op elkaar af te stemmen en een oplossing te zoeken.

Een veel geuit nadeel van het willig beroep bestaat erin dat er geen verplichting is om op het beroep te reageren. Een gevangenisdirecteur kan en mag het beroep naast zich neerleggen en er totaal geen rekening mee houden. Een gedetineerde heeft geen zekerheden of waarborgen dat het beroep behandeld zal worden. Een ander probleem waarmee de gedetineerde geconfronteerd kan worden, is het feit dat de persoon die de beslissing in kwestie genomen heeft, niet snel geneigd zal zijn om een fout of vergissing toe te geven.

Ook voor het aspect van de orde en de veiligheid in de gevangenis kan het willig beroep van belang zijn. Het gaat om een informele klacht waarbij de relatie tot de personen een bepalend gegeven is voor de behandeling van het beroep. Het is mijn overtuiging dat bepaalde gedetineerden zich goed zullen gedragen om -indien het nodig blijkt te zijn- iets gedaan te kunnen krijgen van de gevangenisdirectie. Als men ziet dat iemand er het beste van probeert te maken, dan is men ook vlugger bereid een extra inspanning te doen. Deze bemerking geldt wel enkel voor de relatie gedetineerde - gevangenisdirectie, het gaat enkel op voor die gevallen waarin er veel contact is. Ten aanzien van de penitentiaire administratie en de minister van Justitie heeft dit nauwelijks of geen effect meer.

2.2.2. *Het hiërarchisch beroep:*

Het hiërarchisch beroep¹¹⁸ is het beroep dat gericht is tot de hiërarchische meerdere of het overheidsorgaan dat het gezag bezit ten opzichte van de ambtenaar die de beslissing genomen heeft of nagelaten heeft ze te nemen. De hiërarchische overheid kan de beslissing herzien of kan in de plaats van de ambtenaar een beslissing nemen. De gedetineerde kan zich richten tot de gevangenisdirecteur, de penitentiaire administratie of de minister van Justitie. In de praktijk richten gedetineerden hun beroepen meestal tot de minister van Justitie, de directeur-

---

¹¹⁸ VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, p. 264.

generaal, de regionale directeur, de verantwoordelijke ambtenaar van de Dienst Individuele gevallen,...

Een positief punt aan het hiërarchisch beroep is dat het objectiever is dan het willig beroep omdat de zaak niet behandeld wordt door de persoon of de dienst die de beslissing oorspronkelijk genomen heeft. Maar in een bepaalde zin zijn de personeelsleden van de hiërarchische overheid ook collega's van de ambtenaren die in de gevangenis werken. Er is nog steeds een vorm van solidariteit die maakt dat een beslissing niet zo snel herzien zal worden in het voordeel van de gedetineerde. Bovendien is er net als bij het willig beroep geen verplichting om een gevolg te geven aan een klacht van een gevangene.

2.3. De hongerstaking: het ultieme middel

Hoewel er in de wetenschappelijke literatuur nergens melding van wordt gemaakt, blijkt de hongerstaking ook een wijze te zijn om te klagen. Er wordt bij niemand specifiek een klacht ingediend, het kan daardoor eerder aanzien worden als een laatste, finaal middel waarover de gedetineerde beschikt om zijn grieven duidelijk te maken. Dit impliceert dat men reeds de directeur of andere diensten en organen aangesproken heeft, maar dat deze geen bevredigend resultaat opgeleverd hebben. Het zijn net deze hongerstakingen die in de media wel eens uitgebreid aan bod komen. Naast het vinden van een oplossing voor het probleem van de gedetineerde ligt het doel ook in de bekendheid en de ruchtbaarheid die men aan het probleem wil geven. Meestal zijn de hongerstakingen gericht tegen algemene problemen zoals overbevolking, de slechte leefomstandigheden en het gebrek aan rechten in de gevangenis¹¹⁹.

3. Klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming van burgers

De afwezigheid van een onafhankelijk orgaan waarbij gedetineerden een klacht kunnen indienen heeft als gevolg dat de gedetineerde geen enkel alternatief heeft dan zijn toevlucht te nemen tot de algemene rechtsbescherming¹²⁰. Daarbij zijn volgende vormen te onderscheiden:

---

¹¹⁹ Enkele voorbeelden die de media haalden : H.R.T., 'Drie gedetineerden in hongerstaking in Antwerpse gevangenis', *De Standaard*, 10 juni 2002 en WEISS, P., "Ik ga door tot het einde", *Het Nieuwsblad*, 11 juni 2002; DECOO, S., 'Ze kunnen alles op elk moment afpakken', *De Morgen*, 3 december 2004.

¹²⁰ SMAERS, G., 'Les possibilités de plainte existantes pour les détenus' in *Position en droit et droit de plainte du détenu. Journée d'étude 16 février 1996*, Société Belge de Criminologie, Brussel, La Charte, 1997, p. 88.

de strafvordering, de rechtsvordering voor de burgerlijke rechter, de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

3.1. De strafvordering

Een gedetineerde die het slachtoffer is van een misdrijf of die meent er slachtoffer van te zijn, kan klacht neerleggen of ervan aangifte doen bij het parket of de onderzoeksrechter¹²¹. Normaal gebeurt het schriftelijk, omdat het de meest eenvoudige wijze is om klacht in te dienen. De briefwisseling naar gerechtelijke overheden is niet onderworpen aan de controle die de strafinrichting kan uitvoeren (art. 24 A.R.). Om een klacht in te dienen is het niet vereist dat de burger, of in dit geval de gedetineerde, bepaalde bekwaamheden heeft. Er zijn voorafgaandelijk geen toestemmingen nodig. Voor burgerlijke partijstelling en rechtstreekse dagvaarding is wel procesbekwaamheid vereist. Er dient dus wel rekening gehouden te worden met de wettelijke onbekwaamheden als gevolg van een veroordeling.

In de praktijk zijn er weinig klachten van gedetineerden die leiden tot een strafproces. Het gaat om vorderingen over opzettelijke slagen en verwondingen (art. 398 e.v. Sw.) door het penitentiair personeel, over onopzettelijke slagen en verwondingen (art. 418 e.v. Sw.) of schuldig verzuim van hulp (art. 422bis Sw.) in het kader van de medische verzorging, over inbreuken op grondwettelijke rechten en vrijheden (art. 151 Sw.) of over laster en eerroof (art. 443 e.v. Sw.).

De redenen waarom slechts zelden een klacht van een gedetineerde aanleiding geeft tot een werkelijke vordering van de strafrechter zijn voor de hand liggend¹²². Gedetineerden hebben angst voor represailles en een nog meer discriminatoire behandeling in de gevangenis waar ze nog een tijd moeten verblijven. Deze angst is in bepaalde gevallen een ingebeelde angst, maar in sommige gevallen kan het effectief gebeuren dat gedetineerden een slechtere behandeling krijgen omdat ze een klacht ingediend hebben.

Dat gevoel van vrees kan versterkt worden door de bijna afwezigheid van de advocaat vanaf het moment dat het vonnis uitgesproken is. Veelal is er van de advocaten uit weinig

---

¹²¹ *Ibid.*, p. 88; VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, p. 266; DUPONT, L., PETERS, T., SMAERS, G., *o.c.*, 61-62.

¹²² PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., 'Les recours sur le plan judiciaire' in *La peine et le droit. L'exécution des peines dans tous ses états*, La Conférence Libre du jeune Barreau de Liège, Luik, ASBL Éditions du jeune Barreau de Liège, 2000, 90-92.

belangstelling voor personen in detentie. Toch geraken sinds enige jaren de advocaten meer en meer geïnteresseerd in de gedetineerden als cliënten. Dat heeft alles te maken met de penitentiaire hervormingen die er de laatste jaren zijn en die nu aan de gang zijn: sinds 1998 is er een nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidsstelling, sinds 2005 is er de Basiswet Gevangeniswezen en Rechtspositie van gedetineerden, binnen afzienbare tijd zal de wet betreffende de strafuitvoeringsrechtbanken gestemd worden. Dat zijn allemaal ontwikkelingen die de advocaat meer betrekken in de fase van de strafuitvoering. Voor de advocaat ontstaat er een uitbreiding van de 'markt', er gaat als het ware een 'nieuw' domein voor hem open.

Een andere moeilijkheid die de gedetineerde ervaart, is het bewijs. Om de strafvordering in te stellen heeft men bewijzen nodig: de gedetineerde moet eigenlijk kunnen aantonen dat hetgeen hij beweert wel degelijk de waarheid is. Aangezien het een strafrechtelijke procedure betreft ligt de bewijslast bij het parket, maar men staat sterker als men zelf ook bewijzen kan aanbrengen. In eerste instantie is het niet eenvoudig bewijsmateriaal te verzamelen. Soms krijgt de gevangene veel te laat medische verzorging waardoor bepaalde blessures niet meer aangetoond kunnen worden. Maar een groter, meer fundamenteel probleem is de waarde die aan de beweringen van een gedetineerde gehecht wordt. Het is niet ondenkbaar dat aan de versie van de feiten van iemand van het gevangenispersoneel meer geloof gehecht wordt dan aan de versie van de gedetineerde. Met deze stelling dient men voorzichtig om te springen, maar ze kan wel degelijk een waarheid bevatten. Toch wordt algemeen ook aangenomen dat het woord van pakweg een advocaat veel belangrijker of waardevoller is dan dat van een drugverslaafde.

3.2. De rechtsvordering voor de burgerlijke rechter

Op basis van art. 1382 e.v. B.W. kan een gedetineerde voor de burgerlijke rechter een vordering tot schadevergoeding instellen tegen het optreden of de schuldige nalatigheid van zowel een particulier als de overheid¹²³. De penitentiaire administratie is aldus verantwoordelijk voor haar fouten, ook in de beoefening van haar discretionaire bevoegdheden. De burgerlijke rechter oordeelt enkel over de wettigheid en niet over de opportuniteit van de beslissingen van de administratie. Net zoals dit het geval is bij de strafvordering, dient ook hier rekening gehouden te worden met de juridische gevolgen die voortvloeien uit de wettelijke onbekwaamheid, die het gevolg kan zijn van een veroordeling.

---

¹²³ DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, 62-63; SMAERS, G., *l.c.*, p. 89; VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, p. 267.

Om op basis van art. 1382 B.W. een schadevergoeding te kunnen vorderen moet er sprake zijn van een fout, een schade en een causaal verband tussen beide. De fout kan een handeling of een verzuim, een nalatigheid of onvoorzichtigheid, of een tekortkoming aan de algemene zorgvuldigheidsplicht zijn. De schade kan bestaan uit een schending van burgerlijke rechten, van politieke rechten of van een rechtmatig belang.

In de praktijk komen de vorderingen tot schadevergoeding door gedetineerden zelden voor. Hier gelden dezelfde redenen als voor de zeer geringe instelling van de strafvordering: angst voor represailles en een discriminatoire behandeling, de geringe interesse van advocaten, het gebrek aan geloof van de beweringen van een gedetineerde en het probleem van de bewijzen. Aangezien het gaat om een burgerlijke procedure staat de gedetineerde zelf in voor de vergaring van bewijsmateriaal. Hij moet zelf voor de bewijzen zorgen. Dat maakt de angst en terughoudendheid des te groter. Voorbeelden waarvoor een schadevergoeding geëist kan worden zijn: de gebrekkige voorzorgsmaatregelen bij een zelfmoord van een gedetineerde, de onmenselijke omstandigheden van detentie, de slechte behandeling door het personeel, een vergoeding voor een arbeidsongeval tijdens de detentie,...

3.3. De vordering in kortgeding

Als gevolg van het ontbreken van een goed opgezette en goed werkende formele rechtspositieregeling van gedetineerden wordt vaak een beroep gedaan op de rechter in kortgeding. Deze persoon profileert zich meer en meer als detentierechter bij uitstek. Sinds het begin van de jaren '80 worden er steeds meer zaken in kortgeding die betrekking hebben op de detentie ingesteld. Daarbij kan terecht de vraag gesteld worden of dit wel een positieve ontwikkeling is¹²⁴. Een bedenking die rijst is of de rechter in kortgeding wel de geschikte instantie is om de detentie te controleren en om conflicten dienaangaande uit te klaren. De rechter in kortgeding heeft beperkte bevoegdheden en hij is niet gespecialiseerd in penitentiaire geschillen. In het overgrote deel van de gevallen staat de kortgedingrechter ver verwijderd van de dagelijkse penitentiaire praktijk. Het zou beter zijn om een behoorlijke rechtspositieregeling voor gedetineerden op te stellen, zowel in verband met de interne, de externe als de formele rechtspositie van gedetineerden. Dan is er een onafhankelijk en gespecialiseerd orgaan dat detentiegeschillen kan beslechten.

---

¹²⁴ DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, 63-65; SMAERS, G., *o.c.*, 90-92; PIETERS, F., 'Hoe zit dat nou precies met de rechtspositie van gedetineerden in België?', *Sancties*, 1990, afl. 5, p. 276.

3.3.1. *De vereisten voor de vordering in kortgeding:*

Als een vrije burger of een gedetineerde de procedure in kortgeding wil aanspreken, moet er rekening gehouden worden met volgende drie voorwaarden¹²⁵: 1) het gaat om een spoedeisende zaak, 2) er mag enkel uitspraak ‘bij voorraad’ gedaan worden en 3) het moet een aangelegenheid betreffen die tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoort.

Het spoedeisend karakter van de zaak is van primordiaal belang. De procedure in kortgeding is van bij de oorsprong opgezet om op een snelle wijze uitspraak te doen over een zaak waarin vertraging negatieve consequenties zou kunnen hebben voor de rechten en belangen van de eiser. Wat als spoedeisend kan worden beschouwd, is een feitelijk gegeven dat blijkt uit de specifieke omstandigheden en waarover de rechter soeverein een oordeel velt. De wet geeft geen invulling aan het begrip, waardoor de inhoud ervan bepaald wordt door de rechtspraak. Deze stelt in de praktijk aan de voorwaarden geen al te strenge eisen: het probleem van de (on)wettigheid van een detentie, het dreigend gevaar voor de gezondheid van een gedetineerde, een dreigende onmenselijke behandeling e.d. impliceren op zich een hoogdringendheid.

De kortgedingrechter doet uitspraak ‘bij voorraad’, wat zoveel betekent dat hij door een uitspraak te doen en over de rechtszaak aldus een beslissing te nemen, geen nadeel aan de zaak zelf mag toebrengen. Dat doet geen afbreuk aan de bevoegdheid van de rechter in kortgeding, maar het houdt in dat de beslissing in kortgeding geen gezag van gewijsde heeft ten opzichte van de uitspraak ten gronde. De rechter oordeelt niet ten gronde, maar kan wel allerlei maatregelen nemen om bedreigde rechten te vrijwaren, om aldus rechtsbescherming aan particulieren aan te bieden. De wettigheid van een beslissing wordt getoetst, maar controle op de opportuniteit is niet mogelijk voor de procedure in kortgeding.

De rechter in kortgeding heeft de bevoegdheid om uitspraak te doen over aangelegenheden die tot de bevoegdheid van de rechterlijke macht behoort. Een arrest van het Hof van Cassatie van 1982¹²⁶ bevestigt dat de rechterlijke macht, en ook de rechter in kortgeding, bevoegd is voor schendingen van subjectieve rechten door de uitvoerende macht, zowel voor het

---

¹²⁵ DUPONT, L., ‘(Veroordeelde) gedetineerden voor de rechter in kort geding’ in *Liber Amicorum Marc Châtel*, Antwerpen, Kluwer, 172-174 en 182-185.

¹²⁶ Cass. 21 oktober 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 277-279.

voorkomen als het herstellen van de opgelopen schade door een foutief optreden. Sinds een arrest van het Hof van Cassatie van 1985¹²⁷ wordt niet meer betwist dat de rechter in kortgeding ook bevoegd is voor aangelegenheden die verband houden met het strafrecht, maar enkel in die mate dat de regels van de strafvordering er zich niet tegen verzetten.

3.3.2. *Wie kan de procedure in kortgeding instellen?*

In principe kan iedereen die een persoonlijk en rechtstreeks belang heeft een rechtsvordering instellen. Zowel natuurlijke personen als rechtspersonen kunnen de eiser zijn. In de context van de detentie kan elke gedetineerde die een persoonlijk en rechtstreeks belang heeft en die nog steeds over zijn wettelijke bekwaamheden beschikt, de procedure in kortgeding aanvatten. Maar naast de gedetineerden zelf kunnen ook verenigingen die zich inzetten voor de rechten van de mens in het algemeen, en de rechten van gedetineerden in het bijzonder, in rechte optreden op voorwaarde dat er afbreuk gedaan is aan de doelstellingen die ze nastreven¹²⁸. Zo kan de Liga voor Mensenrechten bijvoorbeeld een zaak voor de rechter in kortgeding brengen. In hoofdzaak houdt ze zich bezig met overbevolking in de gevangenissen en de schendingen van mensenrechten die daarmee gepaard gaan.

3.3.3. *Over welke materies doet de rechter in kortgeding uitspraak?*

De gevallen waarin gedetineerden met betrekking tot hun detentietoestand een beroep doen op de rechter in kortgeding, hebben volgens Dupont betrekking op drie grote groepen van problemen¹²⁹: 1) de (on)regelmatigheid van de vrijheidsberoving zelf, 2) het gevangenisregime en 3) de gezondheidstoestand van gedetineerden.

In verband met de (on)regelmatigheid van de vrijheidsberoving beslissen gedetineerden om beroep te doen op het kortgeding om onder andere volgende problemen aan te kaarten en te laten behandelen: de betwisting van de regelmatigheid van de herroeping van de voorlopige invrijheidsstelling of van de voorwaardelijke invrijheidsstelling, de betwisting van de regelmatigheid van de tenuitvoerlegging van de internering, van de uitlevering,...

---

¹²⁷ Cass. 21 maart 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, 1008-1011; DE BECO, R., 'Le droit disciplinaire et les détenus, en Belgique', *Rev. trim. dr. h.*, 1995, nr. 22, p. 333.

¹²⁸ VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, p. 271.

¹²⁹ DUPONT, L., *l.c.*, 176-182; Ook Pevée, Meunier en Berbuto bespreken de materies, zij het dan wel op basis van een indeling in twee categorieën: de rechtmatigheid van de detentie en de detentievoorwaarden: PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., *l.c.*, 95-97.

Problemen aangaande de detentievoorwaarden of het gevangenisregime hebben in de overgrote mate van de gevallen betrekking op de strenge veiligheidsregimes¹³⁰: bijzondere afdelingen, individueel regime, afzondering uit veiligheidsoverwegingen, bijzondere controlemaatregelen, overbrenging om veiligheidsredenen,...

De laatste categorie waarvoor gedetineerden beroep doen op de kortgedingrechter is de categorie omtrent hun gezondheidstoestand¹³¹. Dit kan gaan om allerlei aspecten van de medische verzorging: het vragen van een geneesheer naar eigen keuze, de afzondering om medische redenen, de medische behandeling zelf,...

3.4. Het beroep bij de Raad van State

3.4.1. *Een situering van de Raad van State:*

De Raad van State is een rechtscollege met algemene bevoegdheid en bestaat uit twee afdelingen¹³²: een afdeling wetgeving en een afdeling administratie. De eerste afdeling heeft een adviserende functie: ze verleent advies over voorontwerpen van wetten, decreten en ordonnanties, over ontwerpen of voorstellen van wet, decreet of ordonnantie en amendementen op die voorstellen of ontwerpen. Ze heeft de bedoeling juridische onvolkomenheden en onjuistheden te vermijden en zodoende rechtszekerheid en een uniforme toepassing van de rechtsregels te verzekeren. De afdeling administratie heeft daarentegen een rechtsprekende bevoegdheid ten aanzien van bestuurlijke overheidsbeslissingen. Voor klachten en beroepen van gedetineerden ten aanzien van de gevangenis of de penitentiaire administratie is de afdeling administratie bevoegd¹³³.

---

¹³⁰ Een voorbeeld van een betwisting van de rechtmatigheid van een strenger veiligheidsregime: Kg. Gent, 14 juli 2004, *Rechtspraak Antwerpen, Brussel, Gent*, 2005, afl. 13, 1231-1240, met noot VAN DEN BERGE, Y; DE GRAAF, A., 'Advocaat van gevangene vraagt dringend ingrijpen justitie na twee weken staking', *De Morgen*, 10 oktober 2005.

¹³¹ Bijvoorbeeld B.E.G., 'Ontevreden Brugse gevangenen stappen naar rechter', *Het Nieuwsblad*, 23 maart 2006.

¹³² VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., *o.c.*, 520-522.

¹³³ Voor enkele voorbeelden zie: DE BÉCO, R. en CUYKENS, S., 'La prison et les droits des détenus', *Le Journal des Procès*, 2002, nr. 432, 27-31.

3.4.2. *De bevoegdheid van de Raad van State:*

Overeenkomstig art. 14 van de Gecoördineerde Wetten op de Raad van State¹³⁴ doet de afdeling administratie uitspraak over de beroepen tot nietigverklaring ingesteld tegen administratieve rechtshandelingen wegens niet-naleving van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, machtsoverschrijding of machtsafwendings. De Raad van State kan de schorsing van tenuitvoerlegging van deze akten en reglementen bevelen (art. 17 R.v.St.-wet). Belanghebbende personen, zowel natuurlijke personen als rechtspersonen, kunnen een beroep tot nietigverklaring instellen tegen zowel algemeen geldende verordeningen (K.B.'s, M.B.'s, ministeriële omzendbrieven,...) als individuele besluiten¹³⁵. Voor gedetineerden betekent dit dat ze in principe zowel tegen penitentiaire reglementen als tegen de individuele beslissingen van de penitentiaire administratie (de gevangenisdirecteur, een ambtenaar van de centrale penitentiaire administratie, de minister van Justitie,...) beroep tot nietigverklaring bij de Raad van State kunnen aantekenen. Dit rechtscollege gaat de opportuniteit van de bestuursbeslissingen niet na, maar oefent wel controle uit op de legaliteit ervan, namelijk of er fundamentele rechten geschonden zijn en of de bevoegdheden misbruikt of overschreden zijn. Bij de Raad van State kan ook een bestuurlijk kortgeding ingesteld worden¹³⁶. In dat geval kan de schorsing van de uitvoering van een bestuurlijke rechtshandeling gevraagd worden. Er is een gewone schorsingsprocedure en een schorsingsprocedure bij uiterst dringende noodzaak. Om een beslissing te kunnen laten schorsen moet de gedetineerde ernstige middelen aanvoeren die de vernietiging van de bestuurlijke rechtshandeling kunnen justifiëren en dient er sprake te zijn van een moeilijk te herstellen ernstig nadeel waarbij in dat geval de schorsing (en later de vernietiging) het nadeel kan wegnemen.

---

¹³⁴ K.B. van 12 januari 1973 tot aanpassing van de Wet van 23 december 1946 houdende instelling van een Raad van State aan de wetgeving betreffende het gebruik van talen in bestuurszaken en tot coördinatie van de wetten op de Raad van State, *B.S.*, 21 maart 1973.

¹³⁵ VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, 272-273.

¹³⁶ PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., *l.c.*, 98-100 ; VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., *o.c.*, 928-933.

3.4.3. Evolutie in de rechtspraak van de Raad van State:

In de rechtspraak van de Raad van State ten aanzien van gedetineerden is een ontwikkeling waar te nemen, met name een evolutie¹³⁷ die duidelijk in het voordeel van de gedetineerden speelt. Oorspronkelijk stond de Raad van State heel terughoudend en afwachtend tegenover de bij haar ingestelde rechtszaken omtrent de strafuitvoering en het penitentiair regime. De eerste jaren van haar bestaan verklaarde hij zich geheel onbevoegd voor bovengenoemde materies. Zo werden beroepen tot nietigverklaring tegen beslissingen van een administratieve overheid die rechtstreeks meewerkt aan de uitvoering van een rechterlijke uitspraak, niet aanvaard¹³⁸. Voorbeelden hiervan zijn de beslissingen van de minister van Justitie inzake de terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en inzake voorwaardelijke invrijheidsstelling. Tevens was er voor maatregelen van inwendige orde geen beroepsmogelijkheid bij de Raad van State opengesteld. Deze maatregelen handelen over de goede werking van de dienst en hebben niets te maken met de rechtspositie van de gedetineerde, waardoor ze dan ook niet als administratieve beslissingen beschouwd kunnen worden.

De ommekeer¹³⁹ in de standpunten van de Raad van State kwam er in 1981 door een arrest van dit rechtscollege¹⁴⁰. Volgens de Raad van State dient het A.R. niet meer beschouwd te worden als een maatregel van inwendige orde, maar als een organiek besluit voor de strafinrichtingen en dat de Raad aldus kennis kan nemen van de schendingen van dit besluit. Dat betekent dat beslissingen die verband houden met het A.R. wel degelijk bekeken worden als administratieve beslissingen en dat ze vatbaar zijn voor een beroep tot vernietiging bij de Raad van State. Zaken die volgens de Raad geen administratieve beslissingen zijn, worden niet behandeld en aldus niet-ontvankelijk verklaard¹⁴¹. Ook de meer recente arresten bevestigen het vernieuwde standpunt van de Raad van State. Meer en meer gaat de aandacht naar de rechtspositie van gedetineerden en naar de rechtsgeldigheid van de beslissingen van de penitentiaire overheid. Een alternatieve oplossing voor het probleem van de niet-ontvankelijkheid van maatregelen van inwendige orde voor de Raad van State is dat een

---

¹³⁷ TULKENS, F., 'Des peines sans droit', *J.T.*, 1988, p. 581; R.v.St. nr. 86.816, 18 april 2000, *T.B.P.*, 2001, 199-202, noot Weymeersch.

¹³⁸ SMAERS, G., *o.c.*, 93-96.

¹³⁹ VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, 275-276.

¹⁴⁰ R.v.St. 10 april 1981, *Arr. R.v.St.*, 1981, nr. 21.098.

¹⁴¹ Een voorbeeld: L.L.C., 'Raad van State onbevoegd over gevangenisregime DHKP-C'ers', *De Standaard*, 28 maart 2006.

gedetineerde probeert aan te tonen dat een bepaalde beslissing een invloed uitoefent op zijn rechtssituatie¹⁴². Een dergelijke redenering wordt het laatste decennium sneller aanvaard.

3.4.4. Een kritische bedenking over het beroep bij de Raad van State:

De evolutie in de jurisprudentie van de Raad van State maakt het mogelijk dat de beroepsmogelijkheden voor gedetineerden bij dit rechtscollege aanzienlijk kunnen uitbreiden en dat de gedetineerden meer gebruik kunnen maken van deze verhaalsmogelijkheid. Deze evolutie is algemeen een positieve ontwikkeling. Toch dient enige behoedzaamheid in acht genomen te worden: beroep bij de Raad van State instellen is en blijft geen sinecure. Een laagdrempelig en efficiënt rechtsmiddel kan het zeker niet genoemd worden. Op zich is de mogelijkheid tot het instellen van een beroep bij de Raad van State door personen in detentie zeker een positief punt, maar de gedetineerde ervaart een aantal specifieke obstakels.

De procedure voor de Raad van State kent een aantal nadelen waardoor de gedetineerde geneigd is om af te haken of om de procedure niet eens op te starten. Enkele obstakels worden kort weergegeven¹⁴³.

Alleen al het feit dat de Raad van State het hoogste administratief rechtscollege van België is, schrikt de gedetineerden af. Ze beseffen heel goed dat ze best concrete zaken of overtuigingsstukken moeten kunnen voorleggen willen ze een kans maken om hun gelijk te krijgen. Daaraan gekoppeld zijn er ook heel wat vormvoorschriften en verloopt de hele procedure zeer formeel: zo moet bijvoorbeeld het verzoekschrift door advocaat en verzoeker ondertekend worden, het verzoekschrift moet zowel de feiten als de rechtsmiddelen bevatten e.d. De niet-naleving van deze voorschriften leidt tot de niet-ontvankelijkheid van het beroep. De termijn om een annulatieberoep in te stellen is vastgesteld op zestig dagen, wat voor de gedetineerde in kwestie niet lang is daar hij niet over de vrijheid beschikt om zelf naar een advocaat te stappen. Hij moet de advocaat naar de gevangenis laten komen en moet alles regelen vanuit de gevangenis. Dat vertraagt de zaken voor de gedetineerde.

Daarnaast is er de langdurende procedure die zowel op economisch als op mentaal vlak heel wat van de gedetineerde vergt. Voor vrije burgers is het ook een zware procedure, maar voor gedetineerden is het toch ingrijpender omdat velen onder hen in financiële moeilijkheden zitten en omdat een detentie ook heel wat sporen op mentaal vlak nalaat. Parallel aan de

---

¹⁴² DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, p. 67.

¹⁴³ DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, p. 68; PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., *l.c.*, p. 104.

moelijkheden op financieel gebied rijzen er problemen inzake verdediging en rechtsbijstand. Met weinig financiële middelen is het niet eenvoudig een goede advocaat te vinden.

3.5. De klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Schendingen van het EVRM kunnen voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens¹⁴⁴ (EHRM) gebracht worden. Dit Hof werd opgericht in 1959 en zetelt in Straatsburg. Schendingen van en inbreuken op mensenrechten worden behandeld. Deze rechten hebben betrekking op iedereen, op de mens in de totaliteit van zijn hoedanigheden: man, vrouw, kind, arbeider,..., maar ook de gedetineerde.

3.5.1. *De evolutie in de werking van het EHRM:*

Het EVRM werd in 1950 goedgekeurd en werkt heden ten dage nog steeds door. Aangezien de maatschappij doorheen de jaren sterk verandert, is het noodzakelijk dat de regelgeving ook evolueert. De actualisering van het EVRM gebeurt door de toevoeging van een protocol aan het Verdrag. Sinds het bestaan van het EVRM zijn er reeds 14 protocollen¹⁴⁵ toegevoegd. Het elfde protocol, dat in 1998 in werking is getreden, betekent een grondige hervorming van de procedure voor het indienen van een klacht bij het EHRM. Er kan aldus een onderscheid gemaakt worden tussen twee periodes, namelijk het oud en het nieuw beschermingsmechanisme¹⁴⁶.

Het oud beschermingsmechanisme was van kracht van 1950 tot 1998. De aangebrachte klachten dienden ingediend te worden bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens die in eerste instantie controleerde of de klacht ontvankelijk verklaard kon worden. Kon dit niet, m.a.w. was de klacht niet-ontvankelijk, dan betekende dit een definitieve weigering van de klacht zonder dat er enige beroepsmogelijkheid bestond. Werd de klacht wel ontvankelijk geacht, dan onderzocht de Commissie haar gegrondheid. Dan konden de Commissie, de aangeklaagde staat en/of de staat waarvan de klager onderdaan was, de zaak voorleggen aan het EHRM. De klager zelf kon niets doen, pas vanaf 1995 kon hij/zij zelf zijn

---

¹⁴⁴ VAN HOECKE, M. en BOUCKAERT, B., *Inleiding tot het recht*, Leuven, Acco, 1999, 110-111.

¹⁴⁵ COUNCIL OF EUROPE, (s.d.), 'Complete list of the Council of Europe's treaties' [WWW]. Council of Europe: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG> [08/04/2006].

¹⁴⁶ VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, 279-281.

klacht voorleggen. Dat betekent dat de gedetineerde tot 1995 zelf bijna geen toegang tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens kon vinden.

Het nieuwe beschermingsmechanisme is geheel anders. Vanaf 1998 is enkel het EHRM bevoegd om de naleving van het EVRM te controleren. Na één overgangsjaar is het bestaan van de Europese Commissie voor de rechten van de Mens opgeheven. Het EHRM is een permanent zetelend Hof geworden dat bestaat uit Comités, Kamers en een Grote Kamer¹⁴⁷. Een klacht wordt ingediend bij het Comité, dat zich buigt over de ontvankelijkheid van de voorgelegde klacht. Een ontvankelijke klacht wordt dan in de Kamer voorgelegd. Zij doet uitspraak over de ontvankelijkheid en over de feiten en kan desgewenst een voorstel tot minnelijke schikking doen. In haar werking oordeelt ze aldus ten dele ten gronde, gezien ze de feiten in acht neemt. Er is tevens een beroepsmogelijkheid gecreëerd, namelijk de Grote Kamer bestaande uit 17 rechters en met dezelfde bevoegdheden als de Kamer.

3.5.2. *De evolutie in de rechtspraak van het EHRM ten aanzien van gedetineerden:*

Net zoals dit het geval is bij de Raad van State, is er in de jurisprudentie van het EHRM ten aanzien van gedetineerden een evolutie¹⁴⁸ waar te nemen. Het EVRM is niet expliciet geschreven voor gedetineerden, dat is ook nooit de bedoeling geweest. Sommige rechten zijn dan ook niet van toepassing op gedetineerden. Vanuit dit oogpunt is gedurende enkele decennia de aandacht voor gedetineerden zeer zwak geweest.

Aanvankelijk stonden de ECRM en het EHRM zeer terughoudend ten aanzien van klachten van gedetineerden. Het overgrote deel van de klachten werd door de Commissie niet-ontvankelijk verklaard, hierbij steunend op de ‘leer van de inherente beperkingen’¹⁴⁹. Volgens deze leer is de beperking van de grondrechten van gedetineerden te beschouwen als een wezenskenmerk van de rechtmatige vrijheidsberoving, die geen bijzondere rechtvaardiging behoeft. Dat heeft als gevolg dat er ten aanzien van gedetineerden ruimere beperkingen toegelaten worden dan ten aanzien van vrije burgers. Indien het een rechtmatige

---

¹⁴⁷ PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., *l.c.*, 104-106 ; VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., *o.c.*, 572-574.

¹⁴⁸ SMAERS, G., ‘De ontwikkeling van een Europees bewustzijn rond rechten van gedetineerden’ in *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, BREMS, E, SOTTIAUX, S., VANDEN HEEDE, P., VANDENHOLE, W. ,(eds.), Antwerpen, Intersentia, 2005, 3-4; VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, 281-282.

¹⁴⁹ SMAERS, G., *l.c.*, p. 4.

vrijheidsbeneming betreft, worden -overeenkomstig bovengenoemde theorie- beperkingen op andere grondrechten die hieruit voortkomen, automatisch gerechtvaardigd geacht.

Het is pas in 1975 dat het EHRM de leer van de inherente beperkingen verworpen heeft. Met het arrest Golder uit 1975 stelde het EHRM dat elke beperking van grondrechten, ook ten opzichte van gedetineerden, gecontroleerd en getoetst dient te worden aan de regels overeenkomstig het EVRM. Het duurde een tijdje vooraleer de ommekeer in de jurisprudentie werkelijk boven water kwam. Absolute rechten, zoals art. 3 EVRM, werden vaak zeer beperkend geïnterpreteerd, terwijl geclausuleerde rechten, zoals art. 8 EVRM, dan weer een ruime interpretatie ten aanzien van gedetineerden hadden¹⁵⁰.

3.5.3. *Individuele klachten voor het EHRM:*

Het EHRM behandelt individuele klachten, staatsklachten en verzoeken tot adviesverlening. Hier wordt enkel ingegaan op individuele klachten die door burgers, en dus ook door gedetineerden, ingediend kunnen worden.

A. Wie mag een individuele klacht indienen?

Zowel natuurlijke personen, niet-gouvernementele organisaties als groepen (natuurlijke) personen kunnen gebruik maken van het individueel klachtrecht op voorwaarde dat ze aanbrengen dat ze het slachtoffer zijn van een miskennis van of van een inbreuk op één of meerdere bepalingen van het EVRM (art. 34 EVRM). Publiekrechtelijke rechtspersonen kunnen het individueel klachtrecht niet aanwenden om een klacht bij het EHRM neer te leggen.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Voor meer uitleg over absolute en geclausuleerde rechten zie: SMAERS, G., *o.c.*, 44-56 en 64-96; SMAERS, G., 'Grondrechten in detentiesituaties: Biedt artikel 3 EVRM aan gedetineerden voldoende bescherming?' in *Mensenrechten tussen retoriek en realiteit*, PARMENTIER, S. (ed.), Tegenspraak-Cahier 14, Gent, Mys & Breesch, 1994, p. 108.

¹⁵¹ VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., *o.c.*, p. 576; voor meer uitgebreide informatie over niet-gouvernementele organisaties en hun mogelijkheid om bij het EHRM klacht in te dienen, zie: PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., *l.c.*, 108-110.

B. Vereisten voor de ontvankelijkheid van een klacht:

Opdat een individuele klacht ontvankelijk verklaard zou worden door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zijn er enkele vereisten waaraan er dient te worden voldaan¹⁵². Deze voorwaarden zijn onder andere:

1. De staten die deel uitmaken van het EVRM dienen een verantwoordelijkheid te dragen in het specifieke geval van de klacht: overeenkomstig art. 1 EVRM zijn staten verplicht de rechten en plichten van hun onderdanen te waarborgen. Een klacht kan slechts ontvankelijk verklaard worden als de staat deze regel geschonden heeft.
2. De verzoekende partij moet een slachtoffer zijn van een schending van het EVRM. Dat impliceert dat de schending al heeft plaatsgevonden, het is er dus niet op gericht een schending te voorkomen.
3. De nationale rechtsmiddelen dienen uitgeput te zijn alvorens men zich tot het EHRM richt (art. 25 EVRM). Dat impliceert dat er in elke nationale staat een effectief rechtsmiddel beschikbaar is (art. 13 EVRM), hoewel dat in de praktijk niet altijd zo effectief blijkt te zijn.
4. De klacht moet ingediend worden binnen een termijn van zes maanden na de definitieve nationale beslissing. Deze vereiste dient de belangen van de staat, maar daarnaast ook de rechtszekerheid, daar het EHRM ambtshalve toezicht moet houden op de naleving van deze voorwaarde.
5. Het verzoekschrift moet ondertekend zijn en mag aldus niet anoniem zijn en er mag geen manifeste ongegrondheid of onverenigbaarheid met de verdragsbepalingen zijn.

3.5.4. Evaluatie van de klachtmogelijkheid voor gedetineerden bij het EHRM:

De klachten van gedetineerden in België bij het EHRM en vroeger bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens zijn vrij beperkt gebleven. Sinds de hervorming van 1998 wordt het EHRM frequenter aangesproken. Heel wat klachten worden niet-ontvankelijk verklaard. Mijns inziens heeft dit vooral te maken met de vereisten waaraan moet worden voldaan (o.a. de uitputting van nationale rechtsmiddelen, een termijn van zes maanden,...) en dat men zich voor de nationale rechtscolleges ook kan beroepen op de bepalingen van het

---

¹⁵² ALEN, A. en LEMMENS, P. (eds.), *Themis. School voor postacademische juridische vorming. Vormingsonderdeel 18: Staatsrecht*, Brugge, Die Keure, 2002, 86-93; VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., o.c., 578-579; VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., o.c., 918-926.

Europees Verdrag van de Rechten van de Mens, aangezien dit verdrag een rechtstreekse en bindende werking heeft. Een andere verklaring is dat in vele gevallen art. 3 EVRM (verbod van foltering en elke onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing) door gedetineerden aangehaald wordt¹⁵³. Een veroordeling van een staat op basis van dit artikel zou impliceren dat een staat zijn eigen onderda(a)n(en) onmenselijk zou behandelen, hetgeen een zeer zware veroordeling zou betekenen. In verband met artikel 3 EVRM krijgen de gedetineerden te kampen met een hoge toepassingsdrempel en bewijsproblemen¹⁵⁴. Zowel op het vlak van bewijsproblemen als op het vlak van de toepassingsdrempel is er het laatste decennium een kentering aan de gang waardoor het voor de gedetineerde gemakkelijker moet worden om op basis van art. 3 EVRM een klacht bij het EHRM in te dienen¹⁵⁵, en dat is een positieve ontwikkeling. De verdragsbepalingen die door gedetineerden het meest ingeroepen worden zijn art. 3, art. 6, art. 8 en art. 9 EVRM.

Evenals voor de nationale rechtsmiddelen in het kader van de algemene rechtsbescherming kunnen praktische problemen waarmee de gedetineerde geconfronteerd kan worden, aangeduid worden¹⁵⁶. Er is de lange duur van de procedure (die dan nog eens dubbel zo lang is omdat eerst de nationale rechtsmiddelen uitgeput moeten worden), er is onder de gedetineerden weinig kennis over het EVRM en de klachtprocedure voor het EHRM, er is een gebrekkige rechtshulpverlening, er zijn bewijsproblemen, de gedetineerde wordt geconfronteerd met een hoge kostprijs,... Dat zijn allemaal zaken die voor de gedetineerden torenhoge obstakels vormen.

4. Conclusie

In dit hoofdstuk werd bestudeerd welke klachtmogelijkheden de gedetineerden in werkelijkheid hebben. Een eerste en ontstellende vaststelling is dat gedetineerden niet beschikken over een voor hen specifiek bedoelde klachtprocedure. Het Belgisch detentierecht kent in realiteit nog steeds geen echte regeling van de formele rechtspositie van

---

¹⁵³ Zie bijvoorbeeld: PANKEN, H., 'E.H.R.M. 14 november 2002', *R.W.*, 2003-2004, nr. 34, 1355-1356.

¹⁵⁴ SMAERS, G., *l.c.*, 109-116.

¹⁵⁵ SMAERS, G., *l.c.*, 2005, 5-8; HAECK, Y., 'De bescherming van gedetineerden in het kader van artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens' in *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, BREMS, E, SOTTIAUX, S., VANDEN HEEDE, P., VANDENHOLE, W., (eds.), Antwerpen, Intersentia, 2005, 21-53.

¹⁵⁶ DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, p. 69; PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., *l.c.*, 107-108.

gedetineerden. Er bestaat in België geen gespecialiseerd en onafhankelijk orgaan waar de gedetineerde met een klacht terecht kan. De Basiswet is wel goedgekeurd maar ze moet nog in werking komen. Dit is een lichtpunt in deze problematiek: de uitvoering van die wet kan heel wat verbeteren maar dan mag ze ook niet te lang op zich laten wachten.

Toch zou het zeer onfair zijn te stellen dat gedetineerden aan totale willekeur zijn overgeleverd en dat ze helemaal niets kunnen doen. Er zijn wel degelijk klachtmogelijkheden, maar ze kunnen door hun tekortkomingen de nood aan een reële rechtspositieregeling voor gedetineerden niet verbergen.

Vooreerst is er inspectie en controle in de gevangnissen en kunnen gedetineerden bezoek en briefwisseling ontvangen. Via deze kanalen kunnen ze een bepaald probleem aanklagen. Maar er zijn voor de afhandeling van dergelijke klachten weinig waarborgen. Dat komt door het gebrek aan specifieke regelgeving daaromtrent. Bovendien kunnen gedetineerden volgens art. 80 A.R. een straf oplopen ingeval ze ongegronde klachten indienen. Deze bepaling houdt een ernstige rem in op de klachtmogelijkheid via bezoek, briefwisseling en inspectie.

Daarnaast kunnen gedetineerden wel gebruik maken van een informele klachtprocedure, namelijk het instellen van een administratief beroep. Er zijn twee mogelijkheden: een willig beroep bij de persoon of de instantie die de beslissing genomen heeft of een hiërarchisch beroep bij de hiërarchische overste. De voordelen van dit systeem zijn dat het sneller en eenvoudiger is dan procedures voor een rechtscollege en dat het efficiënter kan zijn, omdat ook beleidsredenen in acht kunnen genomen worden. Het pijnpunt van deze beroepen is dat er geen procedurevoorschriften en rechtswaarborgen voorhanden zijn. Er zijn geen garanties dat de klacht ook daadwerkelijk behandeld zal worden, omdat men er niet toe verplicht is.

Gedetineerden kunnen evenzeer beroep doen op een rechter in het kader van de algemene rechtsbescherming. Een gedetineerde kan de strafvordering instellen wanneer hij het slachtoffer is van een misdrijf, hij kan schadevergoeding eisen voor de burgerlijke rechter op basis van art. 1382 e.v. B.W., hij kan ingeval van hoogdringendheid de vordering in kortgeding instellen, tegen onrechtmatige beslissingen en regelgeving kan er beroep bij de Raad van State aangetekend worden en in laatste instantie kan een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ingediend worden op voorwaarde dat de nationale

rechtsmiddelen uitgeput zijn en dat de klacht binnen een periode van zes maanden na het definitief worden van de beslissing ingediend wordt.

Behoudens de vordering in kortgeding wordt weinig gebruik gemaakt van de klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming. Hier dienen een aantal zaken in rekening gebracht te worden. Eerst en vooral kunnen de juridische gevolgen van een veroordeling een belangrijke hinderpaal vormen: als gedetineerden ten gevolge van een veroordeling wettelijk onbekwaam zijn, dan kunnen ze de vorderingen van de strafrechter en de burgerlijke rechter niet instellen en kunnen ze aldus hun klacht ook niet kwijt. Daarnaast zijn er aan de instelling van de vordering van een rechter ook heel wat risico's en gevolgen voor de gedetineerden verbonden: ze vrezen represailles, de procedures zijn meestal langdurend en hebben een hoge kostprijs, zowel op financieel als op mentaal vlak, er zijn heel wat procedures en voorschriften die nageleefd moeten worden,... De vordering in kortgeding wordt gekenmerkt door haar kortdurend karakter waardoor ze tegemoet komt aan enkele van de negatieve gevolgen van het instellen van een vordering. Dat maakt dan ook dat het kortgeding door de gedetineerden het meest wordt aangewend ten opzichte van de andere klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming.

Hoofdstuk 6: Toezicht en controle op de gevangenen

1. Inleiding

Gedetineerden kunnen op een bepaalde wijze een klacht indienen, bijvoorbeeld voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens of voor de Raad van State. Ook kunnen klachten op een informele wijze geuit worden. Het is interessant na te gaan in welke mate toezicht en controle op de gevangenen en de bejegening van gedetineerden door bepaalde organen, uitgeoefend worden. Het is allerm minst de bedoeling een exhaustief overzicht van controleorganen te geven. De intentie bestaat erin eerder, op een niet-limitatieve wijze, een toelichting te bieden van die organisaties die -vanuit zichzelf- actie ondernemen om de problematische gevangenis situatie aan te klagen en uit de wereld te helpen. In feite wordt de bespreking ingeperkt tot twee instanties die zich op een actieve wijze het lot van gedetineerden en hun detentiesituatie aantrekken. Dat is dan ook de reden waarom de Commissies van Toezicht en de Centrale Toezichtsraad buiten beschouwing worden gelaten.

In een eerste gedeelte wordt de 'Liga voor Mensenrechten vzw' besproken. Zij spendeert heel wat van haar tijd en mogelijkheden aan het gevangeniswezen. Vooreerst wordt een algemene schets gegeven van de Liga en haar idealen, waarna meer concreet wordt stilgestaan bij de taken van de Liga in verband met het gevangeniswezen en hoe deze instantie voor de gedetineerden een helpende hand kan betekenen.

In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk komt het 'Europees Comité ter preventie van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing' (ook wel aangeduid met de afkorting 'CPT' naar analogie met de Engelstalige benaming van het Comité: European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment) aan bod. Het CPT probeert, via plaatsbezoeken, een toezicht uit te oefenen op de behandeling van personen die van hun vrijheid beroofd zijn en hen beter tegen foltering en onmenselijke behandeling te beschermen. Eerst wordt een algemene schets van het CPT weergegeven om nadien dieper in te gaan op de CPT-standaarden. Vervolgens gaat er aandacht naar de bezoeken van het Comité aan België. In laatste instantie wordt de werking van dit orgaan aan een beknopte evaluatie onderworpen.

2. De Liga voor Mensenrechten vzw

2.1. Een algemene schets¹⁵⁷

De Belgische Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens werd in 1968 opgericht. Daarvóór was ze reeds op een informele wijze werkzaam, maar pas in 1968 kreeg ze een formeel statuut. In 1979 werd de Belgische Liga opgesplitst in twee afzonderlijke en zelfstandige Liga's: enerzijds een Vlaamse Liga, onder de naam 'Liga voor Mensenrechten' en anderzijds een Waalse tegenhanger, namelijk de 'Ligue des Droits de l'Homme'. Beide organisaties werken volledig onafhankelijk, los van elke overheid, politieke formatie of gezindheid. Zoals de benaming al doet vermoeden bevindt de hoofdpdracht van de Liga voor Mensenrechten zich in het controleren van de mate waarin mensenrechten gerespecteerd worden, en dit voor die domeinen waar er een verhoogd risico op schending van mensenrechten bestaat. Het gaat onder meer om het gevangeniswezen, de ordehandhaving, de problematiek rond asielzoekers, discriminatie en racisme,... De UVRM, het EVRM en het BUPO-verdrag vormen de voornaamste toetsstenen voor de naleving van mensenrechten. Eventuele schendingen probeert men te verhinderen en/of aan te klagen. In hoofdzaak gebeurt dit door middel van het verspreiden van informatie, het sensibiliseren van de bevolking, beleidsbeïnvloeding,...¹⁵⁸

2.2. De activiteiten van de Liga betreffende het gevangeniswezen

Een belangrijke opdracht van de Liga waar veel tijd en middelen inkruipt is het toezicht op de naleving van mensenrechten in de context van het gevangeniswezen. De liga kan niet zomaar gevangenissen bezoeken en inspecteren. Een echte toegang tot de Belgische gevangenissen heeft ze niet. Toch belichaamt ze een zekere controle. Aan de hand van de jaarverslagen van de Liga voor Mensenrechten kunnen een drietal belangrijke opdrachten omtrent het gevangeniswezen geformuleerd worden¹⁵⁹.

---

¹⁵⁷ X (s.d.), 'Voorgeschiedenis' in Over de Liga [WWW] Liga voor Mensenrechten vzw: <http://www.mensenrechten.be/main.php?action=odl> [31/03/2006].

¹⁵⁸ LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Werkingsverslag 2002 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/word/jaar2002.doc> [01/04/2006].

¹⁵⁹ Dit blijkt uit de jaarverslagen van de Liga voor Mensenrechten: LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Jaarverslag 1998 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/pdf/jaar1998.pdf> [01/04/2006]; LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Jaarverslag 2000 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/pdf/jaar2000.pdf> [01/04/2006]; LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Jaarverslag 2001 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/pdf/jaar2001.pdf>

Een eerste opdracht omhelst het onderzoek en de behandeling van individuele klachten uitgaande van gedetineerden. Aangezien het individuele gedetineerden zijn die een klacht bij de Liga indienen, gaat het hoofdzakelijk om individuele en meer persoonlijke problemen¹⁶⁰. Deze instantie bestudeert de beschuldigingen en treedt met de gevangenisdirectie in contact om er enige ruchtbaarheid aan te koppelen en om de directie wakker te schudden zodat die er gevoelig voor wordt. Voorbeelden zijn legio: een klacht tegen een weigering van een transfer naar een andere gevangenis, klachten omtrent de behandeling van het dossier over hun voorwaardelijke invrijheidsstelling, beklag ten aanzien van hun bezoekrechten, ook verzoeken tot een persoonlijk bezoek in de gevangenis,... Deze opdracht behoort niet tot de topprioriteiten van de Liga voor Mensenrechten, maar is wel noodzakelijk wil de Liga haar voeling met de rechtstreeks betrokkenen en met de penitentiaire wereld niet verliezen.

Naast individuele klachten waarvan de reikwijdte zich tot één gedetineerde beperkt, komen ook meer algemene kritieken van gedetineerden of mensen werkzaam in de gevangenis, ter kennis van de Liga. Dat kan gaan over personeelstekorten; de algemene hygiëne in de gevangenis; zeer strenge regimeaspecten als gevolg van personeelstakingen, waardoor de rechten van gedetineerden dan beknot worden e.d. Met betrekking tot deze problemen stelt de Liga voor Mensenrechten zich niet in contact met de gevangenisdirectie of de penitentiaire administratie. Doch blijft ze niet stilzitten en tracht de Liga hieraan publiciteit en sensibilisering te koppelen door middel van eigen persberichten, opiniestukken, artikels in dag- of weekbladen, enz. Ook in de twee tijdschriften die de Liga uitgeeft, namelijk in Fatik en in het Tijdschrift voor Mensenrechten, staan kritische artikels over vraagstukken in de gevangnissen die in strijd kunnen zijn met de internationale regelgeving omtrent de mensenrechten.

Als derde grote opdracht is de Liga werkzaam op het vlak van de schendingen van haar uitgangspunten. Ze treedt op eigen initiatief op, daar het niet gaat om specifieke zaken die aangeklaagd worden, maar die vanuit de uitgangspunten, de basisideeën en de filosofie van de Liga gewichtig zijn om nader te onderzoeken. Voorbeelden zijn de erbarmelijke situatie van geïnterneerden in de Belgische gevangnissen, de werkzaamheden en denkoefeningen bij de

---

[01/04/2006]; LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Werkingsverslag 2002 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/word/jaar2002.doc> [01/04/2006]; LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Werkingsverslag 2003 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/word/jaar2003.doc> [01/04/2006].

¹⁶⁰LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Werkingsverslag 2003 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/word/jaar2003.doc>, 6-7 [01/04/2006].

totstandkoming en goedkeuring van de Basiswet Gevangeniswezen en Rechtspositie van gedetineerden, de problematiek van de armoede in detentie en haar gevolgen, schendingen van mensenrechten¹⁶¹, enz. Ook ten aanzien van deze taak kan er niet zomaar een gevangenis bezocht worden, maar wordt eveneens getracht ruchtbaarheid te geven aan bovengenoemde praktijken door persberichten, opiniestukken, artikels in dag- en weekbladen en parlementaire vragen.

2.3. Evaluatie van de werkzaamheden van de Liga voor Mensenrechten

De Liga heeft wel degelijk een controlerende functie op de gevangnissen en op de behandeling van gedetineerden. Zij kan de situatie waarmee de gedetineerden te maken hebben minstens gedeeltelijk verbeteren. Zo kan ze, ingeval van individuele klachten, met de gevangenisdirectie contact opnemen en haar proberen te overtuigen. Dat lukt jammer genoeg maar in geringe mate¹⁶². Meestal bereikt de Liga voor Mensenrechten haar uiteindelijke doel op een onrechtstreekse wijze, namelijk door ruchtbaarheid aan de zaken te geven en die te publiceren, er opiniestukken over te maken en de wantoestanden aan te klagen. Met andere woorden wordt via de omweg van de publiciteit en de openbaarheid getracht tot het doel te komen. Hierbij spelen de tijdschriften ‘Fatik’ en ‘Tijdschrift voor Mensenrechten’ een belangrijke rol¹⁶³. ‘Fatik’ bevat kritische artikels, relevante omzendbrieven, parlementaire vragen en antwoorden, besprekingen van recente publicaties en fait-divers omtrent het gevangeniswezen. Dankzij haar bestaan van meer dan 20 jaar en haar aanhoudende kritische ingesteldheid, heeft het tijdschrift een gerenommeerde reputatie opgebouwd. Het ‘Tijdschrift voor Mensenrechten’ bestaat nog maar enkele jaren en heeft tot dusver nog geen sterke reputatie. Het kan beschouwd worden als de vernieuwing of de voortzetting van de Nieuwsbrief van de Liga voor Mensenrechten. Bijzondere aandacht gaat naar de mensenrechten in België en Vlaanderen. Dit tijdschrift focust op het domein van de mensenrechten in al haar facetten. Vanzelfsprekend worden af en toe ook mensenrechten in

---

¹⁶¹ LIGA VOOR MENSENRECHTEN, LIGUE DES DROITS DE L’HOMME, MOUVEMENT CONTRE LE RACISME, L’ANTISÉMITISME ET LA XÉNOPHOBIE, *Pacte international relatif aux droits civils et politiques. Rapport alternatif des ONG, présenté au Comité des droits de l’homme des Nations Unies les 12 et 13 juillet 2004 en vue de l’examen du quatrième rapport du Gouvernement belge*, Gent, Liga voor Mensenrechten, 2004, 81 p.

¹⁶² LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Jaarverslag 2000 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/pdf/jaar2000.pdf> p. 7 [01/04/2006].

¹⁶³ X (s.d.), ‘Publicaties’ in Liga voor Mensenrechten [WWW] Liga voor Mensenrechten vzw: <http://www.mensenrechten.be/main.php?action=pub> [31/03/2006].

detentiesituaties besproken, naast bijvoorbeeld rechten van minderheden, het recht op privacy, het recht op huisvesting.

3. Het Europees Comité ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT)

3.1. Een algemene schets

Het ‘Europees Comité ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing’ (hieronder: CPT) werd in 1987 in de schoot van de Raad van Europa opgericht¹⁶⁴. Haar doel is, overeenkomstig art. 1 van de Europese Conventie ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing, een toezicht uit te oefenen op de behandeling van personen die van hun vrijheid beroofd zijn, en dit via plaatsbezoeken. De naam van het CPT is misleidend: het Comité houdt zich in eerste instantie niet bezig met foltering, ze werkt veel ruimer, ze controleert namelijk de detentieomstandigheden in al hun aspecten. Reeds 46 lidstaten van de Raad van Europa hebben ‘de Europese Conventie ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing’ ondertekend en geratificeerd¹⁶⁵. Het is in deze landen dat het CPT controle kan uitoefenen, ook België behoort ertoe daar België zelfs als één van de eerste lidstaten de Conventie ondertekende en ratificeerde.

In haar uitgangspunten is het CPT enigszins verschillend van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Hoewel beide opgericht zijn met als oogmerk de bescherming van de mensenrechten, is er toch een duidelijk verschil tussen het CPT en het EHRM waar te nemen¹⁶⁶.

Laatstgenoemde instantie gaat in hoofdzaak reactief tewerk. Het is slechts in de hoedanigheid van slachtoffer dat men zich tot het EHRM kan wenden. Het bestaan van een slachtoffer veronderstelt natuurlijk dat er al een schending van de mensenrechten zoals bepaald in het

---

¹⁶⁴ SMAERS, G., ‘De ontwikkeling van een Europees bewustzijn rond rechten van gedetineerden’ in *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, BREMS, E, SOTTIAUX, S., VANDEN HEEDE, P., VANDENHOLE, W. ,(eds.), 11-12.

¹⁶⁵ EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (2006/03) ‘The CPT in brief’ [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/ENG-leaflet-scr.pdf> [02/04/2006].

¹⁶⁶ CÉRÉ, J.P., *Droit disciplinaire en prison*, Parijs, L’Harmattan, 2001, 102-106.

EVRM heeft plaatsgevonden. Het CPT, daarentegen, gaat vooral preventief of zelfs proactief tewerk. Het ligt niet in haar bedoeling staten te veroordelen wegens schendingen van mensenrechten, maar ze tracht moeilijkheden en problemen te detecteren die kunnen leiden tot inbreuken op de rechtsregels aangaande mensenrechten, en door middel van aanbevelingen wordt geprobeerd een verandering te bewerkstelligen. De nadruk ligt niet op het veroordelen maar op het assisteren van en het samenwerken met de lidstaten¹⁶⁷. Ze treedt als het ware uit eigen initiatief op, terwijl het EHRM pas iets kan ondernemen vanaf het moment dat er een zaak aan haar wordt voorgelegd.

Een op het eerste gezicht niet zo'n belangrijk verschilpunt is de samenstelling van het Hof en het CPT. Het EHRM bestaat enkel uit rechtsgeleerden die zich gespecialiseerd hebben in het domein van de mensenrechten. Aangezien het om een dergelijk rechtscollege gaat is dat ook broodnodig. Het CPT is echter een orgaan dat multidisciplinair samengesteld is: er zijn niet alleen rechtsgeleerden, maar ook criminologen, penologen, experts in politiemateries, artsen, e.d.¹⁶⁸ De multidisciplinariteit lijkt een goede optie te zijn aangezien de situaties die men tijdens de bezoeken opmerkt vanuit verschillende invalshoeken bekeken en geëvalueerd kunnen worden. De vaststellingen reiken veel verder dan het juridische domein: ook de medische en psychische gezondheid, de ontspanning, de materiële voorwaarden en rechtsbescherming en de menswaardigheid komen aan bod.

Een ander verschilpunt is dat, in tegenstelling tot het EHRM, het CPT geen jurisdictioneel orgaan is. Zodoende doet ze geen rechterlijke uitspraken waaraan de staten gebonden zijn. Er wordt niet getracht problemen te beslechten, maar wel net te voorkomen, en dit op een zo praktisch mogelijke wijze. Het CPT kan inspectiebezoeken doen in het geheel van de plaatsen waar mensen die van hun vrijheid beroofd zijn verblijven: politiekantoren, gevangenissen, psychiatrische instellingen, jeugdcentra, opvangcentra voor vreemdelingen,...¹⁶⁹ Tot die plaatsen heeft ze ongelimiteerde toegang en kan ze zowel personeelsleden als gevangenen

---

¹⁶⁷ SMAERS, G., *l.c.*, p. 12; EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (1997/08/22), '7th General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to December 1996' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-07.htm> [03/04/2006].

¹⁶⁸ EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (1991/02/20) '1st General Report on the CPT's activities covering the period November 1989 to December 1990' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-01.htm> [03/04/06].

¹⁶⁹ EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (2006/03) 'The CPT in brief' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/ENG-leaflet-scr.pdf> [02/04/2006].

interviewen. Op basis van de bezoeken wordt een rapport met niet-bindende aanbevelingen opgesteld. Het is de bedoeling dat de lidstaat in kwestie op het rapport een antwoord formuleert. Hier komt het uitgangspunt van bijstand en samenwerking duidelijk naar voor. Zo wordt het mogelijk een dialoog tussen het CPT en de lidstaat op gang te brengen¹⁷⁰.

3.2. De CPT-standaarden

3.2.1. *Algemeen:*

In de EVRM is geen afgebakende omschrijving van de begrippen ‘foltering’ en ‘onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing’ opgenomen, art. 3 EVRM houdt enkel een verbod in van deze praktijken. Aangezien het CPT niet gebonden is door de jurisprudentie van het EVRM, kan ze zich beroepen op elk ander mensenrechteninstrument (bijvoorbeeld de UVRM, het BUPO-verdrag,...). Maar dit betekent ook dat ze haar eigen standaarden kan ontwikkelen. Deze standaarden zijn dan in feite de toetsingscriteria waarvan men bij de bezoeken aan de inrichtingen gebruik maakt. De standaarden hebben een dynamisch karakter: ze kunnen steeds en op een relatief eenvoudige wijze aangepast worden en in overeenstemming gebracht worden met de veranderende penitentiaire praktijken¹⁷¹. Sinds begin jaren '90 tot nu hebben de standaarden van het CPT verschillende malen wijzigingen ondergaan.

De CPT-standaarden situeren zich op verschillende domeinen¹⁷², overeenkomstig de verschillende plaatsen die het Comité kan bezoeken. Zo zijn er onder andere standaarden in verband met de behandeling in politiecellen, in de gevangenis, in jeugdinstituten, in psychiatrische instellingen, de behandeling van vrouwen die van hun vrijheid beroofd zijn en de medische verzorging. Gezien het opzet van de scriptie wordt enkel ingegaan op het

---

¹⁷⁰ DAEMS, T., ‘Het Tiende Algemeen Verslag van het Comité ter Voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT)’, *Fatik*, 2000, afl. 88, p. 23; GEBOERS, J., SMAERS, G., VAN LAETHEM, W., *Detentie in België. Een kritische analyse van het rapport van het Europese Comité ter Preventie van Foltering over hun eerste bezoek aan België*, Gent, Liga voor Mensenrechten v.z.w., 1995, 5-11.

¹⁷¹ EVANS, M. en MORGAN, R., *Combating torture in Europe*, Strasbourg Cedex, Council of Europe Publishing, 2001, p. 22.

¹⁷² EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (2004/09) ‘The CPT standards. “Substantive” sections of the CPT’s General Reports’ [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.doc> [03/04/2006].

gevangeniswezen, en meer specifiek op de bepalingen over de formele rechtspositie van gedetineerden.

3.2.2. *Standaarden voor de formele rechtspositie van gedetineerden:*

Sinds 1992 zijn er CPT-standaarden voor het gevangeniswezen. Er kan aangenomen worden dat ze sindsdien nog niet gewijzigd zijn. Het meest recente document, daterend van september 2004¹⁷³, neemt de bepalingen van het jaarverslag van 1992 enkel over. De criteria omtrent de formele rechtspositie van gedetineerden kunnen beschouwd worden als fundamentele basiswaarborgen, wat een derde categorie van toetsingscriteria belichaamt naast fysieke condities en sociale condities.

De standaarden inzake de formele rechtspositie van gedetineerden¹⁷⁴ dienen bestudeerd te worden in de context van het algemene klimaat van de gevangenis en van de kwaliteit van de relaties tussen gedetineerden en personeel¹⁷⁵. Er mag niet vergeten worden dat de formele rechtspositie geen alleenstaand gegeven is: ze is afhankelijk van de materiële rechtspositie en de leefkwaliteit binnen een gevangenis.

Het CPT stipuleert dat er klachtprocedures en procedures voor inspectie van de gevangnissen moeten zijn. De gedetineerden moeten zowel binnen als buiten de context van het gevangenisstelsel over de mogelijkheden beschikken om een klacht in te dienen, inclusief vertrouwelijke toegang tot een gepaste autoriteit. Door het CPT wordt heel wat belang gehecht aan inspecties door onafhankelijke organen die over de macht beschikken om met de gedetineerde persoonlijke contacten te hebben¹⁷⁶.

Het tuchtsysteem in de gevangenis dient ook heldere procedures te hebben die in de praktijk toegepast worden. Dat is in het belang van zowel de gedetineerden als het personeel. Volgende garanties zouden voor de gedetineerden moeten openstaan: het recht om gehoord te worden over de inbreuken waarvan de gedetineerde beschuldigd wordt ze gepleegd te hebben, het recht om schriftelijk geïnformeerd te worden over de genomen beslissing aangaande de

---

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ SNACKEN, S., 'Les droits des détenus et le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou des traitements inhumains ou dégradants (CPT)' in *Position en droit et droit de plainte du détenu. Journée d'étude 16 février 1996*, Société Belge de Criminologie, Brussel, La Charte, 1997, 113-119.

¹⁷⁵ EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (1992/04/13) '2nd General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1991' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm> § 44-45 [03/04/06].

¹⁷⁶ *2nd General Report*, § 54.

inbreuk en over de motivatie van die beslissing en hoger beroep te kunnen instellen tegen de beslissing om een tuchtsanctie op te leggen¹⁷⁷.

Ook het regime van isolement dient de nodige aandacht te krijgen. De gedetineerde moet onmiddellijk beroep kunnen doen op de medische verzorging, die in een schriftelijk dossier bijgehouden wordt. Dat dossier dient aan de bevoegde autoriteiten overhandigd te worden¹⁷⁸.

3.3. De bezoeken van het CPT aan België

Tot op heden heeft het CPT vier bezoeken aan België gebracht. Het eerste bezoek vond plaats in 1993 met onder meer een bezoek aan de gevangenissen van Lantin, Sint-Andries en Sint-Gillis¹⁷⁹. Een tweede bezoek volgde in 1997¹⁸⁰ waarbij naast de strafinrichtingen die in 1993 een inspectie ondergingen, ook de gevangenissen van Merksplas en Bergen bezocht werden. In 2001¹⁸¹ werden naast de gevangenis van Lantin de strafinrichtingen van Andenne en Antwerpen geïnspecteerd. Zeer recent was er in het voorjaar van 2005 een vierde bezoek van het CPT¹⁸². Er werden twee gevangenissen gecontroleerd, met name de gevangenis van Andenne en die van Namen. Het rapport van dit bezoek werd zeer recent uitgegeven¹⁸³.

---

¹⁷⁷ *Ibid.*, § 55.

¹⁷⁸ *Ibid.*, § 56.

¹⁷⁹ COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (1994/10/14) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 14 au 23 novembre 1993' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/1994-15-inf-fra.htm> [21/03/06].

¹⁸⁰ COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (1998/06/18) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 31 août au 12 septembre 1997' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/1998-11-inf-fra.htm> [21/03/06].

¹⁸¹ COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (2002/10/17) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 25 novembre au 7 décembre 2001' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/2002-25-inf-fra.htm> [21/03/06].

¹⁸² X, (2005/05/03) 'Council of Europe Anti-Torture Committee visits Belgium' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/2005-05-03-eng.htm> [30/03/2006].

¹⁸³ COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (2006/04/20) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) du 18 au 27 avril 2005' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/2006-15-inf-fra.htm> [22/04/06].

Na haar bezoek van 1993 kwam het CPT tot de conclusie dat er in België geen formele klachtprocedure voor gedetineerden bestaat¹⁸⁴. Er zijn wel informele mogelijkheden maar die volstaan niet. Voor het Comité is dit onaanvaardbaar en moet er zo snel mogelijk een effectieve klachtprocedure voor gedetineerden opengesteld worden. Ook ten opzichte van de inspecties van gevangenen¹⁸⁵ kunnen er aanmerkingen gemaakt worden: hoewel de inspectie wettelijk geregeld is, wordt ze in de praktijk op zeer onregelmatige wijze uitgevoerd. Er dient werk gemaakt te worden van een onafhankelijk orgaan dat op regelmatige basis inspecties uitvoert. In verband met de rechtsbescherming van gedetineerden zijn er heel wat klachten over de afwezigheid van formele rechten voor gedetineerden.

Het bezoek van het CPT in 1997 aan België stond grotendeels in het teken van de problematiek van de geïnterneerden. Aan de formele rechtspositie van gedetineerden werd weinig aandacht besteed. Nog steeds was dit wettelijk niet geregeld en waren er heel wat wantoestanden als gevolg daarvan. Maar het CPT zag een lichtpunt in de oprichting van een Commissie 'Basiswet betreffende het Gevangeniswezen en de Rechtspositie van gedetineerden'. Ze vroeg prioritaire aandacht te hebben voor een klachtprocedure voor gedetineerden¹⁸⁶. En ze kwam tot de vaststelling dat er in verband met het tuchtrecht in de gevangenen nog niets veranderd was¹⁸⁷.

Ook het bezoek van 2001 stond niet expliciet in het teken van (het ontbreken van) een klachtprocedure voor gevangenen. Speciale aandacht ging naar de vrijheidsberoving door de politie. Enkel de formele rechtspositie bij de tuchtafhandeling werd in acht genomen¹⁸⁸. Deze was volledig mondeling en er stond geen beroepsmogelijkheid open. Op zich vindt het CPT dat verwerpelijk, maar ze lijkt als het ware gesust door het werk van de Commissie Dupont.

Het CPT deed in België tijdens de maand april 2005 slechts twee gevangenen aan. Meer aandacht gaat naar psychiatrische inrichtingen en vooral naar de behandeling van verdachten

---

¹⁸⁴ *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 14 au 23 novembre 1993*, § 245.

¹⁸⁵ *Ibid.*, § 246-247.

¹⁸⁶ *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 31 août au 12 septembre 1997*, § 205.

¹⁸⁷ *Ibid.*, § 189.

¹⁸⁸ *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 25 novembre au 7 décembre 2001*, § 96.

in inrichtingen voor openbare ordehandhaving¹⁸⁹. Met betrekking tot de penitentiare inrichtingen ligt de nadruk op de overbevolking van de Belgische gevangenen. Op zich komt de formele rechtspositie van gedetineerden eerder marginaal aan bod. In beide gevangenen¹⁹⁰ worden door gedetineerden heel weinig klachten gedaan over slechte fysieke behandelingen door penitentiair personeel, in de gevangenis van Namen zelfs geen enkele klacht. Dat de gedetineerden tijdens personeelsstakingen 24 uur op 24 uur op cel moeten blijven, geen enkele activiteiten kunnen uitvoeren en daarenboven er in feite niets aan kunnen doen om hun situatie te verbeteren, heeft een sterke weerslag op hun formele rechtspositie.

3.4. Evaluatie van de bezoeken van het CPT

Als eerste bemerking dient gesteld te worden dat het CPT een eervol en lovenswaardig orgaan is. Haar bedoeling ligt in het voorkomen van onregelmatigheden en wantoestanden in de detentiesituatie en de behandeling van gedetineerden. Hierdoor legt ze zich vooral toe op preventie. De plaatsbezoeken aan onder meer gevangenen dienen dan ook beschouwd te worden als preventieve doorlichtingen. Het feit dat het CPT een extern en onafhankelijk orgaan is maakt dat er meer problemen aan het licht kunnen komen. Tijdens gesprekken met gedetineerden durven deze laatste meer vrijuit te praten omdat ze weten dat het CPT geheel onafhankelijk is en dat hetgeen ze zeggen niet tegen hen zal worden gebruikt. Ook effecten van tolerantie en gewenning die bij interne personen voorkomen, zijn er niet. Dit komt mijns inziens grotendeels omdat het CPT gevangenen in 46 Europese landen bezoekt, met elk hun eigen strafrechtssysteem en penitentiair recht. De bezochte gevangenen, en de omstandigheden en regimes die er gelden, verschillen onderling zeer sterk van elkaar. De situatie in Noorwegen is bijvoorbeeld totaal verschillend van die in Spanje. Gewenning aan problemen komt niet voor omdat het CPT kennis neemt van heel verscheiden problemen. Het CPT verzorgt als dusdanig een objectieve inspectie van buitenaf.

Het CPT is er niet op gericht staten te veroordelen, maar veeleer om bijstand te verlenen aan de Europese lidstaten en met hen samen te werken. Vanuit dat uitgangspunt kan het Comité

---

¹⁸⁹ In het rapport wordt er gesproken over ‘établissements des forces de l’ordre’, bijvoorbeeld een commissariaat van de politie, het cellulair gedeelte van het Justitiepaleis van Luik,...

¹⁹⁰ *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) du 18 au 27 avril 2005*, § 76 en 90.

slechts niet-bindende aanbevelingen doen. Naar mijn mening zijn er zowel voor- als nadelen aan verbonden.

Een nadeel van het feit dat er slechts niet-bindende aanbevelingen kunnen gedaan worden is dat de afdwingbaarheid van die aanbevelingen quasi onbestaande is. Als een lidstaat besluit om de aanbevelingen uit het rapport van het bezoek van het CPT naast zich neer te leggen, dan kan deze laatste daar in principe niets aan doen. Ze kan de lidstaten niet dwingen of sanctioneren. Op de regeringen van de lidstaten kan aldus weinig druk uitgeoefend worden.

Ondanks bovenvermelde beperking blijkt dat de autoriteiten van de lidstaten in grote getale de commentaren en aanbevelingen zoals geuit in de rapporten, in overweging nemen. De meeste landen geven een antwoord op de adviezen en hebben er geen probleem mee om de rapporten gepubliceerd te zien¹⁹¹.

Een ander voordeel betreft de relatie tussen de nationale staten en het CPT. Er is uiteraard sprake van enig formalisme in de onderlinge contacten. Maar er ontstaat eerder een dialoog tussen twee partijen die bijna aan elkaar gelijkwaardig zijn. Het gaat niet zozeer om een ondergeschikte relatie, maar eerder om een bijstandsrelatie die bedoeld is om de situatie in detentiecentra te verbeteren. Er is meer plaats voor openheid en ontmoeting: aangezien staten niet gesanctioneerd worden, is er een grotere kans dat deze staten open en eerlijk zijn ten aanzien van het CPT en dat ze veel minder bepaalde disfuncties proberen weg te moffelen. Vanzelfsprekend gaat het hier slechts om een kans en niet om een zekerheid. Hoewel de aanbevelingen niet bindend zijn en er geen sancties uitgesproken kunnen worden, blijft het voor de landen zeer vervelend om door een bezoek en het daaropvolgende rapport in een slecht daglicht te worden gezet. In die optiek kunnen staten toch proberen bepaalde wantoestanden te verdoezelen of te minimaliseren.

Het CPT heeft reeds vier rapporten over België opgemaakt. Opmerkelijk is dat enkel in het rapport van 1994 over het bezoek in 1993, uitvoerig aandacht wordt besteed aan de afwezigheid van een formele rechtspositie voor gedetineerden. In de rapporten over de bezoeken van 1997, 2001 en 2005 komt het slechts marginaal aan bod.

In het eerste rapport worden twee aanbevelingen gegeven die betrekking hebben op de formele rechtspositie van gedetineerden¹⁹²: er moet een klachtenprocedure ingevoerd worden

---

¹⁹¹ Voor een overzicht van de rapporten per staat, zie: EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT, (s.d.) 'Documents State by State' in Documents published by the CPT [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/states.htm> [03/04/2006].

¹⁹² DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, p. 148.

en er moet een onafhankelijk inspectieorgaan opgericht worden. Voor het inspectieorgaan worden er verscheidene voorwaarden verbonden: de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid moeten gevrijwaard worden, de leden dienen een gespecialiseerde opleiding genoten te hebben, de gevangenen dienen op regelmatige basis bezocht te worden, enz. Voor de klachtenprocedure worden geen vereisten gesteld, enkel dat er zo snel mogelijk één moet komen. Deze aanbeveling is dus zeer vaag en onduidelijk. Dit lijkt me een gemiste kans te zijn: als het CPT aan de oprichting van een inspectieorgaan wel voorwaarden kan koppelen, waarom doet ze dat dan niet voor de invoering van een klachtenprocedure? Zoals reeds gezegd, worden ook andere landen, met elk hun eigen rechtssysteem, bezocht. In de ons omringende buurlanden is er wel een klachtrecht voor gedetineerden. Op basis van haar competentie en kennis over de andere gevangensystemen in Europa beschikt het CPT weliswaar over de capaciteit om concrete voorstellen te doen.

In de rapporten over 1997 en 2001 beperkt het Comité zich enkel tot de vaststelling dat er nog steeds geen formele rechtspositie voor gedetineerden is en tot de aanbeveling dat er zo snel mogelijk werk van gemaakt moet worden. Het is opmerkelijk dat het CPT zo summier is over het feit dat er na 9 jaar (van 1993 tot en met 2001) in essentie niets veranderd is. Tevens lijkt ze gesust door het feit dat er in België een Commissie 'Basiswet betreffende het Gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden' opgericht is. Na het bezoek van 2005 is het Comité enerzijds wel positief over het gegeven dat België de Basiswet heeft goedgekeurd, anderzijds lijkt het lange tijdsverloop tussen de beslissing om iets te veranderen en de eigenlijke veranderingen haar enthousiasme te milderen. Het CPT betreurt dat de wet nog steeds niet is uitgevoerd¹⁹³.

4. Conclusie

Op de Belgische gevangenen en de behandeling van gedetineerden wordt wel degelijk toezicht en controle gehouden, zo blijkt uit deze beperkte uiteenzetting. Slechts twee organisaties die op een zelfstandige wijze toezicht uitoefenen, zijn besproken.

Een eerste orgaan is de Liga voor Mensenrechten vzw. Veel van haar tijd en middelen kruipen in het toezicht op het respecteren van mensenrechten in de context van het gevangeniswezen.

---

¹⁹³ *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) du 18 au 27 avril 2005*, § 88.

In dat verband heeft ze drie belangrijke opdrachten: de behandeling van individuele klachten van gedetineerden, de behandeling van algemene kritieken van gedetineerden of mensen werkzaam in de gevangenis en de behandeling van schendingen van haar uitgangspunten. De Liga heeft wel degelijk een controlerende functie op de gevangnissen en op de behandeling van gedetineerden. Ze kan in contact treden met de gevangenisdirectie, maar dat is slechts in geringe mate effectief. Meestal bereikt de Liga voor Mensenrechten haar uiteindelijke doel op een onrechtstreekse wijze, namelijk door ruchtbaarheid aan de zaken te geven en die te publiceren, er opiniestukken over te maken en de wantoestanden aan te klagen. De tijdschriften 'Fatik' en 'Tijdschrift voor Mensenrechten' spelen hierbij een belangrijke rol.

Een tweede organisatie die controle op de gevangnissen uitoefent, is het CPT, wiens doel het is het uitoefenen van een toezicht op de behandeling van personen die van hun vrijheid beroofd zijn, en dit via plaatsbezoeken.

Dit orgaan verschilt van het EHRM: het CPT werkt vooral preventief, treedt op eigen initiatief op, is geen juridisch orgaan dat veroordelingen kan uitspreken, ze beperkt zich tot het uiten van commentaren en niet-bindende aanbevelingen en ze is multidisciplinair samengesteld.

Het CPT stelt haar eigen standaarden op. Met betrekking tot de formele rechtspositie van gedetineerden gaat het er om dat er klachtprocedures en procedures voor inspectie van de gevangnissen moeten komen, dat er in het tuchtrecht ook heldere en duidelijke procedures zijn en dat er in geval van isolement op vraag van de gedetineerde onmiddellijk medische verzorging is waarbij alles in een schriftelijk dossier wordt bijgehouden.

Tot op heden heeft het CPT vier bezoeken aan België gebracht. Vooral in 1993 ging er veel aandacht naar de formele rechtspositie. Na haar bezoek van 1993 kwam het CPT tot de conclusie dat er in België geen formele klachtprocedure voor gedetineerden bestaat en dat er met betrekking tot de inspecties van gevangnissen en de rechtsbescherming van gedetineerden heel wat aanmerkingen te maken zijn. Tijdens de bezoeken in 1997, 2001 en 2005 worden grosso modo dezelfde vaststellingen gedaan, maar het lijkt er enigszins op dat het CPT gesust is door de aanstelling van de Commissie 'Basiswet Gevangeniswezen en Rechtspositie van gedetineerden' en door de uiteindelijke Basiswet. Het CPT blijft in haar aanbevelingen af en toe nogal vaag en algemeen.

**DEEL II: Een eigen onderzoek naar de formele
rechtspositie van gedetineerden in de gevangenis van
Dendermonde**

Hoofdstuk 1: Een toelichting bij het eigen onderzoek

1. Inleiding

Dit hoofdstuk schept het kader voor het eigen gevoerde empirisch onderzoek naar de beleving van de formele rechtspositie door gedetineerden. De methodologie van het onderzoek wordt grondig beschreven. Daarbij wordt in eerste instantie bepaald wat het opzet is, waarna aandacht gaat naar de onderzoeksmethode die in het empirisch onderzoek aangewend wordt; of het met andere woorden gaat om een kwalitatieve of een kwantitatieve methode. Vervolgens komen de onderzoekseenheden aan bod, met bijzondere aandacht voor wie ze zijn en hoe ze geselecteerd zijn en benaderd worden. Daaropvolgend wordt informatie over de uitvoering van het onderzoek en de verwerking van de gegevens verleend en daarbij is er plaats voor tekortkomingen van en moeilijkheden tijdens het onderzoek. Het laatste gedeelte van dit hoofdstuk geeft een schets van de gevangenis van Dendermonde, waar het onderzoek gevoerd is. Aangezien elke gevangenis anders is en er in elke gevangenis wat andere regels gelden, lijkt dit me uiterst waardevol.

2. Methodologie

2.1. Opzet van het onderzoek

Het opzet van het onderzoek is een beeld te krijgen hoe de gedetineerden (het gebrek aan) de formele rechtspositie bekijken en beleven. Er wordt een peiling gevoerd naar de persoonlijke meningen en visies van gedetineerden die in de gevangenis van Dendermonde hun detentie uitzitten. Het doel is aldus het verwerven van een groter inzicht in de kennis en de mening van gedetineerden ten aanzien van de formele rechtspositie. De gedetineerden vormen de doelgroep van het onderzoek. Hun totale aantal is echter te groot waardoor er een steekproef van gedetineerden uit de gevangenis van Dendermonde wordt getrokken. Aangezien ik in deze gevangenis stage gelopen heb en er dus ook al connecties heb, is de keuze voor de hand liggend. Het onderzoek vond plaats na de stageperiode, meer bepaald in februari 2006. Schriftelijke toestemming werd aangevraagd bij het 'Directoraat-Generaal ter Uitvoering van Straffen en Maatregelen' dat toelating verleende om een vijftwintigtal gedetineerden in de gevangenis van Dendermonde te bevragen.

Er wordt eigenlijk getracht om aan te tonen dat er in de praktijk nog altijd geen goed geregelde klachtprocedure voor gedetineerden is, en dat het zeer wenselijk zou zijn mocht die er snel komen. Het is een boeiende oefening om de gegevens uit de interviews enigszins te vergelijken met de informatie uit het eerste deel van de eindverhandeling, dat in hoofdzaak steunt op bronnen uit de wetenschappelijke literatuur¹⁹⁴. Toch dient men zich ervan bewust te zijn dat het onderzoek kleinschalig opgezet is waardoor de bekomen resultaten niet als algemeen geldende bevindingen kunnen worden beschouwd. Ze worden best bekeken in het licht van de subjectieve ervaringen van gedetineerden. Het is trouwens niet de bedoeling om algemene of voor de gehele populatie representatieve gegevens te bekomen, maar net het tegenovergestelde, namelijk het specifieke, de individuele mening en beleving.

2.2. Een kwalitatieve benadering

Gezien het opzet van het onderzoek lag de keuze voor een kwalitatieve methode van informatievergaring voor de hand. Meninge, visies en/of belevingen zijn nu eenmaal niet eenvoudig in vooraf bepaalde antwoordcategorieën vast te leggen. Zij vereisen ruimte voor interpretatie en nuancering. Het interview leek mij de meest geschikte methode om in het opzet te slagen. Een bijkomend voordeel is dat de interviewer bij een specifieke vraag meer uitleg kan verschaffen. Maar daartegenover staat dat er meer sociaal wenselijke antwoorden gegeven worden en dat interviewereffecten zeker een rol spelen.

Het in het kader van dit onderzoek aangewende interview betreft een gestructureerd interview waarbij men zich aan de vragen en aan de volgorde van die vragen dient te houden. Om het voor mezelf wat gemakkelijker te maken is, in samenspraak met de promotor, veeleer gebruik gemaakt van kortere vragen die op zich ook kortere antwoorden met zich meebrengen. Dit gebeurde niet enkel uit een egoïstisch perspectief om het mezelf eenvoudiger te maken, maar ook vanuit de invalshoek van de gedetineerden. De grote meerderheid van de gevangenisbevolking beschikt niet over de mentale capaciteiten om moeilijke en lange vragen te begrijpen en te beantwoorden. Dat heb ik gemerkt tijdens het testen van het interview met

---

¹⁹⁴ o.a. DUPONT, L., PETERS, T., SMAERS, G., *Rechtsbescherming van gedetineerden*. Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden. Programma burger en rechtsbescherming, Brussel, Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden, 242 p; *L'institution du droit pénitentiaire. Enjeux de la reconnaissance de droits aux détenus*, DE SCHUTTER, O. & KAMINSKI, D., Brussel, Editions Bruylant, 2002, 308p; *Position en droit et droit de plainte du détenu. Journée d'étude 16 février 1996*, SOCIÉTÉ BELGE DE CRIMINOLOGIE, Brussel, La Charte, 1997, 134 p; *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, BREMS, E., SOTTIAUX, S., VANDEN HEEDE, P., VANDENHOLE, W., (eds.), Antwerpen, Intersentia, 2005, 353 p.

een gedetineerde. Er zijn een tweetal vragen die moeilijk begrijpbaar zijn, zoals verwacht zijn dit twee van de langere vragen. Bij een vraag die in puntjes ingedeeld is, bestaat het risico dat de gedetineerden het kader van die vraag uit het oog verliezen. Tijdens de interviews heb ik daar rekening mee gehouden en die twee vragen iets anders geformuleerd. Korte vragen met korte antwoorden schrikken de gevangenen veel minder af. Daarnaast zijn er echter ook langere vragen waarbij meer genuanceerde antwoorden verwacht worden. Ook om tijdsredenen werd besloten de vragenlijst beknopt te houden. Zo zijn er onder meer geen persoonlijke of demografische kenmerken van de gedetineerden in het interview opgenomen. Leeftijd en herkomst kunnen enigszins wel een rol spelen in de beleving van de formele rechtspositie, maar ik ben ervan overtuigd dat bij wijze van voorbeeld de reden waarom men in detentie zit geen beïnvloedende factor is in de visie en de beleving van de gedetineerde omtrent dit onderwerp. Mijns inziens zouden deze gegevens voor dit onderzoek weinig of geen meerwaarde opleveren.

Bij het opstellen van de vragenlijst heb ik me gebaseerd op de vragenlijst die ik gebruikte voor interviews met gevangenen in het kader van de stage. Ze is opgesteld op basis van informatie (o.a. wetgeving, literatuur, mondelinge informatie,...) die ik tijdens de eerste weken van mijn stage vergaarde. De vragenlijst voor dit onderzoek is aangepast en heeft specifiek betrekking op de formele rechtspositie van gedetineerden. Voor het opstellen ervan werd er een beroep gedaan op wetenschappelijke literatuur¹⁹⁵. De vragenlijst¹⁹⁶ is opgebouwd uit vijf delen. Het eerste en algemene deel be vraagt de kennis van de gedetineerden over hun rechten. Aandacht gaat naar wat ze zelf als hun rechten beschouwen en via welke kanalen ze inlichtingen over hun rechtspositie kunnen inwinnen. Het tweede deel van het interview gaat over de relatie van de gedetineerde met de verschillende diensten in de gevangenis op het vlak van hun rechten. Een derde gedeelte peilt naar de tuchtprocedure en hoe de rechten van gedetineerden daarbij formeel geregeld zijn. Specifiek voor dit gedeelte inspireerde ik me op de nieuwe wetgeving¹⁹⁷. Het vierde deel be vraagt de mogelijkheden om een klacht in te

---

¹⁹⁵ DUPONT, L., PETERS, T., SMAERS, G., *Rechtsbescherming van gedetineerden*. Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden. Programma burger en rechtsbescherming, Brussel, Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden, 242 p; PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., 'Les recours sur le plan judiciaire' in *La peine et le droit. L'exécution des peines dans tous ses états*, La Conférence Libre du jeune Barreau de Liège, Luik, ASBL Éditions du jeune Barreau de Liège, 2000, 85-124; VAN DEN BERGHE, Y., *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier, 2002, 295 p.

¹⁹⁶ Zie bijlage 2.

¹⁹⁷ MINISTERIELE OMZENDBRIEF nr. 1777 van 2 mei 2005 betreffende de tuchtprocedure ten aanzien van gedetineerden.

dienen of een beroep in te stellen. Het laatste deel behelst vragen naar mogelijke factoren die op de formele rechtspositie een invloed kunnen hebben.

2.3. De onderzoekseenheden

Voor dit onderzoek werden 25 gedetineerden geïnterviewd. Aangezien het niet de bedoeling is om veralgemeenbare resultaten te bekomen, lijkt dit aantal wel te volstaan. De steekproef kan beperkt gehouden worden.

De selectie van de respondenten gebeurde op eigen houtje. Via het computerprogramma GRIFFIE¹⁹⁸ heb ik alle veroordeelden opgezocht die op dat moment in de gevangenis verbleven, ongeacht de strafduur en -categorie. Ik heb me beperkt tot gedetineerden die Nederlands praatten, ook al was het maar een klein woordje. Enerzijds houdt dat een beperking in omdat er geen vreemdelingen (Polen, Bulgaren, Afrikanen,...) in de steekproef zitten, maar toch zijn er ook heel wat allochtonen in de steekproef vertegenwoordigd (mannen van Marokkaanse en Turkse afkomst) en een enkeling uit Wallonië. Ik heb aldus als criteria genomen dat de gedetineerde definitief veroordeeld dient te zijn, dat hij een man is en dat hij zich in het Nederlands kan behelpen. De facto gelden dezelfde beperkingen als in het eerste hoofdstuk van het eerste deel van deze eindverhandeling: ook hier worden voorlopig gehechten en geïnterneerden buiten beschouwing gelaten. Een bijkomend criterium is echter dat men de Nederlandse taal min of meer machtig moet zijn. Een steekproef die representatief is voor de gehele gevangenispopulatie kan dit moeilijk genoemd worden. In het GRIFFIE programma is ook de taal van de gedetineerde terug te vinden. Met deze lijsten kon ik dan aan de slag en kon ik de gedetineerden contacteren om hen informatie te verschaffen over het onderzoek, hen toestemming te vragen en hen daarna te interviewen.

Een onderzoek staat of valt met de bereidheid van personen om aan het onderzoek deel te nemen. Deze bereidheid is afhankelijk van een aantal factoren.¹⁹⁹

---

¹⁹⁸ TUBEX, H. en STRYPSTEIN, J., 'Veel gedetineerden, weinig cijfers', *Panopticon*, 2004, nr. 1, 112-113.

¹⁹⁹ BAARDA, D.B. en de GOEDE, M.P.M., *Basisboek Methoden en Technieken. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*, Houten, Stenfert Kroese, 1997, p. 47; VAN DER BRACHT, M. (2005), *Allochtone gedetineerden in de gevangenis Gent: Interne rechtspositie, detentiebeleving en perceptie van bewaarders en Belgische gedetineerden*, Scriptie neergelegd tot het behalen van de graad van Licentiaat in de Criminologische Wetenschappen, Universiteit Gent, 51-53.

2.3.1. *De instantie die het onderzoek uitvoert:*

Gedetineerden staan zeer weigerachtig ten opzichte van instanties die van de gevangenis of de FOD Justitie afhangen. Het is dan ook van belang hen zeer duidelijk te maken dat de onderzoeker een onafhankelijk persoon is, en dat heb ik bij het eerste contact onmiddellijk gedaan. Ik heb de respondenten verteld dat het interview plaatsvond in het kader van mijn eindwerk teneinde het diploma van licentiaat in de Criminologische Wetenschappen te behalen. Ik verzekerde hen dat volledige anonimiteit gewaarborgd werd en dat er aldus geen namen in het werk zouden voorkomen. Een andere vrees van de gedetineerden was dat de directie te weten zou komen wie aan het interview meedeed en wat er allemaal gezegd werd. Ik heb hen op het hart gedrukt dat de directie niet wist wie ik ging interviewen en dat ze volledig buiten de interviews stond. Van haar kreeg ik de kans om op een zeer zelfstandige wijze het onderzoek uit te voeren -wat ik mijns inziens te danken heb aan het feit dat de directie en het personeel me al kenden van tijdens de stageperiode.

2.3.2. *De wijze waarop men benaderd wordt:*

Uiteraard gaat deze factor samen met de (on)afhankelijkheid van een instantie of een onderzoeker. Ik heb de gedetineerden steeds op een respectvolle manier benaderd en behandeld, daar ik van mening ben dat ze net als iedereen mensen met gevoelens zijn, maar die enkel een ernstige misstap begaan hebben. Zo heb ik nooit commentaar op de antwoorden van respondenten gegeven, heb ik interesse getoond, heb ik me empathisch opgesteld zonder mijn objectiviteit te verliezen, e.d.²⁰⁰ Ook kan de voorlichting over het onderzoek hier aangeduid worden: respondenten respectvol behandelen wil ook zeggen dat ze geïnformeerd worden over het onderzoek en dat deelname aan het onderzoek geheel vrijwillig is. Men heeft de mogelijkheid te weigeren om deel te nemen. Vanzelfsprekend zijn tijdens de interviews de regels van de privacy nageleefd.

---

²⁰⁰ Dit zijn slechts enkele regels die de onderzoeker in acht dient te nemen en waar ik me zoveel mogelijk aan gehouden heb. Een opsomming van te volgen regels tijdens het afnemen van interviews is in volgend boek te vinden: BILLIET, J. en WAEGE, H., *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2001, 329-332.

2.3.3. De tijd dat het interview in beslag neemt:

Vóór de start van het interview werd heel wat informatie aan de gedetineerde meegedeeld: voorstelling van mezelf en het onderzoek, het opzet, de anonimiteit,... Ook de geschatte duur van het interview werd aangegeven. De meeste gedetineerden hadden geen probleem met de duur. Soms was er enigszins onenigheid over het tijdstip van het interview. Als bijvoorbeeld de wandeling binnen een kwartier ging beginnen dan probeerden de gedetineerde en ik op een ander tijdstip af te spreken. Hetzelfde geldt voor gevangenen die moesten werken of bijna bezoek gingen ontvangen. Één van de grootste problemen die ik ondervonden heb, heeft betrekking op het voorgaande: een aantal gedetineerden hadden overdag heel wat te doen en waren op verschillende momenten niet vrij. Dan moest er gekeken worden naar een voor beide partijen passend tijdstip.

2.3.4. Het nut van het onderzoek:

Mijns inziens is mijn onderzoek nuttig ten opzichte van de bestaande wetenschappelijke literatuur en onderzoeken. Volgens mij vonden de gedetineerden het ook wel nuttig, zij konden hun mening eens uiten aan iemand die buiten de gevangeniswereld staat. Ik denk wel dat mijn onderzoek de gedetineerden ten goede kan komen. Naar aanleiding van mijn stage-evaluatie heeft Dhr. Mentens, één van de twee directeurs van de gevangenis van Dendermonde en tevens mijn stagemeester, me verzekerd dat hij samen met de PSD en een adjudant de kritische bespreking van het stageverslag zal doornemen en bekijken wat er in de gevangenis verbeterd kan worden. Hij staat ook al te popelen om deze eindverhandeling in handen te krijgen en te kunnen bestuderen. Mijns inziens worden er in de gevangenis -in de mate van het mogelijke en afhankelijk van hun bevoegdheid- heel wat inspanningen ondernomen om tegemoet te komen aan de soms erbarmelijke situatie van gedetineerden. Misschien is het onderzoek niet meer nuttig voor de respondenten zelf, op zijn minst kunnen latere gedetineerden de vruchten plukken van de analyse van mijn stageverslag en mijn eindverhandeling.

2.3.5. De aantrekkelijkheid van het onderwerp:

Vele gedetineerden vonden het onderwerp aantrekkelijk. Het sluit ook dicht aan bij hun leefwereld. De 'rechten van gedetineerden' is zo'n onderwerp waarover er tussen

gedetineerden onderling heel wat wordt gepraat. Het feit dat ze zelf aan het woord kwamen konden ze ten zeerste appreciëren. Eén gedetineerde antwoordde op de vraag welke volgens hem de oplossingen zijn voor de gebrekkige rechtspositie gedeeltelijk het volgende: “Ik vind hetgeen u nu doet, ook kan bijdragen aan een oplossing. U probeert het via een thesis onder de aandacht te brengen. U geeft een genuanceerd beeld over het leven in de gevangenis. De media geven nog veel te veel een beeld van een gevangenis als zijnde een hotel omdat we hier televisie of radio hebben. Maar wie zou er nu proberen te ontsnappen uit een hotel of wie pleegt zelfmoord in een hotel?”²⁰¹. Hoewel ik bescheiden wens te blijven denk ik toch dat dit antwoord de mening van vele gedetineerden vertolkt.

2.4. Het uitvoeren van het onderzoek

Voor de eigenlijke afname van de interviews heb ik volgende werkwijze gehanteerd. De interviews vonden plaats op het terrein zelf, namelijk in het cellulair gedeelte van de gevangenis van Dendermonde: de ene keer in een zaaltje op de 8ste sectie, dan eens in de ‘groeps counseling’, in de VI-zaal of de rapportzaal, met andere woorden waar er plaats was en waar het gesprek rustig kon plaatsvinden. In het ‘centrum’ van de gevangenis werden telkens briefjes met enkele namen van gedetineerden afgegeven. De penitentiaire beampten zochten de gedetineerden één voor één op en via de kwartierchef kwam de gevraagde gedetineerde bij mij terecht. De interviews werden met behulp van een dictafoon opgenomen om ze later uit te typen. Tijdens de gesprekken werden er ook nota’s gemaakt.

2.5. De verwerking van de gegevens

De uit de interviews bekomen gegevens werden uitgetypt met behulp van het computerprogramma Word. Het verbaasde mij hoeveel tijd dit in beslag nam. Het afnemen van de interviews zelf verliep vlot, maar de verwerking ging een pak langzamer. Voor de rest is er met de gegevens niets gebeurd, behalve dat ze kritisch geanalyseerd werden.

---

²⁰¹ Zie bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 5.

2.6. Tekortkomingen van en moeilijkheden tijdens het onderzoek

Een eerste moeilijkheid ontstond vóór het eigenlijke onderzoek, namelijk in de fase ter voorbereiding van de interviews. De vragenlijst diende meerdere malen aangepast te worden vooraleer een goed onderzoeksinstrument werd bekomen. Het opstellen van de vragenlijst nam meer tijd in beslag dan verwacht. In verband met de vragenlijst is er tijdens het onderzoek ook een klein probleempje gerezen: uit het testinterview bleek dat twee vragen moeilijk te begrijpen waren. Deze vragen heb ik op het moment zelf dan anders verwoord. Bij de andere gedetineerden gaf ik op een éénvormige wijze meer uitleg bij die vragen.

Het feit dat de steekproef niet representatief is voor de gehele gevangenisbevolking kan als een tekortkoming beschouwd worden. Toch dient hier het opzet van het onderzoek voor ogen gehouden te worden: het is nooit de bedoeling geweest uitspraken te doen over de gehele gevangenispopulatie. Dat zou trouwens heel moeilijk zijn. In de Belgische gevangenissen zitten heel wat nationaliteiten en leeftijdscategorieën, en bovendien is elke gevangenis anders. In België is het nog steeds zo dat elke gevangenis haar eigen interne regels heeft. Uitspraken doen voor alle strafinrichtingen van ons land op basis van één of enkele inrichtingen zou compleet verkeerd zijn. Om deze reden is bij het trekken van een steekproef niet zo strikt rekening gehouden met de regels betreffende de steekproeftrekking die in het wetenschappelijk onderzoek gelden. Dat blijkt ook uit het feit dat enkel gedetineerden ondervraagd werden die zich in het Nederlands konden uitdrukken. De aldus uit de interviews bekomen antwoorden gaan enkel op ten aanzien van die specifieke gedetineerden in de gevangenis van Dendermonde.

Een derde obstakel betreft het feit dat het soms niet eenvoudig was om sommige gedetineerden te pakken te krijgen. Het is geen sinecure om een interview van een gedetineerde af te nemen, vooral op zaterdag. Deze dag is een drukke dag omdat er zowel in de voor- als in de namiddag wandeling is en omdat er op die dag twee bezoekmogelijkheden zijn. Op andere dagen heb ik niet echt problemen ondervonden, behalve dat er een gedetineerde was die eerst nog iets moest doen. In dat geval heb ik die persoon twee uur later gesproken. Enkel op zaterdag heb ik moeilijkheden gehad: bepaalde gedetineerden waren niet beschikbaar omdat ze bezoek hadden of wilden wandelen. Op voorhand had ik te weinig rekening gehouden met de drukte die deze dag van de week met zich meebrengt.

Waar velen me voor gewaarschuwd hebben en waarover wetenschappelijk onderzoek wel eens rapporteert, is het feit dat gedetineerden de neiging hebben om te liegen en om te trachten uit alles voordeel te halen. Daar heb ik geen echte problemen mee gehad. Ik heb nooit het gevoel gehad dat een respondent zat te liegen of uit zijn nek zat te kletsen. Naar mijn mening waren de gedetineerden eerlijk en openhartig. En in sommige gevallen uitten ze hun mening op een zeer directe wijze, in een enkel geval gebruik makend van schunnig taalgebruik. Het is voor hen natuurlijk een soort ‘moment de gloire’: ze kunnen zonder enige censuur hun mening kwijt aan iemand die buiten de gevangeniswereld staat. In dat opzicht kan het zijn dat ze vooral de nadruk leggen op wat er fout loopt in de gevangenis. Toch heb ik ook gedetineerden gehoord die het in de gevangenis van Dendermonde zeker nog niet zo slecht vinden.

Een andere veel geuite hindernis is de ‘interviewmoeheid’ van gedetineerden. Er worden heel wat onderzoeken in gevangenissen gedaan en als gevolg daarvan kan het zijn dat gedetineerden het beu zijn om weer eens een vragenlijst te moeten invullen of om weer eens geïnterviewd te worden. Van die moeheid heb ik weinig gemerkt. Uiteraard zijn er personen die niet willen meewerken, om welke reden dan ook. Maar dit argument heeft men toch nooit naar voren geschoven. Redenen zijn onder meer de vrees dat de directie iets te weten zou komen, geen tijd hebben (hoe contradictorisch dit ook lijkt, toch kan het!), gewoon geen zin hebben,... De laatste reden wordt vooral aangehaald door de personen die zich laten gaan: personen die de hele dag op cel blijven, die zo weinig mogelijk contact met anderen willen en drugverslaafden (met of zonder afkickverschijnselen).

Het feit dat iemand voor zijn eindwerk gevangenen interviewt, gaat vanzelfsprekend als een lopend vuurtje rond. Het is me een paar keer overkomen dat ik in het cellulair gedeelte rondliep en dat een gedetineerde me aanklampte met de vraag of ik ook hem niet wilde interviewen. Ik moest die personen dan teleurstellen door hem erop te wijzen dat niet zomaar iedereen in aanmerking kwam. Uiteindelijk heb ik geen enkele van hen toegelaten omdat ik vreesde dat ze enkel hun persoonlijke problemen wilden aanklagen en misschien hulp of raad van mij verlangden.

3. Een schets van de gevangenis van Dendermonde²⁰²

De gevangenis van Dendermonde is een gesloten inrichting waar gedetineerden weinig vrijheden hebben. Ze leven er constant onder bewaking. Het regime wordt gekenmerkt door een cellulair regime. Iedereen zit op een aparte cel. In theorie heeft iedereen een cel voor zich, maar in de praktijk zitten er meerdere personen in één cel.

Op architecturaal gebied valt het op dat de gevangenis van Dendermonde volgens het panopticon-model van Bentham, en hier specifiek in België volgens het model van Ducpétiaux, gebouwd is. Het is een cellulaire gevangenis met een stervormig grondplan. Er zijn drie vleugels en drie verdiepingen. Tegenwoordig zijn de gebouwen niet meer aangepast aan zowel de noden van de gedetineerden en de samenleving als de vigerende veiligheidsnormen. De infrastructuur is ook verouderd. Pas in de jaren negentig is er stromend water in de cellen geïnstalleerd. Qua omvang bevindt de strafinrichting zich in de tweede klasse van de classificatie van de Belgische gevangenissen. Er is plaats voor ongeveer 160 mannelijke gedetineerden.

De gevangenis van Dendermonde heeft twee grote groepen gedetineerden: beklaagden en definitief veroordeelden. Ze fungeert aldus zowel als een huis van arrest voor mannelijke gedetineerden voor het gerechtelijk arrondissement Dendermonde als een inrichting voor de uitvoering van een vrijheidsberovende straf of maatregel (een straffhuis). In principe dienen de twee categorieën strikt gescheiden te zijn, maar in de praktijk komen ze veelal samen in één gevangenis. De laatste twee decennia is het aandeel beklagde gedetineerden zeer sterk gegroeid. Nu maken de beklagden iets meer dan de helft van de totale populatie uit.

Gedurende de stageperiode zaten 185 tot 228 gedetineerden in de gevangenis²⁰³. Vanaf eind september was er een acute overbevolking. De bezettingsgraad bedroeg 115% tot 142%. Tijdens de periode van de interviews heb ik in de gevangenis de dagpopulatie van 28/02/2005 en van 28/02/2006 van alle Belgische gevangenissen kunnen bemachtigen²⁰⁴. Voor de gevangenis van Dendermonde is een stijging waar te nemen: in 2005 waren er 197

---

²⁰² Deze informatie is hoofdzakelijk overgenomen uit het stageverslag: GOOSSENS, W. (2005), Stage: de rijksgevangenis van Dendermonde, Stage in het kader van het behalen van de graad van Licentiaat in de Criminologische Wetenschappen, Universiteit Gent, 7-12.

²⁰³ Zie bijlage 3.

²⁰⁴ Zie bijlage 4.

gedetineerden, in 2006 waren dat er 211. Natuurlijk garanderen deze cijfers niets, het gaat maar om één dag in het jaar. Toch kunnen ze een idee geven van de bevolkingssituatie.

Wat betreft de demografische gegevens gaat het om mannen, de grote meerderheid is tussen 18 en 35 jaar oud, meestal met een lagere sociaal-economische positie. In de gevangenis zitten er heel wat nationaliteiten en worden er heel wat talen gesproken. Iets minder dan de helft van de gedetineerden heeft een andere nationaliteit dan de Belgische.

4. Conclusie

Dit hoofdstuk geeft het kader van het eigen empirisch onderzoek weer. De kenmerken van het onderzoek worden nog eens beknopt herhaald.

Het doel is een groter inzicht in de kennis en de mening van gedetineerden ten aanzien van hun formele rechtspositie te verwerven. De doelgroep omvat de gedetineerden in de Belgische gevangenis, maar omdat die veel te groot is, wordt een steekproef, bestaande uit 25 gedetineerden van de gevangenis van Dendermonde, getrokken. Criteria om geselecteerd te worden zijn dat men definitief veroordeeld dient te zijn en dat men zich in het Nederlands kan behelpen. Hieruit blijkt dat de steekproef nooit representatief kan zijn voor de hele gevangenispopulatie en dat er aldus geen veralgemeenbare conclusies kunnen worden getrokken. Er wordt gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Het onderzoeksinstrument is een gestructureerd interview met zowel korte als lange vragen die respectievelijk bondige en meer genuanceerde antwoorden impliceren. De uitvoering van de interviews gebeurde in de gevangenis van Dendermonde, in zalen waar ik met een gedetineerde alleen was waardoor hij dus vrijuit zijn mening kon uiten. De gesprekken werden met behulp van een dictafoon geregistreerd. Vooraf aan de uitvoering werden de gedetineerden geïnformeerd over het onderzoek, wat leidde tot een informed consent van de gedetineerden. De verwerking van de gegevens gebeurde via het computerprogramma Word waarmee de opgenomen interviews uitgetypt werden.

Aan het zelf gevoerde onderzoek zijn er eerlijkheidshalve ook tekortkomingen en ondervonden moeilijkheden: bijvoorbeeld de reeds gestelde niet-representativiteit van de steekproef. Maar aangezien het om kwalitatief onderzoek gaat, is de representativiteit ook niet

echt de bedoeling. De bekomen gegevens en conclusies gaan enkel op ten aanzien van die specifieke gedetineerden in de gevangenis van Dendermonde.

De kwalen namen reeds een start vóór het eigenlijke onderzoek: de vragenlijst diende meerdere malen herwerkt te worden om uiteindelijk een goed onderzoeksinstrument te bekomen. Tijdens het onderzoek bleken twee vragen voor de gedetineerden moeilijk te begrijpen. Dat werd opgelost door meer en eenvoudige uitleg bij die vragen te geven. Een ander obstakel is dat het soms niet eenvoudig was om sommige gedetineerden te pakken te krijgen, hoofdzakelijk op zaterdag en vooral ten gevolge van bezoek, wandelingen en werk. Met interviewmoeheid van gevangenen en het feit dat ze zouden liegen heb ik geen problemen gehad.

Tot slot wordt in dit hoofdstuk een schets van de gevangenis van Dendermonde gegeven. Aangezien elke gevangenis anders is en voor een deel haar eigen regeltjes opstelt, is het noodzakelijk kort de gevangenis waar het onderzoek plaatsvond, te schetsen. Daaruit blijkt dat deze gevangenis een gesloten gevangenis met een cellulair regime is, opgebouwd volgens het Panopticon-model, bestaande uit drie vleugels met elk drie verdiepingen, met plaats voor 160 gedetineerden en met een hoofdzakelijk matige overbevolking.

Hoofdstuk 2: Bespreking van de uit het onderzoek bekomen gegevens

1. Inleiding

De antwoorden op de vragen van het interview worden weergegeven naar analogie met de structuur van het interview: er zijn aldus vijf onderverdelingen. Eerst wordt een algemeen deel besproken dat peilt naar de kennis van de gedetineerden over hun rechten. Een tweede deel behandelt de relatie tussen gedetineerden en de diensten in de gevangenis met aandacht voor de rechtspositie van gedetineerden. Nadien komt de positie van de gedetineerden tijdens de tuchtprocedure aan bod. Een vierde deel gaat in op de klachtmogelijkheden van de respondenten. Ten laatste is er het gedeelte ‘Andere vragen’ dat peilt naar beïnvloedende factoren en eventuele oplossingen. Af en toe worden de resultaten vergeleken met bevindingen uit het eerste deel van deze eindverhandeling en met bijdragen uit de wetenschappelijke literatuur.

2. De kennis van gedetineerden over hun rechten

2.1. Wat ervaren de gedetineerden als een recht?

De eerste vraag van het interview peilt naar wat gedetineerden als een recht ervaren. Er worden hen een tiental zaken voorgelegd waarop ze dienen te antwoorden of ze het als een recht of als een gunst beschouwen.

Er is een volledige unanimititeit onder de 25 respondenten dat het recht op voeding, het recht op medische verzorging en het recht op vrijheid van meningsuiting wel degelijk rechten zijn. Een gedetineerde verwoordt het heel mooi: “Het is niet omdat we gevangenen zijn dat we niet meer op consultatie bij de dokter zouden mogen gaan.”²⁰⁵ Iedereen is ook van mening dat de vrijetijdsbesteding een gunst is. “Ik vind wel dat het meer een gunst is. Onderwijs in de gevangenis bijvoorbeeld is een gunst. Je hebt niet het recht een les te volgen in de gevangenis. Je kan het doen als je wil of mag. Je kunt het niet eisen.”²⁰⁶ en “Je kan bepaalde sporten en

---

²⁰⁵ Bijlage 8: Interview met gedetineerde nr. 4, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 1.

²⁰⁶ Bijlage 11: Interview met gedetineerde nr. 7, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 1.

lessen niet eisen. Als je geluk hebt, wordt het georganiseerd en kan je er aan meedoen”²⁰⁷ zijn de commentaren die erbij gegeven worden.

Omtrent zaken zoals de wandeling, hygiëne, vrijheid van godsdienst, briefwisseling, bezoek, telefoongebruik en juridische en/of geestelijke bijstand antwoordt bijna elke respondent dat het voor hem een recht is. Slechts één, twee of hooguit drie bevroegden beweert het tegendeel, dat het met andere woorden voor hen een gunst is. Toch kunnen voornoemde items nog steeds als rechten beschouwd worden. Niettemin zijn er bij bepaalde rechten bedenkingen te maken: zo haalt een gedetineerde aan dat het telefoongebruik een recht is, maar dat het veel te kort is (slechts tien minuten per dag)²⁰⁸. En in verband met juridische en/of geestelijke bijstand zegt één persoon dat “het hier in Dendermonde meevalt. In andere gevangenissen heb je dat soms niet echt. Ik vind dat het wel een recht moet zijn, maar dat is het nu nog niet. Het hangt af van de gevangenis zelf. En dat kan voor mij niet.”²⁰⁹

Over de vraag of kledij en arbeid ook rechten zijn bestaat betwisting. Rekenkundig bekeken is er bij beide vragen een duidelijke meerderheid: 17 gedetineerden vinden dat het recht op kledij wel degelijk een bestaand recht is en 20 van de 25 bevroegde personen zijn van mening dat arbeid in de gevangenis een gunst is. Toch halen enkele gedetineerden een aantal bedenkingen en kritische punten aan²¹⁰: ze hebben recht op het dragen van kledij, maar nog niet op het dragen van eigen kledij. Dit in tegenstelling tot wat er in de Wet Dupont (= de Basiswet) staat. In de gevangenis is er kledij ter beschikking van de gevangenen, maar ze laat te wensen over: T-shirts en truien zijn gescheurd, er zitten gaten in de kledij, de kledij is versleten, soms moet men met één paar kousen en één broek een hele week toekomen. Over de arbeid wordt vooral gezegd dat een gedetineerde geluk moet hebben en dat het werk niet voor iedereen is. De ene zegt dat er niet genoeg werk is en dat niet iedereen die wil werken het ook echt kan, een andere gedetineerde beweert dat er wel werk genoeg is en dat diegenen die echt willen werken wel aan werk geraken in de gevangenis. Het is heel moeilijk om uit te maken wie de waarheid spreekt. Uit eigen ervaring tijdens de stage meen ik te mogen zeggen dat beide personen deels gelijk hebben. Normaal is er werk voor diegenen die willen werken,

---

²⁰⁷ Bijlage 21: Interview met gedetineerde nr. 17, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 1.

²⁰⁸ Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 1.

²⁰⁹ Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 1.

²¹⁰ Bedenkingen zijn onder meer te vinden in Bijlage 17: Interview met gedetineerde nr. 13, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 1; Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 1; Bijlage 19: Interview met gedetineerde nr. 15, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 1; Bijlage 28: Interview met gedetineerde nr. 24, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 1; Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 1.

maar soms ligt het werk hen niet en stoppen ze na één dag. Vanzelfsprekend gaat de directie deze personen niet meer onmiddellijk aanspreken om hen weer werk aan te bieden. Een tweede element is de overbevolking: tijdens periodes van hoge bevolkingscijfers is het goed mogelijk dat er niet genoeg werk voor iedereen is.

De deelvraag of er nog andere zaken zijn die de gedetineerden als een recht beschouwen beantwoorden 21 gedetineerden negatief. Een interessante reactie van twee respondenten²¹¹ die vinden dat er wel nog iets anders is, is dat ze het recht om zich te laten horen aanhalen. Volgens hen kan (en moet) een gedetineerde voor zichzelf opkomen. “Als je als gedetineerde in je recht bent moet je dat laten zien”, zo luidt de redenering. Dat heeft betrekking op de formele rechtspositie, iets wat traditioneel wel eens vergeten wordt als er over rechten van gedetineerden gesproken wordt. Deze twee respondenten halen in feite de informele klachtprocedure aan. Hoewel het niet evident is om zomaar onmiddellijk nog andere rechten op te noemen, is het wel opmerkelijk dat geen enkele respondent de klacht- of beroepsmogelijkheid vernoemt. Dat kan als een ernstige indicatie gelden dat de formele rechtspositie, met name de mogelijkheid om klacht in te dienen of beroep in te stellen voor een onafhankelijk orgaan, zeer gering is in de gevangenis van Dendermonde. Bij uitbreiding kan, op basis van de literatuur²¹², gesteld worden dat de formele rechtspositie in België zwak geregeld is en grotendeels onbekend blijft.

2.2. Hoe verwerven gedetineerden kennis over hun rechten?

In dit verband kunnen twee vragen gesteld worden. Een eerste vraag is hoe gedetineerden te weten zijn gekomen dat ze over bepaalde rechten beschikken. Dat gebeurt via een aantal kanalen waarvan de populairste eigen ervaring en ondervinding (negen keer vermeld), contact met de advocaat (negen keer aangegeven) en gesprekken met andere gedetineerden (maar liefst 18 keer vermeld) zijn. Enkele respondenten²¹³ geven aan dat er ten opzichte van de informatie van andere gedetineerden met de nodige voorzichtigheid dient te worden omgegaan. Er doen namelijk wel eens wilde verhalen de ronde die onjuist of opgeklapt zijn.

---

²¹¹ Bijlage 12: Interview met gedetineerde nr. 8, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 1; Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 1.

²¹² Zie supra hoofdstuk 4: doorheen het hele hoofdstuk blijkt dat er geen echte formele rechtspositie van gedetineerden is en dat ze slechts informeel kunnen klagen of zich in het kader van de algemene rechtsbescherming tot een rechter kunnen richten.

²¹³ Bijlage 6: Interview met gedetineerde nr. 2, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 1; Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 1; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 1.

Vaak hebben gedetineerden het niet bij het rechte eind en geven zodoende verkeerde informatie door. Ook op een andere wijze wordt informatie verzameld: via de informatiebrochure die elke gedetineerde krijgt, via de bibliotheek waar gedetineerden ook boeken over mensenrechten en rechten van gevangenen kunnen ontlenuen en via het personeel, vooral door contacten met de PSD. Familieleden worden slechts één keer als bron van informatie vernoemd wat op zich heel begrijpelijk is daar de familie heel vaak heel weinig over de gevangeniswereld weet.

De tweede vraag gaat erover bij wie ze met vragen omtrent hun rechten terecht kunnen. Het populairste kanaal is het personeel: de PSD (16 keer vernoemd), JWD (8 keer vermeld) en de directeur en de P.B.'s (elk 2 keer vernoemd). Daarnaast worden ook andere gedetineerden, de advocaat en de Commissie van Toezicht vermeld, weliswaar slechts in geringere mate.

Opvallend bij deze resultaten is dat de gedetineerden elkaar heel wat informatie blijken te verschaffen, maar als het werkelijk vragen over rechten betreft lijkt het er op dat men andere gedetineerden niet genoeg vertrouwt. De verklaring dient enerzijds gezocht te worden in het feit dat gedetineerden elkaar elke dag zien en heel veel contact met elkaar hebben: tijdens de wandeling, tijdens het werk, tijdens ontspanningsactiviteiten, op cel. Van de personen die men het meest ziet, mag ook verwacht worden dat men van deze gevangenen heel wat informatie zal krijgen en zo te weten zal komen dat men bepaalde rechten heeft, wat de directie wel of niet mag doen enz. Anderzijds is het zo dat er melding gemaakt wordt van wilde verhalen en halve (of zelfs hele) onwaarheden die tussen gedetineerden onderling verteld worden. Men weet als gedetineerde dat niet alles wat gezegd wordt daarom ook juist is. Ten aanzien van vragen over rechten is er een terughoudendheid naar medegedetineerden en gaat men zich aldus sneller richten tot het personeel. Vooral de PSD en JWD zijn daarvoor populair omdat gedetineerden het gevoel hebben dat deze diensten daadwerkelijk correcte antwoorden kunnen geven.

Een andere opmerking dient gemaakt te worden bij het feit dat er wordt aangegeven dat men via de PSD weinig te weten komt over de rechten die men heeft, maar dat tegelijkertijd de PSD veel aangesproken wordt om vragen over rechten te beantwoorden. Hoe dit te verklaren is, is niet zeker. De interpretatie is niet éénduidig: het zou kunnen dat de PSD veel aangezocht wordt ingeval van problemen rond rechten en dat ze die probeert te verhelpen, maar dat de gedetineerden hierbij weinig of geen nieuwe informatie over hun rechten krijgen. Maar

evengoed kan het zijn dat het bij de gedetineerden niet opkomt om tijdens de eerste dagen en weken van hun verblijf direct naar de PSD te stappen om informatie in te winnen. De drempel kan te groot zijn waardoor ze zich eerst richten tot hun lotgenoten. Hieromtrent kan geen uitspraak met zekerheid gedaan worden. Parallel aan de PSD maakt JWD hetzelfde mee. Uit de interviews met de 25 respondenten blijkt dat JWD geen rol zou spelen bij het te weten komen van bepaalde rechten, maar wel bij vragen over rechten. Hier geldt dezelfde dubbelzinnigheid over de mogelijke verklaring van dit fenomeen.

3. De gedetineerde in relatie met de diensten van de gevangenis

3.1. De diensten waarmee de respondenten contact hebben

De diensten van de gevangenis waarmee de gedetineerden het meest contact hebben zijn de PSD, JWD, de P.B.'s en de directie in de persoon van de directeur. Andere diensten of personen die slechts sporadisch aangesproken worden zijn de griffie, de boekhouding, de medische en psychiatrische verzorging en de aalmoezenier. Deze laatste wordt in -zij het zeer beperkte mate- aanzien als een vertrouwenspersoon waarmee men een goed gesprek kan hebben op de momenten dat men het moeilijk heeft.

Drieëntwintig respondenten geven aan iemand van de PSD te spreken; dat kan een psychologe en/of een sociaal assistente zijn. De voornaamste reden is de voorbereiding op de reclassering wat ook de hoofdtaak van de PSD is²¹⁴: er worden psychologische tests afgenomen, het dossier van de gedetineerde wordt in orde gezet, de gedetineerden worden geholpen met hun reclasseringsplan, er vinden voorbereidende gesprekken plaats voor de procedure tot het bekomen van een VI. In beperkte gevallen lijkt de PSD ook te proberen problemen op te lossen, bijvoorbeeld het in orde maken van achtergebleven rekeningen en problemen met familie.

Een andere dienst die met de geïnterviewden geregeld in aanraking komt is JWD. De leden van deze dienst worden vooral aangezocht om meer persoonlijke, gevoelsmatige zaken te regelen. Gedetineerden die weinig of geen bezoek ontvangen, vinden hier een persoon met

---

²¹⁴ HERMANS, E. en STORME, I., 'De psychosociale dienst binnen de strafinrichtingen', 2001, in *Handboek forensisch welzijnswerk*, BOUVERNE – DE BIE, M., KLOECK, K., MEYVIS, W., ROOSE, R. en VANACKER, J. (ed.), Gent, Academia Press, 2002, 85-91.

wie ze een open en eerlijk gesprek kunnen voeren²¹⁵; ook ten aanzien van familiale zaken wordt getracht een oplossing te vinden (bijvoorbeeld problemen met ouders, contact met moeder herwinnen,...). Tevens staat JWD in voor activiteiten zoals sport, ontspanning en onderwijs. Deze activiteiten zijn beperkt in aantal en aldus heel populair. Ook kunnen vragen gesteld worden en regelt JWD ook zaken buiten de gevangenis voor de gedetineerden, zoals een opleiding of het zoeken van werk via de VDAB.

Hoewel elke gedetineerde elke dag wel contact heeft met de P.B.'s, geeft slechts de helft van de respondenten dit aan. De verklaring zit in de evidentie: de P.B.'s zien en spreken is zo evident dat de geïnterviewden er niet eens aan denken om dit mee te delen. Een kritiek op de bewaking is de volgende: "Zij zouden ons eigenlijk moeten bijstaan, ze moeten een eerste aanspreekpunt vormen maar in werkelijkheid gebeurt dat niet."²¹⁶

De directie blijkt ook heel wat contact te hebben met gedetineerden (15 van de 25 respondenten beweren dit). Het contact vindt enkel plaats voor belangrijke individuele vragen en/of beslissingen zoals het krijgen van een tuchtsanctie, bepaalde toelatingen vragen (bijvoorbeeld bezoek van een bepaald persoon), een transfer aanvragen e.d.

De psychosociale dienst is de dienst die heel vaak het eerst vernoemd wordt door de geïnterviewden. Mijns inziens gebeurt dat niet vanuit een sympathie of een goede relatie met de PSD, maar vanuit het nut dat deze dienst voor hen kan betekenen: de PSD speelt een heel belangrijke rol in de adviesverlening naar de Commissie VI toe. Op basis van het rapport dat de PSD samenstelt, wordt een positief of negatief advies geformuleerd. Er worden evenwel ook kritieken op de dienst geuit²¹⁷: 1) ze doen niet veel of wat ze doen, doen ze niet zoals het hoort; 2) als gedetineerde moet men steeds zelf de PSD contacteren, want anders heeft men er bijna nooit contact mee; 3) één respondent trekt het nut van alle diensten in twijfel omdat er maar één iemand is, namelijk de directeur, die de uiteindelijke beslissing neemt. De tweede kritiek dient enige verduidelijking: de PSD neemt inderdaad zelf geen of zeer weinig contact op met de gedetineerden. Dit komt omdat deze dienst onderbemand is, de leden hebben er de tijd niet voor en enkel de meest noodzakelijke en dringende gevallen krijgen de meeste

---

²¹⁵ Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 1.

²¹⁶ Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 1; MEYVIS, W., 'Een bericht vanuit de hulpverlening aan gedetineerden voor de eerstelijnswerker in de gevangenis', *Panopticon*, 1999, nr. 1, 111-112.

²¹⁷ Bijlage 8: Interview met gedetineerde nr. 4, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 1; Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 1.

aandacht. Het is niet dat ze van slechte wil zijn, het is eerder een lacune in de omkadering waaraan de PSD in Dendermonde zelf niets kan doen.²¹⁸ De PSD wordt door een aantal gedetineerden niet goed bevonden, in tegenstelling tot JWD. Wat wel opvalt uit de resultaten van het onderzoek is dat de actieve respondenten veel meer contact hebben met diensten zoals PSD en JWD dan de passieve gedetineerden, die niemand tot last willen zijn en zo weinig contact met anderen willen. Het is vooral de laatste groep die kritiek uit, maar de facto ligt bij deze gedetineerden zelf gedeeltelijk de schuld omdat ze geen stappen zetten.

3.2. Het onthaalgesprek

Over de kwaliteit van het onthaalgesprek is er heel wat onenigheid: een tiental gedetineerden vindt dat het onthaalgesprek goed verlopen is, terwijl een aantal (acht personen) deze mening niet zijn toegedaan. Een viertal respondenten hebben naar eigen zeggen geen onthaalgesprek gehad en beweren dat ze enkel een informatiebrochure kregen en daarmee niet veel meer te weten zijn gekomen. Drie personen weten het niet meer omdat het te lang geleden is. Door deze verscheidenheid is het dus zeer moeilijk om geldende uitspraken te doen omtrent deze vraag.

De commentaren die gegeven worden zijn wel duidelijk en komen meerdere malen terug. Het gesprek met de sociaal assistente verloopt zeer snel en het is kortdurend. Men heeft de tijd niet om nog vragen te stellen waardoor eventuele vragen onbeantwoord blijven. Hoewel sommigen niet onmiddellijk bijkomende vragen hebben, stapelen ze zich na verloop van tijd op en gelukkig kunnen de gedetineerden dan terecht bij bijvoorbeeld de PSD of JWD. Op het moment van het onthaalgesprek is men er dikwijls niet met zijn hoofd bij: er dwalen heel wat gedachten in de hoofden van de binnenkomende mannen rond. Sommigen vragen zich af hoe ze het zo ver hebben kunnen laten komen en luisteren daardoor niet naar het gesprek. Ook personen die nog onder invloed van drugs zijn, kunnen daarna van het gesprek geen weet meer hebben. Dat zijn factoren die men in het achterhoofd dient te houden bij de bespreking van dit item. De achterliggende factoren kunnen heel complex zijn waardoor deze vraag zeer moeilijk te beantwoorden is.

---

²¹⁸ Dat heb ik tijdens de stageperiode zelf vastgesteld.

3.3. Het respect van de diensten voor de rechten van gedetineerden

Er zijn drie diensten waar de gedetineerden positief tegenover staan en vinden dat die diensten globaal de rechten van gedetineerden respecteren. Het gaat om de griffie, de boekhouding en JWD. Voor elk van deze diensten binnen de gevangenis zijn er telkenmale ongeveer vijf respondenten die geen antwoord kunnen geven. Dat is in hoofdzaak te wijten aan het geringe contact. Als men elkaar slechts één of twee maal gezien heeft, is het niet evident om hierover iets zinnigs te zeggen. In deze gevallen blijken de respondenten toch een positief beeld van de diensten te hebben. Daarnaast is er de psychosociale dienst, de bewaking en de directie in de persoon van de directeur. Voor elk van deze diensten is de meerderheid van de respondenten van mening dat de rechten van gedetineerden nageleefd worden, toch gaan er telkens kritische stemmen op.

De griffie en de boekhouding staan in voor respectievelijk administratieve taken en de rekeningen in combinatie met de kantine. Ten opzichte van de griffie worden geen verwijten gemaakt, behalve één gedetineerde die vindt dat de mensen er maar doen wat ze willen en dat ze zelf bepalen wat mag en wat niet mag²¹⁹. Aangezien de anderen wel positief zijn dient dat verwijt met de nodige korrel zout genomen te worden. Het kan zijn dat deze respondent een slechte ervaring met de griffie heeft gehad en daarom nog enige wroeging ondervindt.

De enige negatieve zaken die over de boekhouding gezegd worden, betreffen het feit dat de personeelsleden er wel eens fouten durven te maken, volgens sommigen niet te slechter trouw. Een gedetineerde heeft er al eens opmerkingen over gemaakt maar zonder succes²²⁰. Een andere geïnterviewde klopte bij de Commissie van Toezicht aan die de zaak onderzocht en tot het besluit kwam dat de boekhouding wel degelijk fouten gemaakt had²²¹. Eén iemand geeft aan dat zijn privacy wel eens geschonden wordt omdat het briefje met daarop de stand van zijn rekening niet dichtgeplakt is en dus voor iedereen leesbaar is. Volgens hem kan er niet veel tegen gedaan worden, behalve het eens vragen of het niet anders kan²²². Er zijn aldus mogelijkheden om zich te laten horen en een klacht in te dienen, zij het in beperkte mate en met beperkt succes.

---

²¹⁹ Bijlage 12: Interview met gedetineerde nr. 8, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2.

²²⁰ Bijlage 19: Interview met gedetineerde nr. 15, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2.

²²¹ Bijlage 12: Interview met gedetineerde nr. 8, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2.

²²² Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2.

Ten opzichte van JWD is men unaniem positief gestemd²²³. Deze dienst is opgevat als een helpende hand, als een dienst die hulpverlening in de gevangenis aanbiedt. De dienst staat niet onder het gezag van de gevangenisdirectie en hoeft daardoor aan de directeur niet te rapporteren.

Over het feit of de PSD de rechten van gedetineerden respecteert, bestaat onder de respondenten helemaal geen eensgezindheid. De meerderheid vindt nochtans van wel, maar desondanks zijn er heel wat negatieve reacties. In eerste instantie hebben ze betrekking op het feit dat de PSD gezagsafhankelijk is van de gevangenisdirectie²²⁴: ze moet in principe doen wat de directeur zegt en ze moet zaken rapporteren. In dat opzicht wordt haar verweten dat ze niet meer objectief kan oordelen daar de PSD een gedetineerde zowel dient te begeleiden als te beoordelen voor onder meer een toelating tot VI, dat ze zaken tegen je kan gebruiken en dat ze doet wat de directie wil. Een kritiek van een gedetineerde luidt als volgt: “Die respecteren de rechten van gevangenen niet volledig. De PSD werkt nauw samen met de directie en voert eigenlijk uit wat de directies willen. Als ze dat niet kunnen dan onthouden ze zich of draaien ze rond de pot. De PSD moet je begeleiden in de reïntegratie in de maatschappij. Als de PSD op een personeelscollege voor een VI negatief advies geeft, dan hebben ze volgens mij hun werk niet gedaan. Ze hebben hun begeleiding niet goed gedaan en stemmen in feite tegen hun eigen dienst. Als ze hun werk goed doen, zou iedereen daar op zijn minst één positieve stem moeten hebben, namelijk die van de PSD.”²²⁵ Een andere categorie van aanmerkingen²²⁶ gaat erover dat de PSD doet wat ze wil en haar eigen regeltjes opstelt waarbij ze niet in de eerste plaats aan de gedetineerden denkt. Een klacht indienen kan altijd, maar in feite moet men altijd meewerken omdat de PSD een grote rol speelt in de vervroegde vrijlating²²⁷.

Over dit alles dient de opmerking gemaakt te worden dat er ook heel wat positieve stemmen zijn. De PSD werkt niet perfect, dat weet iedereen. Er is een personeelstekort en ze is in haar werking ondergeschikt aan het gezag van de directeur. Maar mijns inziens blijft ze haar objectiviteit en onpartijdigheid behouden. Een medeoorzaak voor de beschuldigingen ten

---

²²³ Enkele positieve reacties zijn in volgende bijlagen te vinden: Bijlage 9: Interview met gedetineerde nr. 5, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 2; Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2; Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2.

²²⁴ Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2; Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2.

²²⁵ Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2.

²²⁶ Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 2; Bijlage 12: Interview met gedetineerde nr. 8, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2; Bijlage 19: Interview met gedetineerde nr. 15, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2.

²²⁷ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2.

aanzien van de PSD is het feit dat gedetineerden de problemen waaraan de PSD niets kan verbeteren of waardoor een bepaalde vorm van hulpverlening mislukt, niet erkennen als structurele problemen. Dat heeft als gevolg dat de PSD de schuld krijgt.²²⁸

De kritiek over de directie is vooral dat ze te veel de zijde van het personeel kiest en dat ze meer geloof hecht aan het woord van de personeelsleden in conflicten met gedetineerden²²⁹. Gedetineerden schijnen er niet veel aan te willen doen. Dit mechanisme bestaat zeker in de praktijk, maar er mag ook niet uit het oog verloren worden dat het voor de directeur niet eenvoudig is om op basis van het verslag van een penitentiair beambte en het verhaal van een gedetineerde te oordelen over wat er nu precies is gebeurd. Van een P.B. mag toch verwacht worden dat hij objectief is, wat leidt tot de vaststelling dat de P.B. eerder geloofd zal worden dan een gedetineerde.

De bewaking wordt globaal als respectvol voor de rechten van gedetineerden aanzien, toch blijken er een paar rotte appels te zijn die zich te goed doen aan racisme en machtsmisbruik. De respondenten rapporteren dat ze er niet veel aan kunnen doen²³⁰, want het zijn P.B.'s waarmee ze nagenoeg elke dag te maken hebben. De P.B.'s kunnen hen het leven zuur maken. De enige oplossing is volgens hen er zo weinig mogelijk contact mee hebben en er het hunne van denken.

Afsluitend kan gesteld worden dat gedetineerden ten aanzien van de diensten wel iets kunnen doen, maar met beperkt succes, mede omdat de schrik voor represailles er goed inzit.

4. De tuchtprocedure

Hoewel de tuchtprocedure essentieel handelt over de vraagstelling of een gedetineerde bepaalde plichten al dan niet heeft nagekomen en in eerste instantie niets met de schending van rechten te maken heeft, wordt het toch besproken in deze eindverhandeling. De reden daarvoor ligt in de Basiswet. De tuchtprocedure, overeenkomstig met de bepalingen uit deze

---

²²⁸ SEYNNAEVE, K., 'Uitbreiding van het takenpakket van de psychosociale dienst in de strafinrichting bij de voorbereiding op de maatschappelijke reïntegratie van gedetineerden – Evolutie en knelpunten', *Panopticon*, 2001, nr. 3, 281-290.

²²⁹ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2; Bijlage 26: Interview met gedetineerde nr. 22, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 2.

²³⁰ Bijlage 6: Interview met gedetineerde nr. 2, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 2; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 2.

wet, is op 1 juni 2005 door een ministeriële omzendbrief²³¹ in werking getreden. Gedetineerden kunnen een beroep bij de Raad van State instellen. Hierdoor raakt het onrechtstreeks aan hun formele rechtspositie.

4.1. Kennis over de tuchtprocedure

De overgrote meerderheid van de respondenten kent het verloop van de vroegere tuchtprocedure (vóór 1 juni 2006). Hoewel ze elk andere formuleringen gebruiken, komen volgende elementen telkens aan bod: vroeger was er geen echte tuchtprocedure, als er iets gebeurde rapporteerde een chef het aan de directeur die naar de versie van de gedetineerde(n) in kwestie luisterde en diezelfde dag besliste over de sanctie. Als er een sanctie volgde, dan volgde die onmiddellijk op de inbreuk. Slechts vier respondenten kunnen niet aangeven hoe het opleggen van een tuchtsanctie vroeger verliep. De voornaamste reden is dat men vroeger nog nooit een tuchtsanctie heeft gehad²³². Eén gedetineerde wijt het aan het feit dat het veel te lang geleden is dat hij een tuchtsanctie opgelegd gekregen heeft²³³.

Opvallend voor de nieuwe procedure, die op het moment van de interviews ongeveer negen maanden in werking was, is dat negen gedetineerden de procedure niet kennen. De oorzaak dient gezocht te worden in het feit dat gedetineerden heel wat kennis opdoen door eigen ervaringen, zoals eerder in dit hoofdstuk al bleek. Als men zelf nog geen tuchtrapport opgelopen heeft, dan is er een verhoogde kans dat men de procedure niet kent. Diegenen die er wel mee vertrouwd zijn, geven dezelfde elementen aan, wat een getrouw beeld van de afhandeling van tuchtrapporten oplevert: als er een tuchtrapport wordt opgemaakt, wordt onderzocht of het wel zwaar genoeg is; een sanctie uitspreken gebeurt niet meer onmiddellijk, maar er zitten een aantal dagen tussen de overtreding en de sanctie; de procedure speelt zich af bij de directeur; nu kan de gedetineerde ook gebruik maken van een advocaat; de procedure duurt langer en verloopt vooral schriftelijk. Eén respondent haalt de beroepsmogelijkheid bij de Raad van State, die hij op zich positief vindt, aan. Maar hij heeft twee bedenkingen²³⁴: het beroep kost heel wat geld omdat men zijn advocaat voor een langere periode moet betalen. Dat is problematisch want de meeste gedetineerden hebben weinig financiële middelen.

---

²³¹ MINISTERIELE OMZENDBRIEF nr. 1777 van 2 mei 2005 betreffende de tuchtprocedure ten aanzien van gedetineerden.

²³² Bijlage 24: Interview met gedetineerde nr. 20, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 2; Bijlage 28: Interview met gedetineerde nr. 24, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 2.

²³³ Bijlage 17: Interview met gedetineerde nr. 13, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2.

²³⁴ Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2.

Financieel is het voor hen nagenoeg niet haalbaar. Een tweede opmerking betreft de vele buitenlanders. Zij kennen in vele gevallen de taal en het Belgisch rechtssysteem niet waardoor beroep bij de Raad van State voor hen zeker niet evident is. Deze laatste bemerking kan mijns inziens enigszins gecounterd worden door het feit dat er voor hen ook advocaten, ook al zijn het pro deo advocaten, ter beschikking staan en hen mogelijkheden kunnen aanreiken.

4.2. Mening over de tuchtprocedure

Met de interpretatie van de antwoorden op de meningsvragen over de tuchtprocedure moet omzichtig omgesprongen worden. Bij elke vraag zijn er heel wat respondenten die op de vraag niet kunnen antwoorden. Meestal is de reden dat men nog nooit het voorwerp is geweest van een tuchtafhandeling. Slechts tien van de vijftientig personen hebben een tuchtsanctie volgens de regels van de nieuwe procedure gehad en slechts vijf geïnterviewden volgens beide procedures. Als er een vergelijking wordt gemaakt, kunnen veel respondenten niets zinnigs zeggen. Soms is het zo dat een respondent geen verschil ziet of het niet weet omdat hij er nog nooit bij stilgestaan heeft. Nuttige antwoorden van slechts tien à vijftien respondenten zijn te weinig om echte uitspraken over te doen.

Volgens de dertien respondenten die een antwoord konden geven, houdt de nieuwe procedure een verbetering in omdat het schriftelijk verloopt, omdat de advocaat, die een controle van buitenaf vertegenwoordigt, aanwezig kan zijn en omdat de P.B.'s niet meer zo snel een tuchtrapport opstellen en eerst twee keer nadenken. Toch vinden drie van de dertien personen het een achteruitgang omdat de procedure veel langer duurt en alles gerekt wordt²³⁵, de straffen langer en harder geworden zijn²³⁶ en ze niet veel verschil in de rechten van gedetineerden en sancties waarnemen²³⁷.

Van de zeventien geïnterviewden die een zinnig antwoord konden geven op de vraag voor welke procedure -de oude of de nieuwe- ze zouden opteren, kiezen er twaalf voor de nieuwe procedure. De redenen zijn evident: de gedetineerde staat sterker want de advocaat kan op de zitting aanwezig zijn, er zijn meer rechten voor gedetineerden en/of het is objectiever want beide partijen worden gehoord. De vijf respondenten die de oude procedure blijven

---

²³⁵ Bijlage 5: Interview met gedetineerde nr. 1, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 2.

²³⁶ Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 2.

²³⁷ Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 2.

aanhangen, doen dat vooral vanuit een kritiek op de nieuwe wijze van afhandeling van tuchtrapporten²³⁸: de nieuwe tuchtprocedure duurt te lang en door de aanwezigheid van de advocaat is ze duurder, de nieuwe sancties zijn zwaarder terwijl de respondenten het gevoel hebben dat ze vroeger lichter waren.

De vraag of dergelijke procedure nodig geacht wordt, is op zeven respondenten niet echt van toepassing. Een tiental personen vindt het niet nodig, deels omdat het niet veel verschil in resultaat oplevert. Daarnaast zijn slechts twee gedetineerden van mening dat het in elk geval absoluut vereist is. Interessant is dat een zestal gedetineerden het onderscheid maakt tussen grote en kleine inbreuken of beschuldigingen²³⁹: voor ernstige beschuldigingen wordt de procedure broodnodig bevonden omdat men als gedetineerde in aanwezigheid van de advocaat toch sterker staat en omdat er een beroepsmogelijkheid gecreëerd is. Ten aanzien van kleine inbreuken of aanklachten wordt het niet noodzakelijk geacht: voor een onbenulligheid is de advocaat niet nodig. Het feit dat de raadsman betaald moet worden telkenmale hij/zij wordt ingeschakeld, is hierbij een belangrijke factor.

De nieuwe tuchtprocedure wordt ook gekenmerkt door een schriftelijke motivatieverplichting van de directeur die de beslissing neemt om een sanctie wel of niet op te leggen. De vragen aangaande de motivatie van de beslissing van de directeur zijn voor ongeveer vijftien van de vijfentwintig respondenten niet van toepassing. De resultaten dienen dan ook in deze context gezien te worden en dienen met enige behoedzaamheid benaderd te worden.

Slechts één respondent begrijpt de motivatie van de beslissing niet. Voor hem is de taal niet voldoende helder. Toch weet hij wat er in staat omdat hij ze aan zijn advocaat voorlegt en uitleg vraagt²⁴⁰. Tien andere respondenten geven aan dat de motivatie in een heldere en voor iedereen begrijpbare taal is opgesteld, zelfs voor een Franstalige gedetineerde die zich vrij goed in het Nederlands kan behelpen vormt het geen enkel probleem²⁴¹.

Op de vraag of de motivatie voldoende is en voldoende informatie bevat, antwoorden alle respondenten op wie deze vraag van toepassing is positief. Men kan er de redenen voor het opleggen van de sanctie, de aanwezigen op de zitting en de verdediging van de gedetineerde

---

²³⁸ o.a. Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 2; Bijlage 12: Interview met gedetineerde nr. 8, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 2.

²³⁹ o.a. Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 2; Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁴⁰ Bijlage 6: Interview met gedetineerde nr. 2, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 2.

²⁴¹ Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3.

in terugvinden. Één persoon vermeldt dat ook de motivatie informatie over het instellen van een beroep bij de Raad van State (onder meer het adres) bevat²⁴².

Of er een groot verschil is met betrekking tot de motivatie in de oude procedure is niet duidelijk. Zestien respondenten geven geen antwoord omdat ze het niet goed weten of omdat deze vraag op hen niet van toepassing is. De overige negen geïnterviewden zijn erg verdeeld. Positief aan de schriftelijke motivatieverplichting is dat alles nu ook op papier staat en dat de motivatie uitgebreider is dan vroeger. Maar een kritische bemerking die verschillende respondenten maken, is dat ondanks het feit dat de motivatie uitgebreider is en op papier staat, er inhoudelijk geen verschil met vroeger waar te nemen is²⁴³. Puur inhoudelijk is alles hetzelfde gebleven en komt de motivatie op hetzelfde neer.

5. Het indienen van klachten

5.1. Mogelijkheden om op informele wijze klachten in te dienen

De respondenten zijn vrijwel unaniem: gedetineerden kunnen in de gevangenis een klacht indienen. Het gaat wel om een informele wijze van klachten indienen. De Commissie van Toezicht met de maandcommissaris (zeven maal vernoemd) en de directeur (vijf keer vermeld) zijn de populairste kanalen om een klacht in te dienen. Ook klopt men bij de PSD en de P.B.'s soms aan om een klacht te uiten. Zij kunnen dan de directeur ervan op de hoogte stellen. En langs deze weg kan indien gewenst en/of noodzakelijk de politie gecontacteerd worden. Daarnaast zijn er ook enkele respondenten die wel weten dat een klacht in de gevangenis wel degelijk ingediend kan worden, maar niet weten hoe. De oorzaak ligt in het feit dat ze nog niet lang in de gevangenis zijn en/of dat ze nog nooit een klacht hebben willen indienen. Ze hebben er nog geen gebruik van moeten maken. Het is vooral door eigen ondervinding dat gedetineerden kennis opdoen (cfr. de kennis van gedetineerden over de tuchtafhandeling). Een andere reden heeft betrekking op de passiviteit van bepaalde gedetineerden zelf. Een dergelijk persoon zondert zich af en trekt zich van de anderen niets aan. Hij leeft enkel met zichzelf en laat alles op een passieve wijze aan zich voorbijgaan: de wandeling, activiteiten, contact met gedetineerden en personeel. Dat heeft als gevolg dat hij helemaal alleen staat, geen kennis heeft van wat zijn mogelijkheden in probleemsituaties zijn

---

²⁴² Bijlage 26: Interview met gedetineerde nr. 22, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁴³ o.a. Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 2.

en als er hem onrecht wordt aangedaan, is er een grote kans dat deze persoon er ook passief op zal reageren en het gewoon zal laten gebeuren.

Er kunnen evenwel geen formele klachten in de gevangenis ingediend worden: er is geen enkel wettelijk orgaan die de rechten van gedetineerden en haar klachten waarborgt, zo geeft één respondent dit dan ook aan²⁴⁴.

Het indienen van klachten op een informele wijze kan, buiten het aanspreken van de directeur en één der diensten in de gevangenis, nog op drie andere manieren worden gedaan: via briefwisseling, via bezoek en bij inspectie van en controle op de gevangenissen.

De vraag of er via briefwisseling klachten overgebracht worden, wordt door zeventien respondenten positief beantwoordt. De brieven worden naar zeer verscheiden instanties verstuurd: mensenrechtenorganisaties, de maandcommissaris, een rechtbank, het Comité P, kranten, diensten in Brussel (de FOD Justitie en de DIG) en in een geïsoleerd geval naar de advocaat. Vier personen beweren dat er per brief geen klachten neergelegd worden. Eén geïnterviewde onder hen maakt terecht de bemerking dat een rapportbriefje dat aan de directeur gericht is, niet kan worden gelijkgesteld met een echte klacht per brief²⁴⁵. Vier respondenten weten het niet.

Via het bezoek doen gedetineerden zeker en vast hun beklag over problemen en wantoestanden in de gevangenis, dat rapporteren een negentiental respondenten. Vooral familieleden, partners en vrienden aanhoren de klachten van gedetineerden. Veelal blijft het bij zijn hart uitstorten, maar soms wordt er aan deze mensen gevraagd om met een of andere persoon of instantie contact op te nemen. Slechts zelden wordt het bezoek van de advocaat aangehaald als een moment om iets doelbewust aan te klagen²⁴⁶. Slechts eenmaal wordt het bezoek door een mensenrechtenorganisatie aangebracht, zij het dan wel na een maandenlange briefwisseling²⁴⁷. Twee respondenten hebben er geen idee van en vier personen menen dat er via het bezoek geen klachten gedaan worden. Een bemerking die door enkele gedetineerden gemaakt wordt, is dat het klagen tegen familieleden geen echte vorm van het uiten van een klacht is. Het is eerder een wijze om het hart te luchten, want normaal gezien blijft het daar bij en wordt er geen gevolg aan gekoppeld.

---

²⁴⁴ Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 3.

²⁴⁵ Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3.

²⁴⁶ Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3; Bijlage 26: Interview met gedetineerde nr. 22, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁴⁷ Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

Gevangenisissen kunnen niet zomaar doen wat ze willen: op geregelde tijdstippen is er inspectie van en controle op de gevangenis. Uit de beweringen van de respondenten mag blijken dat de gevangenis van Dendermonde niet zo veel wordt gecontroleerd. Zeven personen hebben wel al iemand gezien die de gevangenis inspecteert, de resterende achttien respondenten niet. Toch is één gedetineerde ook kritisch: hij is er wel van overtuigd dat die controles en inspecties gebeuren, maar hij denkt dat op die momenten de gedetineerden op cel moeten en dat enkel de mooiste cellen getoond worden²⁴⁸. Deze bemerking dient niet zomaar voor waar aangenomen te worden. Vaak hebben de personen die toezicht doen (bijvoorbeeld de maandcommissaris, de onderzoeksrechter, de Procureur des Konings,...) een algemene inspectiebevoegdheid op de gevangenis, wat betekent dat ze elk aspect van de gevangenis kunnen onderzoeken²⁴⁹. Bovendien kan de kritische bemerking gecounterd worden door beweringen van drie andere gedetineerden. Volgens hen kwam de procureur in de cel om die te inspecteren en een babbel te doen omtrent mogelijke problemen²⁵⁰, kiezen de mensen die de gevangenis inspecteren willekeurig een aantal cellen²⁵¹ en doen die inspecteurs hun ronde in de hele gevangenis, ook in een aantal cellen²⁵².

Of de gedetineerden nu daadwerkelijk met klachten bij hen terecht kunnen, is helemaal niet duidelijk. Negen respondenten beweren van wel, negen anderen beweren van niet en zeven personen weten het niet. Bij diegenen die het niet weten of die denken dat ze er niet terecht kunnen, ontstaat er veel twijfel omdat men die inspecties en controles nog nooit echt heeft zien plaatsvinden. Voortgaand op vorige alinea mag er, weliswaar met enige voorzichtigheid, toch gesteld worden dat gedetineerden tijdens inspecties aan bijvoorbeeld de maandcommissaris of de Procureur des Konings hun verhaal kwijt kunnen. De grote onzekerheid ontspringt uit de geringe kennis en vertrouwdheid met de inspecties.

5.2. Klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming

Zoals reeds gezien in hoofdstuk 5 punt 3 van het eerste deel, zijn er vijf klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming: de strafvordering, de rechtsvordering voor de burgerlijke rechter, de vordering in kortgeding, beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In dit gedeelte wordt geen aandacht

---

²⁴⁸ Bijlage 5: Interview met gedetineerde nr. 1, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3.

²⁴⁹ VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, 44-48.

²⁵⁰ Bijlage 15: Interview met gedetineerde nr. 11, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 3.

²⁵¹ Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3.

²⁵² Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

geschonken aan de eerste twee mogelijkheden, omdat deze twee vormen in de praktijk heel zelden voorkomen, zo blijkt uit de wetenschappelijke literatuur²⁵³. Hoewel niet expliciet bevraagd, blijkt uit de interviews dat heel weinig respondenten, slechts een tweetal, effectief de hulp van een rechtscollege hebben ingeroepen. Het ging om de Raad van State en om de kortgedingrechter. Het is de bedoeling te onderzoeken welk rechtscollege, buiten de strafrechter en de burgerlijke rechter, de voorkeur van de respondenten draagt, veeleer dan te onderzoeken welke rechtscolleges reeds werkelijk aangezocht werden.

De helft van de respondenten zou overwegen om naar een rechter te stappen om een klacht in te dienen en gelijk te krijgen, de andere helft zou het niet overwegen. De grote voorwaarde om een rechter te vorderen is vanuit het standpunt van de respondenten dat de zaak ernstig dient te zijn²⁵⁴. De gedetineerden zijn enkel bereid een rechtscollege aan te spreken als het om een beslissing of gebeurtenis gaat die hun rechten ernstig schaadt. Er moet een ernstig en moeilijk te herstellen nadeel aanwezig zijn dat het de moeite maakt hun tijd en hun kostbare geld te investeren in een advocaat. Redenen om geen rechter te vorderen en de zaak zo te laten zijn: de lange duur²⁵⁵, het verbreken van de goede relaties met het personeel met daaraan gekoppeld een moeilijker leven in de gevangenis²⁵⁶ en het feit dat het in de gevangenis nog niet zo slecht blijkt te zijn²⁵⁷.

Tijdens het interview krijgen de gedetineerden drie mogelijke vorderingen van rechtscolleges voorgeschoteld bij dewelke ze klacht kunnen indienen: een vordering in kortgeding, een beroep bij de Raad van State en een klacht bij het EHRM. Deze drie types van vorderingen worden ten aanzien van de geïnterviewden kort gesitueerd en uitgelegd. Het totaal van de aantallen gedetineerden die voor een optie kiezen, komt niet uit op vijftwintig omdat een geïnterviewde wel eens twee mogelijkheden aangeeft. Opvallend is dat negen respondenten ook na deze uitleg geen verantwoorde keuze kunnen maken. Hun argument is dat ze niet

---

²⁵³ DUPONT, L., PETERS, T, SMAERS, G., *o.c.*, 61-63; VAN DEN BERGE, Y., *o.c.*, p. 266-267.

²⁵⁴ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 3; Bijlage 24: Interview met gedetineerde nr. 20, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁵⁵ Bijlage 5: Interview met gedetineerde nr. 1, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁵⁶ Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4; Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3; Bijlage 28: Interview met gedetineerde nr. 24, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁵⁷ Bijlage 15: Interview met gedetineerde nr. 11, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 3; Bijlage 16: Interview met gedetineerde nr. 12, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3.

overwegen om een rechter te vorderen²⁵⁸ of dat ze niet echt thuis zijn in deze materies en als het moment er is hun advocaat zullen raadplegen en zijn keuze volgen omdat hij in het recht gespecialiseerd is²⁵⁹.

De antwoorden van de respondenten die wel een keuze maakten, tonen een andere verrassing: slechts één gedetineerde verkiest de Raad van State, omdat hij dat rechtscollege het meest effectieve en gespecialiseerde orgaan vindt²⁶⁰. Andere respondenten staan nogal aarzelend ten opzichte van de Raad van State omdat het samen met het EHRM onbereikbaar, langdurend en duur lijkt te zijn²⁶¹. Vijf respondenten verkiezen het EHRM ondanks het feit dat dan eerst alle bevoegde nationale rechtscolleges uitgeput dienen te zijn: ze zijn bereid om door te gaan als ze in België geen gelijk halen omdat ze van oordeel zijn dat het EHRM het meest gespecialiseerd is in mensenrechten. Let wel, het criterium van de ernst geldt ook hier. Indien de zaak niet ernstig genoeg is, is men niet bereid om op een Europees niveau verder te gaan aangezien het een flinke beet uit het beperkte budget van gedetineerden met zich meebrengt. De laatste en meest gekozen optie is de vordering in kortgeding: dertien respondenten duiden deze mogelijkheid aan als de meest geschikte van de drie. De steeds terugkomende reden betreft de duur van de procedure²⁶²: een vordering van de kortgedingrechter en de procedure in kortgeding verlopen op een snelle wijze en het duurt maar enkele dagen tot de rechter een uitspraak velt. Gedetineerden hebben net als vrije burgers het liefst dat alles op een gemakkelijke en snelle wijze afgehandeld en opgelost kan worden. Ook zij hebben nood aan rechtszekerheid, meer nog dan de personen in vrijheid.

6. Andere vragen

Vragen uit de categorie ‘andere vragen’ passen niet volledig bij de andere delen van het interview. Daarom worden ze apart behandeld. Eventuele factoren die een invloed hebben op het verblijf in de gevangenis worden eerst besproken. Daarnaast verdienen de mogelijke

---

²⁵⁸ o.a. Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4; Bijlage 21: Interview met gedetineerde nr. 17, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3; Bijlage 28: Interview met gedetineerde nr. 24, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁵⁹ o.a. Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3; Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4; Bijlage 27: Interview met gedetineerde nr. 23, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁶⁰ Bijlage 26: Interview met gedetineerde nr. 22, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁶¹ Bijlage 6: Interview met gedetineerde nr. 2, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3.

²⁶² o.a. Bijlage 5: Interview met gedetineerde nr. 1, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 9: Interview met gedetineerde nr. 5, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 3-4; Bijlage 17: Interview met gedetineerde nr. 13, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3.

gevolgen voor de gevangenen van het feit dat de formele rechtspositie gebrekkig geregeld is, de nodige aandacht. Ten derde wordt gepeild of gedetineerden recent enige verbeteringen ondervonden hebben. In laatste instantie kunnen de respondenten hun eigen voorstel tot oplossing of verbetering van de situatie doen.

6.1. Factoren die een rol spelen bij het verblijf en de behandeling in de gevangenis

6.1.1. *De nationaliteit en de taal:*

De nationaliteit en de taal -en bij uitbreiding de etnische afkomst- worden door twintig respondenten beschouwd als een beïnvloedende factor. Slechts vijf personen zijn van mening dat het verblijf en de behandeling van personen die een andere taal spreken of een andere nationaliteit hebben, gelijk is aan die van de Belgische gedetineerden. Opvallend is dat de meeste respondenten het voor zichzelf niet als een element van beïnvloeding zien, maar dat het wel een rol kan spelen voor andere gedetineerden. Dit is het gevolg van de getrokken steekproef: enkel gedetineerden die de Nederlandse taal machtig zijn, werden geselecteerd. In hoofdzaak gaat het om autochtone Belgen die op dit gebied zelf geen problemen ondervinden. Ook een aantal allochtonen is in de steekproef opgenomen. Deze personen antwoorden vanuit hun eigen ervaringen.

De hoofdredenen waarom allochtone gedetineerden een andere behandeling krijgen, liggen in twee grote problemen.

Aan de ene kant is er in de gevangenissen een aanzienlijke mate van racisme en discriminatie²⁶³. Dit doet zich voor zowel bij de gedetineerden onderling als tussen gedetineerden en het personeel (vooral penitentiair beambten). De eerste mogelijkheid vindt het meest plaats, terwijl racisme en discriminatie van P.B.'s ten opzichte van opgesloten personen beperkt blijft. Het is ontstellend anno 2006 te moeten vaststellen dat er -weliswaar in beperkte mate- nog steeds racisme is uitgaande van het personeel ten opzichte van de gedetineerden. In totaal vermelden een achttal geïnterviewden deze praktijken. Zonder afbreuk te willen doen aan hun antwoorden kan het ook zijn dat allochtone gedetineerden nogal snel iets als racistisch of discriminatoir bekijken terwijl het misschien als een grap

---

²⁶³ o.a. Bijlage 6: Interview met gedetineerde nr. 2, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 19: Interview met gedetineerde nr. 15, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3; Bijlage 22: Interview met gedetineerde nr. 18, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3-4.

bedoeld is. Bovenstaande bemerking kan de graad van racisme enigszins milderden, doch kan ze die niet helemaal wegnemen aangezien ook autochtonen melding maken van racisme.

Aan de andere kant beschrijven de respondenten dat veel vreemdelingen de Nederlandse taal niet machtig zijn. En dat stelt een aantal problemen. Contacten met andere gedetineerden en het personeel zijn omwille van de taalbarrière gering en verlopen moeizaam²⁶⁴. Als men de taal niet kent, hoe kan men zich dan verweren tegen onjuiste of onrechtvaardige beslissingen?²⁶⁵ Vreemdelingen in een Belgische gevangenis kennen hoogstwaarschijnlijk niets van het ingewikkelde Belgisch rechtssysteem, wat voor gevolg heeft dat de resocialisering en reïntegratie van deze gedetineerden werkelijk problematisch is²⁶⁶.

Een andere reden, zij het wel in geringe mate, is het feit dat veel vreemdelingen geen bezoek ontvangen en bijna geen telefonisch contact met familieleden kunnen onderhouden door de hoge kostprijs²⁶⁷. Ze zitten hier alleen in België en verblijven als dusdanig in een menonwaardige situatie. Het personeel van de gevangenis treft geen schuld. De verantwoordelijkheid ligt op een hoger niveau, bij de regering. Een oplossing ervoor zou zijn dat die vreemdelingen in hun eigen land opgesloten worden zodat ze dichterbij hun familie zouden zijn, althans dat is de visie van een respondent²⁶⁸.

6.1.2. *De overbevolking:*

Ook de overbevolking beïnvloedt het verblijf en de behandeling in de gevangenis volgens tweeëntwintig respondenten. Slechts drie respondenten beweren van de overbevolking geen invloed te ondervinden, en over de anderen doen ze geen uitspraken²⁶⁹.

De redenen voor het feit dat de overbevolking een aanzienlijke rol speelt voor het verblijf en de behandeling in de gevangenis zijn te groeperen in drie categorieën.

De eerste categorie gaat over de specifieke leefomstandigheden op de cel. De respondenten geven aan dat de meeste gedetineerden niet meer alleen op een cel zitten, maar met twee of

---

²⁶⁴ Bijlage 17: Interview met gedetineerde nr. 13, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3.

²⁶⁵ Bijlage 9: Interview met gedetineerde nr. 5, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4; Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4.

²⁶⁶ Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 3-4; Bijlage 28: Interview met gedetineerde nr. 24, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁶⁷ Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4.

²⁶⁸ Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4.

²⁶⁹ Bijvoorbeeld Bijlage 17: Interview met gedetineerde nr. 13, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 3.

zelfs met drie²⁷⁰. In het laatste geval moet één gedetineerde op een matras op de grond slapen²⁷¹. Het is niet erg hygiënisch om met drie personen heel wat uren per dag in een kleine cel te zitten. Bovendien valt elke privacy weg: de celgenoten horen alles van elkaar, zelfs hoe de andere achter een scherm zijn behoefte doet²⁷².

De tweede groep omvat de materiële rechtspositie van de gedetineerden die door de overbevolking aangetast wordt. Het budget dat voor de maaltijden uitgetrokken wordt, blijft gelijk, maar met datzelfde budget moeten meer gedetineerden eten. Het gevolg daarvan is dat er goedkopere producten aangekocht worden en dat de kwaliteit van de voeding dreigt te dalen²⁷³. Hetzelfde geldt voor de kledij: de hoeveelheid kledij blijft gelijk, maar er zijn meer gedetineerden waardoor iedere gedetineerde dezelfde kleren langer dient te dragen, soms tot een week lang²⁷⁴. Eén respondent vermeldt dat hij met één T-shirt en één paar sokken een hele week moest rondkomen²⁷⁵.

De laatste categorie waaruit moet blijken dat de overbevolking haar weerslag heeft op het verblijf en de behandeling betreft het algemene klimaat in de gevangenis dat veranderd is. Alles dient sneller te gaan²⁷⁶ waardoor er bijna geen tijd meer is om rustig een babbeltje te doen met een penitentiair beampte. Er is een nerveuze sfeer, een constante druk die op het personeel ligt en dat wordt duidelijk zichtbaar in de contacten met de gedetineerden²⁷⁷: ze zijn overgevoelig, verdragen minder, hebben angst voor een opstand e.d. En ook incidenten en vechtpartijen tussen gedetineerden onderling doen zich meer voor²⁷⁸. Dat is ook niet verwonderlijk: hoe meer mensen op een kleine oppervlakte of in een kleine ruimte samenleven, hoe groter de kans op conflicten.

---

²⁷⁰ o.a. Bijlage 8: Interview met gedetineerde nr. 4, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4; Bijlage 15: Interview met gedetineerde nr. 11, Dendermonde, 2 februari 2006, p. 3.

²⁷¹ o.a. Bijlage 9: Interview met gedetineerde nr. 5, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁷² Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4; Bijlage 22: Interview met gedetineerde nr. 18, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4; Bijlage 27: Interview met gedetineerde nr. 23, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁷³ Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3.

²⁷⁴ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4.

²⁷⁵ Bijlage 11: Interview met gedetineerde nr. 7, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 3.

²⁷⁶ Bijlage 5: Interview met gedetineerde nr. 1, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4.

²⁷⁷ Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4; Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4; Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁷⁸ Bijlage 11: Interview met gedetineerde nr. 7, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 3.

6.1.3. *Andere factoren:*

Niet meer dan vijf respondenten geven andere factoren aan. Het gaat vooral om relaties of het gebrek eraan: ze missen hun familie en vrienden of de relatie met het personeel (PSD, P.B.'s) is niet zoals ze zou moeten zijn.

6.2. Gevolgen van de gebrekkige formele rechtspositie

6.2.1. *Aspecten van het gevangenisregime waarvoor er geen gevolgen zijn:*

Voor zowel de contacten met de buitenwereld, de kantine als de wandeling blijkt bijna elke respondent geen gevolgen te ondervinden van de afwezigheid van een formele rechtspositie. Klaarblijkelijk kan men deze rechten in nagenoeg alle omstandigheden uitoefenen en zijn ze aldus in een bepaalde mate afdwingbaar. Niettemin worden ook enkele bemerkingen gemaakt. Ten aanzien van beide rechten beweren verscheidene respondenten dat ze te kort zijn en dat ze gerust langer mogen duren. Men kan telefoneren, elke dag, maar slechts maximum tien minuten per dag. De wandeling heeft men ook elke dag, maar 's winters is het maar een uurtje. Ten aanzien van de wandeling wordt gezegd dat ze als gevolg van een tuchtsanctie beknot kan worden tot een individuele wandeling. Maar het is en blijft een wandeling²⁷⁹. Men kan nog steeds een luchtje scheppen en wat beweging hebben. Tevens wordt aangegeven dat er met betrekking tot de wandeling te veel verschillen tussen gevangnissen zijn: in de ene gevangenis duurt de wandeling één uur per dag, terwijl ze in een andere twee tot drie uur duurt²⁸⁰.

Globaal gezien zijn de respondenten over de kantine tevreden en kunnen ze er altijd gebruik van maken op voorwaarde dat ze nog genoeg geld op hun rekening hebben. Slechts één enkele respondent vindt dat de kantine een gunst is die men niet kan afdwingen²⁸¹, een bevredigende reden geeft hij evenwel niet. Een kritiek is wel dat de kantenlijst te klein zou zijn, dat men niet alles kan kopen²⁸².

---

²⁷⁹ Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4.

²⁸⁰ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4.

²⁸¹ Bijlage 26: Interview met gedetineerde nr. 22, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁸² Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4; Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4; Bijlage 27: Interview met gedetineerde nr. 23, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

6.2.2. Aspecten van het gevangenisregime waarvoor er wel gevolgen zijn:

Of er voor de activiteiten die in de gevangenis georganiseerd worden een echt gevolg is, is niet duidelijk. Iets meer dan de helft van de respondenten zegt van wel. Ook ten aanzien van de tewerkstelling is er heel wat onenigheid: de helft zegt geen gevolgen te ondervinden, de andere helft wel. Dat maakt het eigenlijk onmogelijk om hieruit conclusies te halen. Daarom wordt de bespreking beperkt tot het aangeven van enkele punten van kritiek.

De meest gehoorde kritieken ten aanzien van de activiteiten zijn ten eerste dat de activiteiten een gunst zijn en aldus niet afdwingbaar zijn²⁸³ waardoor een gedetineerde machteloos staat als hij geweigerd wordt²⁸⁴, en ten tweede dat er heel weinig activiteiten in de gevangenis georganiseerd worden op initiatief van de gevangenis zelf en niet op initiatief van de gedetineerden²⁸⁵. Bovendien kan de deelname aan activiteiten ontzegd worden als gevolg van een tuchtsanctie²⁸⁶.

Kanttekeningen bij de arbeid in de gevangenis zijn tweërlei van aard: de arbeid kan als gevolg van een tuchtsanctie afgenomen worden²⁸⁷ en er is een wachtlijst die niet strikt gevolgd wordt waardoor gedetineerden wel eens voorbijgestoken worden²⁸⁸.

Andere zaken waarvoor de gebrekkige formele rechtspositie een gevolg kan hebben zijn de verschillen tussen de gevangenissen in België: in de gevangenis waar er drie keer per dag wandeling is, kan men van dat recht meer gebruik maken dan in de gevangenissen waar het maar één keer per dag is²⁸⁹, en het feit dat de niet-afdwingbaarheid van rechten kan escaleren en kan leiden tot een verzuring van de relaties in de gevangenis²⁹⁰.

---

²⁸³ o.a. Bijlage 6: Interview met gedetineerde nr. 2, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 3; Bijlage 26: Interview met gedetineerde nr. 22, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁸⁴ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4.

²⁸⁵ o.a. Bijlage 12: Interview met gedetineerde nr. 8, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4.

²⁸⁶ Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4; Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4.

²⁸⁷ o.a. Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4; Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4.

²⁸⁸ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 4; Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4.

²⁸⁹ Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 4.

²⁹⁰ Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25, Dendermonde, 28 februari 2006, 4-5.

6.3. Is er recent verbetering merkbaar?

Deze vraag peilt naar de meningen van de respondenten of er de laatste tijd maatregelen genomen zijn die de formele rechtspositie van gedetineerden dienen te verbeteren.

Eén ding is zeker: ten opzichte van een aantal jaren geleden is er al enige verbetering. In vergelijking met zeven jaar geleden zijn de kledij, het eten en de kantine er sterk op verbeterd en er is meer begrip ten aanzien van gedetineerden: P.B.'s luisteren nu ook naar gedetineerden, vroeger waren ze veel harder²⁹¹. Daarmee is natuurlijk de formele rechtspositie niet spectaculair verbeterd, maar de informele klachtprocedure kan alleszins meer en beter aangewend worden.

Of er recent initiatieven tot verbetering zijn genomen, is niet duidelijk uit de antwoorden af te leiden. Ongeveer de helft vindt van wel, de rest vindt van niet.

Een enkeling verklaart de situatie de laatste tijd slechter te vinden als gevolg van de overbevolking²⁹². De procedures zijn strenger geworden, bijvoorbeeld de tuchtprocedure. Hij ervaart dat het moeilijker is zijn rechten te kunnen afdwingen en werkelijk uit te oefenen.

De wet Dupont (de Basiswet) wordt door beide kampen aangehaald. De respondenten die van mening zijn dat er nog niets veranderd is, grijpen de Basiswet aan om aan te tonen dat ondanks het feit dat ze goedgekeurd is door de Kamer van Volksvertegenwoordigers en in het Staatsblad verschenen is, ze nog steeds niet uitgevoerd is²⁹³. De personen die menen dat er wel al maatregelen ter verbetering zijn genomen, halen de wet Dupont aan om te bewijzen dat ze al bestaat en dat de nieuwe tuchtprocedure er een uitloper van is. Hoewel de wet nog niet in werking is, zien deze respondenten de toekomst toch positief in²⁹⁴.

---

²⁹¹ Bijlage 17: Interview met gedetineerde nr. 13, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4; ook in vergelijking met twintig jaar geleden is het veel beter: Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 5.

²⁹² Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4.

²⁹³ Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4; Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 5.

²⁹⁴ o.a. Bijlage 9: Interview met gedetineerde nr. 5, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4; Bijlage 11: Interview met gedetineerde nr. 7, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4; Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 5.

6.4. Een mogelijke oplossing?

Als laatste vraag krijgen de respondenten de vraag voorgeschied wat volgens hen een oplossing is of wat tenminste een verbetering van de rechtspositie van gedetineerden in het algemeen en van de formele rechtspositie van gedetineerden in het bijzonder, kan zijn. Vier respondenten kunnen geen oplossing of maatregel tot verbetering verzinnen, de overige eenentwintig gedetineerden kunnen dit wel. Aangezien iedereen een eigen mening heeft, zijn er evenveel mogelijke oplossingen als gedetineerden. Omdat het onbegonnen werk zou zijn elk voorstel tot oplossing te bespreken, worden ze opgedeeld in acht categorieën en worden enkele opmerkelijke voorstellen beschreven.

De acht categorieën zijn.

- 1) de overbevolking wegwerken waardoor tijd en ruimte vrijkomen om zich veel uitgebreider met de gedetineerden bezig te houden en waardoor iedereen letterlijk en figuurlijk ademruimte krijgt (dit kan bijvoorbeeld door de strafuitvoering van buitenlanders in hun eigen land te laten doorgaan of door het ontvolken van de gevangenis van personen die er niet thuishoren, zoals geïnterneerden of drugverslaafden)
- 2) de tijd in de gevangenis zinvoller invullen zodat gedetineerden niet beginnen te piekeren en domme dingen doen
- 3) meer en ook onverwachte controles op de gevangenissen en de verschillende diensten binnen de gevangenissen opdat ze zich het lot van de gedetineerden op een meer actieve wijze zouden aantrekken
- 4) de verschillen tussen de gevangenissen wegwerken die maken dat een gedetineerde in de ene gevangenis meer gebruik kan maken van bepaalde rechten (bijvoorbeeld de wandeling) dan in een andere gevangenis
- 5) een betere behandeling van de gedetineerden, zowel tijdens als na de detentie; de maatschappij moet haar geloof in de gedetineerden behouden en hen een tweede kans geven
- 6) de directeurs van de gevangenissen moeten wat minder streng zijn en de gedetineerden wat meer toelaten zodat niet enkel de nadruk op de slechte eigenschappen, maar ook op de goede kanten van de gedetineerden wordt gelegd
- 7) een mentaliteitsverandering bij het personeel tot stand brengen
- 8) de uitvoering van de wet Dupont die eindelijk de rechten van gedetineerden omschrijft en ze ook afdwingbaar maakt.

Enkele opmerkelijke en interessante voorstellen tot oplossing of verbetering van de (formele) rechtspositie van gedetineerden houden verband met:

- het wegwerken van de overbevolking en het veranderen van de mentaliteit van het personeel. Hieruit blijkt dat met gedetineerden steeds zeer wantrouwig omgegaan wordt. Een paar respondenten geven aan dat dit dient te veranderen en dat er aandacht naar hun goede kanten dient te gaan:

“Een groot probleem is de overbevolking. Die moet echt aangepakt worden. Als dat gedaan wordt, is het hier al een stuk beter. Deze gevangenis kan normaal 160 gevangenen opsluiten, dat is zo ongeveer haar capaciteit. Nu zitten er weer meer dan 200 gevangenen opgesloten. Dat wringt een beetje. Voor de rest denk ik dat voor een deel de mentaliteit van het personeel veranderd moet worden. Zij zien ons altijd als een bedreiging, als mensen die ergens profijt willen uithalen of iemand een hak willen zetten. Er mogen nog zoveel wetten zijn, het is in de gevangenissen zelf dat de rechten van gevangenen een invulling krijgen. Op dit niveau moet er dus veel veranderd worden.”²⁹⁵

“...Er moet een verandering zijn in mentaliteit van het personeel. Ze zien ons nog te veel als criminelen en slechteriken. Ze zien niet of toch niet genoeg dat sommige gevangenen veranderd zijn of willen veranderen. Daarom denken ze ook dat we altijd alles in ons voordeel willen gebruiken. Dat is een reden waarom ze zeer weinig in hun kaarten laten kijken. Als er wat meer geloof en respect in de gedetineerden komt, zal het allemaal goed komen. Dat hoop ik echt.”²⁹⁶

- de controles op de gevangenissen. Uit het onderstaande blijkt dat onverwachte en geregelde controles een verbetering van de detentiesituatie van gedetineerden kunnen betekenen. De kans dat er altijd een controle of een inspectie kan zijn, zou dan maken dat gevangenisdirecties alerter worden en meer inspanningen zouden doen om te voldoen aan de Belgische en Europese regelgeving. Wel staat men zeer twijfelachtig ten opzichte van het feit of dat ooit in de praktijk zal gebracht worden:

“Een mogelijke oplossing zou zijn dat er een bureau in elke gevangenis zelf opgericht wordt waar je klachten kan indienen, dat je het niet meer moet posten en er lang op moet wachten. Twee of drie personeelsleden zouden er in dat bureau moeten zitten. Ze zouden klachten moeten kunnen ontvangen en zelf uit eigen beweging naar gevangenen stappen en hen vragen hoe het hier is, welke problemen er zijn. Ook zouden ze dan een soort van inspectie kunnen doen. Dat zou ideaal zijn, maar waarschijnlijk gaat dat nooit gebeuren.”²⁹⁷

“Er moet nog meer controle komen op de gevangenissen. Vóórdat ik in de gevangenis kwam had ik nog nooit drugs aangeraakt. Hier in de gevangenis heb ik mijn eerste joint gerookt. Dat mag niet mogelijk zijn. Onverwachts zou er eens een heel grote en grondige inspectie moeten gedaan worden. Dat moet totaal onverwachts gebeuren. Dan kunnen ze niets wegmoffelen. Zo moet er een systeem komen waarbij de gevangenissen geregeld op willekeurige tijdstippen onverwachts gecontroleerd zouden worden. Dan zullen de gevangenissen veel meer moeite en inspanningen doen voor de gevangenen.”²⁹⁸

---

²⁹⁵ Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3, Dendermonde, 23 februari 2006, p. 4.

²⁹⁶ Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 5.

²⁹⁷ Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9, Dendermonde, 25 februari 2006, p. 5.

²⁹⁸ Bijlage 22: Interview met gedetineerde nr. 18, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 4.

- de invoering van meer rechten voor gedetineerden in het algemeen en van de Wet Dupont in het bijzonder, waardoor het opzetten van een goed geregelde (formele) rechtspositie voor gedetineerden vorm kan krijgen:

“Ik denk dat het stelselmatig moet gebeuren, en niet in één keer een totale omslag. Want dan krijg je het verkeerde effect. Kijk maar naar de wet Dupont: die nieuwe procedure voor de afhandeling van tuchtsancties is een deel van die wet. Later zullen nog andere verbeteringen moeten volgen. Ik vind het echt belangrijk dat het stelselmatig gebeurt, want de gevangenen zelf hebben ook tijd nodig om zich aan te passen. Men zou eigenlijk ook aan de gevangenen moeten laten weten wanneer zij precies vrij komen. Nu gebeurt dat niet. En eens de gevangenen gaan weten wanneer ze gaan vrijkomen, hebben ze zekerheid en kunnen ze naar die dag toeleven. Daar moet meer duidelijkheid in komen.”²⁹⁹

“Alles wat nu een gunst is zou een recht moeten worden. De gevangenen moeten meer rechten krijgen. Maar het moet nuttig zijn. Ik heb daarjuist ook al gezegd dat die nieuwe tuchtprocedure niet nodig is. Oké, je hebt meer rechten en je staat misschien wel steviger in je schoenen, maar ik vind het overbodig. Een andere oplossing zou kunnen zijn dat de gevangenen zelf op een positieve manier ook inspraak zouden krijgen. Ik denk aan een soort van vereniging, enkele gevangenen, die de andere gevangenen zouden vertegenwoordigen en die problemen op tafel kan leggen. Je zou het kunnen vergelijken met een vakbond, maar dan voor gevangenen in plaats van voor arbeiders. De voorwaarde is wel dat de vertegenwoordigers goede en betrouwbare gevangenen zijn die al een tijd in de gevangenis zitten, en dat er niet enkel kritiek is om mensen af te breken maar dat het gaat om inspraak zodat de situatie van gevangenen in het algemeen en hun rechten in het bijzonder, verbeterd kunnen worden.”³⁰⁰

De laatste oplossing die wordt beschreven is een zeer markant voorstel, met name het oprichten van een soort vereniging van vertegenwoordigers voor en door gedetineerden. De werking en samenstelling van de vereniging is inderdaad vergelijkbaar met die van een vakbond in het beroepsmatige circuit.

De oprichting van een dergelijke organisatie vertoont heel wat gelijkenissen met de ‘Gedeco’ of Gedetineerdencommissie in Nederland. De doelstellingen van deze commissie³⁰¹ lijken te liggen in de vertegenwoordiging van alle gedetineerden van een welbepaalde gevangenis en in het regelmatig overleg tussen de Gedeco en de directeur. Aangezien deze vereniging de stem van alle gedetineerden vertegenwoordigt, kan ze enkel optreden als ze minstens de mening van de meerderheid van de gedetineerden verwoordt. Ten aanzien van één enkel geïsoleerd probleem kan de Gedeco niet optreden. In Nederland telt een ondergrens van zestig gedetineerden: pas als een klacht of een verzoek door minimum zestig gedetineerden ondersteund of ingediend wordt, kan de Gedetineerdencommissie optreden.

Niettemin dient men voor de tekortkomingen van de Gedeco alert te blijven³⁰². In eerste instantie is er de vereiste van een minimum aantal gedetineerden die achter een klacht of verzoek staan. Daarnaast worden de leden van de Gedeco niet democratisch verkozen en de

---

²⁹⁹ Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25, Dendermonde, 28 februari 2006, p. 5.

³⁰⁰ Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19, Dendermonde, 27 februari 2006, p. 5.

³⁰¹ DE JONGE, G., ‘De Gedeco: over inspraak en medezeggenschap van gedetineerden’, *Sancties*, 2002, afl. 3, 148-150.

³⁰² *Ibid.*, 150-154.

gevangenisdirectie dient voor elk lid haar toelating te geven. Zij kiest in feite wie in de Gedeco mag zetelen. Vanuit het standpunt van de orde en de veiligheid is het vanzelfsprekend dat er controle op de samenstelling is. Maar omdat de Commissie niet democratisch verkozen wordt, kan niet gezegd worden dat ze de belangen van alle gedetineerden behartigt. Een andere problematiek betreft de continuïteit van de Gedeco: ten gevolge van vrijlatingen en overplaatsingen (die soms misbruikt worden om iemand uit een dergelijke commissie te verwijderen) blijkt de continue werking van een Gedeco niet gewaarborgd.

De Gedeco kan wel degelijk een nuttig overlegorgaan zijn. Ze past zich in de informele bemiddeling in en kan de positie van de gedetineerden in die bemiddeling enigszins versterken³⁰³. Mijns inziens kan ook in elke Belgische gevangenis een dergelijke vereniging opgericht worden. De hele wet Dupont is als het ware gebaseerd op de Nederlandse Penitentiaire Beginselenwet³⁰⁴. Net zoals in het Nederlandse beklagrecht, zal er met de uitvoering van de wet Dupont een Klachtencommissie (in Nederland heeft men het over een beklagcommissie) en een Beroepscommissie opgericht worden. Tevens blijft de mogelijkheid tot bemiddeling bestaan en het is hier dat de Gedeco zich in België perfect zou kunnen inpassen.

7. Conclusie

Het laatste hoofdstuk bespreekt de resultaten die uit de interviews met vijftientig gedetineerden van de gevangenis van Dendermonde bekomen werden. De resultaten worden weergegeven volgens de structuur van het interview.

Er is getracht aan te tonen dat er in de praktijk nog altijd geen goed geregelde klachtprocedure voor gedetineerden is, en dat het gewenst zou zijn mocht ze in de zeer nabije toekomst ingevoerd worden. Dat de betrachting enigszins gelukt is, valt op te maken uit de door de respondenten gegeven antwoorden. Zij overwegen de vragen in eerste instantie vanuit hun eigen positie en die van medege-detineerden waardoor de antwoorden een praktijkgerichte invulling krijgen.

---

³⁰³ BALKEMA, J.P., *l.c.*, 329-336.

³⁰⁴ BOONE, M. en DE JONGE, G., *De penitentiaire beginselenwet in werking: het gevangeniswezen anno 2001*, Pompe reeks 35, Deventer, Gouda Quint, 243 p.

Zo bestaat er discussie of de kledij en de gevangenisarbeid nu als een recht of als een gunst te beschouwen zijn. Er worden kritische bedenkingen geformuleerd: er zijn kleren, maar die zijn gescheurd of er zitten gaten in en eigen kledij mag nog niet. Over de arbeid wordt gezegd dat niet iedereen in gevangenis kan werken, dat men geluk moet hebben en dat het door een tuchtsanctie onmiddellijk afgenomen kan worden. Daaruit mag blijken dat er geen eenduidigheid bestaat over wat nu respectievelijk rechten en gunsten zijn. Dit is een aspect dat zowel door de respondenten als in de wetenschappelijke literatuur³⁰⁵ aangegeven wordt. Het feit dat gedetineerden niet exact weten over welke rechten ze echt beschikken, leidt tot een toename van de rechtsonzekerheid³⁰⁶. Het gebrek aan kennis over rechten en procedures is een ernstige lacune in de regeling van de formele rechtspositie. Er kan slechts sprake zijn van een formele rechtspositie op voorwaarde dat de rechten, de procedures en de beroepsmogelijkheden werkelijk gekend zijn.

Tevens is de relatie met de verschillende diensten in de gevangenis niet altijd even bevredigend. En het onthaalgesprek met de sociaal assistente verloopt volgens een aantal respondenten niet naar behoren: het is te kort en na het gesprek blijft men met een hoop vragen achter. Vooral de PSD en de directie worden onder vuur genomen: de PSD is volgens hen gezagsafhankelijk en denkt niet in de eerste plaats aan de gedetineerden, terwijl de directeur te veel de kant van het personeel kiest en te veel eenzijdige beslissingen neemt. De respondenten rapporteren niet bij machte te zijn er daadwerkelijk iets aan te kunnen doen. Klagen bij de directeur of bij één van de centrale diensten in Brussel (FOD Justitie of DIG) wordt wel als mogelijkheid aangeduid, maar er wordt niet veel van verwacht. Zeer opmerkelijk is dat er geen formele klachten voor een rechtscollege aangehaald worden. Dat lijkt een sterke indicatie te zijn voor een gebrek aan kennis van de klachtmogelijkheden en voor de gebrekkige formele rechtspositieregeling voor gedetineerden.

Hetzelfde wordt duidelijk als er specifiek naar de klachtmogelijkheden wordt gevraagd. Iedereen zegt een klacht te kunnen indienen, althans op een informele wijze. Dergelijke klachten worden bij de directeur, via briefwisseling, via het bezoek of tijdens inspecties van de gevangnissen ingediend, maar bij de effectiviteit worden vraagtekens geplaatst. Veelal zijn de verschillende rechtscolleges niet gekend en wordt een keuze gemaakt op basis van een korte beschrijving van die rechtscolleges in het kader van het interview. Slechts twee van de

---

³⁰⁵ Zie supra Hoofdstuk 3, titel 3: geen enkele Belgische rechtsbron slaagt erin aan te duiden welke de rechten en welke de gunsten van gedetineerden zijn.

³⁰⁶ GHIJS, I., 'Geen rechten alleen gunsten. Gevangenen weten niet wat ze mogen', *De Standaard*, 26 november 2004, p. 8.

vijftientig gedetineerden hebben bij een rechtscollege reeds klacht ingediend! Voorts is de Raad van State zeer onpopulair als beroepsinstantie en wordt voorbijgestoken door de vordering in kortgeding. Ook ten aanzien van de nieuwe tuchtprocedure valt bij een aantal gedetineerden de gebrekkige kennis op.

Het leven in de gevangenis zelf kan evenzeer een determinerende factor voor de formele rechtspositie zijn. Problemen zoals racisme en discriminatie, zowel tussen gedetineerden onderling als tussen het personeel en gedetineerden, kritieken ten aanzien van de gevangenisarbeid en de activiteiten in de gevangenis die niet afdwingbaar zijn en het probleem van de overbevolking in de gevangenis blijken, volgens de antwoorden van de respondenten, een goede rechtspositieregeling te hypothekeren. Dat sommige gedetineerden als gevolg van de overbevolking met drie gedetineerden op één kleine cel zitten, zegt genoeg. De schuld ligt niet bij de gevangenisdirectie, maar bij de overheid die beslissingen kan nemen om bijvoorbeeld meer gevangenissen te bouwen en bij de procureurs die een ander strafrechtelijk beleid ter ontlasting van de gevangenissen kunnen uitstippelen³⁰⁷.

Een recente verbetering die gedetineerden, en bij uitbreiding andere personen die werkzaam zijn in het penitentiaire domein, vaststellen is de stemming, de goedkeuring en de publicatie van de Basiswet. Een veel aangehaalde delicate toestand is de actuele stand van de uitvoering van die wet: slechts heel weinig bepalingen zijn op dit moment in werking.

Oplossingen worden in eerste instantie dan ook gezocht in de uitvoering van de Basiswet. Maar ook een betere controle op de gevangenissen, een zinvoller invulling van de tijd en de straf, een mentaliteitsverandering, het wegwerken van de overbevolking en het oprichten van een gedetineerdencommissie in elke gevangenis zijn mogelijke oplossingen. Elke van deze oplossingen draagt de sleutel tot de verbetering van de (formele) rechtspositie van gedetineerden. De overheid heeft aldus nog veel werk voor de boeg.

---

³⁰⁷ Bij wijze van illustratie kunnen volgende krantenartikels aangehaald worden: GORIS, R., 'De gevangenissen: overbevolkt en ondoeltreffend. Met zijn zevenen in een cel', *De Standaard*, 7 april 2004; SIOEN, L., 'Doe de voordeur dicht. Hoe lossen we de overbevolking in de Belgische gevangenissen op?', *De Standaard*, 26 april 2003.

Algemeen besluit

De formele rechtspositie van gedetineerden heeft betrekking op de wijze waarop een gedetineerde de hem toegekende rechten en gunsten kan effectueren en meer bepaald op de wijze waarop hij de hem toegekende rechten kan afdwingen voor een onafhankelijke en onpartijdige instantie. Dat gebeurt doorgaans door middel van het indienen van een klacht of het instellen van hoger beroep. De formele rechtspositie is geen alleenstaand gegeven; ze hangt sterk samen met de materiële en de interne rechtspositie van gedetineerden. Een conditio sine qua non voor een goede formele rechtspositieregeling is dat de gedetineerden hun rechten effectief kennen. Willen ze aanspraak maken op hun rechten, dan is het noodzakelijk dat ze weten wat hun materiële, interne en externe rechtspositie inhoudt. Uit de interviews blijkt dat er geen eenduidigheid bestaat over welke zaken nu respectievelijk als rechten of als gunsten te beschouwen zijn. Het feit dat gedetineerden niet exact weten over welke rechten ze echt beschikken, leidt tot een toename van de rechtsonzekerheid. Het gebrek aan kennis over rechten en procedures is een ernstige lacune in de regeling van de formele rechtspositie.

De geschiedenis is zeer kort samen te vatten: doorheen de jaren is er nooit een echte formele rechtspositie voor gedetineerden geweest. In grote mate kwamen de ideeën en het initiatief van individuele personen uit het werkveld of uit de academische wereld. Het is slechts vanaf de jaren '80 dat de overheid uit zichzelf initiatieven is beginnen te nemen met het oprichten van de Hoge Raad voor het Penitentiair Beleid en met het Voorontwerp tot nieuw Strafwetboek van R. Legros. Vanaf 1997 is men beginnen te werken aan een basiswet die acht jaar later uiteindelijk wet is geworden, maar nog niet helemaal uitgevoerd is (slechts enkele bepalingen zijn reeds ter uitvoering gebracht). Tot de jaren '80 van de twintigste eeuw bleef de overheid 'blind' voor de rechten en meer bepaald voor de formele rechtspositie van gedetineerden. Ze liet de situatie als het ware aanmodderen. Slechts vanaf de jaren '80 en pas echt eind jaren '90 werd er werk gemaakt van een goede regeling van de rechten van gedetineerden. In feite is het in deze periode dat de overheid zich voor het eerst verplaatst heeft naar het perspectief van de gedetineerden en zo tot de vaststelling is gekomen dat hun rechtspositie in het algemeen dringend aan verbetering toe is.

Momenteel is de formele rechtspositie tweeslachtig geregeld: in theorie is er de Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden die een goed omlijnde klachtprocedure bevat en theoretisch is er sprake van een formele rechtspositie, maar in de praktijk is die procedure nog niet ingesteld waardoor het Belgisch detentierecht in de praktijk geen specifieke formele rechtspositieregeling kent die het voor de gedetineerden mogelijk maakt om een klacht in te dienen of een beroep in te stellen voor een onafhankelijk rechtscollege. Er is een afwezigheid van een geïnstitutionaliseerde klachtprocedure én van enige systematische rechterlijke controle op de strafuitvoering.

Verhaalsmogelijkheden die op de penitentiaire context zijn toegespitst, bestaan niet. Dat wil daarom niet zeggen dat gedetineerden helemaal niets kunnen doen.

Door middel van inspectie en controle van de gevangnissen en via bezoek en/of briefwisseling kunnen ook gedetineerden klachten indienen. Maar dat is niet te beschouwen als een werkelijk klachtrecht omdat de gedetineerde heel weinig waarborgen heeft dat er aan zijn klacht een gevolg zal gegeven worden. Nergens zijn er in de in werking zijnde regelgeving bepalingen terug te vinden die stipuleren hoe met die klachten dient te worden omgegaan. Meer nog, collectieve klachten zijn verboden en ongegronde klachten kunnen aanleiding geven tot een tuchtsanctie. Deze klachtmogelijkheid dient aan enige relativisering onderworpen te worden. Ook de gedetineerden die in het kader van het eigen empirisch onderzoek geïnterviewd werden, duiden dat aan: elkeen beweert een klacht te kunnen indienen, althans op een informele wijze. Dergelijke klachten worden bij de directeur, via briefwisseling, via het bezoek of tijdens inspecties van de gevangnissen ingediend, maar bij de effectiviteit worden vraagtekens geplaatst. De gedetineerden rapporteren een vorm van collegialiteit in de relatie van de directie met de personeelsleden en andere instanties die onder het gezag van de FOD Justitie staan, zoals instanties als de DIG die door gedetineerden wel eens wordt aangeschreven. Tevens brengen ze aan zeer weinig inspecties van de gevangenis van Dendermonde te hebben zien plaatsvinden. Als ze al een inspectie meegemaakt hebben, komt de kritische bemerking naar boven dat enkel de mooiste cellen getoond worden en dat de gedetineerden tijdens de inspectie op hun cellen moeten.

Gedetineerden kunnen ook beroep doen op klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming: de vordering van de strafrechter kan ingesteld worden in geval dat een gedetineerde het slachtoffer is van een misdrijf; de burgerlijke rechter kan gevorderd worden

om een schadevergoeding te bekomen; voor hoogdringende gevallen staat de vordering in kortgeding open; tegen onrechtmatige beslissingen van de penitentiaire administratie staat een beroep bij de Raad van State open en er is de mogelijkheid tot het indienen van een klacht bij het Europees Hof voor de rechten van de Mens, dit indien de nationale rechtsbronnen uitgeput zijn. Behoudens de vordering in kortgeding wordt weinig gebruik gemaakt van de klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming. Een aantal oorzaken zijn hiervoor verantwoordelijk. Eerst en vooral kunnen de juridische gevolgen van een veroordeling een belangrijke hinderpaal vormen: als gedetineerden ten gevolge van een veroordeling wettelijk onbekwaam zijn, dan kunnen ze de vorderingen van de strafrechter en de burgerlijke rechter niet instellen waardoor ze aldus hun klacht niet kunnen uiten. Daarnaast heeft de vordering van een rechter ook heel wat gevolgen voor de gedetineerden: ze vrezen represailles door het penitentiair personeel; de procedures zijn meestal langdurend en hebben een hoge kostprijs, zowel op financieel als op mentaal vlak; er zijn heel wat procedures en voorschriften die nageleefd moeten worden;... De vordering in kortgeding wordt gekenmerkt door haar kortdurend karakter waardoor ze tegemoet komt aan enkele van de negatieve gevolgen van het instellen van een vordering. De kortgedingrechter blijkt ook niet ongevoelig te zijn voor de penitentiaire problematiek, zeker in die gevallen die gaan over fundamentele rechten. Dat maakt dan ook dat het kortgeding door de gedetineerden het meest wordt aangewend ten opzichte van de andere klachtmogelijkheden in het kader van de algemene rechtsbescherming. Toch volstaan ook deze klachtmogelijkheden niet om de hiaten op het vlak van de formele rechtspositie van gedetineerden doeltreffend op te vullen. Vaak zijn de procedures te formeel, te zwaar en te duur én is er bij de rechters een gebrek aan deskundigheid over de penitentiaire context.

De respondenten uit het empirisch onderzoek geven in grote lijnen dezelfde uitkomsten aan. Veelal zijn de verschillende rechtscolleges niet gekend en wordt een keuze gemaakt op basis van een korte beschrijving van die rechtscolleges in het kader van het interview. Slechts twee van de vijftientig respondenten uit het empirisch onderzoek hebben bij een rechtscollege reeds klacht ingediend! Voorts is bij hen de Raad van State zeer onpopulair als beroepsinstantie en wordt voorbijgestoken door de vordering in kortgeding. De redenen waarom men twijfelachtig staat ten opzichte van de vordering van een rechter komen zeer sterk overeen met deze uit de bovenstaande alinea: de procedure duurt te lang, kost te veel en is ook mentaal zwaar om te dragen.

De Basiswet daarentegen geeft een goed uitgetekende formele rechtspositie weer. Vooral de bepalingen betreffende het toezicht op de gevangenen en betreffende de klachten zijn van kostbare waarde. Of de wet succesvol kan blijken, moet de nabije toekomst uitwijzen. Een cruciale stap is de uitvoering van de hele wet die niet te lang op zich mag laten wachten. Een door de geïnterviewde gedetineerden veel aangehaalde delicate toestand is de actuele stand van de uitvoering van die wet. Een aantal gedetineerden gelooft nog in deze wet en ziet de toekomst positief tegemoet, maar dan mogen de geplande wijzigingen niet lang meer op zich laten wachten. Men zou zelfs zo ver kunnen gaan dat de uitvoering van deze wet heel bepalend is voor het rechtsgevoel en het geloof in de overheid in het algemeen van de gedetineerden.

Twee toezichtsorganen dienen het toezicht op de gevangenen te garanderen, met name één Centrale Toezichtsraad voor het hele land en voor elke gevangenis een Commissie van Toezicht. De Centrale Raad heeft vier taken: een onafhankelijk toezicht op de gevangenen, op de bejegening van gedetineerden en op de naleving van de hen betreffende voorschriften; adviesverlening aan de minister van Justitie, de werking van de Commissies van Toezicht coördineren en ondersteunen en een jaarverslag opstellen. Uit de leden van de Centrale Raad wordt één Beroepscommissie samengesteld die de beroepschriften tegen de uitspraken van de Klachtencommissies behandelt. Daarnaast zijn er de Commissies van Toezicht met vergelijkbare taken: een onafhankelijk toezicht op de gevangenen, op de bejegening van gedetineerden en op de naleving van de hen betreffende voorschriften; adviesverlening aan de minister van Justitie en aan de Centrale Toezichtsraad; een jaarlijks rapport en bemiddeling tussen de directeur en de gedetineerden indien hun informele klachten ter kennis gebracht worden. Uit haar leden wordt een Klachtencommissie samengesteld die bevoegd is voor de behandeling van klachten van gedetineerden. Een speciaal mandaat binnen de Commissie van Toezicht is de maandcommissaris: deze bezoekt minstens één keer per week de gevangenis en heeft er wekelijks spreekuur. Zijn interesse gaat enkel uit naar de klachten van gedetineerden.

Bij de formele klachtprocedure blijft een informele afhandeling onder de vorm van bemiddeling mogelijk. De maandcommissaris kan hierbij een belangrijke rol als bemiddelaar opnemen. Indien een gedetineerde klacht wil indienen, gebeurt dit bij de Klachtencommissie en heeft hij daartoe zeven dagen tijd. De commissie velt uiterlijk na veertien dagen een uitspraak. Beroep tegen deze uitspraak is mogelijk bij de Beroepscommissie. Ook hier geldt een termijn van zeven dagen. Net als bij de procedure voor de Klachtencommissie heeft de

gedetineerde recht op een advocaat, kunnen beide partijen de processtukken inkijken en kan de betwiste beslissing worden geschorst. De uitspraak volgt na maximum veertien dagen. Een laatste klachtmogelijkheid betreft een klacht tegen beslissingen tot plaatsing en overplaatsing bij de directeur-generaal van de penitentiaire administratie. Na uiterlijk zeven dagen volgt een uitspraak. De mogelijkheid om hoger beroep in te stellen staat bij de Beroepscommissie open.

Daarnaast is er ook toezicht op en inspectie van de gevangenen mogelijk door andere instanties. Twee controleorganen die op een zelfstandige wijze en uit eigen initiatief werken zijn de Liga voor Mensenrechten vzw en het Europees Comité ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing (CPT).

De Liga voor Mensenrechten houdt toezicht op de naleving van mensenrechten, o.a. in de penitentiaire context. Daartoe behandelt ze individuele klachten van gedetineerden, algemene kritieken van gedetineerden of penitentiair personeel en schendingen van haar uitgangspunten. Ze kan in dialoog treden met de gevangenisdirectie om de rechten van gedetineerden te garanderen, maar dat blijkt slechts in geringe mate effectief. Meestal bereikt de Liga voor Mensenrechten haar uiteindelijke doel op een onrechtstreekse wijze, namelijk door ruchtbaarheid en publiciteit aan de zaken te geven, er opiniestukken over te maken en zodoende de wantoestanden aan te klagen.

Het CPT oefent toezicht uit op de behandeling van personen die van hun vrijheid beroofd zijn via plaatsbezoeken. Ze bezoekt zelf gevangenen, psychiatrische instellingen e.d. Na de bezoeken stelt ze een rapport op met commentaren en niet-bindende aanbevelingen. Het CPT maakt haar eigen standaarden, ook in verband met de formele rechtspositie van gedetineerden. Deze standaarden bepalen dat er klachtprocedures en procedures voor inspectie van de gevangenen moeten komen en dat het tuchtrecht heldere en duidelijke procedures bevat. Tijdens de vier bezoeken die het CPT aan België gebracht heeft, is er ook aandacht naar de formele rechtspositie gegaan, vooral tijdens het eerste bezoek in 1993 toen het CPT vaststelde dat er in België geen formele klachtprocedure voor gedetineerden bestaat en dat er aangaande de inspecties van gevangenen en de rechtsbescherming van gedetineerden heel wat tekortkomingen zijn. Dezelfde vaststellingen keren terug in de latere visites, maar het CPT lijkt toch wel gemilderd te zijn in haar opmerkingen, hoogstwaarschijnlijk door de Basiswet en de daaraan voorafgaande Commissie 'Basiswet Gevangeniswezen en Rechtspositie van gedetineerden'.

Uit de interviews wordt duidelijk dat de gevangenis zelf een belangrijke determinant voor de formele rechtspositie van gedetineerden kan zijn. Problemen als racisme, discriminatie en overbevolking hypothekeren volgens de respondenten een goede rechtspositieregeling. Ze leggen de schuld niet bij de gevangenisdirectie maar bij de overheid op het hoogste niveau waar zeer belangrijke beslissingen kunnen worden genomen.

Oplossingen worden in eerste instantie dan ook gezocht in de uitvoering van de Basiswet. Maar ook een betere controle op de gevangnissen, een zinvoller invulling van de tijd en de straf, een mentaliteitsverandering, het wegwerken van de (soms grote) verschillen tussen de gevangnissen, het wegwerken van de overbevolking en het oprichten van een gedetineerdencommissie in elke gevangenis zijn mogelijke oplossingen. Elke van deze oplossingen draagt bij tot de verbetering van de (formele) rechtspositie van gedetineerden. Wil men een goed geregelde formele rechtspositie voor gedetineerden bekomen, dan heeft de overheid aldus nog heel wat werk in het vooruitzicht, te beginnen met het ten uitvoer brengen van de Basiswet.

Bibliografie

Boeken

ALEN, A. en LEMMENS, P. (eds.), *Themis. School voor postacademische juridische vorming. Vormingsonderdeel 18: Staatsrecht*, Brugge, Die Keure, 2002, 98 p.

BAARDA, D.B. en de GOEDE, M.P.M., *Basisboek Methoden en Technieken. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*, Houten, Stenfert Kroese, 1997, 304 p.

BARTHOLEYNS, F., BEGHIN, J., BELLIS, Ph., MARY, Ph., 'Le droit pénitentiaire en Belgique: limite aux contraintes carcérales?' in *L'institution du droit pénitentiaire. Enjeux de la reconnaissance de droits aux détenus*, DE SCHUTTER, O. & KAMINSKI, D., Brussel, Editions Bruylant, 2002, 153-186.

BEGHIN, J., HARFORD, A., LANDENNE, Ph., WESTHOF, I., *Le prisonnier. Un citoyen! Vers une réforme du régime pénitentiaire...Résumé de l'avant projet de loi de principes relative à l'administration pénitentiaire et au statut juridique du détenu. Positions et commentaires du Réseau*, Brussel, publié par La Commission Justice et Paix au nom du Réseau pour une réforme globale du régime carcéral, 2002, 37 p.

BILLIET, J. en WAEGE, H., *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2001, 390 p.

BOONE, M. en DE JONGE, G., *De penitentiaire beginselenwet in werking: het gevangeniswezen anno 2001*, Pompe reeks 35, Deventer, Gouda Quint, 243 p.

BOUVERNE – DE BIE, M., KLOECK, K., MEYVIS, W., ROOSE, R. en VANACKER, J. (ed.), *Handboek forensisch welzijnswerk*, Gent, Academia Press, 2002, 707 p.

CÉRÉ, J.P., *Droit disciplinaire en prison*, Parijs, L'Harmattan, 2001, 125 p.

CLAES, P. (1986-1987), *De rechtspositie van definitief veroordeelden tot een vrijheidsstraf in België*, II dln, Eindverhandeling neergelegd tot het behalen van de graad van Licentiaat in de Criminologie, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Katholieke Universiteit Leuven, 504 p.

COMISSIE BASISWET GEVANGENISWEZEN EN RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN (COMMISSIE DUPONT), *Voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. Conceptnota externe rechtspositie van veroordeelde gedetineerden en instelling van penitentiaire rechtbanken*, 2000, 75 p.

DE JONGE, G., 'Harmonisatie van gedetineerdenrecht. De ene Schengen-cel is de andere niet' in *Dissonanten bij het akkoord van Schengen*, MOLLS, G.P.M.F., Deventer, Kluwer, 1990, 147-156.

Dissonanten bij het akkoord van Schengen, MOLLS, G.P.M.F., Deventer, Kluwer, 1990, 167 p.

DUJARDIN, J. en VANDE LANOTTE, J., *Publiekrechtelijk begrippenboek*, Brugge, Die Keure, 1997, 328 p.

DUPONT, L., '(Veroordeelde) gedetineerden voor de rechter in kort geding' in *Liber Amicorum Marc Châtel*, Antwerpen, Kluwer, 170-187.

DUPONT, L., PETERS, T., SMAERS, G., *Rechtsbescherming van gedetineerden*. Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden. Programma burger en rechtsbescherming, Brussel, Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden, 242 p.

DUPONT, L. & VERSTRAETEN, R., *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven/Amersfoort, Acco, 1990, 913 p.

DUPREEL, J., *Penitentiaire studiën en perspectieven*, Nijvel, Penitentiaire Drukkerij, 1960, 118 p.

- ELIAERTS, C., *De fundamentele rechten van gedetineerden*, Brussel, doctoraatsproefschrift Criminologie V.U.B., 1977, 371 p.
- EVANS, M. en MORGAN, R., *Combating torture in Europe: the work and the standards of the European Committee for the prevention of torture (CPT)*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2001, 245 p.
- GEBOERS, J., SMAERS, G., VAN LAETHEM, W., *Detentie in België. Een kritische analyse van het rapport van het Europese Comité ter Preventie van Foltering over hun eerste bezoek aan België*, Gent, Liga voor Mensenrechten v.z.w., 1995, 124 p.
- GOOSSENS, W. (2005), *Stage: de rijksgevangenis van Dendermonde, Stage in het kader van het behalen van het behalen van de graad van Licentiaat in de Criminologische Wetenschappen*, Universiteit Gent.
- HAECK, Y., 'De bescherming van gedetineerden in het kader van artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens' in *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, BREMS, E., SOTTIAUX, S., VANDEN HEEDE, P., VANDENHOLE, W. (eds.), Antwerpen, Intersentia, 2005, 21-53.
- HERMANS, E. en STORME, I., 'De psychosociale dienst binnen de strafinrichtingen', 2001, in *Handboek forensisch welzijnswerk*, BOUVERNE – DE BIE, M., KLOECK, K., MEYVIS, W., ROOSE, R. en VANACKER, J. (ed.), Gent, Academia Press, 2002, 85-91.
- Imprisonment today and tomorrow. International perspectives on prisoner's rights and prison conditions*, VAN ZYL SMIT, D. and DUNKEL, F., (eds.), II, Den Haag, Kluwer Law International, 1991, 748 p.
- KELK, C., *Een kort begrip van het detentierecht*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1983, 265 p.
- KELK, C., *Recht voor gedetineerden. Een onderzoek naar de beginselen van het detentierecht*, Alphen aan de Rijn, Samson, 1978, 456 p.
- La peine et le droit. L'exécution des peines dans tous ses états*, CONFÉRENCE LIBRE DU JEUNE BARREAU DE LIÈGE, Luik, ASBL Éditions du jeune Barreau de Liège, 2000, 256 p.
- LEGROS, R., *Voorontwerp van Strafwetboek*, Uitgave van het Belgisch Staatsblad, 1986, 231 p.
- Liber Amicorum Marc Châtel*, Châtel, M., Antwerpen, Kluwer, 1991, 496 p.
- LIGA VOOR MENSENRECHTEN, LIGUE DES DROITS DE L'HOMME, MOUVEMENT CONTRE LE RACISME, L'ANTISÉMITISME ET LA XÉNOPHOBIE, *Pacte international relatif aux droits civils et politiques. Rapport alternatif des ONG, présenté au Comité des droits de l'homme des Nations Unies les 12 et 13 juillet 2004 en vue de l'examen du quatrième rapport du Gouvernement belge*, Gent, Liga voor Mensenrechten, 2004, 81 p.
- L'institution du droit pénitentiaire. Enjeux de la reconnaissance de droits aux détenus, DE SCHUTTER, O. & KAMINSKI, D., Brussel, Editions Bruylant, 2002, 308p.
- Mensenrechten tussen retoriek en realiteit*, PARMENTIER, S. (ed.), Tegenspraak-Cahier 14, Gent, Mys & Breesch, 1994, 338 p.
- MUNCIE, J. en SPARKS, R., *Imprisonment: European perspectives*, Londen, Harvester Wheatsheaf, 1991, 266 p.
- PEVÉE, C., MEUNIER, C., BERBUTO, S., 'Les recours sur le plan judiciaire' in *La peine et le droit. L'exécution des peines dans tous ses états*, La Conférence Libre du jeune Barreau de Liège, Luik, ASBL Éditions du jeune Barreau de Liège, 2000, 85-124.
- Position en droit et droit de plainte du détenu. Journée d'étude 16 février 1996*, SOCIÉTÉ BELGE DE CRIMINOLOGIE, Brussel, La Charte, 1997, 134 p.
- RAES, K., *Tegen betere wetten in. Een ethische kijk op het recht*, Gent, Academia Press, 1997, 215 p.

SMAERS G., 'De basiswet in het licht van de internationale mensenrechten' in *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R., VAN DAELE, D., SPRIET, B., (eds.), Universitaire Pers Leuven, Leuven, 2005, 521-537.

SMAERS, G., 'De ontwikkeling van een Europees bewustzijn rond rechten van gedetineerden' in *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, BREMS, E, SOTTIAUX, S., VANDEN HEEDE, P., VANDENHOLE, W. ,(eds.), Antwerpen, Intersentia, 2005, 1-17.

SMAERS, G., *Gedetineerden en Mensenrechten. De toepassing van het EVRM in penitentiaire detentiesituaties door de Europese jurisdicties en haar gevolgen voor de rechtspositie van veroordeelde gedetineerden in België*, Antwerpen, Maklu, 1994, 348 p.

SMAERS, G., 'Grondrechten in detentiesituaties: Biedt artikel 3 EVRM aan gedetineerden voldoende bescherming?' in *Mensenrechten tussen retoriek en realiteit*, PARMENTIER, S. (ed.), Tegenspraak-Cahier 14, Gent, Mys & Breesch, 1994, 107-120.

SMAERS, G., 'Les possibilités de plainte existantes pour les détenus' in *Position en droit et droit de plainte du détenu. Journée d'étude 16 février 1996*, Société Belge de Criminologie, Brussel, La Charte, 1997, 81-100.

SNACKEN, S., 'Belgium' in *Imprisonment today and tomorrow. International perspectives on prisoner's rights and prison conditions*, VAN ZYL SMIT, D. and DUNKEL, F., (eds.), Den Haag, Kluwer Law International, 1991, 32-81.

SNACKEN, S., 'Les droits des détenus et le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou des traitements inhumains ou dégradants (CPT)' in *Position en droit et droit de plainte du détenu. Journée d'étude 16 février 1996*, Société Belge de Criminologie, Brussel, La Charte, 1997, 101-120.

Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont, VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R., VAN DAELE, D., SPRIET, B., (eds.), II dln., Universitaire Pers Leuven, Leuven, 2005, 1268 p.

VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., *Overzicht van het publiek recht*, Inleiding tot het publiek recht 2, Brugge, Die Keure, 2001, 1291 p.

VAN DEN BERGHE, Y., *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Brussel, Larcier, 2002, 295 p.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, Strafprocesrecht & Internationaal Strafrecht In Hoofdlijnen* (vijfde herwerkte uitgave), II dln., Antwerpen, Maklu, 2003, 1191 p.

VANDER BEKEN, T., Cursus Penologie academiejaar 2004-2005, Institute for International Research on Criminal Policy – Universiteit Gent, Gent, 2004, 403 p.

VAN DER BRACHT, M. (2005), *Allochtone gedetineerden in de gevangenis Gent: Interne rechtspositie, detentiebeleving en perceptie van bewaarders en Belgische gedetineerden*, Scriptie neergelegd tot het behalen van de graad van Licentiaat in de Criminologische Wetenschappen, Universiteit Gent.

VAN HOECKE, M. en BOUCKAERT, B., *Inleiding tot het recht*, Leuven, Acco, 1999, 383 p.

VENY, L., CASTELAIN, S., VERBEECK, B., *Grondslagen van Publiek Recht*, Brugge, Vanden Broele, 2003, 591 p.

Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden, BREMS, E, SOTTIAUX, S., VANDEN HEEDE, P., VANDENHOLE, W. ,(eds.), Antwerpen, Intersentia, 2005, 353 p.

Tijdschriften

BALKEMA, J.P., 'Bemiddeling en beklagrecht', *Sancties*, 2003, afl. 6, 329-336.

- CLAUS, H., 'Een plan voor de detentie'. In: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, 24-37.
- COVELIERS, H., 'Een hervorming van het gevangeniswezen mag niet voorbij gaan aan een regeling van de rechtspositie van de gedetineerden' in: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, 86-89.
- DAEMS, T., 'Het Tiende Algemeen Verslag van het Comité ter Voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT)', *Fatik*, 2000, afl. 88, 23-25.
- DE BÉCO, R., 'Le droit disciplinaire et les détenus, en Belgique', *Rev. trim. dr. h.*, 1995, nr. 22, 315-339.
- DE BÉCO, R. en CUYKENS, S., 'La prison et les droits des détenus', *Le Journal des Procès*, 2002, nr. 432, 27-31.
- DECLERCK, W. en BOONE, R., 'De wet-Dupont is een meesterwerk. Directeur gevangeniswezen John Vanacker over de basiswet die gedetineerden rechten geeft', *De Juristenkrant*, 2005, nr. 112, 8-9.
- DE JONGE, G., 'De Gedeco: over inspraak en medezeggenschap van gedetineerden', *Sancties*, 2002, afl. 3, 147-156.
- DE JONGE, G., 'Kanttekeningen bij de formele rechtspositie van gedetineerden in het Voorontwerp van Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden', in: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, 72-85.
- DETIENNE, J., HOUCHON, G. en PETERS, T., 'Hoge Raad voor Penitentiair Beleid : rapport betreffende de werkzaamheden, adviezen en grote opties van penitentiair beleid (1978-1982)', *Panopticon*, 1986, 585-589.
- DUPONT, L. en PETERS, T., 'Het voorontwerp Legros: op weg naar een executierechtbank in België?', *Proces*, 1987, 16-26.
- DUPREEL, J., 'Een nieuw begrip: de rechten der gevangenen', *Bulletin van het Bestuur der Strafinrichtingen*, 1958, 363-380.
- DUPREEL, J., 'Une notion nouvelle: les droits des détenus', *R.D.P.*, 1957-1958, 163-178.
- ELIAERTS, C. en PETERS, T., 'Considérations sur le tribunal de l'application des peines (avant-project R. Legros)', Extrait des *Ann. Dr. Louvain*, Tome XLVI, 3, 1986, 147-167.
- ELIAERTS, C. & ROZIE, M., 'Toezicht op de uitvoering van de straf', *Rechtskundig Weekblad*, 1977-1978, 2409-2428.
- MEYVIS, W., 'Een bericht vanuit de hulpverlening aan gedetineerden voor de eerstelijnswerker in de gevangenis', *Panopticon*, 1999, nr. 1, 111-112.
- NEYS, A., 'De krachtlijnen en basisbeginselen' in: Gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. Op weg naar een basiswet, *Metanoia. Driemaandelijks contactblad katholieke aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, 2000, 4de kwartaal, 61-108.
- NEYS, A., 'Een beknopte reconstructie van de totstandkoming van het voorontwerp' in: Gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. Op weg naar een basiswet, *Metanoia. Driemaandelijks contactblad katholieke aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, 2000, 4de kwartaal, 53-60.
- PIETERS, F., 'De uitvoering van de straffen en de uitvoeringsrechtbank', *Panopticon*, 1987, 486-498.
- PIETERS, F., 'Hoe zit dat nou precies met de rechtspositie van gedetineerden in België?', *Sancties*, 1990, afl. 5, 273-286.

SEYNNAEVE, K., 'Uitbreiding van het takenpakket van de psychosociale dienst in de strafinrichting bij de voorbereiding op de maatschappelijke reïntegratie van gedetineerden – Evolutie en knelpunten', *Panopticon*, 2001, nr. 3, 281-290.

SNACKEN, S., 'Omdat (alle) mensen belangrijk zijn. Bedenkingen bij een 'Proeve van voorontwerp van Beginselenwet gevangeniswezen en tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen'', *Panopticon*, 1998, 1-8.

SMAERS, G., 'De lange weg naar een Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden' in: Het voorontwerp van basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden: een eerste balans, *Fatik*, 2001, 8-23.

TUBEX, H. en STRYPSTEIN, J., 'Veel gedetineerden, weinig cijfers', *Panopticon*, 2004, nr. 1, 112-113.

TULKENS, F., 'Des peines sans droit', *J.T.*, 1988, 577-583.

VEGTER, P.C., 'Van Redactiewege. Iets over de Belgische Basiswet', *Sancties*, 2005, afl. 3, 143-146.

Wetgeving en rechtspraak

Cass. 21 oktober 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 277-279.

Cass. 21 maart 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, 1008-1011.

Cass. 20 december 1995, *R.W.*, 1996-1997, afl. 7, 224-25, met noot VANDE PLAS, A.

Cass. 20 januari 2004, *R.W.*, 2005-2006, afl. 5, 185-189, met noot SONCK, S.

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, *B.S.*, 19 augustus 1955.

K.B. 21 mei 1965 inzake het Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen, *B.S.*, 25 mei 1965.

K.B. van 12 januari 1973 tot aanpassing van de Wet van 23 december 1946 houdende instelling van een Raad van State aan de wetgeving betreffende het gebruik van talen in bestuurszaken en tot coördinatie van de wetten op de Raad van State, *B.S.*, 21 maart 1973.

K.B. 27 juni 2000 houdende oprichting van een commissie 'strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting', *B.S.*, 13 maart 2000.

Kg. Gent, 14 juli 2004, *Rechtspraak Antwerpen, Brussel, Gent*, 2005, afl. 13, 1231-1240, met noot VAN DEN BERGE, Y.

M.B. 12 juli 1971 houdende de Algemene Instructie voor Strafinrichtingen, *B.S.*

MINISTERIELE OMZENDBRIEF nr. 1777 van 2 mei 2005 betreffende de tuchtprocedure ten aanzien van gedetineerden.

Oriëntatienota 'Strafbeleid en Gevangenisbeleid' van minister S. Declerck, Brussel, Ministerie van Justitie, 1996, 46 p.

PANKEN, H., 'E.H.R.M. 14 november 2002', *R.W.*, 2003-2004, nr. 34, 1355-1356.

Raad van Europa, Ministercomité, Aanbeveling nr. 87(3), Straatsburg, 12 februari 1987.

R.v.St. 10 april 1981, *Arr. R.v.St.*, 1981, nr. 21.098.

R.v.St. nr. 86.816, 18 april 2000, *T.B.P.*, 2001, 199-202, noot Weymeersch.

Wet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden, *B.S.*, 1 februari 2005, 2815-2851.

WETSVOORSTEL VAN BASISWET van 17 juli 2001 betreffende gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden, 2001, Doc. 1365/001, 180 art.

WETSVOORSTEL VAN BASISWET van 30 juli 2003 betreffende gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden, 2003, Doc. 0231/001, 172 art.

Internetbronnen

BOURLET, A. (2005/09), Justitie in cijfers 2005 [WWW] Diensten van de voorzitter. Cel Statistieken FOD Justitie: http://www.just.fgov.be/img_justice/publications/pdf/78.pdf, 26 p. [20/12/05]

COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (1994/10/14) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 14 au 23 novembre 1993' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/1994-15-inf-fra.htm> [21/03/06].

COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (1998/06/18) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 31 août au 12 septembre 1997' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/1998-11-inf-fra.htm> [21/03/06].

COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (2002/10/17) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) en Belgique du 25 novembre au 7 décembre 2001' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/2002-25-inf-fra.htm> [21/03/06].

COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS (2006/04/20) 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (cpt) du 18 au 27 avril 2005' [WWW]. Conseil de l'Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/2006-15-inf-fra.htm> [22/04/06].

COUNCIL OF EUROPE, (s.d.), 'Complete list of the Council of Europe's treaties' [WWW]. Council of Europe: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG> [08/04/2006].

Council of Europe, Committee of Ministers (2006/01/11) Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules [WWW]. Council of Europe: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> [24/03/2006].

EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (1991/02/20) '1st General Report on the CPT's activities covering the period November 1989 to December 1990' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-01.htm> [03/04/06].

EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (1992/04/13) '2nd General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1991' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm> § 44-45 [03/04/06].

EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (1997/08/22), '7th General Report on the CPT's activities covering the

period 1 January to December 1996' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-07.htm> [03/04/2006].

EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT, (s.d.) 'Documents State by State' in Documents published by the CPT [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/states.htm> [03/04/2006].

EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (2006/03) 'The CPT in brief' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/ENG-leaflet-scr.pdf> [02/04/2006].

EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (2004/09) 'The CPT standards. "Substantive" sections of the CPT's General Reports' [WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.doc> [03/04/2006].

LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Jaarverslag 1998 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/pdf/jaar1998.pdf> [01/04/2006].

LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Jaarverslag 2000 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/pdf/jaar2000.pdf> [01/04/2006].

LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Jaarverslag 2001 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/pdf/jaar2001.pdf> [01/04/2006].

LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Werkingverslag 2002 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/word/jaar2002.doc> [01/04/2006].

LIGA VOOR MENSENRECHTEN, Werkingverslag 2003 [WWW] <http://www.mensenrechten.be/word/jaar2003.doc> [01/04/2006].

X, (2005/05/03) 'Council of Europe Anti-Torture Committee visits Belgium'[WWW]. Council of Europe: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/2005-05-03-eng.htm> [30/03/2006].

X (s.d.), 'Het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten' in Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding [WWW] <http://www.antiracisme.be/nl/wetten/discriminatie/internationaal/bupo.htm> [15/03/2006].

X (s.d.), 'Publicaties' in Liga voor Mensenrechten [WWW] Liga voor Mensenrechten vzw: <http://www.mensenrechten.be/main.php?action=pub> [31/03/2006].

X (1998/07/20), 'Universele Verklaring van de rechten van de Mens' in United Nations Department of Public Information [WWW] United Nations: <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/dut.htm> [15/03/2006].

X, (s.d.), 'Verdragsinstrumenten ter bescherming en bevordering van de mensenrechten' [WWW]. Vormen vzw: <http://www.vormen.org/informatie/MensenrechtensysteemVN/InstrumentenVerdragen.html> [14/02/2006].

X (s.d.), 'Voorgeschiedenis' in Over de Liga [WWW] Liga voor Mensenrechten vzw: <http://www.mensenrechten.be/main.php?action=odl> [31/03/2006].

Mondelinge bronnen

Interview met gedetineerde nr. 1, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 23 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 2, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 23 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 3, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 23 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 4, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 23 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 5, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 23 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 6, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 23 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 7, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 25 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 8, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 25 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 9, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 25 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 10, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 25 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 11, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 25 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 12, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 13, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 14, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 15, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 16, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 17, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 18, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 19, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 27 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 20, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 28 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 21, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 28 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 22, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 28 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 23, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 28 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 24, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 28 februari 2006.

Interview met gedetineerde nr. 25, gedetineerde in de gevangenis van Dendermonde, Dendermonde, 28 februari 2006.

Artikels uit dag- en/of weekbladen

B.E.G., 'Ontevreden Brugse gevangenen stappen naar rechter', *Het Nieuwsblad*, 23 maart 2006.

DECOO, S., 'Ze kunnen alles op elk moment afpakken', *De Morgen*, 3 december 2004.

DE GRAAF, A., 'Advocaat van gevangene vraagt dringend ingrijpen justitie na twee weken staking', *De Morgen*, 10 oktober 2005.

GHIJS, I., 'Geen rechten alleen gunsten. Gevangenen weten niet wat ze mogen', *De Standaard*, 26 november 2004, p. 8.

GORIS, R., 'De gevangenissen: overbevolkt en ondoeltreffend. Met zijn zevenen in een cel', *De Standaard*, 7 april 2004.

H.R.T., 'Drie gedetineerden in hongerstaking in Antwerpse gevangenis', *De Standaard*, 10 juni 2002.

I.G., 'Zeg niet cipier tegen penitentiair beampte', *De Standaard*, 23 april 2003.

L.L.C., 'Raad van State onbevoegd over gevangenisregime DHKP-C'ers', *De Standaard*, 28 maart 2006.

P.O.M., 'Veertig procent gevangenen nog niet veroordeeld', *De Standaard*, 7 april 2006, p. 2.

SIOEN, L., 'Doe de voordeur dicht. Hoe lossen we de overbevolking in de Belgische gevangenissen op?', *De Standaard*, 26 april 2003.

WEISS, P., "Ik ga door tot het einde", *Het Nieuwsblad*, 11 juni 2002.

FACULTEIT
RECHTSGELEERDHEID

DE FORMELE RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN:

DE THEORIE EN DE PRAKTIJK.

(Deel II: Bijlagen)

Scriptie neergelegd tot het behalen van
de graad van Licentiaat/Master in de criminologische wetenschappen
door Goossens Wim

Academiejaar 2005-2006

Promotor : Prof. dr. De Ruyver Brice

Commissarissen : Lic. Verpoest Karen
Lic. Winkelmans Leentje

Inhoud

Bijlage 1: Informatiebrochure van de gevangenis van Dendermonde	1-12
Bijlage 2: Vragenlijst van de interviews met gedetineerden	1-2
Bijlage 3: Evolutie van de bevolkingscijfers van de gevangenis van Dendermonde	1
Bijlage 4: Dagpopulatie van de gevangenis van Dendermonde op 28/02/05 en 28/02/06	1-2
Bijlage 5: Interview met gedetineerde nr. 1	1-4
Bijlage 6: Interview met gedetineerde nr. 2	1-4
Bijlage 7: Interview met gedetineerde nr. 3	1-4
Bijlage 8: Interview met gedetineerde nr. 4	1-4
Bijlage 9: Interview met gedetineerde nr. 5	1-5
Bijlage 10: Interview met gedetineerde nr. 6	1-4
Bijlage 11: Interview met gedetineerde nr. 7	1-4
Bijlage 12: Interview met gedetineerde nr. 8	1-5
Bijlage 13: Interview met gedetineerde nr. 9	1-5
Bijlage 14: Interview met gedetineerde nr. 10	1-5
Bijlage 15: Interview met gedetineerde nr. 11	1-4
Bijlage 16: Interview met gedetineerde nr. 12	1-4
Bijlage 17: Interview met gedetineerde nr. 13	1-4
Bijlage 18: Interview met gedetineerde nr. 14	1-5
Bijlage 19: Interview met gedetineerde nr. 15	1-4
Bijlage 20: Interview met gedetineerde nr. 16	1-5
Bijlage 21: Interview met gedetineerde nr. 17	1-4
Bijlage 22: Interview met gedetineerde nr. 18	1-4
Bijlage 23: Interview met gedetineerde nr. 19	1-5
Bijlage 24: Interview met gedetineerde nr. 20	1-4
Bijlage 25: Interview met gedetineerde nr. 21	1-4
Bijlage 26: Interview met gedetineerde nr. 22	1-4
Bijlage 27: Interview met gedetineerde nr. 23	1-4
Bijlage 28: Interview met gedetineerde nr. 24	1-5
Bijlage 29: Interview met gedetineerde nr. 25	1-5

Bijlage 1:

INFORMATIEBROCHURE GEDETINEERDEN

GEVANGENIS TE DENDERMONDE

Versie:05/01/2004

1. AANKOMST IN DE INRICHTING

Bij wijze van informatie wordt u deze brochure aangeboden.

Morgen zult u de directeur, de geneesheer en een maatschappelijke assistent ontmoeten. Met hen kunt U de meest dringende problemen bespreken.

De gevangenis waarin U thans verblijft heeft de volgende benaming:

Gevangenis te Dendermonde
St.- Jacobstraat 26
9200 DENDERMONDE
052/25.95.10

Aan de penitentiaire beambte kan u toiletgerief, schrijfgerief en - indien u rookt - rookgerief vragen .

Het schrijven van een brief of het telefoneren kan niet indien de onderzoeksrechter een bevel tot weigering van vrij verkeer heeft uitgevaardigd. In dat geval mag U enkel contact hebben met uw advocaat.

Wanneer u beklagde bent, dan mag u niet telefoneren naar buiten gedurende de eerste vijf dagen van uw hechtenis.

Als pas binnengekomene kan u daags na uw aankomst kantineartikelen (speciale kantine) bekomen.

Er is geen bedeling van kantine op zaterdag, zondag en feestdagen.

Op het ogenblik dat u uw cel toegewezen krijgt, vragen wij u uw cel na te kijken op eventuele gebreken en deze te melden zodat u later niet aansprakelijk kan gesteld worden voor deze gebreken.

2. DAGINDELING

A) Normale dagindeling

05u45	Belsignaal: opstaan ,opschik, kamer in orde brengen
06u05 tot 6u20	Ontsluiten van de deuren, bedeling warm water en koffie, afgifte brieven, rapportbriefjes, en afval (blikjes en plastic flessen wel apart buiten geven.)
07u30	Buitenwerkers begeven zich naar de werkplaatsen. De anderen beginnen het werk op de cel.
10u30	Einde werktijd.
10u45 tot 12u00	Belsignaal : wandeling voor koer A en B.
12u00 tot 12u30	Bedeling middagmaal en warm water
13u00	Buitenwerkers begeven zich naar de werkplaatsen, de anderen beginnen het werk op cel.
15u50	Einde werktijd
17u00	Bedeling avondmaal, brood voor het ontbijt en warm water * 18 uur in de zomerperiode (1 april tot 31 oktober)
20u45	Celsluiting.

B) Uitzonderingen

Op zondag, feest- en bruidsdagen: opstaan om 08u00.

C) Wandelingen

Beklaagden wandelen op koer B. Na twee maanden hechtenis kunnen ze per rapportbriefje vragen om op koer A te wandelen (Rapportbriefje te bekomen bij de sectiechef). Veroordeelden wandelen tijdens de eerste dag(en) van hun verblijf op koer B tot ze op rapport geweest zijn bij de directeur, nadien wandelen ze op koer A.

Bij het begin van het belsemaal u klaarmaken voor de wandeling.

Schema van de wandelingen.

Met ingang van 28/10/2000 wordt de regeling van de wandelingen als volgt aangepast.

Wanneer de twee wandelingen buiten gaan, gaat koer A als eerste buiten en komt als laatste binnen.

Zomerperiode (= vanaf 1 april tot 31 oktober (BOC 5-2-1999))

	Start beweging	Koer	Einde Wandeling (*)	Appel
Weekdag	10u45	A+B	11u50	12u
	16u15	A+B	17u45	18u
Zaterdag	9u30	A	10u50	11u
	14u30	B	15u50	16u
	16u15	A	17u50	18u
Zon-en feest	9u15	A+B	11u35	11u45
	14u15	A+B	16u05	16u15

Winterperiode (1 november tot 31 maart)

	Start beweging	Koer	Einde Wandeling (*)	appel
Weekdag	10u45	A+B	11u50	12u
Zaterdag	9u30	A+B	10u50	11u
	14u30	A	15u50	16u
Zon -en feest	9u15	A	11u35	11u45
	14u15	A+B	16u05	16u15

(*) Einde wandeling = start van de beweging naar binnen.

D) Eredienst

- Rooms-katholieken op zon- en feestdagen van 18.30 uur tot 19.30 uur.
- Protestanten op donderdag van 18.15 u tot 19.15 uur.
- Moslims in de regel tijdens de Ramadan
- Andere godsdiensten: onregelmatig

3. KONTAKT MET PERSONEN UIT DE BUITENWERELD

A) Briefwisseling

- Brieven die u wil versturen, moeten 's morgens bij de ontsluiting van de cellen afgegeven worden. De omslagen mogen gesloten zijn met uw naam en voornaam op de achterzijde.
- Spoedbestellingen en aangetekende brieven kunnen op uw verzoek verzonden worden. Ze dienen wel voorzien te zijn van de nodige postzegels.
- Op zaterdagen, zondagen en feestdagen kunnen geen brieven worden verzonden.
- Dringende brieven voor een advocaat kunnen op zaterdag voor 11u00 worden afgegeven en zullen nog dezelfde dag gepost worden.
- Binnenkomende briefwisseling wordt omstreeks het middaguur bezorgd.

Opmerkingen:

1. Beklaagden tegen wie de onderzoeksrechter weigering van vrij verkeer heeft uitgevaardigd: geen briefwisseling tenzij met hun advocaat.
2. De gesloten briefwisseling mag niet aangewend worden om:
  - bestellingen van welke aard ook te doen. Indien door misbruik goederen worden afgeleverd zullen deze geweigerd worden of zo nodig op uw kosten teruggestuurd worden.
  - contractuele en / of geldelijke verbintenissen aan te gaan tenzij voorafgaande machtiging van de directie
  - deel te nemen aan kansspelen
3. Per week mag u 10 postzegels ontvangen via briefwisseling.

B) Telefoon

Gedetineerden die tijdens hun verblijf wensen te telefoneren kopen via de maandagkantine of speciale kantine een aantal belwaarden (per € 5 en €10). Na de eerste bestelling ontvangt men van de boekhouding een blad met twee nummers, waarmee men kan telefoneren. Het eerste nummer heeft 6 cijfers en is het identificatienummer van de gedetineerde, het tweede heeft 4 cijfers en is de persoonlijke geheime code van de gedetineerde. Deze moet éénmalig bij het eerste telefoongesprek veranderd worden in een persoonlijk gekozen nummer van 4 cijfers. Als deze code niet aan derden wordt doorgegeven kan niemand van zijn rekening telefoneren.

Indien men de code vergeten of verloren is, kan men via een rapportbriefje aan de boekhouding een nieuwe code aanvragen. Men ontvangt hiervan geen papier, men kan op het scherm zien hoeveel belwaarde men nog heeft. Bij het verlaten van de gevangenis wordt de resterende belwaarde terug betaald.

Uitvoeren van telefoongesprek

Eerste telefoongesprek

Indien u naar een GSM-toestel belt, kan dit enkel naar een GSM met een abonnement en niet naar een toestel met een betaalkaart. U dient te bewijzen dat het over een toestel met abonnement gaat dmv een factuur van de telefoonmaatschappij. Dit wordt dan ter goedkeuring voorgelegd aan de directie.

U mag dagelijks 1 telefoongesprek van ongeveer 10 min. voeren

Als veroordeelde mag u pas telefoneren na het rapport met de directie.

Beklaagden mogen gedurende de eerste vijf dagen niet telefoneren. Deze periode kan op verzoek van de onderzoeksrechter of de procureur des Konings met telkens vijf dagen verlengd worden. Er mag enkel getelefoneerd worden met uw raadsman en met de personen die een bezoektolating hebben.

Er mag niet getelefoneerd worden met:

- de ministers en hun kabinetsmedewerkers.
- de leden van de gemeenschaps -of gewestregeringen of hun kabinetsmedewerkers.
- de leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de Senaat, de leden van de Gemeenschaps- of Gewestraden
- de gerechtelijke overheden
- de diensten van het Bestuur Strafinrichtingen
- andere gedetineerden

In geval van misbruik zal een tuchtverslag opgesteld worden en kan de directie een telefoonverbod opleggen van maximum 1 maand — termijn die hernieuwbaar is.

C) Bezoek

1. Algemene regeling:

- Als **VEROORDEELDE** mag u drie bezoeken per week ontvangen. Wie op één andere dag dan de zaterdag reeds bezoek heeft ontvangen, kan geen bezoek meer ontvangen op zaterdagnamiddag. Het zaterdagnamiddagbezoek is immers exclusief voorbehouden aan gedetineerden die op geen enkele andere dag van de week bezoek ontvangen. Deze bezoeken hebben plaats in de gemeenschappelijke bezoekszaal.

Tijdens het bezoek bestaat de mogelijkheid koffie of frisdrank te bekomen.

Tijdens het bezoek kan U niet naar het toilet gaan. Indien dat toch zou moeten betekenen dat het einde van uw bezoek. De bezoekers daarentegen kunnen wel naar het toilet gaan.

- **BEKLAAGDEN** mogen elke dag bezoek ontvangen, met uitzondering van zondagen en wettelijke feestdagen. Deze bezoeken hebben plaats achter glas in de individuele bezoekhokjes.

Na twee maanden hechtens kunnen beklagden de bezoeksregeling van veroordeelden vragen.

- Het bezoek wordt beperkt tot 3 personen boven de 12 jaar.

- Kinderen onder de 12 jaar worden niet meegerekend.

- Kinderen jonger dan 16 jaar dienen steeds vergezeld te zijn van een meerderjarige.

- Minderjarigen (jonger dan 18 jaar) dienen steeds een schriftelijke toestemming te hebben van één van de ouders of wettelijke voogd. De handtekening dient door de burgemeester gewettigd te worden.

- Uw echtgenote, uw ouders, schoonouders, kinderen, kleinkinderen, grootouders, broers en zussen, schoonbroers en schoonzussen, ooms en tantes, uw voogd, mogen ambtshalve op bezoek komen — mits ze hun verwantschap kunnen aantonen.

Andere personen dienen langs de post aan u gericht een fotokopie van hun identiteitskaart toe te sturen. Om bezoektoelating van deze personen te bekomen vult u een aanvraagformulier "Aanvraag bezoektoelating" in en voegt er de fotokopie van de I.K. bij.

De briefdienst zal een stempel van de gevangenis aanbrengen op de fotokopie en reeds een aanvraagformulier toevoegen aan de brief.

2. schema van de bezoeken:

Individueel bezoek achter glas		Gemeenschappelijk bezoek	
<i>Inschrijving van de bezoekers</i>	<i>Bezoekreeksen</i>	<i>Inschrijving van de bezoekers</i>	<i>Bezoekreeksen</i>
<u>Weekdagen</u>			
<i>12u15 tot 15u30</i>	<i>13u30 tot 14u15</i>	<i>12u15 tot 15u15</i>	<i>13u00 tot 14u10</i>
	<i>14u15 tot 15u00</i>		<i>14u15 tot 15u25</i>
	<i>15u00 tot 15u45</i>		<i>15u30 tot 16u40</i>
	<i>15u45 tot 16u30</i>		
	<i>16u30 tot 17u15</i>		
		<i>17u45 tot 18u30</i>	<i>18u30 tot 19u45</i>
<u>Zaterdag</u>			
<i>12u15 tot 15u30</i>	<i>13u30 tot 14u15</i>	<i>8u30 tot 10 uur</i>	<i>9u00 tot 10u10</i>
	<i>14u15 tot 15u00</i>		<i>10u15 tot 11u25</i>
	<i>15u00 tot 15u45</i>		
	<i>15u45 tot 16u30</i>	<i>12u15 tot 15u15</i>	<i>13u00 tot 14u10</i>
	<i>16u30 tot 17u15</i>		<i>14u15 tot 15u25</i>
			<i>15u30 tot 16u40</i>

3. Regeling indien wettelijke feestdag op zaterdag valt: zelfde bezoekenregeling als gewone zaterdag
4. De gewone bezoekenregeling is eveneens voorzien voor 2 november, 15 november en 26 december indien deze dagen niet op een zondag vallen.
5. Veroordeelden die het vragen of disciplinair gestraften die bezoek achter glas hebben kunnen maar driemaal bezoek per week hebben.

6. Ongestoord bezoek.

Mits het voldoen aan bepaalde voorwaarden kan u vanaf 4 september 2000 het ongestoord bezoek aanvragen in een speciaal daartoe bestemde bezoekkamer. Tijdens het ongestoord bezoek is er geen toezicht in de bezoekkamer. Hierdoor krijgt het bezoek een intiemer karakter dan in de gewone bezoekszaal.

Wie kan het ongestoord bezoek aanvragen?

Iedere gedetineerde die reeds drie maanden in de gevangenis te Dendermonde verblijft en (nog) niet geniet van penitentiaire verloven. Bovendien moet u genieten van het normale regime en ook toegelaten zijn tot het gewone bezoek in de bezoekszaal.

Van wie kan u ongestoord bezoek ontvangen?

Iedere persoon — meerderjarig of ontvoegd — die een duurzame affectieve relatie met de gedetineerde kan aantonen: de echtgenote, de levenspartner die deel uitmaakt van het gezin, ouders en schoonouders, grootouders, kinderen, broers, zussen, schoonbroers, schoonzussen, ooms, tantes, voogd, alsook een persoon die gedurende minstens 6 maanden belangstelling heeft getoond die toelaat te geloven in de oprechtheid van de relatie met de gedetineerde. Het bezoek is beperkt tot 1 persoon per bezoek.

Duur en frequentie.

De duur van een ongestoord bezoek is 2 uren en de frequentie is driemaal per maand, op voorwaarde dat minstens één van deze ongestoorde bezoeken plaats heeft op een voormiddag.

Tijdstippen.

Op weekdays	Op zaterdagen
van 9 uur tot 11 uur	van 9 uur tot 11 uur
van 13u15 tot 15u15	van 12u30 tot 14u30
van 16 uur tot 18 uur	van 15u15 tot 17u15

Hoe aanvragen?

→Eerste aanvraag.

Gedetineerde	Bezoeker
Aan uw penitentiaire beambte vraagt u 2 formulieren: 1. Formulier " <u>Aanvraag om toelating voor een persoon</u> " 2. Formulier " <u>Aanvraag tot reservatie van een bezoek</u> " U geeft deze na invulling terug af aan uw beambte. Nadat de toelating werd verleend en uw reservatie werd vastgelegd, ontvangt u een <u>bevestigingsformulier</u> met datum en tijdstip van uw eerste ongestoorde bezoek. <i>In het geval van weigering kan u na 3 maanden een nieuwe aanvraag indienen.</i>	Uw kandidaat-bezoeker vraagt bij de portier het formulier " <u>Verklaring van de bezoeker</u> " waarop hij zijn akkoord geeft tot het ongestoord bezoek.

→Aanvraag nadat reeds toestemming voor een persoon werd verleend.

Gedetineerde	Bezoeker
Het volstaat opnieuw het formulier " <u>Aanvraag tot reservatie van een bezoek</u> " in te vullen.	De bezoeker hoeft zelf geen verdere stappen te ondernemen.

7. Binnenbrengen en buitengeven van goederen :

Indien u goederen wenst binnen te brengen of buiten te geven is er VOORAF altijd een toelating van de directie vereist. Deze toelating moet door de gedetineerde zelf op het daartoe bestemde formulier aan gevraagd worden. Geen geld.

4. GELDVERRICHTINGEN

A° Hoe kan uw familie u geld toesturen ?

Er zijn verschillende mogelijkheden:

1. door storting of overschrijving op de postrekening van de gevangenis :
679.2005530.55 op naam van de Gevangenis te Dendermonde, St.- Jacobstraat 26 te 9200 Dendermonde.
Uw naam dient vermeld te worden onder de rubriek mededelingen van het stortingsformulier.
2. door middel van een postwissel, met vermelding van Uw naam + Gevangenis te Dendermonde.
3. enkel voor boetebetaling en betaling onderhoudsgeld kan er hier in de inrichting rechtstreeks betaald worden
Cheques worden niet aanvaard.

B° hoe kan u geld versturen ?

Alle geldzendingen gebeuren door middel van een speciaal formulier dat u kan bekomen bij u sectiebeambte.
Indien u maandelijks storting moet doen kan u een "doorlopende opdracht" geven. (Aan te vragen per rapportbriefje gericht aan de boekhouding.)

5. MEDISCHE ZORGEN

1. **Inrichtingsgeneesheer:** 's morgens vragen aan de sectiebeambte. Indien U graag een tweede opinie heeft over een ziekte waarmee U persoonlijk wordt geconfronteerd, dan kan u ook, op eigen kosten, een geneesheer van uw keuze raadplegen. Daartoe doet u een aanvraag bij de verpleger. Deze zal u de procedure uitleggen. Belangrijk is wel dat deze geneesheer enkel advies mag geven aan de inrichtingsarts. De inrichtingsarts is niet verplicht dit advies letterlijk op te volgen.

2. **Tandarts:** dinsdag - of donderdagmorgen aanvragen aan de sectiebeambte. De tandarts komt dinsdag en donderdag.

6. ALGEMENE ONTWIKKELING

A: Studie

Regelmatig worden er cursussen gegeven. Elke reeks bestaat uit 10 lessen. Momenteel worden er lessen gegeven in Frans, Engels en gitaar.

Nieuwe lessenreeksen worden via de affichage aangekondigd. Het is U ten allen tijde toegelaten een cursus per briefwisseling te volgen. De meest voordelige instelling om dergelijk onderwijs te volgen is: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Dienst Schriftelijk Onderwijs, Kunstlaan 43, 1040 Brussel.

B: Boeken

Er zijn maximum 10 persoonlijke boeken op cel toegelaten. Studieboeken zijn hierin niet inbegrepen.

C: Bibliotheek

Het ontlenen is aan volgende voorwaarden gebonden:

1. Gedetineerden kunnen per bezoek maximaal drie boeken en drie strips lenen en dat voor een periode van 14 dagen.
2. Gezelschapsspellen kunnen enkel ontleend worden op schriftelijke aanvraag.
3. Tegen gedetineerden die misbruik maken van het bibliotheekbezoek wordt tuchtrapport opgesteld. Zij lopen het risico gedurende een bepaalde periode te worden uitgesloten van bibliotheekbezoek.

De organisatie van het bibliotheekbezoek verloopt als volgt:

1. Vleugel A gaat op maandag; vleugel B op woensdag en vleugel C op vrijdag.
2. Het bezoek loopt van 16u tot 17u en van 18.00u tot 20.00u
3. De gedetineerde doet de dag zelf een aanvraag per rapportbriefje
4. De bibliothecaris stelt een lijst samen van de kandidaten en overhandigt die aan de centrumoverste
5. De centrumoverste roept de gedetineerden per twee
6. Het bezoek aan de bibliotheek is beperkt tot 15 minuten.

D: Boekenclubs

Het staat u vrij lid te worden van een boekenclub. Enkel boeken, cassettes en CD's zijn toegestaan .

E: Cassettes

Muziekcassettes kunnen besteld worden via de buitenkantine (met het daartoe voorziene formulier.) Wat betreft vooropgenomen cassettes en CD's: gelieve duidelijk titel en uitvoerder te vermelden.

7. KANTINE

Wekelijkse kantine

De gedetineerden beschikken over 3 bestellijsten:

- 1) Wekelijkse kantine voor tijdschriften, rookwaren en gebraden kippen
- 2) Wekelijkse algemene kantine
- 3) Speciale kantine

Zij geven elke MAANDAG hun bestellijsten voor de wekelijkse kantines af aan de sectiechef. Ze worden verzameld en naar de gedetineerde van de kantine (cel 83) gebracht. Deze rekent alles uit en geeft de bestellingen door naar de Boekhouding.

De bedeling van de wekelijkse kantine gebeurt op vrijdag.

Speciale kantine

Elke gedetineerde kan op MAANDAG en DONDERDAG speciale kantine bestellen.

Inkomende gedetineerden kunnen **éénmalig**, vanaf het ogenblik dat zij over financiële middelen beschikken, speciale kantine bestellen op andere werkdagen.

De bedeling van de speciale kantine gebeurt nog op dezelfde dag van de aanvraag.

Huur schrijfmachine

Voor € 0.74 per week kan u een schrijfmachine huren. Daartoe ondertekent u een contract ; de opzegging dient te gebeuren aan de hand van een rapportbriefje.

Huur radio

Voor € 0.62 per week kan u een radio huren. Daartoe ondertekent u een contract ; de opzegging dient te gebeuren aan de hand van een rapportbriefje

8. COMMUNICATIEMEDIA

A. Dagbladen en tijdschriften

Deze zijn op de gewone kantinelijst verkrijgbaar, te bestellen op maandagmorgen. De levering van de krantenbestelling gaat in de maandag volgend op de bestelling. Tijdschriften die niet wekelijks verschijnen kan u met de speciale lijst bestellen.

B. Televisie

U kan een T.V. huren aan de prijs van € 4.59 per week. Daartoe ondertekent U één contract. In deze prijs is het abonnement voor kabeltelevisie, kijk- en luistergeld, Filmnet en Supersport begrepen. Eigen T.V.-toestellen zijn niet toegestaan ook niet wanneer deze in een andere inrichting aangekocht zijn.

C. Radio

- U kan ook een radio-cassette huren voor de prijs van € 0.62 per week.
- Radio's kunnen via de buitenkantine aangekocht worden.

D.opmerking:

De opzegging van alle bovenstaande contracten dient schriftelijk (met rapportbriefje) te gebeuren t.a.v. de directie. Een toestel dat niet schriftelijk is opgezegd, en bij de wekelijkse controle niet meer wordt aangetroffen op de cel zal volledig vergoed moeten worden door de gedetineerde op de betreffende cel.

9. HYGIENE EN LICHAAMSVERZORGING

A. Bad

Driemaal in de week (dinsdag, donderdag en zaterdag) kan u een douche nemen. De uren verneemt u van de sectiebeambte. 's Zaterdags is de douche verplicht.

B. Haarkapper

Aan te vragen op zaterdagmorgen voor 08.00u aan uw sectiebeambte. U zal dan in de loop van de zaterdag bij de kapper kunnen gaan.

De mogelijkheid bestaat ook om op eigen kosten uw haar te laten verzorgen door een kapper van buiten.

C. Omruilen linnen

Het omruilen gebeurt op dinsdag voor vleugel A, op vrijdag voor vleugel B, vleugel C en Zaal 1

10. SPAREN

Gedetineerden die dat wensen kunnen via onze bemiddeling een spaarrekening bij een bank openen.

Een aanvraag per rapportbriefje met vermelding van het te sparen bedrag volstaat.

11. BEVOORADING

Elke zaterdag is er bedeling van boter en suiker.

Om de 14 dagen wordt confituur gedeeld.

12. SPORT EN ONTSPANNING

U kan zich laten inschrijven voor volgende sport en ontspanningsmogelijkheden:

(Dit kan pas na 2 maand)

-volleybal

-minivoetbal

-fitness

-ontspanningszaal

-yoga

-tafeltennis

Enkele keren per jaar worden volgende activiteiten georganiseerd:

-darts

-fietsen op rollen

Wanneer deze activiteiten doorgaan wordt meegedeeld via het infobord.

13. PSYCHOSOCIALE DIENST

Tijdens uw detentie kan u een beroep doen op de psychosociale dienst (PSD). Deze dienst, samengesteld uit maatschappelijk assistent, psycholoog en psychiater, is bereikbaar van maandag tot vrijdag uitgezonderd op feestdagen.

Om iemand van de PSD te spreken, doet u een aanvraag per rapportbriefje.

De voornaamste taken van de PSD bestaan uit een onthaal bij uw aanhouding en psychosociale begeleiding tijdens uw detentie.

Bij uw aanhouding

U kan beroep doen op de PSD om uw problemen ten gevolge van uw aanhouding te bespreken.

Tijdens de detentie

U kan beroep doen op de PSD voor alle vragen omtrent ziekenfonds, kinderbijslag, pensioen, werkloosheid, enz. Daarnaast kan de PSD u helpen bij de uitbouw van uw reclassering (het voorbereiden van uw vrijstelling met betrekking tot huisvesting, werk of opleiding, begeleiding, ...).

Tenslotte kan u bij de PSD terecht voor advies, steun en informatie bij problemen met uw partner, familie, werk, verwerking van uw detentie, enz...

Wat de PSD NIET doet :

De PSD neemt in principe geen telefonisch contact op met familie en/of advocaat met uitzondering van de onthaalprocedure.

U kan bij de PSD in principe niet persoonlijk telefoneren.

U kan van de PSD geen materiële hulp bekomen.

14. HERSTELCONSULENT

Sedert november 2000 werkt er in elke gevangenis 1 herstelconsulent.

De herstelconsulent is geen lid van de psychosociale dienst (PSD) of justitieel welzijnswerk (JWW) maar is adviseur van de directie op het vlak van herstelgerichte detentie.

Een misdrijf is een ingrijpende gebeurtenis zowel voor het slachtoffer als de dader, voor de familie van het slachtoffer en de dader en voor de ganse samenleving.

Bij het slachtoffer is er vaak sprake van materieel verlies of lichamelijke en psychische letsels en vaak hebben ze vragen waarom het misdrijf moest gebeuren.

Ook de dader kan heel wat vragen hebben zoals hoe kan ik het slachtoffer vergoeden of hoe kan ik mij verontschuldigen.

Ook de samenleving lijdt onder de feiten door het onveiligheidsgevoel bij de bevolking maar heeft ook een verantwoordelijkheid in het terug opnemen van daders in de samenleving en moet er ook voor zorgen dat er recht gedaan wordt aan de slachtoffers.

Bij elk misdrijf is er dus sprake van schade aan verschillende partijen.

De herstelconsulent zal werken rond deze verschillende vormen van schade. De bedoeling is om deze schade te proberen herstellen.

Een gevangenisstraf herstelt op zich de schade niet. Het betalen van de burgerlijke partij kan bijdragen tot schadeherstel maar niet volledig. Vaak hebben slachtoffers nog veel vragen naar hun dader toe of omgekeerd. De herstelconsulent zal op zoek gaan naar initiatieven waardoor (on)rechtstreekse communicatie tussen dader en slachtoffer mogelijk wordt.

Herstelgericht werken is zeker geen nieuwe uitvinding maar er wordt gewoon anders gekeken naar een misdrijf, het begrip schade wordt centraal gesteld.

De herstelconsulent werkt structureel en zal activiteiten organiseren om iedereen gevoelig te maken rond het thema herstel, mogelijkheden uitwerken voor diegenen die iets willen doen naar hun slachtoffer, diensten samenbrengen van binnen en buiten de gevangenis,.....

Indien u vragen hebt hieromtrent, informatie wil, of als u iets wil doen ten aanzien van uw eigen slachtoffer kan u mij hierover aanspreken.

15. RELIGIEUZE EN MORELE BIJSTAND.

U kan een gesprek met de aalmoezenier, islamconsulent of morele consulent: aanvragen per rapportbriefje

Tijdens het eerste rapport bij de directie na het binnenkomen in de inrichting maakt u uw keuze van morele of godsdienstige begeleiding bekend en tevens of u aan een bepaalde eredienst of vieringen inzake de niet-confessionele morele dienstverlening wilt deelnemen. U kunt deze keuze steeds via een rapportbriefje aan de directie, wijzigen.

De aalmoezeniers, islamconsulenten of morele consulenten verzorgen de erediensten en de vieringen. Zij gelden als vertrouwensfiguur waarmede men levens- en geloofsvragen kan bespreken.

Bij de rooms-katholieke aalmoezenier kan u terecht voor een bijbel, christelijke literatuur en kruisbeeldjes.
Bij de protestants-evangelische aalmoezenier kan u terecht voor een bijbel en christelijke literatuur.
Bij de islamconsulent kan u terecht voor een koran en een gebedsmatje.

Erediensten: Rooms-Katholiek op zon- feestdagen van 18.30 u tot 19.30 u
Protestant-Evangelisch op zaterdag van 18.45 u tot 19.45 u
Islamitisch tijdens de Ramadam

16. GRIFFIE

De griffie staat onder meer in voor de administratieve behandeling van uw dossier.
Voor al uw vragen in verband met strafberekening, datum toelaatbaarheid voorwaardelijke invrijheidstelling, aanvraag penitentiair verlof, aanvraag halve vrijheid kunt u terecht bij de griffie.

17. G.I.S. - DRUGVRIJE AFDELING

- In de gevangenis van Dendermonde is de mogelijkheid aanwezig om naast het gewone regime een keuze te maken voor een gemeenschappelijk regime.
Deze keuze is alleen mogelijk voor definitief veroordeelden die aangewezen zijn om hun straf in de gevangenis van Dendermonde uit te boeten.

Deze mogelijkheid situeert zich in vleugel C op de zevende sectie.

- In de GIS wordt de klémtoon gelegd op het gemeenschappelijk leven in de leefeenheid.

- Die leefeenheid is opgebouwd rond de volgende thema's: werken, vorming en ontspanning.

Daartoe is er naast het werk buiten de afdeling een dagelijkse avondactiviteit voorzien.

Gedetineerden die naar de GIS wensen te gaan ondertekenen een contract waarin ze zich akkoord verklaren het huishoudelijk reglement van de afdeling na te leven.

Een punt van dat reglement houdt in dat ze een gezonde levenswijze wensen na te streven en zich derhalve onthouden van verboden produkten en niet voorgeschreven medicatie.

Driemaal per week wordt een urineonderzoek gedaan.

- Bij contractbreuk volgt automatisch verwijdering van de afdeling.

18. ARBEID

Binnen de inrichting bestaat de mogelijkheid om te werken. De vergoeding is naar gelang het werk een uurloon of een stukwerk. De maximumvergoeding bedraagt € 372 per maand. Werkaanvragen dienen te gebeuren bij de directie.

19. UITGAANSMASSA

Bij vrijstelling wordt u het volledige bedrag van uw rekening uitbetaald.

20. HET REGIME HALVE VRIJHEID

Het regime van halve vrijheid kan worden toegekend aan kortgestraften (tot 3 jaar) en aan langgestraften die op 6 maand van hun VI-datum zitten.

Personen in het regime van halve vrijheid kunnen overdag buiten gaan werken of een opleiding volgen en moeten 's avonds terug in de gevangenis zijn.

21. HET PENITENTIAIR VERLOF.

Wanneer u definitief veroordeelde bent, komt u in de voorwaarden voor penitentiair verlof vanaf maanden voor uw toelaatbaarheidsdatum voor een voorwaardelijke invrijheidstelling, op voorwaarde dat u in België mag verblijven en minstens drie maanden straf ondergaan hebt.

Twee maanden voor het bereiken van deze toelaatbaarheidsdatum kan u reeds een penitentiair verlof aanvragen op het daartoe bestemde formulier. Deze formulieren kunnen bij de sectiechef bekomen worden.

Meer inlichtingen omtrent het penitentiair verlof kunnen u verstrekt worden door uw begeleider van de psychosociale dienst.

22. COMMISSIE VAN TOEZICHT

Bij Koninklijk besluit van 16 mei 2003 werd de Commissie van Toezicht opgericht. Deze commissie komt in de plaats van de vroegere bestuurscommissie.

Deze onafhankelijke commissie houdt toezicht op de werking van de gevangenen en de bejegening van gedetineerden en brengt daarover verslag uit aan de Minister van Justitie.

Gedetineerden die dat wensen kunnen schriftelijk in contact komen met deze commissie. Zij deponeren hun brief in de daarvoor voorziene brievenbus in het centrum.

Bijlage 2:

Vragenlijst voor interview met gedetineerden betreffende hun beleving van de formele rechtspositie van gedetineerden

1. Algemeen:

- 1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?
  - 1.1.1. Materiële verzorging: - voeding?
- hygiëne en sanitaire voorzieningen?
- kledij?
- wandeling?
  - 1.1.2. Medische verzorging?
  - 1.1.3. Arbeid?
  - 1.1.4. Vrijheid van godsdienst?
  - 1.1.5. Briefwisseling?
  - 1.1.6. Bezoek?
  - 1.1.7. Telefoongebruik?
  - 1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)?
  - 1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand?
  - 1.1.10. Vrijheid van meningsuiting?
  - 1.1.11. Andere?
- 1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)
- 1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

2. De diensten van de gevangenis:

- 2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?
  - 2.1.1. De griffie.
  - 2.1.2. De boekhouding.
  - 2.1.3. De psychosociale dienst (PSD).
  - 2.1.4. Justitieel Welzijnswerk (JWD).
  - 2.1.5. De bewaking.
  - 2.1.6. De directie.
  - 2.1.7. Andere.
- 2.1. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?
- 2.2. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?
  - 2.3.1. De griffie.
  - 2.3.2. De boekhouding.
  - 2.3.3. De psychosociale dienst (PSD).
  - 2.3.4. Justitieel Welzijnswerk (JWD).
  - 2.3.5. De bewaking.
  - 2.3.6. De directie.
  - 2.3.7. Andere.

3. De tuchtprocedure:

- 3.1. Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?
- 3.2. Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?
- 3.3. Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.
- 3.4. Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?
- 3.5. Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?
- 3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?
- 3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.
  - 3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?
  - 3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?
  - 3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

4. Het indienen van klachten:

- 4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?
- 4.1. Worden er ook klachten overgebracht via:
  - 4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?
  - 4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?
- 4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...
  - 4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?
  - 4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?
- 4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (begrippen uitleggen).
  - 4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?
  - 4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

5. Andere:

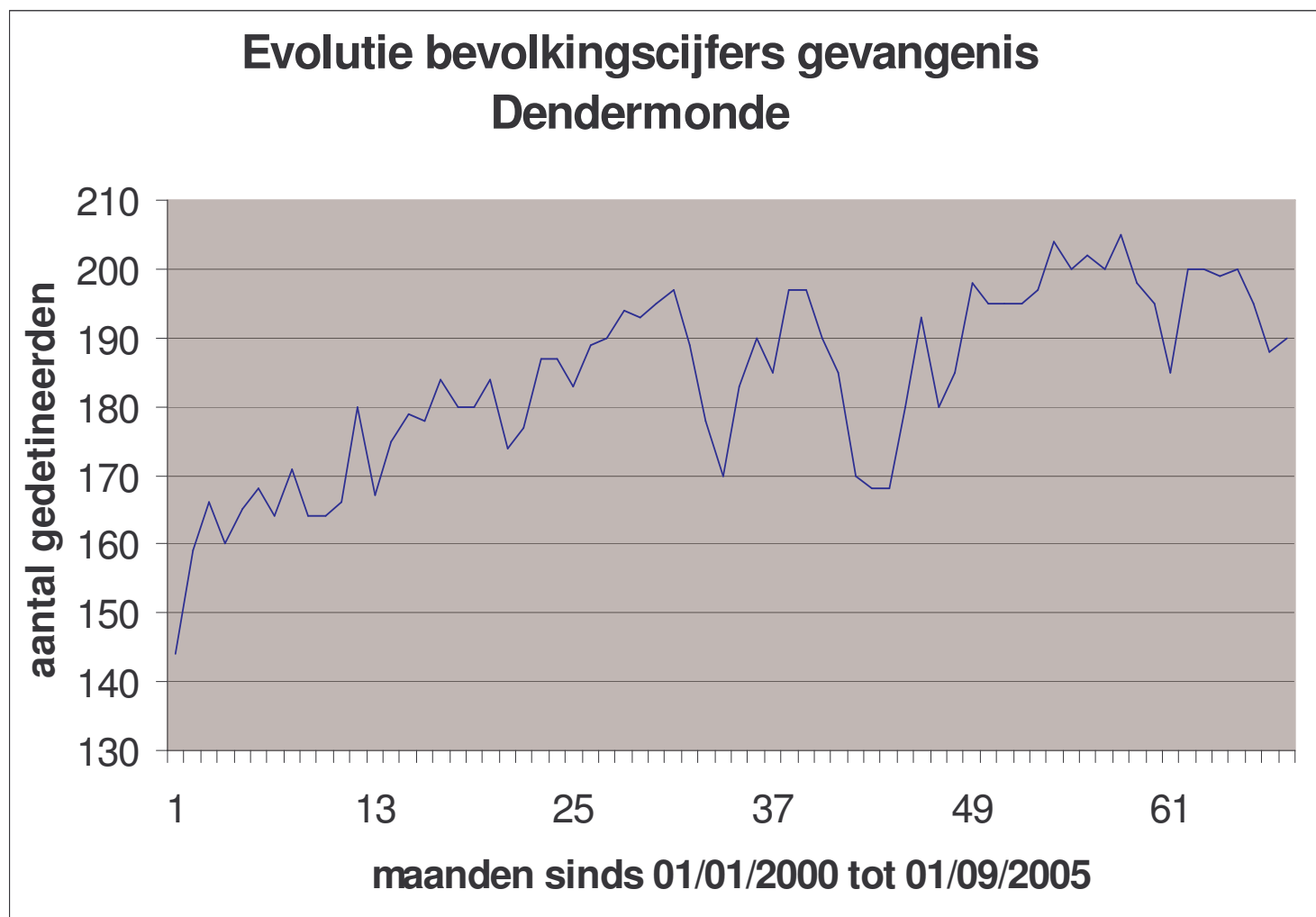
- 5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:
  - 5.1.1. De nationaliteit en/of taal?
  - 5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?
  - 5.1.3. Andere factoren?
- 5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:
  - 5.2.1. De activiteiten?
  - 5.2.2. De tewerkstelling?
  - 5.2.3. Contacten met de buitenwereld?
  - 5.2.4. De wandeling?
  - 5.2.5. De kantine?
  - 5.2.6. Andere zaken?
- 5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?
- 5.3. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?.

Bijlage 3:

Evolutie van de bevolkingscijfers van de gevangenis van Dendermonde

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
januari	144	167	183	185	198	185
februari	159	175	189	197	195	200
maart	166	179	190	197	195	200
april	160	178	194	190	195	199
mei	165	184	193	185	197	200
juni	168	180	195	170	204	195
juli	164	180	197	168	200	188
augustus	171	184	189	168	202	190
september	164	174	178	180	200	
oktober	164	177	170	193	205	
november	166	187	183	180	198	
december	180	187	190	185	195	

Bijlage 4:

Dagpopulatie van de gevangenis van Dendermonde op
28/02/05 en 28/02/06

Behandeld door: Lindsay De Bolle Tel. 02/542.76.87		Dienst SIDIS						Bevolking - Population			
Dag – Journée: 28.02.2005											
Inrichtingen Etablissements	Ma / Ho	Vr / Fe	Statuut / Statut ET	Aanwezig ET / SE M - V	SMEX Ma/Ho	SMEX Vr/Fe	Beschikbaar Ma (incl. Ann)	HV SL	Beschik baar Vr	Hosp	
Merksplas	690		3	3		3	694				
Wortel	134		12	12		5	150				
Antwerpen	587	36	31	29	2	3	365	26	48		
Mechelen	92		11	11			72				
Turnhout	132		2	2			128	12			
Hoogstraten	141		1	1			155				
Leuven Centr.	306		1	1		1	315				
Leuven Hulp	169		5	5			149				
Brugge	623	112 + 8	12	10	2		504	10	94	24	
Ieper	104		2	2			55	12			
Ruiselede	47		1	1			48				
Gent	319	41	21	17	4	2	244		39		
Oudenaarde	144		2	2			121	11			
α Dendermonde	197		11	11		1	159	9			
Hasselt	91		18	18			59				
Tongeren	77		9	9			37	10			
Totaal Vlaanderen	3853	189 + 8	142	134	8	15	3255	90	181	24	
Nivelles I	214		5	5			192				
Nivelles II											
Mons	320	35	4	4		1	286	6	27		
Tournai	203		7	7			198	4			
Jamioulx	387		22	22			261	8			
Marneffe	124		2	2			131				
Lantin	803	51	17	16	1	5	618	15	61		
Verviers	198		12	12			186	8			
Huy	79		2	2			63	1			
Pailve	162						170				
Arlon	111		4	4			111				
Saint Hubert	263		17	17			252				
Namur	177	20	4	3	1		114	6	20		
Dinant	38		2	2			32				
Andenne	383		11	11			396				
Ittre	405		7	7		1	420				
Totaal Wallonië	3867	106	116	114	2	7	3430	48	108	0	
Sint Gillis	577		1	1		16	484	18		26	
Forest	564		11	11			405				
Berkendael		82	2		2				64		
Totaal Brussel	1141	82	14	12	2	16	889	18	64	26	
Algemeen	8861	377 + 8	272	260	12	38	7574	156	353	50	
Totaal:	9238		272	272		43		8133			

Dag - Journée: 28.02.2006

Inrichtingen Etablissements	Ma / Ho	Vr / Fe	Statuut / Statut ET	Aanwezig ET / SE M - V	SMEX Ma/Ho	SMEX Vr/Fe	Beschikbaar Ma (incl. Ann)	HV SL	Beschik baar Vr	Hosp	
Merksplas	642		6	6		13	694				
Wortel	156		4	4		6	150				
Antwerpen	599	44	29	27	2	1	365	26	48		
Mechelen	100		14	14			72				
Turnhout	154		8	8		2	128	12			
Hoogstraten	147		1	1			155				
Leuven Centr.	310		3	3		2	315				
Leuven Hulp	176		9	9		6	149				
Brugge	633	99 + 8	24	14	10	3	504	10	94	24	
Ieper	96		7	7			55	12			
Ruiselede	55						48				
Gent	347	38	24	17	7	1	1	244		39	
Oudenaarde	148		4	4			121	11			
Dendermonde	211		16	16		2	159	9			
Hasselt	421	23	35	34	1	1	420		30		
Totaal Vlaanderen	4195	204 + 8	184	164	20	37	1	3579	80	211	24

Nivelles I	221		6	6		2		192			
Mons	314	40	9	8	1	2		286	6	27	
Tournai	210		8	8				198	4		
Jamioulx	341		17	17				261	8		
Marnefte	125		2	2				131			
Lantin	767	58 + 1	21	20	1			618	15	61	
Verviers	219		8	8				186	8		
Huy	80		2	2				63	1		
Paifve	162							170			
Arlon	119		5	5				111			
Saint Hubert	243		21	21				282			
Namur	197	23	4	3	1			114	6	20	
Dinant	56		4	4				32			
Andenne	384		18	18				396			
Ittre	399		12	12				420			
Totaal Wallonië	3837	121 + 1	137	134	3	4	-	3460	48	108	0

Sint Gillis	608		3	3		11		484	18		26
Forest	577		12	12				405			
Berkendael		77 + 2	1		1		1			64	
Totaal Brussel	1185	77 + 2	16	15	1	11	1	889	18	64	26

Algemeen	9217	402 + 11	337	313	24	52	2	7928	146	383	50
Totaal:	9619		337	337		54			8311		

Bijlage 5:

Interview met gedetineerde nr. 1 (23/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Ja, dat is een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Ja.
- kledij? Ja.
- wandeling? Ja, zeker.

1.1.2. Medische verzorging? Toch wel.

1.1.3. Arbeid? Ik doe dat wel maar niet iedereen he. Ik vind wel dat je het moet kunnen doen als je wil werken. Ik vind niet dat het een plicht moet zijn maar het moet toch een recht zijn.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Ja.

1.1.5. Briefwisseling? Ja.

1.1.6. Bezoek? Ja.

1.1.7. Telefoongebruik? Ja.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Niet echt direct een recht. Dat is meer een gunst, iets dat je mag doen zolang je maar niks verkeerd doet.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Toch wel.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Ja.

1.1.11. Andere? Niet echt. Het belangrijkste is al gezegd. Ik denk niet dat gevangenen nog andere rechten hebben.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

In het begin krijg je een informatiebrochure. Daar staat heel veel in over wat mag en wat niet. Maar meestal is het door ondervinding. Door dingen mee te maken leer je vanalles. Zo kom je te weten welke rechten en plichten je hebt. Je hoort ook zaken van andere gevangenen.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik denk dat dat bij JWD (Justitieel Welzijnswerk Dendermonde) is. Ook bij een paar andere gevangenen kan ik terecht, maar dan krijg je niet altijd de juiste informatie.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

De sociale dienst. Dat is dan meer voor de rekeningen die achtergebleven zijn. De aalmoezenier als je het moeilijk hebt. De psychiater als je hem eens nodig hebt. De dokter als je ziek bent. En de directeur als je echt vragen hebt die je aan andere niet kan vragen.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Helemaal niet eigenlijk. Ik kwam binnen en moest in het centrum wachten. Daar kreeg ik gevangenskledij en moest mijn spullen afgeven. Meer dan die informatiebrochure kreeg ik

niet. Als je die niet leest, weet je van niks. Je moet het zelf lezen om het te weten. Ik heb niemand speciaal gezien.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?*

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. *De griffie.*

Die respecteren de rechten van de gevangenen wel denk ik.

2.3.2. *De boekhouding.*

Persoonlijk heb ik er nog geen problemen mee gehad, maar van andere gevangenen heb ik wel al vanalles gehoord dat het niet echt goed is.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

De sociale dienst doet dat niet slecht. Die zijn er om je te helpen. En die doen hun best.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ook die zijn er om ons te helpen. Als zij onze rechten al niet zouden nakomen, dan zou niemand het doen. Zij werken echt met mensen. En ze behandelen ons ook zo.

2.3.5. *De bewaking.*

De meeste bewakers toch wel. Er zijn altijd wel enkele cipiers die hier eigenlijk niet passen. Maar die moet je dan ook zoveel mogelijk ontwijken.

2.3.6. *De directie.*

Ja.

2.3.7. *Andere.*

Neen, politiediensten misschien. Maar die behoren niet tot de gevangenis.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja. Dat was na de invoering van de tuchtprocedure.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Je mag nu een advocaat aanstellen. Die komt je verdedigen voor de tuchtsancties die boven je hoofd liggen. Je moet ook langer wachten voor je je straf kent. Het duurt veel langer als vroeger. Als je bijvoorbeeld in het cachot vliegt, is het al rap enkele dagen verder vooraleer je de directeur ziet. In feite vind ik dat niet echt een slecht systeem maar ik vind het allemaal overbodig dat die advocaten erbij zijn. En de rechten zijn nu wel veel meer uitgelijnd.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger was er geen procedure. De directeur kon zelf heel snel een sanctie opleggen. Hij luisterde direct na het voorval naar je. En de straf volgde snel op de gebeurtenissen.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

In mijn ogen is het een verslechtering. Nu is het veel langer. Pas 4 à 5 dagen nadien zie je de directeur. Je moet langer wachten vooraleer je je verhaal kan doen. Wat wel een verbetering is, is dat je 's avonds al een verslag krijgt van de sanctie waarin alles uitgelegd is. Nu kun je op papier lezen waarom je die tuchtsanctie krijgt. Dat is in mijn ogen de enige verbetering.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik zou voor de manier kiezen waarop het vroeger gebeurde.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Nee.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Het is geschreven in een taal die je heel goed kan begrijpen

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Ja, er staat veel in, eigenlijk staat er alles in: waarom er een sanctie gegeven wordt, de verdediging van de gevangene,.. Zo heb ik eens een tuchtrapport gehad waarbij ik niets gedaan had. Mijn celgenoot had alles gedaan maar ik wist van niets. Ik heb er geen sanctie voor gekregen. Dat allemaal stond in het tuchtrapport. En hoewel ik niets gedaan had, kwam dat toch in mijn dossier. Er stond wel bij dat ik er niets mee te maken had, maar toch zit dat in het dossier. Dat vind ik verregaand.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

De motivering is veel uitgebreider dan voordien het geval was.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ik heb hier nog niet zo lang geleden een klacht willen indienen. Ik ben naar de kwartierchef gestapt en die zei dat ik op eigen initiatief naar de politiediensten moest bellen. Ik heb dat dan zelf ook gedaan. Maar stel je voor dat iemand geen belkrediet heeft in de gevangenis. Dan staat die alleen. Misschien kan hij dan naar de sociale dienst of JWD gaan om te vragen of ze daar mogen bellen.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Ik weet dat dat gebeurt. Er zijn er die naar het Comité P schrijven of naar mensenrechtenorganisaties. Maar ik hou me er zelf niet mee bezig.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Via bezoek wordt er geregeld wel geklaagd maar dat is dan tegen familie dat dat gedaan wordt.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangnissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Ik denk dat niet.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Neen. Als die komen zit iedereen opgesloten. En de schoonste cellen worden dan tentoon gesteld. Ze zullen geen cellen laten zien waar gevangenen op een matras op de grond moeten slapen, of toch zo weinig mogelijk. Maar hier in België is het wel de pure realiteit. Er is een echt probleem van overbevolking. Alles moet sneller gaan (het douchen bijvoorbeeld), het eten is van mindere kwaliteit, er is plaatsgebrek en zo zijn er nog verschillende problemen.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Neen, want tegen de tijd dat die zaak dan rond is kom je al in aanmerking om vrij te komen. Ik vind dat verloren tijd en verloren moeite. Die kansen zijn er wel maar ze zeggen er dan niet bij die hele papiermolen zolang duurt en zoveel inspanningen en stress vraagt. Als de procedure veel korter zou zijn, dan zou ik er nog misschien gebruik van maken. Maar zoals het nu is niet nee.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Als ik echt moest kiezen dan ga ik voor de vordering in kortgeding omdat ik denk dat die direct op de bal kunnen inspelen. Daardoor gaat het ook nog redelijk snel. Ik denk dat die procedures voor de andere rechtbanken veel te lang duren.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Ja toch wel.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Ja, dat heb ik al daarjuist gezegd. Alles moet sneller gaan, je moet sneller douchen, fitness en andere ontspanning

5.1.3. *Andere factoren?*

Misschien de tweetaligheid. Ik ben Nederlandstalig en in de gevangenis zitten er ook veel anderstaligen. Zij spreken veel Frans. Ik zeg mijn mening tegen die mensen. Maar omdat ze een andere taal spreken kunnen ze anders behandeld worden.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen.*

Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. *De activiteiten?*

Persoonlijk ervaar ik geen gevolgen.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Dat zou wel kunnen, ja.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Ja. Als je contact wil met mensen van buiten mag dat in bepaalde gevallen niet. Of worden brieven gecontroleerd of zo.

5.2.4. *De wandeling?*

Ik denk niet dat de wandeling daar echt door beïnvloed wordt. De wandeling is voor de gevangenen iets dat men niet mag aantasten.

5.2.5. *De kantine?*

Nee. De wijze waarop de kantine gebeurt heeft volgens mij niet veel met de rechten van gevangenen te maken.

5.2.6. *Andere zaken?*

Nee.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Neen, niet echt.

5.4. *Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?*

Wat minder streng zijn. De meeste rechtbanken spreken tegenwoordig nogal strenge straffen uit. Ik vind het wat overdreven. Als ze wat minder streng zouden zijn, zouden er minder gevangenisstraffen uitgesproken worden. Daardoor is de overbevolking dan minder. Ook die buitenlanders zijn een probleem. Men zou ze beter in hun eigen land opsluiten. Zo is er hier in de gevangnissen ook minder volk. De sleutel voor een oplossing ligt voor mij in het sterk verminderen van de overbevolking. De gevangenen hebben zo meer ruimte. Iedereen, ook de bewakers, is dan minder opgefokt. Men kan dan met elkaar omgaan zoals met echte mensen met gevoelens.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 6:

Interview met gedetineerde nr. 2 (23/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. *Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?*

- 1.1.1. *Materiële verzorging:* - voeding? Dat is een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.
- kledij? Ja, dat is een recht.
- wandeling? Dat is een recht.

1.1.2. *Medische verzorging?* Ook een recht.

1.1.3. *Arbeid?* Dat is geen plicht, maar ook geen gunst. Maar je moet het toch kunnen doen als je wil.

1.1.4. *Vrijheid van godsdienst?* Dat is zeker een recht.

1.1.5. *Briefwisseling?* Ook een recht.

1.1.6. *Bezoek?* Zeker één van mijn rechten.

1.1.7. *Telefoongebruik?* Zeker een recht.

1.1.8. *Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)?* Het ligt tussen de twee: tussen een gunst en een recht. Het leunt toch vooral aan bij een gunst.

1.1.9. *Juridische en/of geestelijke bijstand?* Dat is een recht.

1.1.10. *Vrijheid van meningsuiting?* Dat is ook een recht.

1.1.11. *Andere?* Dat is het zowat.

1.2. *Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)*

Vooral via gedetineerden ben ik vanalles te weten gekomen. En mijn advocaat is hier ook belangrijk in. Die zoekt voor mij op wat ik wil weten.

1.3 *Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?*

Eigenlijk bijna niemand, toch niet dat ik weet.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. *Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?*

Met de sociale dienst om mijn reclassering in orde te maken, niet dat het zo goed gaat tussen ons. Ook met JWD (Justitieel Welzijnswerk Dendermonde) heb ik geregeld contact. Zij brengen met mij familiale zaken in orde, voor als ik uit de gevangenis kom. Die werken wel beter dan de sociale dienst. En de directeur zie ik ook wel eens. Dat is dan vooral voor ernstige vragen.

2.2. *Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?*

Dat verloopt altijd hetzelfde denk ik. Het is een standaardgesprek. En achteraf had ik zeker nog verschillende vragen.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?*

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. *De griffie.*

De griffie respecteert mijn rechten wel. Dat kan ook niet anders. Als ik iets wil inkijken dan geven ze me daar de kans voor.

2.3.2. De boekhouding.

Ja, ik denk wel dat ze de rechten nakomen. Maar veel zie ik die mensen niet. Dus ik weet het niet zo goed.

2.3.3. De psychosociale dienst (PSD).

Niet echt. Ze spelen wat met je voeten. Ze doen beloftes die ze niet kunnen nakomen. In het begin lijkt het of ze alles gaan aanpakken en oplossen maar na een tijd weet je wel beter. Ze kunnen niet alles doen. En na een tijd is er nog niks opgelost.

2.3.4. Justitieel Welzijnswerk (JWD).

Dat zijn goeie mensen. Die helpen je echt, of proberen dat toch.

2.3.5. De bewaking.

Voor een groot deel zijn ze racistisch. En ik ben van allochtone afkomst, dus daar heb ik heel wat problemen mee. En veel moet je tegen hen niet proberen. Ze kunnen je het leven hier echt zuur maken als ze willen.

2.3.6. De directie.

Die denken dat ze de baas zijn over je. Ze beslissen verschillende zaken zelfstandig zonder dat ze iemand anders raadplegen of rekening houden met anderen. Ik weet er het preciese niet van maar mijn advocaat is dat voor mij aan het uitzoeken.

2.3.7. Andere.

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?

Ik heb al een tuchtprocedure meegemaakt. Dat was na de invoering van de nieuwe procedure.

3.2. Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?

Ik zal het uitleggen aan de hand van mijn situatie. Ik was gepakt met een jointje. Ik kreeg die papieren op een maandag met daar 'dit en dat' op. En dan kon ik mijn advocaat raadplegen. Een paar dagen later moest ik voor de directeur komen. Dat stond op een papier dat ik gekregen heb. En nadat ik voor de directeur kwam kreeg ik mijn sanctie.

3.3. Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.

Ik weet dat niet goed. Vroeger heb ik nooit geen tuchtsanctie gehad.

3.4. Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?

Een verbetering. Nu heb je ten minste al die papieren en kunnen ze er niet meer omheen draaien.

3.5. Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?

De nieuwe procedure, zeker en vast.

3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?

Dat weet ik niet. Nee en ja. De vraag is natuurlijk wat een kleine inbreuk is. Als het gaat om een jointje of een woordenwisseling, dan moet die hele procedure voor mij niet want dat zijn voor mij kleine dingen. Maar als het voor grotere dingen is, dan wel. Het is best dat je je advocaat kan raadplegen. Het is beter voor de zekerheid, je weet maar nooit.

3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.

3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?

Ik versta er niets van. Maar mijn advocaat helpt me wel. Zo weet ik dan toch wat er ongeveer in staat.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Ja.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Ik weet het niet. Ik heb vroeger, voor de nieuwe procedure, geen tuchtsanctie gehad.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Dat weet ik totaal niet. Moest ik dat weten, ik zou het al lang gedaan hebben.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Ja, maar naar wie moet je die schrijven? Als je naar de adjudant schrijft, komt dat uiteindelijk bij de directeur. Ook naar iemand buiten de gevangenis kan je schrijven, maar het probleem is dat ik ook niet weet naar wie.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Ja, maar enkel tegen familie of vrienden.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Nee, ik denk het niet.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ik heb nog nooit iemand van die mensen gezien.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Nee zeker niet als het een redelijke beslissing is, ook al is ze in mijn nadeel. Maar als het wat te ver gaat, dan ga ik zeker mijn advocaat aanspreken. Die zal mij dan wel zeggen wat ik best moet doen.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Ik zou kortgeding kiezen. Het lijkt me het snelste en het gemakkelijkste. De Raad van State en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zijn precies van die rechtbanken die heel onbereikbaar zijn. Daar gaan maar enkele gevangenen naartoe denk ik.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Zeker en vast. Ik ben zelf allochtoon en maak het goed genoeg mee om te weten dat het een rol speelt. Zoals ik al zei, is een deel van de bewaking racistisch. Die gaan me niet veel toestaan in vergelijking met andere gevangenen die geen allochtoon zijn.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Ja, maar dat kan ook positief uitdraaien. Het kan er gezelliger op worden. Maar er zijn ook negatieve kanten aan de overbevolking.

5.1.3. *Andere factoren?*

Niet echt.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Eigenlijk wel. Je weet niet waar je naartoe moet. Je kan niet zeggen dat je bepaalde activiteiten wil doen. Het is meer een gunst. Ze bepalen wat er gebeurt. Als gevangene bepaal je niks.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

De tewerkstelling hier in Dendermonde is goed. Echte gevolgen zijn er niet denk ik.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Ook goed. Alleen het telefoneren kan beter. Je hebt het recht om te telefoneren maar het zijn maar tien minuten. Dat is echt niets he.

5.2.4. *De wandeling?*

Hetzelfde als met het telefoongebruik. Het is een recht, maar een uurtje per dag is niets. Als je niet werkt zit je dan 23 uur per dag op een kleine cel.

5.2.5. *De kantine?*

Die is goed. Wekelijks zijn er verschillende kantines waar je verschillende dingen kunt kopen als je geld hebt. Het kan zijn dat er door een tuchtsanctie iemand van de kantine geen gebruik mag maken. Maar anders heeft het geen gevolg in verband met het kunnen uitvoeren van je rechten.

5.2.6. *Andere zaken?*

Neen.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Neen.

5.4. *Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?*

Ik zie eigenlijk niet direct een oplossing. Misschien moet de samenleving maar eens gaan beseffen dat we een fout gemaakt hebben maar dat we nog niet verloren zijn. Als je ziet hoe gevangenen soms behandeld worden, vraag ik me echt af waar ze mee bezig zijn. Dat moet veranderen. Ze moeten ons beter behandelen.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 7:

Interview met gedetineerde nr. 3 (23/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Dat vind ik een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.
- kledij? Is volgens mij ook een recht.
- wandeling? Dat is een gunst.

1.1.2. Medische verzorging? Het is een recht.

1.1.3. Arbeid? Een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Dat is ook een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat is een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Een gunst.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Een recht.

1.1.11. Andere? Neen je hebt denk ik ongeveer alles al gezegd over welke de rechten van gevangenen zijn.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat is vooral via mijn advocaat gegaan, en via andere gedetineerden. In de gevangenis gaat er nogal veel rond waar je echt recht op hebt. Maar soms worden er wel wilde verhalen rond verteld die niet helemaal waar zijn. Daar moet je dus mee opletten.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Euhm, de directeur, de PSD, JWD misschien ook nog. Maar dat zal dan ver alles zijn.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Ik heb contact met de PSD voor mijn Voorwaardelijke Invrijheidstelling. Het gaat vooral om levensverhalen en om het praten met de gevangenen. Ik heb contact met de VDAB voor mijn werk. Zij organiseren opleidingen en helpen ons aan werk. Verder is er nog de JWD, die hebben dan eens een rustig gesprek met mij want ik heb nooit bezoek.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Het is vrij goed verlopen. Ze geven wat uitleg over hoe het er in de gevangenis van Dendermonde aan toe gaat. Dat is wel belangrijk want elke gevangenis is toch anders en heeft andere regeltjes. Na het gesprek had ik niet direct vragen. Later kwamen er dan wel vragen op maar die stelde ik dan aan de PSD en daarmee was dat ook opgelost.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Ja die respecteert de rechten wel.

2.3.2. De boekhouding.

Ik heb er niet veel contact mee, maar ik denk dat ze wel correct zijn tegenover de gevangenen.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Ze respecteren ook de rechten van gevangenen.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

JWD ook.

2.3.5. *De bewaking.*

Soms komen ze onze rechten na en soms ook niet. Het is te zien welke cipier het is. De ene is heel correct, terwijl de andere ons eigenlijk uitlacht.

2.3.6. *De directie.*

Daar kan ik eigenlijk geen antwoord op geven want ik heb nog maar zeer weinig contact gehad met de directie.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, maar niet in deze gevangenis. Het was nog op de oude manier, van voor de invoering van die nieuwe procedure.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Als er nu een tuchtprocedure gestart wordt, mag je je werk voorlopig nog behouden. De chef stelt een tuchtrapport op en dat gaat naar de directeur. Je advocaat mag erbij zijn wanneer de zaak voor de directeur voorkomt.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger was het heel simpel. Je deed iets verkeerd en de chef rapporteerde dat aan de directeur en die besliste dezelfde dag nog of je een straf of sanctie kreeg en wat die sanctie dan precies was.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Geen één van de twee.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik zou kiezen voor de oude manier. De nieuwe procedure heeft als gevolg dat de tuchtsancties groter zijn dan ervoor.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Dat vind ik niet echt nodig. Het is vooral afhankelijk van de feiten. Als het gaat om zware, grote inbreuken is het wel goed dat er een advocaat kan bijgeroepen worden. Zo sta je als gevangene toch sterker. Maar voor onnozelheden is zo'n procedure helemaal niet nodig.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Deze vraag is niet relevant voor de respondent aangezien hij nog geen tuchtsanctie volgens de nieuwe procedure opgelegd gekregen heeft.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Deze vraag is niet relevant voor de respondent aangezien hij nog geen tuchtsanctie volgens de nieuwe procedure opgelegd gekregen heeft.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Deze vraag is niet relevant voor de respondent aangezien hij nog geen tuchtsanctie volgens de nieuwe procedure opgelegd gekregen heeft.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ik kan zeker een klacht indienen. Je kan dat doen bij de Commissie van Toezicht, de maandcommissaris. Aan het centrum hangt er een brievenbus en daar kan je anoniem of gekend een klacht indienen. Het is dus wel een schriftelijke vorm van klacht indienen.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Ja, naar de ombudsman of intern in de gevangenis naar de directeur en die gaat je dan bij hem roepen.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Niet dat ik weet.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangnissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Neen.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ja ik heb ze al gezien maar ze blijven toch nog onbereikbaar. Je kan ze niet zomaar aanspreken en je beklag doen over iets. Als ze al met gevangenen praten, zijn het vooral gevangenen die ze zelf kiezen. Zo zie ik dat toch.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Neen. Hoe zwaar of hoe ernstig het ook is, ik zou niet zo ver gaan om naar een rechter te stappen. Je weet natuurlijk nooit wat er gebeurt. Maar het is allemaal zo lang dat het duurt en als gevangene geloven ze je toch minder. De kans om gelijk te krijgen is volgens mij klein.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Normaal gezien zou ik niet naar de rechter gaan, maar als ik echt moet kiezen, dan toch kortgeding of de Raad van State, afhankelijk van wat er boven mijn hoofd hangt. Voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens moet je eerst al alle rechtbanken hier in België al uitgeput hebben. Ik denk niet dat ik dan nog de moed heb om nog verder te gaan op Europees niveau.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Nee, zelf heb ik geen problemen met buitenlanders. Ik zie ook niet echt een verschil tussen de manier waarop het personeel met vreemdelingen omgaat en de manier waarop ze met mij omgaan. Soms geven ze wel eens een racistische opmerking, maar ik denk eerder dat zoiets meer om te lachen is en dat ze het niet echt menen.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Nu toch weer wel. Er zijn periodes waarin de gevangenis hier meer dan overvol zit. Nu is dat ook weer zo'n periode, hoewel het al erger geweest is. Je merkt het echt. Alleen op cel zitten, zit er niet meer in. Ik werk in de keuken en met hetzelfde budget

moeten we voor meer gevangenen eten klaarmaken. Dat heeft tot gevolg dat het eten ook minder van kwaliteit is omdat we goedkoper voedsel moeten gebruiken. Zo zijn er nog zijn.

5.1.3. Andere factoren?

Eigenlijk niet echt. Ik kan niet direct op iets komen.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen.

Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Niet echt. Maar omdat ik in de keuken werk kan ik niet veel aan die activiteiten deelnemen.

5.2.2. De tewerkstelling?

Die is goed. Wat je hier wel kan zeggen is dat er eigenlijk te weinig werk is voor de vele gevangenen. Niet iedereen kan werken en daardoor zijn er verschillende gevangenen die een hele dag zitten niksen. En dat is ook niet goed. Maar ikzelf heb geen klagen: ik werk al lang in de keuken en ze zijn er tevreden over mij.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Over 't algemeen zijn die goed en worden onze rechten in verband met de contacten met de buitenwereld gerespecteerd. Maar soms vind ik ze te beperkt. Maar dat is wel normaal zeker? Van de gevangenis en het personeel uit ondervind ik geen echte inbreuken op ons recht op contact met de buitenwereld.

5.2.4. De wandeling?

Je hebt recht op een wandeling elke dag en je ook elke dag gaan wandelen, soms kan dat wel in afzondering zijn als je een tuchtsanctie gekregen hebt. Maar het is te weinig: 1 uur per dag. Je zit dan in de winterperiode 23 uur binnen. Dat is bijna ondraaglijk. De wandeling mag gerust langer duren.

5.2.5. De kantine?

Daar heb je ook recht op en die is er wel, maar die vind ik toch te klein. Ik begrijp ook wel dat je niet alles zomaar kan aankopen in de gevangenis en dat 1 soort scheerschuim genoeg is, maar het mocht uitgebreider. Veel kan je er niet aan doen: als je om nu maar te zeggen een bepaald merk scheerschuim wil kopen zeggen ze dat er scheerschuim op de lijst staat en dat je dat dan maar moet kopen.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Ik vind het eerder een verslechtering. Het is precies of het een strengere procedure begint te worden. Dat is volgens mij voor een deel te verklaren door de overbevolking in de gevangnissen. De gevangenen én de bewakers hebben een slecht humeur en lopen nerveus rond. Alles moet sneller gaan, er is een afstandelijkere houding van de cipers tegenover de gevangenen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Een groot probleem is de overbevolking. Die moet echt aangepakt worden. Als dat gedaan wordt, is het hier al een stuk beter. Deze gevangenis kan normaal 160 gevangenen opsluiten, dat is zo ongeveer haar capaciteit. Nu zitten er weer meer dan 200 gevangenen opgesloten. Dat wringt een beetje. Voor de rest denk ik voor een deel de mentaliteit van het personeel veranderd moet worden. Zij zien ons altijd als een bedreiging, als mensen zijn ergens profijt willen uithalen of iemand een hak willen zetten. Er mogen nog zoveel wetten zijn, het is in de gevangnissen zelf dat de rechten van gevangenen een invulling krijgen. Op dit niveau moet er dus veel veranderd worden.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 8:

Interview met gedetineerde nr. 4 (23/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Recht

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.

- kledij? Dat is minder. Je hebt natuurlijk wel kledij, maar niet je eigen kledij mag nog niet. En ik werk nu al een week lang in dezelfde kleren.

- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is zeker ook een recht. Het is niet omdat we gevangenen zijn dat we niet meer op consultatie bij de dokter zouden mogen gaan.

1.1.3. Arbeid? Het is niet echt een recht. Ik zie het meer als een gunst. Niet iedereen kan werken. En als je dan nog eens voor problemen zorgt stellen ze je arbeid nog wat uit.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Zeker een recht.

1.1.6. Bezoek? Ikzelf heb hier geen bezoek, maar je als je wil kan je zeker bezoek krijgen. Het is zeker een recht en ik denk zelfs één van de belangrijkste rechten.

1.1.7. Telefoongebruik? Het is een recht en ook hier hechten we heel veel belang aan.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Eerder een gunst. Zoveel sport is er niet. En je kan ook niet met je vuist op tafel kloppen en eisen dat er meer sport en ontspanning moet zijn.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht en hier in Dendermonde zit dat wel goed.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Vooraf in de gevangenis zelf ben ik veel te weten gekomen, via andere gevangenen door met hen praten. Maar niet alles wat ze zeggen is waar, dus je moet er wel voorzichtig mee zijn. Ook door te lezen en door diensten zoals de PSD. En door mijn advocaat.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Vooraf bij de PSD kan ik daarover mijn vragen kwijt.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de cheffen. Ik zie ze elke dag. Ze bewaken ons. Af en toe heb ik ook contact met de griffie en de boekhouding als ze me nodig hebben. Echt contact met de PSD heb ik niet. Als ik vragen heb kan ik ze daar wel stellen, maar veel vragen heb ik niet. En aan mijn reclassering wordt ook nog niet veel gewerkt. Ook de mensen van JWD zie ik niet zo veel. Ik ben iemand die niet veel vraagt en alleen wil zijn. Als je zelf het initiatief niet neemt, zullen ze je ook niet veel aanspreken.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Het is wel goed gegaan. Ze hebben me wat uitleg gegeven. Echte vragen had ik niet meer.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?*

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. *De griffie.*

Zij respecteren mijn rechten wel.

2.3.2. *De boekhouding.*

Ook.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Ook.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ook.

2.3.5. *De bewaking.*

Ook.

2.3.6. *De directie.*

Ook. Je ziet dat ik niet veel contact heb met al die diensten. Ik ben meer van het principe "ik laat jullie gerust en jullie laten mij gerust".

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Neen.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

De nieuwe procedure is langer. Je krijgt niet direct een sanctie. Het duurt een paar dagen. Alles is schriftelijk en je kan je advocaat erbij halen.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger ging je op rapport bij de directeur en direct, of toch nog tijdens dezelfde dag, bepaalde die de sanctie.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Daar heb ik eigenlijk geen mening over. Ik heb ze alletwee nog nooit echt ondervonden. Dus ja... dan kan ik het moeilijk weten.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik heb toch liever de nieuwe procedure. Je advocaat is erbij en die kan je altijd helpen. Zo sta je rechter in je schoenen.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Neen.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing op deze respondent.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing op deze respondent.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing op deze respondent.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ja. Via de sociale dienst (PSD) kun je de politie laten komen. Die kunnen dan een proces-verbaal opstellen. Je kan ook altijd klagen tegen een chef, maar ik denk niet dat het veel zal uithalen.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Ja dat gebeurt wel, maar ik weet echt niet naar wie. Zelf doe ik dat niet.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Zeker, ik denk het er heel veel geklaagd wordt tegen vrienden of familie die op bezoek komen.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Ja, dat zal wel.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Nee, ik heb nog nooit iemand van die mensen gezien. Volgens mij gebeurt dat ook niet zo veel.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Als het iets heel erg is dan wel ja. Maar voor een kleinigheid niet.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Dat hangt af van hoe erg het is. Moest ik het doen dan denk ik dat ik voor een zaak in kortgeding zou gaan. De zaak wordt daar snel afgehandeld en van verhalen die onder de gevangenen in de gevangenis de ronde doen heb ik veel gehoord dat het kortgeding het meest gebruikt wordt.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Bij mij zelf niet. Ik ben een echte Gentenaar. Maar vreemde gevangenen of allochtonen kunnen ergens wel een andere behandeling krijgen door het personeel, en dan bedoel ik een minder goede behandeling. Wij hebben het gemakkelijk omdat we Belgen zijn. Voor allochtonen is dat heel anders. Maar ook andersom zou dat het geval zijn: moesten wij ginder in een gevangenis zitten, dan maken wij hetzelfde mee als de allochtonen hier.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Voor mij niet echt. Ik zit alleen op cel. In het algemeen wel. Ik heb daarjuist mensen gezien die met drie op één klein celletje zien. Dan heb je het natuurlijk minder gemakkelijk.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Dat denk ik niet.

5.2.2. De tewerkstelling?

Toch wel. Als je hier altijd maar problemen maakt, gaan ze dan ook je werk altijd maar uitstellen. In die zin is arbeid ook wat een gunst. Niet iedereen kan werken, ook al zouden ze willen. En als je niet werkt, zit je hier een hele dag niks te doen. Daar wordt je op den duur echt gek van.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Hier zie ik geen problemen.

5.2.4. De wandeling?

Gebruik maken van de wandeling is een recht en normaal gezien heb je elke dag wandeling. Dus dat recht wordt goed nageleefd.

5.2.5. De kantine?

Je hebt recht op de kantine en die is er. Dus ook hier is er geen probleem.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Neen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Dat weet ik echt niet (aarzelend). Eigenlijk moeten de gevangenen goed omlijnde en goed omschreven rechten krijgen. Dat zal de dingen veel duidelijker maken. En als gevangene moet je ook echt gebruik kunnen maken van die rechten.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 9:

Interview met gedetineerde nr. 5 (23/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is voor mij een recht.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht, maar het kan veel beter.

- kledij? Ja, dat gaat nu veranderen met de wet Dupont. Dan mogen de gevangenen hun eigen kledij dragen, kledij die ze zelf willen.

- wandeling? Dat is ook een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is zeker ook een recht.

1.1.3. Arbeid? Ik vind dat het een recht moet zijn, maar nu kan je het geen recht noemen. Ikzelf werk hier wel. Dat geluk heb ik, terwijl er gevangenen zijn die willen werken, maar die niet mogen omdat er niet genoeg werk is. Het is dus meer iets dat ze toestaan, maar je moet er geluk in hebben.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Zeker. Dat is een recht.

1.1.6. Bezoek? Ook een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Zeker een recht. Maar dat moet allemaal beter worden. Het is een recht maar het moet uitgebreid worden. Denk maar aan het bezoek of het telefoneren.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Een recht en een gunst tegelijkertijd. Je hebt als gevangene volgens mij het recht om je toch te kunnen ontspannen, om ergens toch vrije tijd te hebben. Maar in de gevangenis zelf is het precies een gunst, een bijkomstigheid die niet zo belangrijk is. Maar toch doet JWD moeite om af en toe iets te organiseren.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Het is een recht. Maar sommigen hebben het nodig en anderen niet.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Dat zal het ongeveer zijn voor de rechten.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Via gevangenen, mijn advocaat en via het lezen heb ik wel wat over de rechten. Zo heb ik ook de wet Dupont gelezen en ik weet welke veranderingen er in de nabije toekomst moeten komen. Zo krijgen de gedetineerden recht op eigen kleding, meer fitness, dieet,...

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Eigenlijk ga ik enkel naar de PSD als ik er vragen over heb.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de PSD heb ik contact voor mijn VI-commissie. Dan moet ik verschillende vragen oplossen. Met JWD heb ik nog geen contact gehad. Ik ben er nog niet langs geweest. Met de

boekhouding en de griffie heb ik zeer weinig contact. Dat gaat dan vooral als er iets is met mijn rekening in de gevangenis of als er iets met mijn dossier mis is.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Het ging goed. Achteraf had ik geen vragen. Maar ik was eigenlijk met mijn hoofd ergens anders. In de gevangenis komen heeft een grote indruk op me gemaakt. Pas later begon ik me dan ook vragen te stellen en niet tijdens of net na het onthaalgesprek.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Daar kan ik geen antwoord op geven. Ik zie die mensen heel weinig. De keren dat ik ze gezien heb, had ik wel de indruk dat ze het beste met me voorhadden. Maar dat zijn natuurlijk maar enkele momentopnamen.

2.3.2. De boekhouding.

Dat is eigenlijk hetzelfde als voor de griffie.

2.3.3. De psychosociale dienst (PSD).

Die mensen respecteren de rechten van gevangenen wel. Het is ook een dienst die er is om de gevangenen te helpen. Als er van hen uit geen respect is, dan kunnen ze ons ook niet helpen.

2.3.4. Justitieel Welzijnswerk (JWD).

Dat is hetzelfde als voor de PSD.

2.3.5. De bewaking.

De bewaking op zich is goed. Ze hebben wel respect denk ik. Maar in hun opdracht, het bewaken, zijn ze wel streng. Ze komen de rechten van gevangenen na en houden er rekening mee, maar ze willen zich niet zwak opstellen en laten het dus niet al te veel zien.

2.3.6. De directie.

Ik denk wel dat die de rechten van gedetineerden respecteert.

2.3.7. Andere.

Er zijn geen andere diensten in de gevangenis.

3. De tuchtprocedure:

3.1. Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?

Ja, ik er al wel eens één gehad. Dat was in de nieuwe procedure.

3.2. Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?

De dag na een gevecht op de koer zijn wij (*mijn tegenstander en ik*) elk afzonderlijk bij de directeur geroepen geweest en die vroeg of ik een advocaat wilde inschakelen of niet en of we een klacht wilden indienen of niet. Later zijn we nog eens elk apart voor de directeur moeten verschijnen. Daarna kregen we dan een tuchtsanctie.

3.3. Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.

Vóór de nieuwe procedure kreeg je eigenlijk direct een straf zonder dat je de garantie had dat iedereen zijn mening kon zeggen. Als gevangene had je niks te zeggen.

3.4. Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?

Ik vind het een verbetering. Je bent in een betere positie dan vroeger. Als gevangene kan je nu ook je advocaat gebruiken voor een tuchtprocedure.

3.5. Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?

De nieuwe procedure. Een advocaat kan je goed helpen want zelf weet ik niet veel van die dingen.

3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?

Voor kleine zaken is het niet echt nodig, maar voor belangrijke incidenten is die procedure toch goed.

3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.

3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?

Ja, het is logisch. De taal die gebruikt wordt is zo dat iedereen het kan begrijpen. Je moet geen specialist zijn, ook gewone mensen verstaan het.

3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?

Ja, toch wel. Je weet heel goed waarom je een sanctie krijgt, wat er gebeurd is, wie er aanwezig was,...

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Zeker. Vroeger was de motivering zeer kort. Je wist niet veel. Met de motivering nu weet je veel meer. Je wordt nu goed geïnformeerd, terwijl je vroeger eigenlijk dom gehouden werd.

4. Het indienen van klachten:

4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?

Ik denk dat wel, ja. Bij wie en hoe weet ik niet, maar je krijgt wel papieren in het begin (*de onthaalbrochure of het intern reglement*). Daar staat dat wel allemaal in. En ook van de VDAB krijg je papieren. Als je die lessen van de VDAB volgt, kom je ook al veel te weten.

4.2. Worden er ook klachten overgebracht via:

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Ja, aan de Commissie van Toezicht.

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Ja, ik denk dat dit meer gebeurt. Dan wordt er vooral geklaagd tegen de vriendin, broers, zussen, ouders...

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangnissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Dat denk ik niet.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Eigenlijk heb ik die nog nooit gezien, nee. Enkel de cheffen bij celcontrole, dat is alles.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Voor een klacht in te dienen? ... (stilte) Als dat moet zijn voor bepaalde ernstige dingen, dan wel ja.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik dacht aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Maar dat is wel direct heel hoog, hé. In de mensenrechten staat er ook dat je niet verplicht bent je onderbroek uit te doen bij controle, terwijl we dat hier wel moeten doen. Maar eerst zou ik de zaak in kortgeding willen proberen te halen. Ik denk dat die manier de snelste is. Daarom zou ik er ook voor kiezen. En als het heel ernstig is en ik krijg in

België geen gelijk, dan wil ik wel doorgaan tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Ik denk het toch wel. Ze spreken hier vanalles. Op den duur zit het hier vol met vreemde culturen. En de taal is echt een probleem. Als je beroep wil doen op je rechten, moet je ze in de eerste plaats ook begrijpen. Ze moeten dan ook uitgelegd worden in hun taal. Ook voor de dagelijkse communicatie is het niet altijd gemakkelijk.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Dat stijgt hier wel regelmatig. En dat heeft dan ook zijn gevolgen. Hoe voller het hier zit, hoe moeilijker de rechten echt volledig gewaarborgd kunnen worden. Mensen hebben in feite recht op een menswaardig leven. Wij gevangenen zijn ook mensen en hebben ook dat recht. Maar met drie gevangenen op één kleine cel zitten is niet meer menswaardig. Er is geen plaats en minstens iemand moet op een matras op de grond slapen.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Ik denk het wel. Omdat we zeer veel moeten wachten. We moeten constant wachten om nog iets te kunnen doen. Het enige dat je hebt zijn enkele activiteiten op de wandeling. Dat is dan tafeltennis of voetbal. Voor de rest is er niet veel.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Die is nu vrij goed hier. Natuurlijk kan niet iedereen werken. Maar als je werk hebt, nemen ze het niet zomaar af. Als je erge dingen doet dan kan je wel je werk kwijtspelen.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Dat is minder. Niet iedereen mag je komen bezoeken en dan is het maar voor een beperkte tijd. Ook bellen is beperkt in duur, maar 10 minuten per dag. Ook de kwestie van privacy is niet te onderschatten: je hebt er bijna geen. Bij het bezoek zit je allemaal bijeen in één zaal en er is een afstand tussen de bezoekers en jezelf. En bij het bellen kunnen ze je afluisteren als het nodig is.

5.2.4. *De wandeling?*

Het is niet al te veel of al te lang. Je kunt er wat rondlopen of wat voetballen.

5.2.5. *De kantine?*

Dat is redelijk goed. Het kan wel beter, maar eigenlijk kan alles wel beter. Op dat vlak worden de rechten van gedetineerden goed gevolgd. Het is natuurlijk afhankelijk van de gevangenis. Ik heb in drie gevangnissen gezeten en in alledrie is het verschillend.

5.2.6. *Andere zaken?*

Neen.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Euh, ik denk het wel. Kijk maar naar de wet Dupont. Die man heeft gevochten voor hygiëne, eigen kledij, fitness, meer activiteiten. Die wet is goedgekeurd maar moet nog uitgevoerd worden en dat is het probleem. Het zou ze rap mogelijk moeten uitgevoerd worden.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Eigenlijk het uitvoeren wat er in de wet Dupont staat. Dat zou een hele verbetering zijn.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 10:

Interview met gedetineerde nr. 6 (23/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Recht.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.

- kledij? Een recht. We hebben recht op kledij, maar we kunnen zelf niet onze eigen kledij dragen.

- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is zeker ook een recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een recht.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat mag je zelf beslissen. Dus dat is een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Zeker een recht. Maar ze mogen brieven open doen. Ze mogen ze niet lezen maar dat doen ze toch.

1.1.6. Bezoek? Een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Het is een recht maar ze kunnen je ook af luisteren. Dat vind ik spijtig.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat is er te weinig. Het is meer een gunst. Het zou er meer moeten zijn.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Hier in Dendermonde valt dat mee. In andere gevangenissen heb je dat soms niet echt. Ik vind dat het wel een recht moet zijn, maar dat is het nu nog niet. Het hangt af van de gevangenis zelf. En dat kan voor mij niet.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat zie ik als een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Via mezelf en andere gedetineerden.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

JWD helpt me goed als ik vragen heb over werk, rechten of andere zaken.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

De PSD zie ik wel eens in verband met de reclassering. De PSD is niet al te goed. En JWD, die helpen je als je met vragen zit en die organiseren verschillende zaken zoals een les of zo. JWD vind ik echt wel goed. De griffie en de boekhouding zie ik niet veel. Dat gaat vooral om administratieve zaken, over je dossier en zo. Met de bewaking heb ik ook contact, elke dag. Zij zouden ons eigenlijk moeten bijstaan, ze moeten een eerste aanspreekpunt vormen, maar in werkelijkheid gebeurt dat niet.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Dat heb ik niet gekregen. Ik kreeg enkel snel zo'n informatiebrochure. En dat was het.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Die respecteren de rechten. In bepaalde gevallen, zoals als je voor de VI-commissie moet komen, kan je je dossier inkijken. En daar maken ze geen probleem van. Als je vragen hebt, beantwoorden ze die wel.

2.3.2. *De boekhouding.*

Ja, die komen ook de rechten na.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

... Ik denk van wel. Ze respecteren de rechten maar 'half en half'. Als er iets moet gebeuren, een uitgangspemissie of verlof (penitentiair verlof), dan is het dikwijls dat het niet gaat omdat de PSD iets vergeten is of zo. Veel kan je er niet tegen doen. Je kan er wel eens iets op zeggen, maar het woord van een gevangene is niet zo sterk.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Die vind ik goed. Voor die mensen ben je geen nummertje.

2.3.5. *De bewaking.*

De meeste cheffen vind ik goed en correct.

2.3.6. *De directie.*

Over het algemeen hebben die wel oog voor de rechten van de gevangenen. Soms nemen ze wel éézijdige beslissingen waarvan je denkt dat het toch niet zou kunnen.

2.3.7. *Andere.*

Zijn er niet.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, dat was voor en na de invoering van die nieuwe tuchtprocedure.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Nu kun je in beroep gaan tegen je sanctie bij de directie. Dat heb ik nu ook gedaan. Ik heb naar de Raad van State geschreven, maar die hebben dat teruggestuurd omdat het via mijn advocaat met gebeuren. De grote vernieuwing is dat je niet direct een tuchtsanctie krijgt en dat je advocaat erbij kan en dat je in beroep kan gaan tegen die sanctie. Ik weet niet of het veel zal helpen, maar je kan maar proberen.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Je kreeg gewoon je straf en dan het was gedaan. Je kon er niets tegen doen.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik hoop op een verbetering. Maar het is nu nog maar een paar maanden. De toekomst zal het wel uitmaken. Wat echt goed is, is dat je advocaat op de procedure mag komen. Maar of het een echt verschil is in sanctie weet ik niet.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

De nieuwe procedure, zeker en vast. Nu sta je toch ergens sterker en kunnen ze je niet meer direct een sanctie opleggen. Je kan ook in beroep gaan.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Neen.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Ja, ik begrijp het wel, het is in een gemakkelijke taal opgesteld. Het is goed leesbaar.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Ja. Dat is ook afhankelijk van de chef die de tuchtsanctie aan de directeur gerapporteerd heeft. De chef stelt dat op naar zijn goesting. Is dat een chef die meezit, dan heb je meer geluk of kans dan als het een chef is die tegenzit. In het laatste geval zal dat denk ik meer in je nadeel uitdraaien.

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Ergens wel. Inhoudelijk komt het wat op hetzelfde neer. Maar nu is het schriftelijk terwijl het vroeger enkel zeer snel gezegd werd waarom je die sanctie had gekregen. En nu is het ook uitgebreider. Maar uiteindelijk komt het toch op hetzelfde neer.

4. Het indienen van klachten:

4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?

Ja. Bij de politie denk ik. Dan moet je er een brief naar schrijven. Je kan ook altijd bij de directeur of de sociale dienst gaan. Dan kan je er met die mensen over praten. Ze zeggen dan misschien wel dat ze hun best zullen doen, maar veel verwacht ik er niet van.

4.2. Worden er ook klachten overgebracht via:

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Dat gebeurt niet zo veel. Als je de directeur wil spreken, moet je dat aanvragen met een rapportbriefje maar dat is niet echt een klacht indienen via een brief. Naar personen buiten de gevangenis wordt het niet echt gedaan.

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Ja, continu. Familie, vrienden, de vriendin of vrouw horen gevangenen veel klagen denk ik.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangnissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Neen.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Neen, absoluut niet. En ik zit toch al een tijdje in de gevangenis.

4.4. Penitentiare beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Ik heb dat nu gedaan. Ik heb een tuchtsanctie gehad die volgens mij onverdiend was. Om onbenulligheden ga ik niet naar een rechter gaan. Maar in dit geval was de sanctie totaal niet verdiend. Dan sta ik op mijn strepen en durf ik wel naar een rechter te stappen, of beroep tegen die beslissing aantekenen.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik weet het niet goed. Ik heb naar de Raad van State geschreven maar die stuurden mijn brief terug. Ik wist niet wat ik met die papieren moest doen. De PSD heeft gezegd dat ik ze aan mijn advocaat moet geven. Die zal wel weten wat er moet gebeuren. Dat is een ganse procedure. Tegen dat het gedaan is, ben je weer een aantal maanden verder. Daarom zou ik misschien wel voor kortgeding kiezen. De rechter moet dan snel een beslissing nemen. Dat is beter. Want via andere rechtbanken is mijn sanctie al lang gedaan vooraleer ze een uitspraak doen. Dat is een groot probleem bij die tuchtsancties.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Voor mij speelt het geen rol, maar voor anderen, en dan vooral allochtonen zoals Turken, Marokkanen en Oostblokkers, kan dat echt een grote rol spelen. Die kennen in veel gevallen geen Nederlands en als ze het al kennen is het zeer gebrekkig. En als je de taal niet spreekt, hoe kun je je dan nog verweren? Niet he.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Dat speelt zeker een rol. Sommige gevangenen zitten met 2 of 3 op een cel. Dat is eigenlijk niet meer menselijk. Voor de gevangenen is dat niet meer doenbaar en ze raken opgefokt. Er zijn wel meer vechtpartijen dan vroeger denk ik en voor een stuk zal dat wel door die overbevolking zijn.

5.1.3. Andere factoren?

Neen.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Dat weet ik niet goed. Er zijn weinig activiteiten. Echt activiteiten afdwingen bij de directie of zo kunnen we niet. Daarom is het ook gunst. We mogen al blij zijn dat er soms iets georganiseerd wordt.

5.2.2. De tewerkstelling?

Ja, als je een sanctie krijgt, terecht of onterecht, kan je je werk in de gevangenis kwijt raken voor een maand of wordt het volledig afgenomen. Maar als je al een tijd in de gevangenis zit en je probeert wat te zagen, dan heb je het snel weer terug.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Die zijn voldoende. Die kunnen we ook echt goed afdwingen. Bezoek krijgen en telefoneren kunnen we goed doen, alleen is het wel beperkt in tijd. Het zou gerust wat langer en meer mogen zijn.

5.2.4. De wandeling?

Het heeft geen echte weerslag op de wandeling. Die is er elke dag. Ze kan wel eens beperkt worden als er een opstandje of zo geweest is.

5.2.5. De kantine?

Neen.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Neen, eigenlijk niet. Er zou een nieuwe wet zijn of komen die alles gaat veranderen. We zouden dan meer rechten krijgen. Maar ik heb er nog niets van gezien. Eerst zien en daarna geloven.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

(Stilte) Ik weet niet echt een oplossing. Ik vind dat we als gevangenen nog niet genoeg rechten hebben. Dat moet in ieder geval verbeteren.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 11:

Interview met gedetineerde nr. 7 (25/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is ook een recht.
- kledij? Een gunst. Onze eigen kleding mogen we niet dragen.
- wandeling? Een recht.
- 1.1.2. Medische verzorging?* Dat is ook een recht.
- 1.1.3. Arbeid?* Het is een gunst.
- 1.1.4. Vrijheid van godsdienst?* Dat mag je kiezen. Dus het is een recht.
- 1.1.5. Briefwisseling?* Een recht.
- 1.1.6. Bezoek?* Een recht.
- 1.1.7. Telefoongebruik?* Dat is ook een recht.
- 1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)?* Dat mag je kiezen. Ik vind wel dat het meer een gunst is. Onderwijs in de gevangenis bijvoorbeeld is een gunst. Je hebt niet het recht een les te volgen in de gevangenis. Je kan het doen als je wil of je mag het doen. Je kunt het niet eisen.
- 1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand?* Dat is een recht.
- 1.1.10. Vrijheid van meningsuiting?* Dat is een recht.
- 1.1.11. Andere?* Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Via verschillende mensen ben ik veel te weten gekomen over de rechten: andere gevangenen want die zie je elke dag en daar wordt veel over gepraat, maar ook via mezelf door ondervinding, door mijn advocaat te raadplegen en soms eens door iemand van het personeel die goede raad geeft..

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Dat is vooral bij mijn advocaat, de sociale dienst en JWD.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Ik zie de sociale dienst voor mijn reclassering, voor als ik voor het personeelscollege moet komen. En ook JWD zie ik. Dat is dan voor problemen buiten de gevangenis, werk en zo. Met de aalmoezenier kan ik eens een goed gesprek hebben. Met de directie heb ik weinig contact, enkel om een toelating te vragen eigenlijk. Het is meestal voor sancties dat ik de directeur zie.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Volgens mij is dat wel goed gegaan. Achteraf had ik niet direct vragen. De vragen kwamen pas later, als je al een tijdje in de gevangenis zit.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Ja, die respecteren de rechten wel.

2.3.2. *De boekhouding.*

Die dienst ook.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Zij ook.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ja, ze houden rekening met mij en mijn rechten.

2.3.5. *De bewaking.*

Normaal gezien respecteren ze de rechten van gevangenen wel. Er zijn wel altijd enkele cipers die dat niet doen. Veel moet je niet doen, anders gaan ze je nog veel meer viseren en maken ze je leven hier in de gevangenis heel moeilijk.

2.3.6. *De directie.*

Ik denk het wel.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?

Ja, maar dan was die nieuwe procedure nog niet in werking.

3.2. Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?

Dat weet ik niet echt hoe het ineen zit. Ik weet enkel dat je nu ook je advocaat kan inschakelen.

3.3. Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.

Vroeger kreeg je een tuchtrapport en moest je de dag nadien bij de directeur komen en moest je het daar uitleggen.

3.4. Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?

Ik denk dat het een verbetering is. Vooral omdat de advocaat op de procedure erbij kan zijn. In ieder geval, de cipers schrijven toch niet meer zo rap een tuchtrapport. Zo voel ik dat toch.

3.5. Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?

De nieuwe procedure. De reden heb ik bij vorige vraag al gezegd.

3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?

Normaal gezien vind ik het niet nodig. Maar de cipers kunnen ook schrijven voor iets dat ze niet echt hoeven te schrijven. En dan is die procedure goed omdat je je dan toch een beetje kan verdedigen.

3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.

3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?

Niet van toepassing bij deze gedetineerde.

3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?

Niet van toepassing bij deze gedetineerde.

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Niet van toepassing bij deze gedetineerde.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Dat kan je zeker. Ik denk dat je het via de griffie of de directie moet doen. En die kunnen dan de politie of het parket bellen als het nodig is.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Ik denk wel dat het gebeurt. Dat zal ook wel naar de politie, het parket of de advocaat zijn. Sommigen doen het naar de kranten.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Zeker. Je kan dat altijd doorzeggen aan familie of vrienden en zo iets proberen aan te klagen.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Ik denk dat het niet van toepassing is als ze hier op bezoek komen.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ja, ik heb hier al zulke mensen gezien. Ik denk dat er zelfs deze week nog, de vrijdag, inspectie was.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Moest het echt iets zijn waarvan ik weet dat het echt onterecht is, dan zou ik wel durven, ja. Maar tot hier toe is dat nog niet gebeurd.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Misschien toch wel het best kortgeding, het gaat snel dat ze een beslissing nemen. Anders zou ik naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gaan. Wij gevangenen zijn ook maar mensen en we hebben ook rechten. Die rechten moeten ook gerespecteerd worden.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Ik heb er geen probleem mee. Voor anderen kan dat zeker een grote rol spelen. Ik heb hier toch al meer dan één keer racistische uitspraken gehoord, vooral van andere gevangenen naar de gevangenen toe. Veel minder van personeel naar gevangenen toe. Dat gebeurt maar zeer weinig.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Ja, het is niet plezant. Voor niemand. Je hebt bijna geen kleren. Deze week heb ik twee paar kousen en één T-shirt gehad en daar moet je een week mee rondkomen. Het is voor de gevangenis en het personeel ook niet gemakkelijk. Er gebeuren meer incidenten. Deze week was er weer eens een vechtpartij. Het personeel begint ook te verstrengen.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. De activiteiten?

Ik denk niet dat het een invloed heeft op de activiteiten die in de gevangenis georganiseerd worden.

5.2.2. De tewerkstelling?

Hetzelfde denk ik. Als je gemotiveerd bent en je blijft maar vragen naar werk, dan ga je redelijk snel werk hebben.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Je hebt recht op telefonisch contact, schriftelijk contact en op bezoek. En die rechten kunnen we goed uitoefenen. De gevangenis doet haar best om die na te leven.

5.2.4. De wandeling?

In de week is dat één uur per dag, in het weekend en in de zomerperiode zijn dat er twee. Soms zou ik wel willen dat het langer is, maar aan de wandeling raken ze niet, behalve in crisissituatie zoals opstanden of stakingen.

5.2.5. De kantine?

Die is goed. Je kan volgens mij toch genoeg dingen aankopen en je krijgt er ook genoeg kansen voor om dat te doen.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Ze zeggen dat er binnenkort een nieuwe wet komt die alles gaat veranderen: dan mogen we de kleding dragen die we willen, dat we meer bezoeken krijgen, elke dag douchen en zo. Maar ja, dat is nu nog niet he. Dat is voor later. Hopelijk duurt het niet al te lang. Ze zijn nu toch al een beetje aan het verbouwen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Dat is moeilijk om te zeggen. In de eerste plaats die wet zo rap mogelijk laten werken. Verder weet ik het zo niet direct.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 12:

Interview met gedetineerde nr. 8 (25/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is een recht.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Ja, het is een recht.

- kledij? Een recht.

- wandeling? Een recht, één keer per dag toch.

1.1.2. Medische verzorging? Ja, het is ook recht.

1.1.3. Arbeid? Dat kies je zelf. Maar het eigenlijk toch meer een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Normaal gezien is dat ook een recht.

1.1.6. Bezoek? Is een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Dat is ook een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Eigenlijk is het een gunst. Een recht kan je het niet noemen. Voor mij is iets pas een recht als ik ook echt gebruik kan maken van dat recht, als ik het kan afdwingen of eisen.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is ook een recht.

1.1.11. Andere? Neen. Behalve wat opkomen voor jezelf. Als je in je recht bent, moet je dat ook laten zien.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Ik heb in de bibliotheek boeken gevonden over mensenrechten en rechten van gevangenen. Daar staat alles in wat je moet doen, wat er in een gevangenis allemaal is, het bezoek, wat je kan doen of niet mag doen,...

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik hecht veel belang aan mijn advocaat en ik vertrouw hem. Aan hem stel ik vragen. Ook de Commissie van Toezicht valt goed mee. Die staan ook open voor vragen en zo.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de bewaking, de cheffen en de adjudant, heb ik wel elke dag contact. Dat is ook normaal want zij zien erop toe dat er niemand ontsnapt. De boekhouding zie ik in verband met mijn rekeningen. De griffie houdt mijn dossier bij. De directeur spreek ik ook wel eens, maar dat is dan als ik een rapportbriefje geschreven heb of bij een tuchtrapport. Dat is het zover. En met de PSD heb ik heel weinig contact. Het is vijf maanden geleden dat ik nog iemand van de PSD gezien heb. JWD heb ik nog niet gecontacteerd, maar ik ben het zeker van plan. Normaal had ik het al gedaan maar nu is het weekend en is er niemand van die dienst hier. JWD helpt je met problemen die je hebt over zaken buiten de gevangenis.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Ik heb dat niet echt gehad. Dat was toch een tijdje nadat ik in de gevangenis ben aangekomen. De directeur heb ik eigenlijk wel direct gesproken.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?*

2.3.1. *De griffie.*

Die respecteren de rechten van gevangenen niet echt. Ze doen wat ze willen. Ze kiezen zelf hun beoordelingen in tegenstellingen tot wat er in wetten staat. Ze maken voor zichzelf iets op van 'die kan dat niet, die man kan dat niet aan of gaat dat niet aankunnen'

2.3.2. *De boekhouding.*

Die doen ook wel wat ze willen. De Commissie van Toezicht heeft mijn rekening eens nagekeken en ze hebben 14 fouten gevonden, allemaal in mijn nadeel. Ze hebben geld van mijn rekening afgetrokken voor dingen die ik niet gekocht heb.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Die doen helemaal wat ze willen. Ik had een opleiding gezocht met iemand van de VDAB. Alles was al in orde. Maar pas toen vond de PSD het geen goede opleiding. Het was automechanica en ik zou er alarmsystemen mee kunnen ontregelen. Komaan, dat is mijn bedoeling toch niet. Ik zoek een opleiding en later werk in een gebied dat mij interesseert en het mag niet. Zo kraken ze mensen.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Dat weet ik niet. Ik heb er nog geen contact mee gehad.

2.3.5. *De bewaking.*

Dat is toch goed. Ze komen onze rechten na. Er zijn altijd wel enkele 'rotte appels'. Nu heb ik het over de gewone cheffen. Die zijn tiptop. De adjudanten zijn nog iets anders. Die denken soms dat ze beter en meer zijn dan anderen.

2.3.6. *De directie.*

Ze hebben hun eigen systeem. En ik heb het gevoel dat ze soms niet echt met de gevangenen inzitten. Sommige beslissingen zijn ook niet echt logisch. De ene gevangene krijgt een lichte tuchtsanctie, terwijl een andere voor dezelfde feiten een zwaardere sanctie krijgt.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ik heb nog maar één keer een tuchtsanctie gehad. Dat was in de nieuwe procedure.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Eerlijk gezegd is er niet veel verschil. De advocaat is, en dat is goed, maar de uitkomst is denk ik niet veel verschillend van vroeger.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Je kwam gewoon voor de directeur. De adjudant legde daar de zaak voor. Je kon wel iets zeggen, maar veel haalde het toch niet uit. De directeur besliste dezelfde dag over de sanctie, of ze er kwam en wat ze inhield.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik vind er eigenlijk niet veel verschil in terug. De advocaat mag daar staan pleiten, maar de directeur blijft de persoon die de beslissing neemt en die gaat zich niet laten beïnvloeden door een advocaat.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

De vroegere. Die was kort en goedkoper. Nu moet je al een advocaat gaan betalen en duurt het veel langer.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Neen.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Eigenlijk niet. Soms zeggen ze in je gezicht dat het niet zo erg is, maar achteraf heb je dan toch een zware sanctie. Maar wat er in de motivering zelf staat begrijp ik wel.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Ja, maar dat weet je normaal gezien wel automatisch. Als je iets uitgespookt hebt, weet je wel wat je gedaan hebt dat je niet gedaan zou mogen hebben.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Neen niet veel. Het is wel een beetje uitgebreider, maar het zijn dingen die je eigenlijk van jezelf toch al weet of wat je zou moeten weten.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Je kan altijd proberen. Dat kan bij de Commissie van Toezicht, of de directeur. Maar of er een vervolg op komt is nog iets anders.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Ja, Naar Brussel zeker? Ook naar het Ministerie van Justitie of mensenrechtenbewegingen.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Automatisch. Aan je familie, partner of vrienden vertel je sowieso iets, ook over de dingen die verkeerd lopen in de gevangenis.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Die maandcommissaris heb ik al gezien. Bij hem kan je een klacht kwijt. Die komt geloof ik elke vrijdag in de namiddag de inhoud van zijn brievenbus ophalen. Soms kan je hem ook eens aanklappen.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Enkel de maandcommissaris heb ik al gezien, anderen zoals de onderzoeksrechter of de procureur heb ik nog niet gezien.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Ja, ik ben het nu aan het overwegen. Ik heb mij laten wijsmaken dat er hier in België een speciaal bureau voor de rechten van de mens zou zijn. Ik ga dat uitpluizen en er proberen een brief naar te schrijven.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Die weten toch wel het meest over mensenrechten. Ik zou er enkel naartoe gaan als het echt heel ernstig is. Anders blijf ik hier in België en zou ik misschien naar de rechter in kortgeding stappen.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Je moet gewoon zien dat je je plan kan trekken. Ik ben allochtoon en ervaar dat mijn afkomst voor sommigen echt een verschil uitmaakt. Maar ik probeer mezelf te beredderen en er zo weinig mogelijk aan te denken. Ik wil er mijn leven in de gevangenis niet door laten beïnvloeden.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Dat wel. De overbevolking leidt tot problemen met de kledij en het douchen. Het douchen moet sneller gebeuren en je moet dezelfde kleren langer dragen. De cipiers zijn gestresst en reageren zich af. Ze antwoorden korter, zijn minder sociaal in de omgang. Een babbeltje doen of zo is er niet bij.

5.1.3. *Andere factoren?*

Soms breken ze ons af. De PSD bijvoorbeeld zoals ik al gezegd heb. Dat mag niet. Ze zouden ons beter dingen aanleren. En ons helpen en ons wijzen op onze goede eigenschappen. Ik heb een fout begaan en ben ervoor gestraft geweest. Dat aanvaard ik ook. Maar mensen zijn niet enkel slecht, ze hebben ook goede eigenschappen. Daar wordt veel te weinig de nadruk op gelegd.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Hier wordt eigenlijk niet veel georganiseerd. Fitness is maar één keer per week.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Hier is het werk nooit goed betaald geweest. In andere gevangenissen verdien je paar maand 200 tot 300 euro. Hier in Dendermonde is dat een miezige 120 à 140 euro. Je komt niet of amper toe met je kantine.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

(Twijfel) Ze stressen je altijd. Uit de gevangenis moet je toch proberen een beetje goed uit te komen. Zoals ik al gezegd heb moeten ze ook rekening houden met onze goede kanten, en niet enkel de nadruk leggen op onze fouten. Ook als je uit de gevangenis komt, wordt je in de maatschappij altijd met de vinger gewezen.

5.2.4. *De wandeling?*

Neen. Op de wandeling heeft dat geen echte weerslag.

5.2.5. *De kantine?*

Ik zal een voorbeeld geven. Mijn celmaat bestelt altijd zware tabak via de buitenkantine. Hij hoest veel. Ik heb hem gezegd dat die zware tabak niet goed en dat hij beter lichte tabak zou kopen zoals ik. Ik bestel dat en ik krijg dat. Op een bepaald moment bestelt mijn celmaat juist dezelfde tabak als ik. Maar hij krijgt het niet. Hij mag dat niet kopen maar ik wel. Dat is toch absurd?

5.2.6. *Andere zaken?*

Neen.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Neen.

5.4. *Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?*

Ze moeten het personeel meer in het oog houden: de chef, de adjudant, de PSD, soms ook de dokter, de directeur. Nu is er weinig controle en doen ze wat ze willen. Ik vind dat ze te los gelaten worden. Als er meer controle is, kan gekeken worden of ze hun job goed doen.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 13:

Interview met gedetineerde nr. 9 (25/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.
- kledij? Een recht.
- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is ook een recht.

1.1.3. Arbeid? Dat is iets anders. Sommigen kunnen werken en anderen niet. Het is niet echt een recht, maar eerder een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een belangrijk recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Het is een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Het is geen recht, maar een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Een gunst, want je heb je eigen advocaat ook nog.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen. Het belangrijkste heb je al opgenoemd.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Vrienden, andere gedetineerden, mijn advocaat en mijn familie hebben me al verschillende dingen vertelt over de plichten die ik heb, maar zeker ook over mijn rechten.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Als ik vragen heb bel ik mijn advocaat.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de sociaal assistent om mijn dossier in orde te maken en vrij te raken. Justitieel Welzijnswerk voor zaken van buitenaf en voor ontspanning en recreatie in de gevangenis. Met de boekhouding en de griffie heb ik niet veel contact. De boekhouding zie ik enkel om mijn rekening in orde te brengen. En je moet enkel in het begin van je opsluiting naar de griffie gaan. Je moet er papieren tekenen van de rechtbank.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Dat is echt lang geleden. Ik weet dat eigenlijk niet meer. Ik denk dat het nog redelijk goed was zeker?

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Ja, die zijn goed.

2.3.2. De boekhouding.

De boekhouding ook. Deze twee diensten hebben niet zoveel contact met de gevangenen zelf. Ze zijn meer de administratie van de gevangenis. De weinige keren dat je ze ziet zijn ze toch correct.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Soms respecteren ze de rechten, op sommige punten wel en op sommige niet. Veel kan je er niet aan doen. Je kan altijd een klacht indienen, maar in feite moet je altijd meewerken met de sociale dienst. Het zijn zij die een grote rol spelen in het feit of vrij mag of niet. Als jij hen tegenwerkt dan kunnen zij je ook tegenwerken.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Die zijn goed.

2.3.5. *De bewaking.*

Die zijn helemaal niet goed. Voor een groot deel respecteren zij de rechten niet. Er zitten veel hypocrieten of lafaards tussen. Er zijn ook een paar racisten tussen. Ze hebben maar een bepaalde macht maar ze denken dat ze zó veel macht hebben dat ze dan echt alles bepalen. Bijvoorbeeld voor de fitness: mijn naam stond duidelijk op de lijst en ze roepen me niet voor de fitness. Als ik er dan iets over zei, begonnen ze dat ze het per ongeluk vergeten waren. Daarnaast zijn er nog heel veel van die voorbeelden.

2.3.6. *De directie.*

De directeur kiest eigenlijk altijd partij van het personeel. Als er iets gebeurt is het de fout van de gevangene maar niet van een cipier. Hij gelooft veel meer in het woord van de chef. Een chef heeft eens racistische verwijten naar mijn hoofd geslingerd. Ik reageer daar op. Het resultaat is dat ik op tuchtrapport moet komen. Ik mag het uitleggen, maar ik krijg een straf terwijl die chef vrijuit gaat. De volgende keer heb je dan ook geen zin meer om nog een uitleg te doen en kan het je niet veel meer schelen.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ik heb er al verschillende gehad. Hier in Dendermonde heb ik nog geen enkele tuchtsanctie na de invoering van de nieuwe procedure gehad.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Ik heb horen zeggen dat je niet direct een straf krijgt, je gewone dagindeling blijft hetzelfde. Je kunt nu pas een sanctie krijgen nadat je, al dan niet met je advocaat, voor de directeur verschenen bent.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger? Dat is simpel. Je deed iets wat niet mocht of wat in de ogen van een chef niet mocht en de directeur gaf dezelfde dag een sanctie. Dat was het en dan moest je weer naar je cel.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik vind het veel beter. Zo kan de directeur minder profiteren van zijn macht. De advocaat van de gevangene kan eigenlijk nagaan of die sanctie wel in verhouding is met wat een gevangene uitgespookt heeft. Er is iemand van buitenaf die controle kan uitvoeren.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Zeker de nieuwe procedure. Vooral omdat de advocaat toch wel iemand is die ook de fout bij het personeel kan aanhalen. Hij kan ook een soort van controle doen op de directeur en de sanctie.

3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?

Ja, ik vind het wel nodig. Het is zoals ik gezegd heb: sommige cipiers hebben te veel macht. Ze schrijven soms veel te snel een rapport naar de directeur. En dan is het goed om die procedure te hebben. En als de advocaat erbij is kan die wel degelijk zeggen dat een bepaalde cipier ook in fout was.

3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.

3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?

Ik heb nog nooit echt een tuchtsanctie gehad in de nieuwe procedure, dus daar kan ik ook niet echt op antwoorden.

3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?

Deze vraag is niet van toepassing op deze respondent.

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Deze vraag is niet van toepassing op deze respondent.

4. Het indienen van klachten:

4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?

Ja. Je kan een brief schrijven en je kan die dan in een brievenbus steken aan 'het centrum'. Niemand kan er aan want die is op slot. Dat is de brievenbus van de maandcommissaris en de Commissie van Toezicht. Maar zelf heb ik het nog nooit gedaan.

4.2. Worden er ook klachten overgebracht via:

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Ja, er zijn wel gevangenen die dat doen. Maar naar wie weet ik niet goed. Dat zal dan waarschijnlijk naar Brussel zijn denk ik, naar het Ministerie van Justitie of het Directoraat dat zich bezig houdt met de gevangnissen (*Directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen*).

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Ik denk van niet. Je zegt wel al eens iets tegen je familie, maar ook niet te veel want zij hebben het zo ook al moeilijk genoeg.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangnissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Bij de procureur of zo kan je niet terecht denk ik omdat ze op een bepaalde manier collega's zijn. Een inspecteur van de gevangenis of een maandcommissaris staan denk ik wel open voor vragen, opmerkingen of klachten.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Dat heb ik nog nooit meegemaakt.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Dat hangt er van af. Als het een grote ingreep is of als het om iets ernstig gaat, dan zou ik het zeker overwegen. Maar is het minder erg, dan ga ik er ook mijn tijd en geld niet aan opofferen. Een zaak voor de rechter brengen duurt lang en geeft veel spanningen. Maar als er echt één van mijn rechten waar ik veel belang aan hecht geschonden is, dan zou ik het wel doen.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik zou eerst kiezen voor de rechter in kortgeding. Zoals de naam het zegt gaat het over een kort geding. Het zou dus snel moeten opgelost zijn. Dat is voor mij wel belangrijk dat de rechter dan snel een beslissing neemt. Je moet zekerheid hebben. Vele mensen denken dat we niets te doen hebben, en voor een stuk is dat ook zo. Maar een rechtszaak kost veel geld aan advocaten en zo én het brengt veel stress en spanningen mee. Als het heel ernstig is en ik krijg ongelijk zou ik misschien naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens stappen, maar dan moet het bijna al gaan om folteringen of zo. Dus de kans dat zoiets gebeurt is zeer klein.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Niet echt. Behalve dat ik af en toe wel eens racistische opmerkingen krijg, zowel van gevangenen als van cipiers. Nu probeer ik me dat zo weinig mogelijk aan te trekken en mijn leven er zo weinig mogelijk door laten te beïnvloeden. Buiten die opmerkingen wordt ik behandeld zoals alle andere gevangenen.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Dat heeft zeker een invloed. Als de overbevolking groot is krijg je soms geen wandeling of maar een beperkte wandeling, mag je niet zoveel bezoek krijgen, moet je langer dezelfde kleren dragen en slaap je wel eens met twee andere gevangenen op één cel. Dat zijn al vier punten die negatief zijn.

5.1.3. Andere factoren?

Een ander punt is dat de cipiers ons soms niet goed behandelen. Ze zijn niet begripvol. Ze laten geen emoties zien. We hebben wel iets gedaan dat niet mocht. Daarom zitten we ook in de gevangenis maar we zijn geen dieren, weet je. Het zou voor hen ook beter zijn dat ze ons wat rustiger zouden aanpakken, want we krijgen er enkel nog meer stress van. Sommige gevangenen reageren zich dan af op die cipiers of op andere gevangenen en dat kan echt tot een crisis leiden.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Meestal heeft het toch een gevolg. Ik heb het al gezegd. Neem nu de fitness of speelzaal: ze schrappen zagezegd iemand van die lijst, ze roepen hem niet. Als die dan naar de directeur gaat om er iets over te zeggen, dan zegt die cipier dat het hem spijt maar dat hij de naam van die gevangene per ongeluk niet gezien heeft. De directeur gaat ermee akkoord.

5.2.2. De tewerkstelling?

Ja, zeker en vast heeft het een gevolg voor de tewerkstelling. Als er een cipier is die je haat, dan zegt die dat je bij hem niet moet komen werken. Als je wil werken kom je eerst op een lijst met wachtenden. Maar die lijst wordt niet gevolgd want je wordt van alle kanten voorbijgestoken.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Ik weet het echt niet, sorry.

5.2.4. De wandeling?

De wandeling is er. Maar het is te weinig, één uur per dag. Maar soms is het maar drie kwartier dat je echt buiten bent. Er zijn andere gevangenissen waar je twee uur per dag buiten mag. Het verschilt veel van gevangenis tot gevangenis. Als je per dag twee uur buiten mag, kun je veel meer gebruik maken van je recht op wandeling.

5.2.5. De kantine?

Die is te duur. Als je buiten de gevangenis met 50 € gaat winkelen, kom je veel langer toe dan hier. En er is te weinig keuze, en te weinig gezonde voeding.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Dat weet ik niet. Bij mij zelf niet, behalve dan die tuchtprocedure waar ook de advocaat erbij mag zijn.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Een mogelijke oplossing zou zijn dat er een bureau in elke gevangenis zelf opgericht wordt waar je klachten kan indienen, dat je het niet meer moet posten en er lang op moet wachten. Twee of drie personeelsleden zouden er in dat bureau moeten zitten. Ze zouden klachten moeten kunnen ontvangen en zelf uit eigen beweging naar gevangenen stappen en hen vragen hoe het hier is, welke problemen er zijn. Ook zouden ze dan een soort van inspectie kunnen doen. Dat zou ideaal zijn, maar waarschijnlijk gaat dat nooit gebeuren.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 14:

Interview met gedetineerde nr. 10 (25/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is een recht.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is ook een recht.

- kledij? Een recht.

- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Een recht.

1.1.3. Arbeid? Een recht.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is een recht natuurlijk.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Ik vind dat alle zaken die buiten de gevangenis een recht zijn, dat hier ook zijn. De rechter spreekt een vrijheidsberoving uit, geen bijkomende straffen. Daarmee zegt hij niet dat we onze rechten kwijt zijn. Onze burgerrechten zijn we kwijt, maar onze mensenrechten niet.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat is vrij simpel. Je komt het te weten als je zelf op onderzoek uitgaat. Je moet in de gevangenis een 'selfmade man' zijn want niemand gaat je hier duidelijk maken wat je rechten zijn.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Bij de juridische diensten, justitiële medewerkers, welzijnswerkers kan ik wel vragen stellen.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Eigenlijk alle diensten, je moet wel. Bijvoorbeeld de PSD, medische diensten, de griffie. Je bent ertoe genoodzaakt: als je een commissie of een dokter wil moet je hen wel aanspreken. Een uittreksel van gevangenschap moet je op de griffie halen, dus je komt er automatisch mee in contact. Hoewel, ik trek het nut van die diensten af en toe in twijfel. Tenslotte is er maar één iemand die de kracht heeft in een gevangenis om een beslissing te nemen en dat is de directeur. Alle andere diensten, buiten de medische dienst, zijn afhankelijk van of ondergeschikt aan de directeur.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Ik moet dat nog altijd hebben. Ah ja het is juist, ik herinner me het weer. Het heeft ongeveer één minuut en vijftig seconden geduurd. Na het gesprek had ik zeker nog vragen, zelfs nu na zeven jaar nog altijd.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?*

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. *De griffie.*

Ja, die respecteren de rechten van gevangenen.

2.3.2. *De boekhouding.*

Ook.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Neen, die respecteren de rechten van gevangenen niet volledig. De PSD werkt nauw samen met de directie en voert eigenlijk uit wat de directies willen. Als ze dat niet kunnen dan onthouden ze zich of draaien ze rond de pot. De PSD moet je begeleiden in de reïntegratie in de maatschappij. Als de PSD op een personeelscollege voor een VI negatief advies geeft, dan hebben ze volgens mij hun werk niet gedaan. Ze hebben hun begeleiding niet goed gedaan en stemmen in feite tegen hun eigen dienst. Als ze hun werk goed doen, zou iedereen daar op zijn minst één positieve stem moeten hebben, namelijk die van de PSD.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ja, die houden rekening met onze rechten.

2.3.5. *De bewaking.*

Zij gaan nog goed om met onze rechten. Maar ja, echt persoonlijk en menselijk contact is er niet veel.

2.3.6. *De directie.*

Ik vind niet dat ze de rechten respecteren, maar je moet dat nu ook niet te overdreven bekijken. Hoe kan een directie je rechten respecteren als je niet weet wat de rechten zijn? Ze moet ons in de eerste plaats wijzen op onze rechten. Op elke cel zou een uitgebreide informatiebrochure moeten liggen over wat je rechten zijn, welke plichten je hebt. Ook een goede indeling van wat zijn rechten en wat zijn gunsten zou in die brochure moeten staan.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, dat was voor en na de invoering van de nieuwe procedure.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

De nieuwe procedure is dat je recht hebt op een advocaat, dus op een reële verdediging. De directeur kan ook niet meer zomaar iets beslissen. Je hebt 48 uur de tijd om in beroep te gaan tegen de procedure, dat was vroeger ook niet het geval. Alleen is de nieuwe procedure flauwe kul. Je moet je eerst kunnen laten bijstaan door een advocaat. Je moet er eerst al centen voor hebben. Als je geen geld hebt, kun je in principe een pro deo advocaat inroepen. Maar in werkelijkheid heb je te weinig tijd om er één te zoeken. Daar wordt je recht weeral geschonden, of het wordt althans toch in een vaatje gegoten. Je kan in beroep gaan. Je moet dan naar het administratieve deel van de Raad van State schrijven. Maar er zijn hier veel buitenlanders. Hoe die mensen dat op papier gaan krijgen en weten wat ze moeten doen, is mij een groot vraagteken. Maar blijkbaar is het een goede procedure want ze wordt nog steeds gehandhaafd.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger had je een tuchtrapport en kwam je bij de directie. Je legde uit wat er gebeurd was of niet. En dan kreeg je een sanctie of geen sanctie.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik weet het niet. Het verschil tussen beide is nihil. Het is wat mooier ingekleed. Als gevangene sta je nog altijd veel zwakker. Er wordt veel meer geloof gehecht aan het woord van het personeel. Want een gevangene is een bedrieger of heeft misdrijven gepleegd en in hun ogen blijft dat zo.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik denk dat er weinig keuze is want er is weinig verschil. De nieuwe procedure is de oude procedure in een nieuw jasje gegoten.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Neen.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Die versta ik wel.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Ja.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Neen. Totaal niet.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Neen. Een klacht indienen vanuit een gevangenis is niet zo simpel en er is geen enkel wettelijk orgaan die de rechten van gedetineerden opneemt. Ja, je kan wel een klacht indienen bij het parket, de Raad van State, maar daar is er steeds hetzelfde probleem: als je geen geld hebt sta je nergens.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Dat wordt gedaan. Maar ik vind dat je beter je priorzegel kan sparen, want die brieven worden sneller in de vuilnismand gegooid dan dat je die brief geschreven hebt. Je kan dat naar een rechtbank doen, naar de procureur, naar de Raad van State. Maar ieder weldenkend mens begrijpt dat men heel sceptisch staat ten opzichte van een klacht van een crimineel die in hechtenis zit, wat ik wel begrijp.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Ja ik denk het wel. Maar ik doe het niet omdat ik vind dat ik met mijn bezoek beter over andere dingen kan praten dan over hoe slecht het hier is. Ik vind persoonlijk dat de mensen die buiten de gevangenis achterblijven, het veel moeilijker hebben. Hier komt er geen deurwaarder aanbellen, bij mijn vriendin wel. Ik wil ze niet belasten met problemen van hier binnen.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangnissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Ik denk het niet. De commissie van Toezicht bijvoorbeeld is zo'n spook van de opera. Er is een brievenbus in de gevangenis. Maar je krijgt er nooit antwoord van.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ik heb nog nooit iemand van hen gezien.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Het eerste jaar van detentie was ik nog naïef en zou ik 'ja' gezegd hebben. Na een aantal jaren in de gevangenis raak je zodanig afgestompt dat je denkt: "Laat maar zitten." Als je je laat opmerken met een klacht, hetgeen men als dwarsliggerij beschouwt, hangt het zwaard van Damocles boven je hoofd: alles kan tegen je gebruikt worden op het personeelscollege, want tenslotte de voorzitter van het personeelscollege en de directeur van de gevangenis is dezelfde persoon. Als ik vandaag tegen de directeur een klacht indien en ik moet morgen naar het personeelscollege, moet ik je niet uitleggen wat het resultaat zal zijn. Dat is belangenvermenging.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Eigenlijk geen. Na zeven jaar geloof ik er niet meer in. Soms denk ik dat het beter is de zaak gewoon te laten overwaaien en gedurende een tijd op mijn tanden te bijten. Die procedure zijn langdurend en duur. Voor de Raad van State en voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heb je veel geld nodig of je kan het niet waarmaken. Vergeet niet dat geld gelijk is aan macht. Mensen met topadvocaten worden vrijgesproken, maar een arme gevangene met een pro deo advocaat heeft dat geluk niet.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Natuurlijk. Ik heb het hier al jaren moeilijk met die hechtenis. Ik kan me voorstellen dat het nog veel erger is als je de taal niet machtig bent, of als je zoals vele vreemdelingen (Roemenen, Albanen) zelfs helemaal geen bezoek krijgen. En naar die landen bellen is ongelooflijk duur. Ik kan me voorstellen dat het voor die mensen een zeer harde noot is om te kraken.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Als je 10 m² met drie mensen moet leven, speelt dat zeker een rol. Je hebt geen enkele privacy of hygiëne. Als je een behoefte moet doen, staan ze er met twee op te kijken.

5.1.3. Andere factoren?

Als je een fout maakt, moet je je straf doen. Maar ik vind het belangrijk dat die straf menswaardig ondergaan wordt. Er moet altijd opgelet worden dat je er niet slechter uitkomt dan dat je in de gevangenis binnen gekomen bent. Ik ben veroordeeld voor oplichting, maar nu weet ik perfect hoe je een wagen op 20 seconden moet starten zonder een sleutel te gebruiken. Het gevaar bestaat dat je er criminel uitkomt. Wat vergeten wordt is dat mensen op straat komen zonder begeleiding.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Ik geloof niet echt in rechten van gevangenen want er is geen wettelijk orgaan die ze verdedigt of ze afdwingt. Als je dwarsligt krijg je een tuchtprocedure die meestal eindigt in een individueel regime. En dan is het gedaan met de activiteiten. Ik ken mensen die twee maanden op individueel regime stonden, 24 uur per dag alleen.

5.2.2. De tewerkstelling?

Voor zover er sprake is van tewerkstelling in de gevangenis. Er is te weinig tewerkstelling. Ik wil daarmee niemand een steen toewerpen: de directie of de PSD kan er niet aan doen. Er is gewoon te weinig werk. Bedrijven die vroeger met gevangenen werkten gaan nu naar Polen, omdat het daar goedkoper is. Vrije mensen van daar zijn goedkoper dan de gedetineerden hier! En een gedetineerde krijgt 63 eurocent per uur.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Neen. De contacten met de buitenwereld zijn redelijk goed. Als er relaties stuk gaan omdat de man in de gevangenis zit, is het meestal te wijten aan de gedetineerde zelf en niet aan het systeem of het regime. Het gaat velen afstompen tijdens de detentie.

5.2.4. De wandeling?

Neen.

5.2.5. De kantine?

Neen.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Ja, de wet Dupont. Een perfecte wet. Ze heeft in het Staatsblad gestaan, alleen moet de koning nog ondertekenen wanneer ze ingang vindt. Dus nee. De wet Dupont is zowat een wet van de kolderbrigade: ze is er, ze is goedgekeurd, ze is gepubliceerd. Maar ja, het is nog wat vroeg om ze toe te passen. Waarom hebben ze die wet dan nu al gemaakt? Een voorbeeld: iedere gevangene mag zijn eigen kledij dragen, maar de vraag is hoe die gevangene gaat instaan voor het onderhoud van zijn kledij. Gaan we allemaal een wasmachine krijgen of zo? Het zal naar de wasserij van de gevangenis moeten, maar daar zal voor betaald moeten worden. Daar dreigt dan weer een klassenverschil: diegene die veel of genoeg geld heeft loopt er proper bij, terwijl diegene die geldproblemen heeft er vuil zal bijlopen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Weet je wat de enige echte verbetering voor een gedetineerde kan zijn? Dat is dat er gezorgd wordt voor een betere begeleiding na zijn straf. Dat is belangrijker, want de echte straf begint pas wanneer je buiten komt. Het is niet zinvol om éénmaal per maand bij een justitieassistent te gaan. Pas op het is beter dan niets. Alle beetjes helpen.

Maar je moet je hart ook eens kunnen luchten. Dat helpt. Dan kan je er weer even tegen. Mensen moeten een aanspreekpunt hebben waar zij terecht kunnen. Net zoals de PSD: die doen hun best, maar als er maar 4 of 5 PSD-leden zijn voor 211 gedetineerden dan hebben ze zeer weinig tijd voor de gevangenen. Velen krijgen er valse hoop en dat is ook niet goed. De PSD zelf is niet in de fout, maar het is het systeem dat onderbemand is. Dat moet veranderen. In feite moet er aan het systeem zelf iets veranderd worden.

Ik vind hetgeen u nu doet, ook kan bijdragen aan een oplossing. U probeert het via een thesis onder de aandacht te brengen. U geeft een genuanceerd beeld over het leven in de gevangenis. De media geven nog veel te veel een beeld van een gevangenis als zijnde een hotel omdat we hier televisie of radio hebben. Maar wie zou er nu proberen te ontsnappen uit een hotel of wie pleegt zelfmoord in een hotel?

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 15:

Interview met gedetineerde nr. 11 (25/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Ook een recht.
- kledij? Ja, dat is een recht.
- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Zeker en vast.

1.1.3. Arbeid? Dat is meer een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is ook een gunst.

1.1.5. Briefwisseling? Zeker een recht.

1.1.6. Bezoek? Een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Dat is zeker ook een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat zie ik meer als een gunst

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Een recht.

1.1.11. Andere? Neen, toch niet direct.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Een deel via mezelf en een deel via medegedetineerden. Ik lees hier ook verschillende boeken, zo weet je dat je plichten hebt, maar dat er ook rechten zijn.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Er is hier een juridische dienst. Maar als het echt nodig is, dan kan ik ook naar de PSD stappen en aan die mensen mijn vragen stellen.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Eerst en vooral met de JWD. Dat is een juridische dienst en die brengen verschillende zaken in orde die buiten de gevangenis moeten gebeuren, zoals rekeningen of betalingen. Met de PSD kom ik ook in contact. Als je in de put zit, kan je er ook mee praten. Met de griffie of de boekhouding heb ik heel weinig contact. Bij de boekhouding vraag ik elke twee weken de stand van mijn rekening. Met de directie heb ik ook heel weinig contact.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Dat was met een sociaal assistente. Dat kon beter, maar ze doet haar best. Ze was niet echt medelevend. Het is afhankelijk van de persoon die het is. Maar ik mag van die persoon niet echt klagen. Het is kort, wat meer inlichtingen zouden wel mogen. Ik had wel nog vragen achteraf.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Dat is een moeilijke vraag, omdat ik de griffie nog niet echt nodig gehad heb. Ik kan daar niet goed op antwoorden

2.3.2. *De boekhouding.*

Die is goed en schenden geen rechten van mij.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Ik heb horen klagen van één bepaald iemand, van de rest niet. Over het algemeen doen ze hun best en respecteren ze de rechten wel.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Daar heb ik geen klagen van.

2.3.5. *De bewaking.*

Die is heel goed. Ze zijn streng en kort, maar ze gaan wel goed met ons om.

2.3.6. *De directie.*

Die is ook goed. Soms is er wel iets dat niet klopt, maar normaal is het niet uit slechte wil.

Ze kennen wel de rechten van gevangenen en zullen er ook wel rekening mee houden.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Nooit.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Ik weet het eigenlijk niet goed. Ik heb het nog nooit meegemaakt. Eens je het meegemaakt hebt, weet je het voor de rest van je detentie.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Ik denk dat je bij de directeur moest en die besliste dan zelf of je een sanctie kreeg.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Niet van toepassing.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Niet van toepassing.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Niet van toepassing.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Normaal gezien wel. Naar het schijnt is dat toch één van je rechten. Maar hoe het verloopt weet ik niet. Ik heb het nog nooit nodig gehad.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Dat zal zeker gebeuren. Ik denk dat het met de advocaat is, of naar Brussel naar de DIG (*Dienst Individuele Gevallen*).

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Ja, gevangenen klagen zeker tegen hun bezoek zoals hun familie. Soms gaat het zo ver dat gevangenen vanalles proberen om op tv te komen.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Ik ben hier 10 maand en ik geloof dat de procureur op bezoek was als ik hier twee maand was. Die kwam op mijn cel om ze te inspecteren denk ik. Ik was verrast. Die kwam een babbeltje doen. Dat heeft een kwartier geduurd. Die vroeg of ik tevreden was, of er problemen waren. Ik wist niet goed wat ik moest antwoorden omdat ik zo verrast was.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Ik heb dus de procureur gezien, maar voor de rest heb ik niemand anders gezien die de gevangenis komt inspecteren.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Ik zou niet weten waarom ik het zou doen want eigenlijk is het in de gevangenis nog niet zo slecht als je je gedraagt. Maar dat verschilt van gevangenis tot gevangenis. Elke gevangenis is anders. Deze gevangenis is één van de oudste, maar de mentaliteit van de cipiers hier is vrij goed. Hier valt het nog best mee.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik zou voor kortgeding gaan. Het is ook te zien voor welk feit het is. Je moet op voorhand al weten wat je gaat kunnen en wat je niet gaat kunnen. En ik denk dat kortgeding het snelst is. Andere mogelijkheden duren te lang.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Ik denk niet dat het voor mezelf een rol speelt. Voor anderen kan dat zeker een rol spelen. Er is in de gevangenis een zekere vorm van racisme en discriminatie ook. En dan de vreemdelingen hebben er wel last van.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Zeker weten. De cellen zijn allemaal maar klein. Soms zitten er drie gevangenen op één cel. Dat is heel moeilijk. Nu zit ik alleen omdat ik celwerk doe. Dat is juist gepast.

5.1.3. Andere factoren?

De gezondheid, dat vind ik toch belangrijk.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Ja, dat heeft zeker gevolgen. Er zijn bepaalde dingen die je niet mag doen. Als je opgepakt wordt, mag je de eerste vijf dagen niet telefoneren. Als je het zelf niet aan je familie laat weten dat je in de gevangenis zit, dan komen ze het niet te weten. Dat is allemaal ingewikkeld. De sociale dienst doet dat, maar als de familie na een paar

keer niet opneemt, dan stoppen ze met proberen te bellen. En dan weet die familie niet waar die man is.

5.2.2. De tewerkstelling?

Zeker. Maar gevangenen die zich niet gedragen krijgen een tuchtsanctie. En dan is het zo hard dat hun werk afgepakt wordt, tijdelijk of voor onbepaalde duur.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Ja. Zeker weten. Als je in de buitenwereld komt na je gevangenisstraf krijg je een stempel op je geplakt. Je moet er proberen mee te leven maar er zijn er die dat niet kunnen. En dan komen ze nogal snel al recidivisten terug.

5.2.4. De wandeling?

Ja, maar ook enkel in de mate dat je een tuchtsanctie krijgt. Dan moet je meestal op individuele wandeling.

5.2.5. De kantine?

Daar kan ik niet van meespreken. Dat weet ik niet.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Ja, er is toch het één en het ander verbeterd. Er is een nieuwe wet maar ze werkt nog niet. Maar van die verbeteringen zie ik nog niet veel in de gevangenis zelf.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

(stilte) Kijk, ik ben ook een voorstander van het principe dat je gestraft moet worden als je iets verkeerd doet. Alles wat we krijgen op cel (tv, radio) zijn gunsten. De wandeling is in principe een uur. Maar het is verschillend in de zomer (2 uur) dan in de winter (1 uur). Wat voor nut heeft dat. Maar in andere gevangenissen zijn er soms drie wandelingen per dag. Er moet meer gelijkheid komen tussen de verschillende gevangenissen, nu zijn er nog veel te veel verschillen.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 16:

Interview met gedetineerde nr. 12 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Recht.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is ook een recht.

- kledij? Dat weet ik niet goed. We hebben recht om kledij te dragen, maar ik kan zelf niet kiezen welke kleren ik aandoe.

- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Een recht.

1.1.3. Arbeid? Ik weet het niet. Je moet recht hebben op arbeid maar soms wordt dat ook afgepakt.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Het is een recht..

1.1.7. Telefoongebruik? Het is een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Via andere gevangenen. En ook via de sociaal assistente van de sociale dienst.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik kan altijd vragen stellen aan een sociaal assistente van de sociale dienst. Die helpt mij dan verder. En probeert zelf ook van anderen informatie los te krijgen.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Ik spreek de PSD voor mijn verlof. En JWD zie ik als ik met vragen zit. Met de griffie en de boekhouding heb ik geen contact. Die zijn er vooral voor administratieve zaken. Met de directie heb ik ook niet echt contact. Ik vraag niet veel een onderhoud of een gesprek met de directeur. De bewaking zie ik natuurlijk elke dag.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Ik denk dat het wel normaal was. Na dat gesprek had ik geen vragen meer. Er kwamen toch geen vragen meer in me op.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Dat weet ik niet.

2.3.2. De boekhouding.

Dat weet ik niet, maar ik denk van wel.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Ja, die respecteren de rechten.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Die dienst respecteert ook de rechten van gevangenen.

2.3.5. *De bewaking.*

Dat is te zien. Soms komen ze niet echt onze rechten na. Ze denken soms dat ze bepaalde dingen zelf kunnen beslissen wanneer zij het denken.

2.3.6. *De directie.*

Die is goed.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, maar wat is die nieuwe procedure? Ik weet daar niks van.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Dat weet ik niet.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Ik had op de koer gevochten en ik vloog direct op cel. Dat was in het weekend en de maandag daarop moest ik bij de directeur om het uit te leggen. Die heeft mij dan direct een sanctie gegeven.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Niet van toepassing.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Niet van toepassing.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Niet van toepassing.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ja, maar hoe en bij wie ik dat dan moet doen weet ik niet.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Voor zover ik weet gebeurt dat niet echt.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Neen, niet echt. Er wordt wel eens geklaagd tegen de familie maar dat is niet echt een klacht indienen.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Ik weet het niet. Ik denk het wel.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Neen.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Neen. Waarom zou ik klacht moeten indienen? Ik vind dat we niet echt verkeerd behandeld worden. Ja, heel af en toe eens één keer. Maar daarom ga ik niet direct naar een rechtbank. Ik bijt wel op mijn tanden en dan is het voorbij.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Die vraag is niet aan de orde. Ik ga niet naar een rechtbank. Op het moment dat ik echt zou overwegen dat ik stappen zou ondernemen, dan zal ik daar met mijn advocaat wel over praten.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Voor mezelf niet, maar voor anderen wel denk ik. Er zijn hier veel vreemdelingen die verschillende talen spreken. Zij verstaan niet altijd goed wat ze mogen of wat niet mag, of welke mogelijkheden ze hebben om klachten in te dienen en zo.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Ik denk niet dat het een rol speelt.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Dat wel ja. Er zijn bijna geen activiteiten.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Daar heeft dat geen gevolgen voor.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Hier ook niet voor.

5.2.4. *De wandeling?*

Die is er en daar wordt normaal gezien niet aangekomen. Of je nu gewone wandeling hebt of individuele wandeling, je hebt nog altijd elke dag je wandeling.

5.2.5. *De kantine?*

Soms toch wel. Op sommige momenten is ze niet juist, of is ze veel te laat.

5.2.6. *Andere zaken?*

Neen.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Neen, eigenlijk niet.

5.4. *Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?*

Ze zouden hier beter wat meer zaken toelaten. Zoals het dragen van je eigen kledij, of een playstation of zo. Een groot probleem in de gevangenis is de tijd. Je hebt veel te veel tijd. Daardoor begin je te piekeren en wordt je lastig. Dat reageer je dan af op anderen. De tijd van gevangenen moet beter ingevuld worden: overdag werken, maar daarna of daartussen ook andere activiteiten zoals sporttornooien en ontspanning. Dat zou het leven in de gevangenis een stuk draaglijker maken.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 17:

Interview met gedetineerde nr. 13 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Tuurlijk is dat een recht. We moeten toch kunnen eten. Het eten is goed.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.

- kledij? Dat is goed, maar nu hebben we nog altijd niet het recht onze eigen kledij te dragen, terwijl de vrouwen in de gevangenissen dat wel kunnen.

- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is ook een recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een recht.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Dat is in orde. Het is een recht van ons om brieven te kunnen schrijven.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht..

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht, maar zelf doe ik het niet.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat kan je hier ook doen. Maar het is eerder een gunst in plaats van een recht.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat ben ik te weten gekomen door mijn advocaat en de sociale dienst. En ook door de informatiebrochure die je krijgt als je de gevangenis binnenkomt.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik denk dat het enkel JWD is die op zulke vragen antwoord. Ik vind dat die mensen van JWD me goed helpen.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Ik heb contact met de PSD. Dat is om mijn problemen op te lossen. Ik had problemen thuis. Zij hebben me terug in contact gebracht met mijn ouders. Met JWD kom ik ook in contact, via een rapportbriefje. Ook zij hebben me geholpen met de problemen met mijn ouders. Ook zorgen ze ervoor dat bijvoorbeeld stempelgeld hier in de gevangenis goed aankomt. 's Avonds krijg je dan een briefje met uitleg over wat ze gedaan hebben. Met de griffie heb ik geen contact. De boekhouding zie ik enkel als er geld op mijn rekening gestort wordt, of als er problemen zijn met mijn rekening. Met de bewaking kom ik elke dag in contact, maar die zijn over het algemeen wel goed. Daar heb ik geen klagen van. De directie zie ik wel eens. Dat is dan om te zien of je papieren in orde zijn tegen de tijd dat je uit de gevangenis mag gaan.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Het is goed verlopen. Achteraf had ik niet direct vragen.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?*

2.3.1. *De griffie.*

Dat is goed.

2.3.2. *De boekhouding.*

Die zijn ook goed.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Die hebben respect voor de rechten van gevangenen.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Die hebben ook respect voor de rechten van gevangenen

2.3.5. *De bewaking.*

Dat is enorm goed.

2.3.6. *De directie.*

Dat is ook goed.

2.3.7. *Andere.*

Neen. Eigenlijk vind ik dat alle diensten de rechten van gevangenen respecteren. Ik vind dat het hier zo slecht nog niet is. Natuurlijk wil ik wel vrij komen, maar het valt hier nog mee.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, dat was voor die tuchtrapporten.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Dat weet ik niet. Daar weet ik niks van. Als je het nog nooit gehad hebt, is het moeilijk om er iets over te weten.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Dat weet ik niet meer. Dat is zeven jaar geleden.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Niet van toepassing.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Niet van toepassing.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Niet van toepassing.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ja, dat kan je zeker. Dat is via de directeur en die kan dan als het nodig is contact opnemen met de politie.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Dat denk ik niet.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Ja, als je bezoek hebt spreek je er wel eens over maar dat zijn geen echte klachten. Het is meer iets laten weten aan familie of vrienden dat het hier geen rozengeur en maneschijn is. Het is niet dat je dat tegen officiële instanties zegt.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Dat weet ik niet. Dat kan ik niet zeggen.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ik heb nog niemand van die mensen gezien.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Dat zou ik doen, als het toch ernstig genoeg is.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Als het ernstig genoeg is, zou ik het Europees Hof voor de Rechten van de Mens nemen. Waarom weet ik niet goed. Ik denk dat ze wel echt gespecialiseerd zijn in mensenrechten. Het zou dus enkel gaan als ik vind dat er bij mij echt mensenrechten geschonden zouden worden. Als het gaat om iets minder ernstigs, of om geen echte mensenrechten in de strikte zin, dan zou ik de rechter in kortgeding aanspreken. De zaak gaat snel als hij die behandelt. En dat is toch ook belangrijk.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Neen, bij mij speelt het geen rol, bij anderen kan dat een rol spelen. Zoals je zelf ziet zijn er hier Belgen, maar ook Polen, Roemenen, Afrikanen. Die verstaan de taal niet altijd even goed. Als een cipier iets tegen die mensen zegt, is het voor hen ook niet gemakkelijk om het te begrijpen. En als die vreemdelingen tegen je uitvliegen, begrijp je er niks van. Of maak je een opmerking, dan kunnen ze denken dat je ze aan het uitlachen bent en dan ontstaan er spanningen.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Ik zit hier apart op de achtste sectie. Daar zit ik rustig. Voor anderen kan ik niet spreken.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Daarmee heb ik geen probleem. Ik doe meestal mee. Als ze me iets vragen dan doe ik het. Dat is ook het beste. Als je tegendraads begint te doen of je wil niet, dan stellen de cipers snel een rapport op en gaat dat direct naar de directeur. Het is beter dat je jezelf houdt aan de regels.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Neen.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Neen.

5.2.4. *De wandeling?*

Neen.

5.2.5. *De kantine?*

Neen. Die zijn allemaal goed.

5.2.6. *Andere zaken?*

Nee, er zijn niet direct zaken waar ik nu aan denk.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Ja, tegenover zeven jaar geleden is er hier veel veranderd en verbeterd. Het eten is verbeterd, ook de kledij en de kantine zijn erop vooruit gegaan. En ook de mentaliteit van de cipers is veranderd. Vroeger waren ze harder, nu hebben ze meer begrip. Maar echt recent, tijdens de laatste twee jaar of zo, denk ik niet dat er heel veel veranderd is.

5.4. *Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?*

Daar kan ik echt niet op antwoorden.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 18:

Interview met gedetineerde nr. 14 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is een recht.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.

- kledij? Ik vind dat er een onderscheid gemaakt moet worden. Die wet Dupont is gestemd. Ik vind dat iedereen zijn eigen kledij moet hebben maar dan beperkt, bijvoorbeeld dezelfde kleur. Als de ene een rode trui pakt en de andere een witte, dan komen er problemen van. Ik vind dat het nu nog al te veel een gunst is.

- wandeling? Een recht. Maar het moet uitgebreid worden.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is ook een recht, als je iets mankeert wel ja.

1.1.3. Arbeid? Nu is het nog een gunst, maar ik vind dat het een recht moet worden. Voor diegenen die nu geen financiële steun van buiten de gevangenis hebben, is het zeer moeilijk. Hun werk in de gevangenis is het enige waarmee ze iets kunnen verdienen en iets kunnen kopen op de kantine.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht, dat is ieder zijn keuze.

1.1.5. Briefwisseling? De uitgaande brieven mogen ze niet openen, maar de ingaande wel. Maar we hebben wel een recht op briefwisseling.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht.. drie maal per week, en dat is het.

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht, maar ook hier moet ik weer zeggen dat het te kort is. Tien minuten per dag telefoneren is niets. Dat is direct om.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat kan je hier ook doen, maar het is heel weinig, bijna niets. Het is in feite een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht, als je wil kan je er wel beroep op doen. Maar zelf moet ik er niet van weten.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht. Als ik iets te zeggen heb, dan zal ik het zeggen. Op een deftige manier natuurlijk.

1.1.11. Andere? Ik vind dat ze beter wiet op de kantenlijst zouden zetten. Dat moet gelegaliseerd worden. Nu zitten er heel veel gevangenen bij de dokter om pilletjes te krijgen. En ze zitten dan pillen te maken tegen de sterren op. Geef iedereen per dag een jointje en ze zullen niet meer die pillen moeten slikken. Dat vind ik en er zijn er nog die er zo over denken.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat ging via mijn advocaat en de bibliotheek. Daar staat er zo'n dik boek over wat de rechten en plichten van gevangenen zijn. Dat boek heb ik dan ook eens goed gelezen.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik bel mijn advocaat op ofwel ga ik naar de persoon van de PSD die zich bezig houdt met mijn dossier. Zij is de enige met wie goed kan praten.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. *Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?*

Met de PSD heb ik contact om mijn dossier in orde te krijgen, en om mijn VI voor te bereiden. Ja, dat is het. Ook met JWD praat ik. Die mensen hebben me geholpen om weer contact te zoeken met mijn moeder. Gedurende een ganse tijd wilde ze me niet meer bezoeken. De griffie zie ik alleen als ik aan die mensen iets te vragen heb. De boekhouding is enkel voor mijn rekening of rekeninguittreksels. Als er niet echt iets persoonlijks is, zal ik ook de directie niet aanspreken. Ik heb vooral contact met de PSD, JWD en de cipiers.

2.2. *Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?*

Ik heb nooit een onthaalgesprek gehad. Je krijgt een brochure. Dat is alles.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?*

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. *De griffie.*

Die respecteren de rechten wel.

2.3.2. *De boekhouding.*

Die ook.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Die durven soms zigzaggen. Dat is te zien wat je zegt. Ik denk er zo over dat het beter is van zo weinig mogelijk te zeggen, dan kunnen ze ook minder tegen je gebruiken. Als ze iets teveel weten kunnen ze dat tegen me gebruiken. Ze hangen voor een deel ook af van de directie. En moeten ook doen wat de directie hen oplegt.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Daar kan je alles tegen zeggen, want die hebben zwijgplicht. Die plicht komen ze ook na. Zij respecteren de rechten van gevangenen.

2.3.5. *De bewaking.*

Hier is de bewaking goed. Ze gaan goed om met ons. Ik heb in gevangnissen gezeten waar het veel slechter is.

2.3.6. *De directie.*

Daar heb ik geen problemen mee. In mijn ogen doet ze wat ze moet doen. En moet ze ook kijken naar onze rechten.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, dat was voor en na de invoering van de nieuwe tuchtprocedure.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

De nieuwe procedure is nu, bijvoorbeeld voor een gevecht op de koer, zo dat er een tuchtrapport opgesteld wordt. De directeur vraagt of je graag je advocaat erbij wil betrekken. Je hebt er de keuze voor, maar dat kost ook geld.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger kwam je bij de directeur en deed je jouw verhaal. Je had een tegenverhaal en je probeerde een minnelijke schikking te krijgen. Meestal is dat dan 14 dagen kleine koer, of individueel regime.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik vind het beter, want als je iets voor hebt, kun je altijd je advocaat inschakelen. Anders sta je er altijd maar alleen voor. Nu sta je niet meer alleen.

3.5. Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?

Ik zou de nieuwe procedure pakken. Het is natuurlijk ook te zien wat er gebeurd is. Je kan ook zonder advocaat naar de tuchtprocedure gaan, bijvoorbeeld als het een licht incident is. Maar het beste is toch dat je advocaat bij je is. Hij kan dan opmerkingen maken.

3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?

Neen, niet echt. Maar het is wel belangrijk dat je een advocaat kan invoeren als je dat wil.

3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.

3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?

Natuurlijk. Het is in een taal die iedereen verstaat. Er worden geen al te moeilijke woorden gebruikt.

3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?

Ja, zeker.

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Ik denk dat er in verband met de motivering niet zoveel verschil is. Nu is ze langer, maar eigenlijk wist je vroeger ook al goed genoeg waarom je een straf kreeg.

4. Het indienen van klachten:

4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?

Ja, je kan dat zeker, bij de Commissie van Toezicht. Er hangt hier een klachtenbus van die commissie of het kan ook via de advocaat gebeuren.

4.2. Worden er ook klachten overgebracht via:

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Ik denk wel dat mensen naar Brussel schrijven om een klacht in te dienen.

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Via het bezoek wordt ook wel eens iets gezegd. Als je met familie praat, vraag je ook al eens of ze naar de advocaat kunnen bellen, of naar iemand anders of een of andere organisatie.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Ik heb dat hier nog nooit meegemaakt. Dat is de eerste keer dat ik ervan hoor.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Ik heb ze nog nooit gezien in de gevangenis.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Dat hangt af van wat ik uitgestoken heb. Ieder feit is anders.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ook hier kan ik dat moeilijk zeggen. Dat is te zien van welk feit het is. Zelf weet ik niet veel over die verschillende rechtbanken. Dat is in feite iets dat ik op zo'n moment aan mijn advocaat zou moeten voorleggen. En die zal dan wel beslissen welke mogelijkheid het beste is. Hij is tenslotte de specialist en wordt daar ook voor betaald.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Ja, ik vind dat er veel te veel mensen zitten die niet uit de omgeving komen. Ze sturen ze bijna naar het 'hol van Pluto'. Ik ben zelf van de streek van Dendermonde maar ik heb ook al in de gevangenis van Wortel gezeten. Dat is de andere kant van België. Dat voel je sterk aan het bezoek dat je hebt. Hier heb ik drie keer per week bezoek. Mijn vriendin woont op 10 minuten van hier. Maar in Wortel had ik maar één keer om de twee weken bezoek. Ook voor de vele vreemdelingen geldt hetzelfde. Hier hebben die ook geen bezoek. Iemand van Polen zouden ze beter in Polen zelf opsluiten in plaats van hier in België.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Dat speelt zeker een rol. Je kan minder dingen doen, en je mag ook minder. Als je met een gezond aantal gevangenen in de gevangenis zit, kan er al iets meer gedaan worden. Je kan misschien wel eens een goede babbel hebben met een chef. Nu gaat dat niet meer. Ik weet wel waarom ze die vreemdelingen hier houden: de fabriek moet draaien.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Ja, als je je niet gedraagt, dan krijg je een tuchtsanctie. Maar veel activiteiten zijn er niet. Er is fitness, maar dat is één keer per week. Er is hier een heel schone speelzaal, maar je mag er ook maar één keer per week naartoe. Zoiets zou toch dagelijks moeten kunnen. Een filmvoorstelling gebeurt ook heel weinig.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Ja, in die zin dat je het risico loopt om je werk te verliezen door een tuchtsanctie als je je niet gedraagt.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Normaal niet echt.

5.2.4. *De wandeling?*

Het heeft geen echte gevolgen voor de wandeling. Als je een sanctie hebt vlieg je misschien wel op koer B, dat is de koer voor de individuele wandeling waar je geen contact hebt met andere gevangenen. Maar je blijft nog altijd je wandeling behouden. Je kan nog altijd eens naar buiten voor een goed uur.

5.2.5. *De kantine?*

Als je geld hebt kan je verschillende dingen op de kantine bestellen en kopen. Maar als je geen geld hebt dan moet je 'op je kin kloppen'.

5.2.6. *Andere zaken?*

Als je op penitentiair verlof mag, mag je geen ongestoord bezoek ontvangen. Dat vind ik toch overdreven. Ik vind dat je dat ook moet kunnen doen als je penitentiair verlof hebt. Dat zijn zo van regeltjes waarvan ik de logica totaal niet van begrijp.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Het is een tijd geleden dat ik hier nog geweest ben en veel verbetering heb ik hier nog niet gezien. Ook in verband met de rechten van gevangenen heb ik nog niet veel verschil gemerkt.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Dat ze in de eerste plaats wat meer activiteiten organiseren, bijvoorbeeld fitness, minivoetbal,.. Ik vind dat de nadruk veel te sterk gelegd wordt de zaken die we niet mogen doen en op wat onze plichten zijn. Ik heb iets verkeerd gedaan en ik moet ervoor boeten. Dat weet ik. Maar de tijd in de gevangenis zou beter op een meer zinvolle manier ingevuld moeten worden. Als je niet werkt, omdat je het niet wil of omdat je niet mag of kan, dan zit je hier een ganse dag niks te doen. Dat is volgens mij ook niet de bedoeling.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 19:

Interview met gedetineerde nr. 15 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is voor mij een recht. Voor echt lekker is het niet.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht. Maar de douches zijn niet altijd hygiënisch.

- kledij? Het is echt een gunst. Nu krijgen we al drie weken na elkaar propere kleren, maar daarvoor moesten we meer dan een week doen met hetzelfde paar kousen en één broek. Het is al een ramp geweest.

- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is ook een recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst. Ik ben fatig dus ik heb zeker geen klagen, maar ik heb al gehoord dat er mannen zijn die wel willen werken, maar die hier geen werk krijgen.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Dat is een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Dat is een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht, maar het is klein en toch kort.

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat is een gunst. Een keer per week kunnen fitnessen stelt ook niets voor.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht. Maar ik denk niet dat ze er echt naar luisteren.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat ging eigenlijk via andere gevangenen, want de PSD zegt dat niet..

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik heb advocaten, dus als ik iets moet weten of vragen dan kan ik mijn advocaat altijd bellen en als het nodig is hem vragen om mij te bezoeken. En ook door eigen ervaringen.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de PSD voor mijn vervroegde vrijlating, maar dat valt tegen want volgens hen moet ik naar een instelling die ergens op het einde van België is, 200 km van huis. JWD zie ik niet. De griffie zie ik weinig, eigenlijk enkel als ik iets moet tekenen of zo. De directie heb ik nog niet zoveel gezien. Dat is voor als je grotere problemen hebt, als je een transfer naar een andere gevangenis wil aanvragen of als je iets uitgestoken hebt.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Toen ik binnenkwam hebben ze niet veel gezegd. Vragen had ik niet. Ik ben ook wel iemand die dingen leert door ze te ondervinden.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?*

2.3.1. *De griffie.*

Ja, die respecteren de rechten van gevangenen.

2.3.2. *De boekhouding.*

De boekhouding durft wel fouten maken. Veel kan je er niet aan doen. Ik heb het al geprobeerd maar zonder succes.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Die doen wat ze willen. De ene keer zijn ze erg meegaand en hebben ze oog voor de rechten van de gevangene die voor hun neus zit, maar de andere keer trekken ze er zich niets van aan en doen ze hun zin.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Dat kan ik niet beantwoorden, want ik heb ze nog niet gezien.

2.3.5. *De bewaking.*

De bewaking valt goed mee. Hier en daar is er wel een chef die denkt dat hij 'meer' is dan ons. Maar dat is echt een uitzondering.

2.3.6. *De directie.*

Ze beloven veel dingen waarvan er niks in huis komt. Ze doen wel hun best en respecteren ons wel, maar soms geven ze valse hoop.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Hier niet. In andere gevangenissen wel.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Ik ken die procedure niet.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Als je iets uitgestoken had vloog je direct naar de directeur die naar je luisterde en die ook naar de chef luisterde die het gezien had. Dan besliste de directeur of je een sanctie kreeg of niet. Het ging echt snel. Als het in het weekend gebeurde moest je wachten tot maandag.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik vind het toch een verbetering dat er een advocaat bij is.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik zou kiezen voor de nieuwe procedure. De advocaat kan altijd proberen om de sanctie te milderen.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Neen.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing.

3.6.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Er is hier een maandcommissaris. Ik ga morgen naar die maandcommissaris een brief schrijven omdat ik zelf ook een paar klachtjes heb. Een celgenoot heeft dat ook gedaan en die zegt dat de maandcommissaris een goed mens is en dat hij luistert naar wat je zegt. Je kan altijd proberen om iets bij de directeur aan te kaarten. Dan moet je een gesprek met hem aanvragen door een rapportbriefje aan een chef af te geven.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Dat weet ik niet.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

De eerste maand deed ik niets anders. Maar ik ben dan gaan beseffen dat het niet goed is om je familie en vrienden daarmee nog meer te gaan belasten.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Dat weet ik niet want ik heb er nog nooit iemand van in de gevangenis gezien.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ik heb nog niemand van die mensen gezien. Misschien komen die ook niet in de cellen zelf of in het cellulair gedeelte van de gevangenis.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Als ze me echt iets ergs gelapt hebben, dan wel ja.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Dat weet ik echt niet. Ik ken het verschil niet tussen die rechtbanken. Dat zou ik aan mijn advocaat vragen.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Ik heb er niet veel last mee. Voor andere gevangenen kan het een rol spelen: er zijn altijd racisten. Voor de racisten zelf is het niet leuk dat die vreemdelingen er zijn, maar de vreemdelingen zelf ondervinden er ook heel wat last en stress door.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Die speelt zeker een rol. Het is hier op bepaalde momenten al een ramp geweest. Ik heb al een paar keer meegemaakt dat ik met twee andere gevangenen op één cel moest zitten. Dat is niet te doen.

5.1.3. *Andere factoren?*

Tja, de PSD doen wat ze willen. Ze zeggen en doen alsof ze je willen helpen, maar later komt dan uit dat ze je naar ergens willen sturen waar het nog erger is dan hier.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Ja, dat zal wel. Ik kan er niet echt een voorbeeld van geven. Hier in de gevangenis ben ik asociaal: ik ga niet naar de wandeling, heb zo weinig mogelijk contact met andere gevangenen, ik hou me niet bezig met anderen.

5.2.2. De tewerkstelling?

Neen.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Neen.

5.2.4. De wandeling?

Neen, hier ondervind ik ook geen gevolgen van het feit dat ik niet zo gemakkelijk mijn rechten zou kunnen afdwingen. De wandeling is er, maar ik wil er gewoon niet naartoe gaan.

5.2.5. De kantine?

Die is meestal wel in orde. De kantine wordt goed nageleefd.

5.2.6. Andere zaken?

In mijn geval vooral de PSD, he. Ze zien alsof ze je helpen. Maar ze weten op voorhand al of het gaat lukken of niet. En jij hoopt dan dat er veel van in huis komt. Maar je komt ergens terecht en dan draait het uit dat je in de hoek moet staan als je iets verkeerd doet, zo van die kinderachtige dingen. Ze geven je valse hoop. Dan doe ik liever 'einde straf'.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Eigenlijk niet.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

De directeurs moeten milder worden en zien of alles in orde is in de gevangenis, bijvoorbeeld voor de kledij dat iedere gevangene genoeg kledij heeft. Zo direct weet ik niet echt iets anders. Ik houd me zo ver mogelijk weg van andere gevangenen en van het personeel. Als ik geen last met hen maak dan zal ik ook van hen geen last hebben. Misschien zouden andere gevangenen en ook het personeel daar beter een voorbeeld aan nemen. Er is wel eens een cipier die zich moeite met dingen waarvoor hij niet bevoegd is. Iedereen moet zich met zijn eigen zaken bezighouden.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 20:

Interview met gedetineerde nr. 16 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Voeding is een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Een recht.
- kledij? Het is een recht.
- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Een recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een gunst.

1.1.6. Bezoek? Dat is een gunst.

1.1.7. Telefoongebruik? Een gunst.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Douchen, daar heb je ook recht op, je laten horen,...

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Door mijzelf. Ik weet ongeveer welke mijn rechten zijn. Als je al een periode in de gevangenis zit, dan kom je vanzelf dingen te weten door het zelf te zien en te ondervinden.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Je kan altijd naar de sociale dienst gaan of naar de directeur. Die kunnen me voorhelpen als ik vragen heb over rechten of over dingen die ik wel of niet mag doen.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de sociaal assistente heb ik contact voor als je geen geld hebt, dan kun je bijvoorbeeld daar een klein pakje sigaretten krijgen. De psycholoog zie ik wel eens. Die analyseert wat voor iemand je bent. Naar de directeur ga ik ook wel eens. Ik kan hem vragen stellen over bepaalde dingen in de gevangenis of als ik overgekomen ben van een andere gevangenis, waren er nog een aantal van mijn bezittingen achtergebleven en heb ik aan de directeur gevraagd of hij er niet kon voor zorgen dat ze die naar hier zouden overbrengen. Justitieel Welzijnswerk helpt je om werk te zoeken en als je het moeilijk hebt kan je met JWD altijd een eerlijk en goed gesprek hebben. Aan de cheffen kun je vragen of ze je een paar blaadjes willen geven of zo. Dat is een gunst. Als je de cheffen respecteert, respecteren zij u ook. Met de griffie en de boekhouding heb ik weinig contact. De boekhouding houdt zich bezig met je rekening. Je kan er telefoonkrediet aanvragen, je kan er de kantine bestellen,.. De griffie houdt zich bezig met administratieve zaken zoals je dossier. Je ziet ze enkel als er iets ondertekent moet worden of zo.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Ik heb dat de dag volgend op mijn binnenkomst gehad. Je krijgt een brochure waar allerlei informatie in staat. De sociaal assistente vraagt dan ook al kort naar je gezins- en

woonsituatie. Het gesprek is kort en achteraf bleef ik toch nog met een aantal vragen zitten. Maar later volgen er meer gesprekken en wordt alles duidelijker.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

Om eerlijk te zijn vind ik dat ik hier goed behandeld word. Maar ik heb het gevoel dat ik niet van hun 'familie' ben: ik ben niet één van de cipers of van de personeelsleden. Je voelt altijd wel een afstand. Sommige gevangenen mogen meer en hebben ook meer dan anderen.

2.3.1. De griffie.

Ze doen goed hun werk. Ze delen goed mee wat er is. Dat moeten ze ook doen en daar is niks moeilijks aan. Ze respecteren de rechten van de gevangenen.

2.3.2. De boekhouding.

Geen probleem, alhoewel ze soms eens een fout maken maar dat overkomt iedereen. Over het algemeen is dat prima.

2.3.3. De psychosociale dienst (PSD).

Die zijn goed. ik verwacht veel van deze dienst. Ze zouden ons moeten bijstaan in onze detentie en ons helpen. Tot hier toe heb ik niets aan te merken op de PSD.

2.3.4. Justitieel Welzijnswerk (JWD).

Ze organiseren zo een beetje activiteiten voor ons. Dat is goed. Het zouden wat meer activiteiten mogen organiseren, maar ze doen hun werk goed. Het feit alleen als dat ze activiteiten doen laat zien dat ze met ons inzitten en dat ze onze rechten respecteren. Ze willen dat we even onze problemen vergeten en daar slagen ze in.

2.3.5. De bewaking.

Dat gaat. Er zijn er goeie. Er zijn er ook die het reglement tot op de letter volgen. Die gaan vitten op kleinigheden. En er zijn er die een beetje tof zijn, die iets begrijpen en zich proberen in te leven.

2.3.6. De directie.

Voor het moment heb ik nog geen klachten. We zullen zien hoe het zal evolueren. Ik kan er nu niet volledig op antwoorden want ik heb de directie of de directeur nog niet veel gezien. De directie is redelijk streng, omdat ze moeten. Ze mag niet met haar laten sollen. Maar ze is correct.

2.3.7. Andere.

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?

In het verleden heb ik al tuchtrappen gekregen. Ik verdiende het want ik was 'krapuul'. Maar nu ben ik 23 jaar en ben ik volwassen en kalmer geworden. Ik heb al een jaar geen tuchtrappart meer gekregen. Het was vóór de nieuwe procedure.

3.2. Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?

Ik weet dat je nu een advocaat mag hebben die je bijstaat op de tuchtprocedure. En als er een tuchtrappart geschreven wordt vlieg je niet meer direct in afzondering. Je mag je werk voorlopig nog doen en je mag naar de wandeling blijven gaan. De directeur beslist een paar dagen later of hetgeen je gedaan hebt zwaar genoeg is voor een sanctie of niet.

3.3. Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.

Je mispeuterde iets en je moest dan bijna onmiddellijk bij de directeur komen samen met de chef die het gezien had. De directeur luisterde naar de twee partijen en maakte direct een beslissing en legde je al of niet een sanctie op.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik vind het goed. de cheffen die een tuchtrapport schrijven denken nu toch wel twee keer na vooraleer ze het schrijven. En mijn advocaat mag erbij zijn. Dat is ook een verbetering.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik verkies de nieuwe procedure. Ik heb het bij de vorige vraag al gezegd. Mijn advocaat is erbij en de cheffen denken nu twee keer na.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Neen. Voor een klein ding ga je niet je advocaat inroepen. Voor zoiets moet je hem niet storen. Als het iets is waarvan je weet dat je in fout bent, dan ga ik de sanctie zonder meer aanvaarden, zonder hulp van een advocaat. Ook al vind ik het een te strenge sanctie.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Ik ben eigenlijk Franstalig, maar ik kan goed mijn plan trekken in het Nederlands. De essentie snap ik wel. Als er een wetsartikel in staat, begrijp ik dat niet al te goed, maar ik heb toch de hoofdlijnen zeker mee.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Ja, er staat genoeg informatie in. En van de procedure op de zitting weet je ook wat er gebeurd is: je weet wat je zelf gedaan hebt en wat ze je verwijten.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Ik merk niet veel verschil. Het is goed. Nu staat het ook op papier en kan je het houden, als aandenken (cynisch lachje).

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ja. Je kan een klacht indienen tegen een chef, tegen een andere gevangene, tegen iemand anders van het personeel. Je kan dat bij de directeur doen, maar ook via je advocaat.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Ja, je kan een brief schrijven naar je advocaat dat er iets niet klopt. Je kan dan vragen of hij je een bezoek komt brengen om erover te praten.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Jazeker. Je kan aan je bezoek zeggen dat er iets gebeurd is en vragen of ze je advocaat willen contacteren of één of andere instantie zoals de DIG. Als je advocaat zelf op bezoek komt, kan je ook bepaalde zaken aanklagen.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Soms komen ze met zeven à acht personen en is de adjudant er ook bij. Ze bekijken de keuken, de werkplaatsen, de cellen. En dan zien ze of de cellen proper zijn. Ik denk niet dat je bij hen een klacht kan indienen. Als ze toevallig in je cel komen, kun je een woordje zeggen maar ik weet niet of ze daar rekening mee houden. Soms verschiet je er ook zo van dat je niet meer weet wat je moet zeggen. En als ze inspectie doen kan je ook niet eisen dat ze bij jou komen. Zij kiezen willekeurig een aantal cellen.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ik heb het al eens meegemaakt dat de procureur hier was maar zelf heb ik hem niet gesproken.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Dat valt te zien. Dat zou kunnen. Dat is afhankelijk over wat we gepraat hebben bij de directeur. Ik ben van mening dat je eerst de zaken intern moet proberen te regelen. Als dat niet lukt, dan zou ik misschien overwegen om verdere stappen te ondernemen, maar ook enkel als ik vind dat de directeur zeer onredelijk blijft. Het moet al iets heel serieus zijn.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik weet dat echt niet. Ik zou mijn advocaat erop zetten. Ik ken niet veel van die rechtscolleges. Ik weet wel dat ze er zijn maar dat is ook alles. Ik vertrouw op mijn advocaat om de juiste beslissing te nemen.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Ik denk het wel. Ik denk nu vooral aan racisme of discriminatie ten aanzien van vreemdelingen en buitenlanders. Dat gebeurt wel ja. Maar hoe erg het ook is dat het gebeurt, het zijn toch -gelukkig- uitzonderingen. Wat je ook ziet -en dat is niet abnormaal- is dat er groepjes gevormd worden: de Polen bij elkaar, de Vlamingen, de Franstaligen, Marokkanen,...

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Ja, dat speelt een rol. Met de overbevolking moet je sneller douchen, zit je niet alleen op cel, kan niet iedereen werken, verloopt het bezoek minder vlot omdat je langer moet wachten, de cheffen lopen met stress,...

5.1.3. Andere factoren?

Neen. Ik kan er niet opkomen.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Dat niet. Dat respecteren ze. Maar ik vind dat ze toch wat meer mogelijkheden voor de douche moeten geven en ook meer T-shirts.

5.2.2. De tewerkstelling?

Ja, ik werk als fatik. Ik geef eten aan de gedetineerden, maar ik mag niet elke dag een douche nemen. Er moet toch hygiëne zijn. Als je eten krijgt wil je dat toch niet van iemand die vuil is of die gezweet heeft.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Neen. Je krijgt het bezoek zonder problemen. Als je een tuchtrapport hebt, kunnen ze je wel bezoek achter glas geven of helemaal geen bezoek geven in plaats van tafelbezoek.

5.2.4. De wandeling?

Toch als je een tuchtrapport hebt, kan het zijn dat je wandeling afgepakt wordt of dat je op de individuele koer moet gaan wandelen. Twee weken geleden heeft er zo iemand een sanctie gehad dat hij gedurende twee weken niet naar de wandeling mocht.

5.2.5. De kantine?

Dat denk ik niet.

5.2.6. Andere zaken?

De verschillen tussen de gevangenissen. Het is misschien maar een onbenullig voorbeeld maar in de ene gevangenis mag je een DVD-speler hebben, terwijl dat in de andere gevangenis niet mag. In de ene gevangenis heb je een uur wandeling per dag, terwijl het in een andere gevangenis twee of drie uur is. Hetzelfde gaat op voor het bezoek. Als iets in de ene gevangenis mag, moet het ook in de andere kunnen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Er is verbetering in vergelijking met 20 jaar geleden. Toen had je niets, nu is de accommodatie al veel beter, hoewel het in deze oude gevangenis nog een pak beter kan. In de toekomst zal het nog verbeteren denk ik.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Er moet tussen de gevangenissen meer gelijkheid komen. In de ene gevangenis mag iets niet, maar in de andere gevangenis mag dat dan wel. Als iets in de ene gevangenis mag, moet het ook in de andere kunnen. Dat vind ik de normaalste zaak van de wereld.

Er moet een verandering zijn in mentaliteit van het personeel. Ze zien ons nog te veel als criminelen en slechteriken. Ze zien niet of toch niet genoeg dat sommige gevangenen veranderd zijn of willen veranderen. Daarom denken ze ook dat we altijd alles in ons voordeel willen gebruiken. Dat is een reden waarom ze zeer weinig in hun kaarten laten kijken. Als er wat meer geloof en respect in de gedetineerden komt, zal het allemaal goed komen. Dat hoop ik echt.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 21:

Interview met gedetineerde nr. 17 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Dat is voor mij een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Een recht.
- kledij? Het is een recht.
- wandeling? Een recht, maar ik ga nooit naar de wandeling.

1.1.2. Medische verzorging? Dat is een recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst. Ik ben blij dat ik werk heb en ik ga zeker hun vertrouwen niet beschadigen.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Het is een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat is een gunst. Je kan bepaalde sporten en lessen niet eisen. Als je geluk hebt, dan wordt dat georganiseerd en kan je er aan meedoen.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht, zolang je maar geen anderen kwetst..

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat ben ik te weten gekomen door de informatiebrochure van de gevangenis, door contact met andere gevangenen en door vragen te stellen aan de cheffen.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Als ik iets wil weten vraag ik dat meestal aan de chef..

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Ik heb met heel weinig diensten contact. Ook met de chef: als ik iets nodig heb wacht ik tot ze met het eten rond komen. Ik denk bij mezelf 'Ik ga die mensen niet lastig vallen. Zij hebben ook hun te werk doen'. Ik probeer zo weinig mogelijk te vragen, schrijf zo weinig mogelijk rapportbriefjes, ik ga nooit naar de wandeling. Ik wil niemand tot last zijn. Nu heb ik contact met de PSD omdat ik op 7 maart voor het personeelscollege moet komen voor mijn VI. Maar ik reken er niet echt op. Voor de rest heb ik zo weinig mogelijk contact met andere diensten: de directeur, de griffie of de boekhouding zie ik zeer weinig. En met JWD heb ik hier nog geen gesprek gehad.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Ik heb een kort onthaalgesprek gehad. Het was heel kort. Heel snel werden de nieuwe regels en reglementen uitgelegd, waarvoor de PSD stond,... ik had niet echt vragen na het gesprek. Op die moment denk je er ook niet direct aan.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?*

2.3.1. *De griffie.*

Ik denk wel dat ze de rechten van gevangenen respecteren.

2.3.2. *De boekhouding.*

Ja, die respecteert de rechten.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Ook.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ik heb ze nog niet gezien, maar ik denk wel dat ze ook de rechten van gevangenen respecteren. Het is toch een dienst die klaar staat voor de gevangenen en ze probeert te helpen.

2.3.5. *De bewaking.*

Die zijn ook correct en respecteren onze rechten.

2.3.6. *De directie.*

De directie respecteert ook de rechten van gevangenen.

2.3.7. *Andere.*

Ik wil er nog een ding aan toevoegen. Als je je houdt aan de reglementen, dan ga je geen problemen hebben met de directeur of de cheffen, met niemand. Je moet je gedragen zoals het hoort en dan heb je geen last met niemand. Echt waar.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Een paar tuchtrapporten heb ik gehad.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Nee, daar weet ik niets van.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Je vloog direct naar de directeur. Die had al op papier wat er gebeurd was en jij moest je verhaal doen om te zien of het klopte en waarom je het deed. En dan bepaalde de directeur of je een straf kreeg en hoe groot die was.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Je kan het, maar bij mij zou het nooit zo ver komen denk ik. Ik laat de anderen gerust en zij laten mij ook gerust. Dat is ook een reden waarom ik niet naar de wandeling ga. Ik weet niet echt hoe je een klacht zou moeten indienen. Maar je kan het zeker, ook al wordt je geslagen door een andere gevangene.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Dat weet ik niet.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Dat weet ik ook niet.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Waarschijnlijk wel, maar echt zeker ben ik er ook niet van. Als ze inspectie of controle komen doen, dan vind ik het normaal dat de gevangenen ook de kans moeten kunnen krijgen om iets aan te klagen.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ik heb ze nog niet gezien.

4.4. *Penitentiare beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Neen. Ik heb het al gezegd: ik laat de anderen gerust en zij laten mij gerust. Zo is iedereen tevreden.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Dat weet ik echt niet. Ik probeer me zo perfect mogelijk te gedragen. Ik kan me niet voorstellen dat ik het zou ver zou laten komen dat ik zoiets zou doen.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Dat denk ik niet, in ieder geval bij mij toch niet. Over de andere gevangenen kan ik niet oordelen. Ik kan enkel zeggen wat mij aangaat.

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Voor mij toch niet.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Neen.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Neen.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Neen.

5.2.4. *De wandeling?*

Neen.

5.2.5. *De kantine?*

Neen.

5.2.6. *Andere zaken?*

Neen.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Ik vind het nu beter dan vroeger. Ik heb mijn werk en probeer zo goed mogelijk te leven. Maar vroeger vergelijken met nu is bijna onmogelijk: vroeger dacht ik helemaal anders. Ik was verslaafd aan de drugs. Ik wilde niet weken. Ik ging enkel naar het bezoek of de wandeling om nieuwe drugs te krijgen. En daarna ging ik terug naar mijn cel. Nu ben ik afgekickt en al een hele tijd clean. Nu kan ik weer zuiver denken.

5.4. *Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?*

Dat zou ik niet weten. De gevangenen hebben eten, een cel, een verwarming, tv,... Wat moeten ze nog meer hebben? Het is en blijft een gevangenis. Het is geen hotel.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 22:

Interview met gedetineerde nr. 18 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - *voeding?* Een recht, maar ze is hier niet zoals het zou moeten zijn. Het kan beter.

- *hygiëne en sanitaire voorzieningen?* Een recht. Je hebt recht op een douche, maar we kunnen niet elke dag gaan douchen. Er is wel een lavabo in de cel, maar dat is toch niet hetzelfde.

- *kledij?* Het is een recht.

- *wandeling?* Een recht. In de week is dat in de winter één keer, tijdens het weekend mag je 's morgens en in de namiddag buiten.

1.1.2. Medische verzorging? Een recht.

1.1.3. Arbeid? Dat is een gunst. Ik heb geluk. Ik heb werk en ik moet echt niet klagen over mijn werk. Vele mannen die niet werken willen gewoon niet werken. Het is niet omdat ze het niet mogen. Maar als je echt wil werken kan je werken. Dan is het meer een recht. Het ligt tussen de twee: tussen een recht en een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Dat is goed. Het is een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht..

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Veel wordt er niet georganiseerd. Voor de ontspanning moet je zelf zorgen door bijvoorbeeld op de wandeling wat rekoefeningen te doen of zo, of door met je celmaat op je cel wat onnozel te doen. Het is eerder een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht. Je kan je mening wel zeggen, maar dan wel op een beleefde manier. Maar eigenlijk denk ik niet dat het veel uithaalt, ze luisteren er niet echt naar.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat is meestal via de PSD. Die zeggen wat je mag en je wat je niet mag. Ook van andere gevangenen vang je dingen op en denk je: "Tiens, dat kan ik later misschien nog wel eens gebruiken."

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Dan moet je naar de PSD. Die zeggen wat je kan doen, waar je recht op hebt. Je kan ook een brief schrijven naar de maandcommissaris. Die kan dan een brief weerschrijven of je komen bezoeken.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Ik heb veel contacten met de PSD. Ik kom nu 7 maart voor het personeelscollege voor mijn VI. Ik heb ook contact met JWD. Die regelt zaken die buiten de gevangenis moeten gebeuren of probeert de brokken met mensen buiten de gevangenis weer te lijmen. In samenwerking met de VDAB hebben ze me geholpen bij het vinden van een job voor als ik vrij kom.

2.2. *Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?*

De dag na mijn binnenkomst in de gevangenis hebben ze mij geroepen om bij de directeur te gaan. Hij zei niet veel, enkel dat ik in de gevangenis zat en dat ik moest afwachten wat er zou gebeuren. Dat is alles. Van de sociale dienst heb ik dan ook iemand gezien. Zij hebben mij uitleg gegeven over de gevangenis, maar de uitleg die zij geven is helemaal anders dan dat het in het echt is. Ik kuis hier in de gevangenis en zo kom ik overal een beetje en dan zie je toch vanalles gebeuren.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?*

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. *De griffie.*

Die respecteren de rechten van gevangenen.

2.3.2. *De boekhouding.*

Die respecteren de rechten van gevangenen.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Die respecteren ook de rechten van gevangenen.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Die respecteren zeker de rechten van gevangenen.

2.3.5. *De bewaking.*

De cheffen zijn correct en respecteren de rechten. Veel gevangenen klagen over de cheffen dat ze niet goed zijn; maar als je de cheffen niets misdoet dan gaan ze bij jou ook niets mis doen.

2.3.6. *De directie.*

Die respecteren de rechten van gevangenen ook.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Neen, nog nooit.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Neen, die ken ik niet.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger, als je iets verkeerd deed, dan moest je eigenlijk direct naar de directeur gaan. Die luisterde naar het verhaal van de chef die het rapport opgesteld had en naar het verhaal van de gevangene. Op basis daarvan besliste hij dezelfde dag of die gevangene een sanctie kreeg of niet.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Niet van toepassing op deze respondent.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Niet van toepassing op deze respondent.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Niet van toepassing op deze respondent.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing op deze respondent.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing op deze respondent.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing op deze respondent.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Je kan zeker een klacht indienen. Dat kan je bij de maandcommissaris doen. Dan moet je een brief schrijven en die in de speciale brievenbus steken. Ik heb dat één keer gedaan. Ik had griep en ik was bij de dokter geweest die mij gezegd had dat ik niet moest werken. Maar van een chef moest ik wel werken. Ik weigerde en die chef stelde een rapport op. Ik heb de maandcommissaris geroepen en die heeft het in orde gebracht. Er is nooit nog iets van gekomen. En je kan ook je advocaat vragen of je via hem een klacht kan indienen.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Niet veel denk ik. Soms schrijft er iemand naar de maandcommissaris, maar het is niet zo dat die brievenbus overvol zit.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Dat gebeurt soms, vooral naar je eigen familie toe.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Neen. Als die hier komen, moet je terug op je cel. Bij de maandcommissaris kun je klachten indienen via de brievenbus. Dus ik denk niet dat hij het leuk zou vinden als je onverwacht tegen hem zou beginnen te praten en over vanalles begint te klagen.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Buiten de maandcommissaris heb ik nog niemand gezien.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Als er problemen zijn in verband met mijn rechten en als het echt iets erg is, dan wel ja.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Ik denk het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Ik denk dat het beter is, dat ze daar meer weten over de rechten en dat het specialisten zijn. Maar dan moet het al om iets heel erg gaan. Want ik weet dat het allemaal veel geld kost. En dat is iets waar de gevangenen meestal te weinig van hebben.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Bij sommige is dat hier moeilijk. Er is hier soms wel een vorm van racisme. In zeer kleine mate van de cheffen, maar in grotere mate van andere gevangenen. Ik probeer er niet echt op te letten en mij er zo weinig mogelijk van aan te trekken. Ik kom er ook niet tussen omdat ik zelf geen problemen wil hebben.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Ja. Soms is het echt overdreven: in één cel zitten er soms drie gevangenen. Je kan dan nog niet deftig naar het toilet gaan. Hygiënisch is het allemaal niet.

5.1.3. Andere factoren?

Momenteel de stress en zo. Als gevangene zit je vast in de gevangenis. Je wil buiten, je wil bij je familie en vrienden zijn, je wil zoveel doen, maar je kan het niet.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Nee, ik denk van niet.

5.2.2. De tewerkstelling?

Neen.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Neen.

5.2.4. De wandeling?

Dat weet ik niet goed. de wandeling is er en je mag er gebruik van maken. Maar in andere gevangenissen zijn er soms meer wandelingen. En dan denk ik dat je in die gevangenissen meer gebruik kan maken van je recht op de wandeling.

5.2.5. De kantine?

De kantine is goed. daar heb ik niks op aan te merken.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Neen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Er moet nog meer controle komen op de gevangenissen. Vóórdat ik in de gevangenis kwam had ik nog nooit drugs aangeraakt. Hier in de gevangenis heb ik mijn eerste joint gerookt. Dat mag niet mogelijk zijn. Onverwachts zou er eens een heel grote en grondige inspectie moeten gedaan worden. Dat moet totaal onverwachts gebeuren. Dan kunnen ze niets wegmoffelen. Zo moet er een systeem komen waarbij de gevangenissen geregeld op willekeurige tijdstippen onverwachts gecontroleerd zouden worden. Dan zullen de gevangenissen veel meer moeite en inspanningen doen voor de gevangenen.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 23:

Interview met gedetineerde nr. 19 (27/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Een recht.
- kledij? Het is een gunst.
- wandeling? Een gunst.

1.1.2. Medische verzorging? Recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een gunst..

1.1.7. Telefoongebruik? Een gunst.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat is via andere gevangenen gegaan maar je hebt weinig of geen rechten.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik denk dat het bij JWD is, en aan andere gevangenen kun je ook altijd vragen of zij niet weten hoe het met dit of dat zit..

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met PSD heb ik contact. Die mensen brengen mijn dossier in orde en moeten mij begeleiden in mijn reclassering. Zij gaan via psychologische testen ook na hoe je denkt en wat voor iemand je bent. JWD zie ik als ik iets kwijt wil of als ik iets wil weten. Met de boekhouding, de griffie en de directie heb ik heel weinig contact. En met de bewaking kom ik elke dag in contact.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Dat was slecht. Ik moest bij de directeur en die zei dat ik in voorarrest zat en dat ik moest afwachten en zien wat er zou gebeuren. Dat was alles. Ook de sociaal assistente heeft mij bij haar geroepen. Die heeft uitleg gegeven over de gevangenis, maar veel wijzer ben ik er niet van geworden. De gesprekken waren kort en ik bleef met vragen zitten. Die vragen kon ik later wel nog stellen.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Ja, die respecteert de rechten van gevangenen.

2.3.2. De boekhouding.

De boekhouding komt minder de rechten van de gevangenen na. Zij staan in voor alles in verband met je rekening. Als ik een uittreksel vraag van mijn rekening, dan is dat altijd open. Iedereen die het in zijn handen krijgt ziet hoeveel er op mijn rekening staat. Ze mogen het ten minste toch toe plooiën. Je kan altijd vragen of ze dat willen toevouwen maar zij beslissen nog altijd zelf wat ze doen. Ze doen er hun zin mee.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Nee, die respecteren de rechten van gevangenen niet echt. Ze zijn er om je te helpen. Maar als het er op aankomt, beslissen ze ook over je verlof, je VI,... Ik bekijk ze als advocaat van de duivel. Enerzijds moeten ze je helpen, maar aan de andere kant beslissen ze over u. Ergens is de objectiviteit verdwenen. Het enige wat je kan doen is volgens mij enkel zeggen wat je wil zeggen. Wat ik vind dat ze niet moeten weten zeg ik dan ook niet. Alles wat je zegt kan tegen je gebruikt worden, dat mag je nooit vergeten in de gevangenis, ongeacht of je praat met andere gevangenen of met de PSD, de cheffen, de directie,...

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Die zijn nog het best van alle diensten. Zij respecteren de rechten van gevangenen. Het is een dienst die niet ondergeschikt is aan de directie. Ze staat op haar eentje. Dat maakt haar zo goed omdat je het gevoel hebt dat je alles mag zeggen wat er op je lever ligt. Ze hebben een goed luisterend oor en geven je raad en moed.

2.3.5. *De bewaking.*

Ja, die volgen de rechten van gevangenen wel. Maar je kan er ook niet alles tegen zeggen. Je moet opletten, want het kan tegen je gebruikt worden.

2.3.6. *De directie.*

Daar heb ik omzeggens geen contact mee. Of ze de rechten respecteren weet ik niet uit eigen ondervinding, maar ik denk wel dat ze van goede wil is en haar best doet.

2.3.7. *Andere.*

Nee.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ik heb één keer een tuchtrapport gehad. Dat is al een jaar geleden.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Veel weet ik er niet van. Ik weet dat de sanctie niet meer direct opgelegd wordt, dat je dus nog naar de wandeling kan gaan en nog kan gaan werken en zo, en dat je nu ook recht hebt op een advocaat.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Als je vroeger een tuchtrapport had ging je direct naar de directeur en die besliste bijna onmiddellijk wat er verder gebeurde: of je een straf kreeg of niet, en hoe groot de eventuele straf zou zijn. Het ging heel snel. Dezelfde dag nog mocht je enkel nog wandelen op koer B of enkel bezoek achter glas ontvangen.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik vind het een verslechtering. Ik ken iemand die voor drugsbezit een sanctie kreeg van één maand wandeling op koer B (individuele wandeling) en drie maand glasbezoek, terwijl ik vroeger ook één maand individuele wandeling kreeg en één maand glasbezoek. Het is precies of ze de straffen verharden in vergelijking met vroeger. En ook die advocaat die erbij kan zijn: volgens mij is dat niet echt nodig, het gaat maar om een tuchtrapportje.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik verkies de vroegere procedure: alles ging sneller, de straffen zijn nu zwaarder denk ik omdat de directeur zijn autoriteit wil behouden en die nieuwe procedure is eigenlijk overbodig. Het is niet nodig om hiervoor een advocaat in te zetten.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Neen. Ik vind ze overbodig.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing voor deze respondent.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ik denk van wel. Hoe dat moet gebeuren en bij wie weet ik niet.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Dat weet ik niet.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Dat weet ik ook niet.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Ik denk van wel. Je kan het misschien tegen die mensen zeggen, maar of ze er rekening mee houden is iets helemaal anders. Als ze weer buiten de gevangenis staan verdwijnt dat direct uit hun hoofd. Na hun werk zijn ze er totaal niet meer mee bezig terwijl wij gevangenen er elke minuut van de dag aan herinnerd worden.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Ja. Die komen soms eens naar de gevangenis, maar veel zie je die niet.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Nee. De reden is: als je dat doet en de directie komt het te weten, dan kunnen ze je serieus bij je pietje nemen als ze willen. De directie kan je allerlei gunsten afnemen of je laten transfereren naar een andere gevangenis, en dan liefst één die niet dicht in de buurt is. Zo is het ook moeilijk voor je familie en heb je daar dan weinig bezoek. Ze hebben dan twee keer plezier: ze zijn van je af en ze hebben je goed liggen.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Dat is moeilijk. Ik denk dat het afhangt van de aard van de gebeurtenissen. Als je echt mishandeld en gefolterd wordt, dan stap je best naar het Hof voor de Rechten van de Mens denk ik. Maar als het om iets kleiner gaat, dan ben je volgens mij het best af met het kortgeding omdat het een versnelde procedure is en er dan ook al na

een paar dagen een beslissing genomen wordt. Je wordt niet lang in spanning gehouden.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Bij mij speelt dat geen rol, maar bij anderen kan dat zeker een grote rol spelen. Ik zou toch liever hebben dat er alleen Belgen hier in de gevangenissen zouden zitten. De rest zit hier toch eigenlijk niets te doen. Ze verstaan de taal niet. Ze zonderen zich af. Ze kunnen niet reageren als er hen onrecht wordt aangedaan omdat ze niets van de politie, de justitie en het Belgisch recht kennen. Een doel van de gevangenisstraf is voor een deel de resocialisering en reïntegratie in de samenleving. Maar die mensen weten niets over België. Hoe kunnen ze zich ooit in de samenleving reïntegreren en hoe kunnen ze dan gesocialiseerd worden?

5.1.2. *De overbevolking in de gevangenis?*

Jazeker. Als het hier overvol zit, probeert de gevangenis die overbevolking tegen te gaan. Dan zijn er altijd mannen die op transfer vliegen naar een andere gevangenis. Het zijn natuurlijk die mannen die als 'ambetanterikken' gezien worden omdat ze op hun rechten staan of omdat ze niet met zich laten sollen. Als de overbevolking groot is, voel je een nerveuze sfeer in de gevangenis. Het is moeilijk te omschrijven, maar je voelt spanningen, stress, een druk die constant aanwezig is. Je voelt het in contacten met het personeel en met andere gevangenen.

5.1.3. *Andere factoren?*

Neen, niet echt.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. *De activiteiten?*

Hier zijn al weinig activiteiten. En daarbij komt dat we er nog eens voor op een lijst moeten staan, een wachtlijst. Er is te weinig plaats, dus maar een x aantal gevangenen mag meedoen. Je moet geluk hebben om erbij te zijn en hopen dat ze je niet overslaan.

5.2.2. *De tewerkstelling?*

Ja, eigenlijk is dat hetzelfde als voor de activiteiten: er is een wachtlijst. Niet iedereen kan werken. Je moet geluk hebben dat ze je laten werken. In veel gevallen word je door andere gevangenen nog voorbijgestoken ook. Jij staat al langer op de wachtlijst dan een andere gevangene, maar die krijgt vóór jou werk.

5.2.3. *Contacten met de buitenwereld?*

Nee, daar heeft het geen gevolgen voor.

5.2.4. *De wandeling?*

Nee, daar heeft het ook geen gevolgen voor.

5.2.5. *De kantine?*

De kantine is volgens mij goed. Die kan je wel goed afdwingen. Als je geld hebt kan je van de lijst kopen wat je wil. Daar worden geen beperkingen op gelegd. De enige beperking is de lijst van producten. Die mocht uitgebreider zijn, maar de belangrijkste zaken staan er toch op.

5.2.6. *Andere zaken?*

Ik denk het niet.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Neen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Alles wat nu een gunst is zou een recht moeten worden. De gevangenen moeten meer rechten krijgen. Maar het moet nuttig zijn. Ik heb daarjuist ook al gezegd dat die nieuwe tuchtprocedure niet nodig is. Oké, je hebt meer rechten en je staat misschien wel steviger in je schoenen, maar ik vind het overbodig.

Een andere oplossing zou kunnen zijn dat de gevangenen zelf op een positieve manier ook inspraak zouden krijgen. Ik denk aan een soort van vereniging, enkele gevangenen, die de andere gevangenen zouden vertegenwoordigen en die problemen op tafel kan leggen. Je zou het kunnen vergelijken met een vakbond, maar dan voor gevangenen in plaats van voor arbeiders. De voorwaarde is wel dat de vertegenwoordigers goede en betrouwbare gevangenen zijn die al een tijd in de gevangenis zitten, en dat er niet enkel kritiek is om mensen af te breken maar dat het gaat om inspraak zodat de situatie van gevangenen in het algemeen en hun rechten in het bijzonder, verbeterd kunnen worden.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 24:

Interview met gedetineerde nr. 20 (28/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is een recht.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Een recht, maar het kan beter..

- kledij? Het is een recht.

- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Recht.

1.1.3. Arbeid? Zelf heb ik er niet over te klagen, maar een recht is het niet. Ik zie het eerder als een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht..

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht, maar het is een beetje te kort.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat is toch een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht. Je kan er beroep op doen als het echt nodig is.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Als je hier toekomt krijg je een informatiebrochure. Daar staat er in hoe het bezoek verloopt, wat je moet doen om te bellen, dingen in verband met de dokter,...

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

De PSD. Als je iets moet weten kan je dat het best aan die mensen van de PSD vragen. Ze staan wel open voor vragen, terwijl de bewakers dat niet altijd zijn.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Soms heb ik contact met de PSD of een psycholoog. Zij geven een antwoord op mijn vragen als ik iets niet versta. Met andere diensten heb ik eigenlijk geen contact: JWD, de griffie, de boekhouding en de directie zie ik zeer weinig of niet. Ja, met de bewaking heb ik natuurlijk wel echte dag contact. Ze bewaken ons, maar echt praten kun je niet met die mensen.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Dat ging zeer snel. Het onthaalgesprek is kort. Op een paar minuutjes ben je binnen en weer buiten. Achteraf had ik niet direct vragen. Maar je denkt er op dat moment denk je daar ook niet aan. Je bent meer bezig met het feit dat je in de gevangenis terecht gekomen bent. Wat er in dat gesprek gezegd wordt is dan minder belangrijk.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Die respecteert de rechten van gevangenen.

2.3.2. *De boekhouding.*

Je hoort wel eens dat er fouten gemaakt worden, maar volgens mij is dat zeker niet met opzet. De boekhouding respecteert ook de rechten van gevangenen.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Die is ook goed.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ik denk wel dat JWD ook de rechten naleeft.

2.3.5. *De bewaking.*

Daar heb ik nog geen problemen mee ondervonden. Die is ook goed.

2.3.6. *De directie.*

Die is goed. Deze dienst kent de rechten van gevangenen zeker en komt die ook na.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Neen.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Neen, als je dat zelf nog niet gehad hebt, dan weet je er niets over. Zo gaat dat in de gevangenis. Het is pas door zelf iets te doen of mee te maken dat je weet hoe iets gaat.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Die ken ik ook niet.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Niet van toepassing.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Niet van toepassing.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Niet van toepassing.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Dat weet ik ook niet. Ik zit hier nog maar twee maanden. Zoveel weet ik ook nog niet. Ik denk wel dat het zal kunnen, maar hoe je dat dan moet doen weet ik niet. Zelf heb ik nog geen nood gehad om een klacht in te dienen.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Daar kan ik ook niet echt op antwoorden.

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Dat zal zeker. Tegen je familie klaag je soms over de gevangenis, dat je liever vrij zou zijn of wat er niet goed is. Maar verder gaat het niet.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Dat weet ik niet. In die twee maanden dat ik hier zit is het nog niet gebeurd dat één van die mensen naar hier gekomen is. Maar als je zegt dat die wel eens de gevangenis komen inspecteren, dan zal dat wel gebeuren. En dan zal je misschien tegen die mensen iets kunnen aanklagen. Maar zeker ben ik daar niet van.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Ik heb die mensen nog nooit gezien.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Dat is op voorhand moeilijk te zeggen. Er zijn andere factoren die ook een rol hebben. Als je naar een rechter wil stappen moet je een advocaat hebben en moet je geld hebben. Als het om iets serieus gaat –iets waar ik van vind dat het mijn rechten serieus schaadt- dan zal ik het overwegen om naar een rechter te gaan, op voorwaarde dat ik geld en een goede advocaat heb. Anders is alle moeite voor niks geweest.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Eerlijk gezegd zou ik echt niet weten welke van die mogelijkheden ik zou kiezen. Ik denk dat het ook van geval tot geval afhangt. Het is te zien wat er gebeurd is. Volgens mij zou ik een advocaat raadplegen en hem laten beslissen.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Bij mezelf speelt dat geen rol. Ik heb er geen moeite mee. Ik ben van België en heb geen problemen met de buitenlanders. Voor sommige anderen kan dat wel een rol spelen. Er zijn ook racisten in de gevangenis. Het kan zijn dat er racisme is tussen gevangenen onderling, maar ook tussen een gevangene en een cipier. Dat laatste komt gelukkig niet veel voor, maar als het gebeurt moet het wel een serieuze weerslag hebben op het verblijf en de behandeling van die bepaalde gevangene.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Ja, ik denk het wel. Soms moeten mensen op de grond slapen op een matras. Dat is overdreven.

5.1.3. Andere factoren?

Niet echt, toch niet waar ik direct op kan antwoorden.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Die activiteiten zijn nog niet voor mij. Je moet hier eerst drie maanden zijn en dan pas mag je meedoen aan de activiteiten in de gevangenis. Dus hier kan ik niet op antwoorden.

5.2.2. De tewerkstelling?

Ik denk het niet.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Neen, dat heeft geen weerslag.

5.2.4. De wandeling?

Ook hier heeft dat geen echt gevolg.

5.2.5. De kantine?

Ook niet. De kantine is goed. je kan niet alles kopen, maar het meest noodzakelijke staat toch wel op de lijst. Het is en blijft natuurlijk een gevangenis en geen hotel. Over de kantine heb ik niets waarover ik kan zeggen dat het slecht is.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Dat is moeilijk. Zelf heb ik nog geen verbeteringen gezien. Het is ook geen plezier om hier te zijn. Het enige dat ik weet is dat ik van gevangenen gehoord heb dat het hier slecht is en dat ze vrij willen. Maar dat zal een normale reactie zijn denk ik. Ik wil ook weg uit de gevangenis. Het eten en zo vind ik nog goed, maar anderen vinden het niet zo goed, zo van die dingen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Ik vind dat een aantal mensen hier niet moeten zijn. Als je ziet hoeveel mensen die hier zitten die iets met drugs uitgespookt hebben. Dat zijn er echt veel. En als je een probleem met drugs hebt kan je hier niet geholpen worden. Je zou dan naar een gespecialiseerd centrum moeten, maar die zitten overvol. En de enige oplossing is dan die mensen hier dumpen. De gevangenen zouden de hulp moeten krijgen die ze nodig hebben. Er zijn hier ook een paar geïnterneerden, zo van die zotten zoals de mensen dat zeggen. Die zitten hier ook niet op hun plaats. Men zou de straf anders moeten kunnen invullen, op een manier die veel zinvoller is: elektronisch toezicht, of gemeenschapswerk, V.I... Die zaken bestaan wel al maar die moeten uitgebreid en verbeterd worden.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 25:

Interview met gedetineerde nr. 21 (28/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is een recht.*
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Een recht.*
- kledij? Het is een recht.*
- wandeling? Een recht.*

1.1.2. Medische verzorging? Recht.

1.1.3. Arbeid? Min of meer een recht. Eigenlijk ligt het tussen een recht en een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht..

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht, maar zelf doe ik het niet.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat is een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Dat gaat vooral via andere gevangenen. Dikwijls hebben zij al veel dingen gezien of gedaan in de gevangenis. En als je nieuw bent, geven andere gevangenen tips en zo of zeggen wat je op dit of dat recht hebt.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Dat zal bij de sociale dienst zijn.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de psychosociale dienst voor mijn reclassering. Justitieel Welzijnswerk. Dat is om papieren in orde te maken die wij niet in orde kunnen maken, papieren waarvoor we hulp nodig hebben. De directie zie ik ook af en toe. Dat is dan als ik een vraag heb die toch belangrijk is, bijvoorbeeld voor mijn bezoek. Ook voor tuchtsancties moet je bij de directeur zijn. De griffie en de boekhouding zie ik niet echt. Ik heb er heel weinig contact mee.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Ik denk dat het normaal ging. Ik had geen vragen meer.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Ik denk het wel.

2.3.2. De boekhouding.

Dat denk ik ook dat de boekhouding de rechten van gevangenen respecteert. Maar het is niet zo gemakkelijk om dat te zeggen omdat ik met de griffie en de boekhouding heel weinig contact heb. Maar over het algemeen zijn dat zeker diensten die het goed doen.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Die respecteert de rechten van gevangenen.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ook.

2.3.5. *De bewaking.*

Soms respecteren de cheffen de rechten van gevangenen. Ja, de ene chef is anders dan de andere. De ene chef gaat je ook beter behandelen, terwijl een andere chef hier is om zich eigenlijk af te reageren op de gevangenen. Veel kun je daar niet tegen doen. Het beste is zo weinig mogelijk met die mensen in contact komen. En je er niet te veel van aantrekken.

2.3.6. *De directie.*

Die is wel goed. Ik vind dat de directeurs correct zijn.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, voor en na de invoering van de nieuwe procedure.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Nu wordt je niet meer gestraft vóór dat je op de zitting moet komen. Je kan je advocaat raadplegen en die mag op de zitting ook aanwezig zijn.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Als je een tuchtrapport hebt kom je direct voor de directie. En de directeur spreekt direct na je gehoord te hebben een straf uit.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Ik vind het toch wel een verslechtering. Normaal gezien heb je meer rechten, maar ja. Ik zie niet zo veel verschil. Onder het mom dat je als gevangene meer rechten hebt voor die tuchtprocedure, heb je eigenlijk evenveel rechten als ervoor. De straf die uitgesproken wordt is volgens mij gelijk.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Ik zou het bij de oude houden. Bij die nieuwe procedure moet je ook papieren tekenen en het duurt langer. En het resultaat is toch ver hetzelfde.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Zeker niet. De redenen heb ik al gezegd.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Ik begrijp de motivering wel. Maar soms wordt er verwezen naar artikelen uit wetten en dat is niet eenvoudig om te begrijpen wat daar in staat. Maar in feite wordt het ook gezegd waarom je een sanctie krijgt. Dus je weet wel waarom.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Ja. Daar kan ik niks op aanmerken. Er is genoeg informatie.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Inhoudelijk niet. De reden waarom je een sanctie krijgt bepaalt veel. Als je vroeger een sanctie kreeg omdat je een joint gerookt had, dan werd dat gezegd en was dat de

reden. Nu is dat ook nog zo. Maar de manier waarop het gebeurt is nu wel anders. De directeur zegt het niet enkel, maar je krijgt ook een formulier waar alles proper uitgeschreven staat.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ja, dat kan je zeker. Dat is via de directie of de PSD. Je moet dan 's morgens via een rapportbriefje een gesprek aanvragen en later op de dag komen ze je roepen en kun je je verhaal doen. En dan kun je nog zien of je verdere stappen moet ondernemen.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

Dat kan wel dat er eventueel gevangenen naar Brussel schrijven, naar de DIG of zo. Maar eerlijk gezegd denk ik niet dat zoiets veel gedaan wordt. Er gaan hier verhalen rond, maar die moet je met een korreltje zout nemen. Het meeste is er niet van waar of is overdreven. Ook naar mensenrechtenorganisaties of verenigingen die zich met gevangenen bezighouden kan er geschreven worden.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Dat gebeurt wel. Familie, vrienden of je partner horen wel iets als ze op bezoek komen. Dan klaag ik ook wel eens. Soms vraagt er iemand bezoek aan van iemand van een mensenrechtenorganisatie, maar dat is dan nadat ze met elkaar al brieven geschreven hebben.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangnissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Bij de procureur wel denk ik. Met die andere mensen weet ik niet.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Neen.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Neen. Ik vind het overdreven om naar een rechter te gaan. Eer die zaak dan gedaan is, is je straf al afgelopen of ben je al vrij. En je haalt je er een hele hoop problemen mee op je nek. Als je tegen de gevangenis een klacht indient, en je zit daar dan nog gevangen, ja dan moet ik er ook geen tekening bij maken dat ze je het leven moeilijk kunnen maken. Of dat je bepaalde dingen niet meer mag doen zoals je werk. Ze kunnen wel redenen verzinnen. Mijn motto is ook 'Ik laat jullie gerust, laat mij dan ook gerust'.

4.4.2. *Welke mogelijkheid kies je? Waarom?*

Als ik moet kiezen: kortgeding. Dat is het snelst gedaan. De Raad van State schrikt me af. Ik weet er niet veel over maar het lijkt zo echt een hoog en belangrijk gerechtshof. En het Hof voor de Rechten van de Mens kan wel goed zijn om echte mishandelingen of schrijnende problemen te bestraffen, maar sowieso kan je voor een Belgische rechtbank ook de mensenrechten inroepen.

5. Andere:

5.1. *Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:*

5.1.1. *De nationaliteit en/of taal?*

Bij mij heeft dat geen rol, maar bij sommigen wel. Als je niet van hier bent, van België, dan is het heel moeilijk om iets van ons rechtssysteem te begrijpen. België is een ingewikkeld land. Voor ons is het ook al moeilijk genoeg om er iets van te begrijpen. En als je dan ook nog de taal niet kan spreken of verstaan dan is het hopeloos. Tsjechen, Roemenen, Polen die hebben hier geen bezoek, die weten dikwijls niet waar in of waar uit.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Toch wel. Ikzelf heb er niet te veel last van. Ik zit alleen op cel, gelukkig. Maar andere gevangenen zitten tezamen op cel. Die gevangenen ergeren zich aan de overbevolking. En je merkt het ook aan de cheffen. Ze lopen overgevoelig rond en kunnen veel minder verdragen en gaan rapper een tuchtrapport schrijven. Ik denk dat ze schrik hebben voor een opstand van gevangenen en daarvoor een voorbeeld willen stellen.

5.1.3. Andere factoren?

Niet waar ik zo direct kan opkomen.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Jazeker. Als je zo veel mogelijk opkomt voor je rechten als gevangene, dan riskeer je dat je veel minder kan of mag meedoen aan de activiteiten die in de gevangenis georganiseerd worden.

5.2.2. De tewerkstelling?

Neen.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Neen.

5.2.4. De wandeling?

Niet echt.

5.2.5. De kantine?

Ook niet.

5.2.6. Andere zaken?

Misschien ten opzichte van een andere gevangenis. Het regime in de ene gevangenis is niet gelijk aan het regime in een andere gevangenis. Er zijn veel verschillen. Neem nu de wandeling: hier is dat in de winter één keer een uur per dag. Maar er zijn gevangenissen in België waar de gevangenen ook in de winter twee keer per dag wandeling hebben. Dat is niet normaal. Er moet meer gelijkheid zijn.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Neen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Iedereen op één derde van zijn straf vrij laten gaan. Nu is dat zeker niet het geval. Waarom zeg ik dat? Omdat je dan echt een datum weet. Je weet dat je die dag vrij komt. Nu kan het zijn dat je vanaf één derde van je strafduur vrij gaat. Maar zeker is dat niet. In de meeste gevallen is het na de helft. Je weet helemaal geen precieze datum. Je leeft elke keer opnieuw in onzekerheid. Er moet meer zekerheid komen. Met die vrijlating op één derde van de straf heb je meer rechtszekerheid.

En een ander punt heb ik daarjuist al gezegd. Er moet meer gelijkheid komen tussen de verschillende gevangenissen.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 26:

Interview met gedetineerde nr. 22 (28/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging:* - voeding? Voeding is een recht.
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Een recht.
- kledij? Het is een recht.
- wandeling? Een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst. Er zijn ook gevangenen die buiten veel geld hebben, die hebben het werk niet echt nodig. Er zijn ook verschillende jobs: er is celwerk, je kunt werken in het werkhuis, en er zijn ook fatiks die een vertrouwenspositie hebben. Welke job je doet is echt een gunst. Als je voor de directie meevalt kan je als fatik werken. Maar vinden ze je niet goed genoeg of durf je al eens te veel zeggen, dan moet je er niet op rekenen om als fatik te werken.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Een recht.

1.1.11. Andere? Neen, behalve dan vrijheid van mening zonder dat je ervoor vervolgd wordt of zonder dat je een sanctie krijgt..

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Ik ben vooral te weten gekomen welke rechten ik heb via mezelf en door eigen ervaringen.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

De PSD en JWD helpen je daar wel bij verder.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de PSD heb ik contact om mijn reclassering in orde te maken. JWD zie ik als ik goesting heb om een babbeltje te doen of zo. Met de boekhouding heb ik weinig contact, enkel om mijn rekening in orde te hebben. De griffie zie ik niet. De directie zie ik ook maar weinig. Dat is dan om iets persoonlijks te vragen, een extra gunst of zo. Als je een dag te laat bent voor de aanvraag voor iets, dan kan je nog bij de directeur proberen om het in orde te brengen. En met de bewaking heb ik ook contact. Ik ben centrumfatik en door die job moet ik wel in contact komen met de bewaking. Maar ik hou het zo kort mogelijk.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Het was zwak. Sommige mensen worden helemaal niet gezien als ze binnenkomen. Normaal gezien moet je de dag erna de directeur, de PSD en de medische verzorging zien. Bij sommige gevangenen gebeurt dat niet. Als je al een gesprek hebt, dan is het zeer kort en achteraf heb je nog veel vragen.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren? Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?*

2.3.1. *De griffie.*

Ik kan me er niet over uitspreken omdat ik er niet in contact mee kom.

2.3.2. *De boekhouding.*

Daar kan ik me ook niet over uitspreken.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

De PSD respecteert de rechten van gevangenen wel.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Ook JWD respecteert de rechten van de gevangenen.

2.3.5. *De bewaking.*

Nee, die nemen het niet zo nauw met de rechten van gevangenen. Er zijn van die cheffen die hier alleen komen om hun pen leeg te schrijven. Die zoeken gewoon slachtoffers om tuchtrappen te schrijven. Het is niet dat de gedetineerden dat zoeken, maar ze worden meestal uitgelokt. En sommigen zijn zo opgewonden in hun karakter dat ze er op ingaan. Hoe moet je dat noemen? Machtsmisbruik denk ik.

2.3.6. *De directie.*

In andere gevangenissen zijn de directeurs correct, maar hier is dat minder. Niet dat de directeurs met opzet onze rechten schaden, maar het zijn vooral de cheffen die veel bepalen en veel voor het zeggen hebben. Dat weet ik uit eigen ervaring.

2.3.7. *Andere.*

Nee.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Ja, ervoor én erna.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Die nieuwe procedure vind ik heel toepasselijk. Je hebt meer rechten gekregen. Je advocaat kan bijvoorbeeld op de zitting aanwezig zijn. Er wordt onderzoek gedaan naar het rapport of het wel gegrond is, of het zwaar genoeg is om je een tuchtsanctie op te leggen. Ik heb het al meegemaakt dat er een tuchtrapport tegen mij opgemaakt was, maar dat het niet ernstig genoeg was voor de directeur om echt een sanctie op te leggen.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Vroeger was het kort en bondig. Je had een tuchtrapport. En je moest direct bij de directeur gaan die dan onmiddellijk besliste wat je sanctie was.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Het is een verbetering. Vooral omdat je advocaat aanwezig mag zijn.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Zeker de nieuwe. Nu heb je meer rechten en als je kan kiezen tussen twee procedures dan kies je toch wel voor die procedure waarin je het meest rechten hebt.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Ja, toch wel. Ik vind dat echt wel nodig. Ik heb het al gezegd dat je meer rechten hebt. En ook voor iets klein of minder ernstig moet je in staat zijn je rechten te kunnen uitoefenen.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Die versta ik, maar soms is ze onterecht. Het is niet in een moeilijke taal geschreven. Ik begrijp voor 100% wat de inhoud ervan is.

3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?

Ja. De reden staat er op, ook het adres van de Raad van State waarbij je beroep kan aantekenen wordt vermeld.

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Een klein beetje verschil is er. Vroeger was het meer mondeling dat het gebeurde. De directeur zei de motivatie tegen je in het kort. Nu is het uitgebreider en schriftelijk. Het staat op papier. Ik denk dat het meer is voor je rechten. Zo kan je het nadien ook nog eens lezen en alles goed uitpluizen.

4. Het indienen van klachten:

4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?

Ja. Je kan een onderhoud aanvragen met de directeur of de PSD. Tijdens een gesprek met die mensen kan je dan je klacht voorleggen.

4.2. Worden er ook klachten overgebracht via:

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Ik denk het wel. Je kan een brief met daarin een klacht schrijven naar de politie. Ook via je advocaat kun je een klacht indienen. Je moet dan ook een brief schrijven naar je advocaat, of je moet hem telefoneren.

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Ja, als je je advocaat ziet, dan kan je tegen hem wel iets zeggen en zeggen dat je een klacht wil indienen. En ook tegen de familie die op bezoek komt kan je klagen, maar dat is niet echt het indienen van klachten zoals jij dat bedoelt.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Dat weet ik niet. Ik heb die nog nooit gezien of gehoord.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Ik heb ze nog niet gezien of gehoord.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Neen. Het heeft geen zin, denk ik. Als je een straf krijgt, dan gaat die direct in. Vooraleer een zaak is voorgekomen en er een uitspraak is, heb je al lang je straf uitgezeten.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik zou de Raad van State kiezen als ik echt een keuze zou moeten maken. Volgens mij is de Raad van State het meest effectief. Ik denk dat ze het meest te maken heeft met rechtszaken van gevangenen tegen een gevangenis of het personeel van een gevangenis. En dus denk ik ook dat ze er het meest in gespecialiseerd in zijn.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Dat speelt zeker als een factor. Er is spijtig genoeg nog discriminatie, ook hier in de gevangenis.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Ik heb er eigenlijk geen last van. Voor anderen zal het waarschijnlijk wel een rol spelen. Velen hebben er last van. Ze zitten in een kleine cel met twee mensen samen.

5.1.3. Andere factoren?

Neen, momenteel niet.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Dat denk ik wel. Je kunt het niet afdwingen. Je kan niet zeggen dat je die tegen tegen die ploeg een minivoetbalwedstrijd wil spelen. Het is de gevangenis zelf die alles organiseert. Als gevangene moet je het schema volgen.

5.2.2. De tewerkstelling?

Het werk kan je ook niet afdwingen. Als je een tuchtsanctie gehad hebt, kan het zijn dat je niet meer mag werken. Ik vind dat zoiets niet kan. Als je in de gevangenis gestraft wordt mogen ze je straffen, maar je werk afnemen vind ik toch te ver gaan.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Daar heeft het geen gevolgen voor.

5.2.4. De wandeling?

Ik denk niet dat het voor de wandeling echte gevolgen heeft, buiten het feit dat er een verschil is tussen de wandeling op koer A en de individuele wandeling. In elk geval kan je een uur per dag naar buiten, alleen of met anderen.

5.2.5. De kantine?

Dat kan je helemaal niet afdwingen. Dat is een gunst.

5.2.6. Andere zaken?

Als ik bijvoorbeeld douche heb of medische verzorging vraag, maar ze zijn me vergeten, dan ga ik op mijn rechten staan. En dan wil ik toch nog naar de douche of de dokter. Meestal lukt dat wel.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Ik geloof het wel, maar ik moet nog overtuigd worden. Die nieuwe wet (*de wet Dupont*) is nu ongeveer een jaar geleden gestemd, maar eigenlijk zie ik niet zo veel verandering. Het enige dat veranderd is, is die tuchtprocedure waarbij je nu meer rechten hebt. Nu kan je je beter verdedigen als er een tuchtrapport tegen je is opgesteld. Dat is het enige verschil dat ik zie.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Er moeten meer rechten zijn en de rechten die er nu zijn moeten we echt kunnen uitoefenen. Ik denk dat die nieuwe wet van vorig jaar daar veel aan moet veranderen. Maar of dat zal gebeuren weet ik niet. En de vraag is dan nog wanneer dat zal gebeuren.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 27:

Interview met gedetineerde nr. 23 (28/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

- 1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is een recht.*
- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een recht.*
- kledij? Het is een recht.*
- wandeling? Een recht.*

1.1.2. Medische verzorging? Dat is ook een recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht.

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Dat zijn gunsten.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Voor het grootste deel ben ik dat zelf te weten gekomen. Het is door dingen zelf mee te maken dat je vanalles leert. Ook andere gevangenen die hier al twee of drie jaar in de gevangenis zitten hebben al veel verteld. Daardoor weet ik ook wel al iets.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

De sociale dienst geeft wel antwoord als je vragen hebt. Die doen hun best wel.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Elke dag zie ik de cipiers. Die bewaken ons en zien of we niets verkeerd doen. Ook de sociale dienst zie ik regelmatig. Die brengen mijn dossier in orde en met die mensen kan ik eens babbelen over mijn problemen die ik heb. De directie zie ik niet veel want die zie ik enkel als ik een tuchtrapport heb of als er erge problemen zijn. De griffie, de boekhouding en JWD zie ik niet.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Het was een zeer kort gesprek. Ik was wat overdonderd. En achteraf wist ik bijlange nog niet alles over hoe het er in de gevangenis hier aan toe gaat. Ik zat dus zeker nog met vragen.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Ja, dat denk ik wel, maar ik heb er zeer weinig of eigenlijk geen contact mee, dus is het niet gemakkelijk om daar iets over te zeggen.

2.3.2. De boekhouding.

Hetzelfde kan je over de boekhouding zeggen.

2.3.3. De psychosociale dienst (PSD).

Die dienst respecteert zeker de rechten van gevangenen. Ik heb het gevoel dat ze ons toch proberen te helpen, hoewel het voor die mensen ook niet altijd gemakkelijk is om echt iets te bereiken. Maar ze houden wel rekening met onze rechten.

2.3.4. Justitieel Welzijnswerk (JWD).

Ook hierover kan ik niets zeggen, want ik heb er niet echt contact mee. Maar ik denk wel dat ze naar onze rechten kijken. Ik hoor toch van andere gevangenen dat het een goede dienst is.

2.3.5. De bewaking.

Die zijn goed, volgens mij. Daar heb ik geen klagen over. Soms kan ik met bepaalde cipiers praten over auto's en zo. Daar zijn er ook verschillende cipiers in geïnteresseerd.

2.3.6. De directie.

De directeur is ook wel goed. Hij respecteert de rechten van gevangenen. Hij heeft nog redelijk veel contact met de gevangenen, althans met die gevangenen die hier al een tijdje zitten. Met beklaagden heeft hij weinig contact, maar dat zal ook zijn doordat die snel komen en gaan. Eigenlijk vind ik dat elke dienst in de gevangenis wel goed omspringt met de rechten van de gevangenen.

2.3.7. Andere.

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?

Ja, maar ik ben hier nog niet zo lang. Het was na de invoering van de nieuwe procedure.

3.2. Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?

Je kan ook gebruik maken van je advocaat. Die kan je helpen bij je verdediging. En je straf krijg je niet direct, maar er gaan een paar dagen over vooraleer je een sanctie krijgt.

3.3. Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.

Hoe het vroeger was weet ik maar van horen zeggen. Ik ben zelf nog maar een paar maanden in de gevangenis. Vroeger was het zo dat de directeur direct een sanctie oplegde. En als een chef een rapport opgemaakt had kon je direct op individueel regime vliegen.

3.4. Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?

Het is toch wel een verbetering. Die nieuwe procedure vind ik goed. Nu behoud je je werk en moet je niet direct op individueel regime. En je advocaat mag erbij zijn.

3.5. Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?

Ik zou zeker voor de nieuwe procedure kiezen, voor de redenen die ik juist gezegd heb.

3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?

Niet echt. Als het iets klein is, dan kan je advocaat er volgens mij ook niet veel aan veranderen. Maar de mogelijkheid voor de advocaat om op het tuchtrapport te zijn, moet er blijven.

3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.

3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?

Normaal gezien versta ik het wel. Maar als er iets is dat ik niet begrijp, dan leg ik dat voor aan mijn advocaat of aan iemand van de PSD. En dan vraag ik of ze het eens kunnen uitleggen.

3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie

opgelegd wordt?

Dat denk ik wel. Ik vind het redelijk uitgebreid. En zelf weet je ook wel wat je gedaan hebt en waarom je een sanctie krijgt.

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Dat kan ik moeilijk zeggen, omdat ik vroeger geen tuchtsanctie gehad heb.

4. Het indienen van klachten:

4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?

Dat zal je zeker kunnen, maar hoe je dat moet doen weet ik niet. Als ik het nodig vindt om een klacht in te dienen zal ik wel eens bij andere gevangenen gaan horen hoe zij dat doen, of vraag ik het aan mijn advocaat. Ik denk dat je het ook aan de directeur kan zeggen als er iets is dat je dwars zit of als je wil klagen over een cipier bijvoorbeeld.

4.2. Worden er ook klachten overgebracht via:

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Ik heb dat nog niet gedaan. Ik ben hier nog niet zo lang. Maar ik denk wel dat het gebeurt. Dat zal dan wel naar een mensenrechtenorganisatie of naar Brussel zijn.

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Zelf krijg ik geen bezoek. Gevangenen klagen wel eens tegen hun bezoekers, dat is dan vooral familie of de vriendin. Maar echte klachten worden op die manier niet ingediend.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Dat zou ik echt niet weten. Ik ben hier nog maar een paar maanden. Zelf moet ik hier nog veel ondervinden. Ik heb in ieder geval nog niemand gezien die de gevangenis komt inspecteren. Ik wist zelfs niet dat het bestond.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Ik heb nog niemand van die inspecteurs of controleurs gezien in de gevangenis.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Dat denk ik toch wel. Dat is ook te zien waarover het gaat. Voor kleine dingen ga ik niet naar een rechter stappen, maar als het iets is dat echt niet door de beugel kan, dan zal ik zeker mijn stem laten horen. Ik zou eerst in de gevangenis zelf proberen van mijn gelijk te halen, maar als dat niet lukt, dan stap ik naar een advocaat en vraag ik raad.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Dat kan ik echt niet zeggen. Ik ben echt niet thuis in die materie. Zoals ik al zei zal ik dat op de gepaste moment aan mijn advocaat voorleggen. En die zal wel weten wat het beste is en voor welke rechtbank we het meeste kans maken.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Die spelen zeker een rol. Er zijn hier veel nationaliteiten en ook veel talen. Het is niet gemakkelijk voor die gevangenen om alles te begrijpen wat de bewakers, de directeur en de mensen van de PSD tegen hen zeggen. En dan kan dat tot conflicten

leiden. De PSD is er om gevangenen te begeleiden naar hun reïntegratie in de samenleving. Maar hoe kunnen buitenlanders hier ooit integreren als ze niets van België weten? Een ander iets in verband met de afkomst of nationaliteit is de discriminatie. Je ziet dat heel goed. Op de wandelingen gaan je niet of heel weinig Afrikanen bij Belgen zien lopen. Discriminatie gebeurt onder de gevangenen zelf, maar ook tussen gevangenen en bepaalde, gelukkig heel weinig, cipiers.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Dat heeft ook een invloed. Het ergste is denk ik dat er gevangenen met drie op een kleine cel zitten. Dan hebben die toch veel te weinig ruimte. En van enige privacy kan je niet spreken. Iedereen hoort ook maar elk geluidje van de ander. Het is zeker niet leuk om te horen hoe een celgenoot zijn behoefte doet, terwijl je een meter van hem zit.

5.1.3. Andere factoren?

Neen.

5.2. *Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:*

5.2.1. De activiteiten?

Het heeft zeker gevolgen voor de activiteiten in de gevangenis. Je kan niet zeggen dat je bijvoorbeeld een toneelvoorstelling wil bekijken en dat de mensen van de gevangenis dat dan maar direct moeten toelaten en organiseren. Het is de gevangenis die beslist wat er georganiseerd wordt. Als gevangene heb je er niets aan te zeggen.

5.2.2. De tewerkstelling?

Ik ondervind geen gevolgen voor mijn job in de gevangenis.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Je hebt je rechten op bezoek, op briefwisseling en op telefoongebruik. Dat kan wel beknot worden maar ze kunnen het niet helemaal afschaffen. Maar veel van die dingen zijn een gunst. Ongestoord bezoek is zo'n gunst bijvoorbeeld. Als de directeur beslist dat je dat niet mag, dan heb je pech. Je kan er niets tegen doen.

5.2.4. De wandeling?

Dat denk ik niet.

5.2.5. De kantine?

Ja, je kan niet alles kopen. Het is een beperkte lijst. Het is zeer strikt. Ik versta niet zo goed dat je niet mag kopen wat je wil. Als je liever andere koeken of chocolade eet, dan vind ik dat je die ook moet kunnen kopen.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. *Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?*

Daar kan ik niets over zeggen omdat ik hier nog maar een paar maanden ben.

5.4. *Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?*

Ik denk dat de enige oplossing voor de rechten van gevangenen een goede toepassing van de Verklaring van de Rechten van de Mens is. Als die verklaring toegepast zou worden, dan wordt het leven in de gevangenis veel beter. Dan zou het niet meer kunnen dat er drie gevangenen op één cel zouden moeten zitten. Daar zou dan ook een goede controle op moeten zijn, want het is mijn mening dat wetten pas goed nageleefd worden als er een goede controle op is. Het is misschien maar een dom voorbeeld, maar hetzelfde zie je met die hoge verkeersboetes. Hoe meer controle en hoe hoger de boetes, hoe meer de mensen ook op hun snelheid gaan letten. Zo moet het ook in de gevangnissen worden.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 28:

Interview met gedetineerde nr. 24 (28/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - *voeding?* Een recht. Ik werk zelf in de keuken. Op voorhand had ik schrik van het eten, maar de keuken is kraaknet. De vloer is goed gekuist. Er valt niets op aan te merken.

- *hygiëne en sanitaire voorzieningen?* Een recht. Als je in de keuken werkt ben je verplicht om je elke dag te douchen.

- *kledij?* Het is een recht, maar het laat te wensen over. Sommige gedetineerden doen hun eigen kledij aan. De kledij van de gevangenis zelf is slecht: kapot gescheurd, er zitten gaten in.

- *wandeling?* Een recht, maar bewust doe ik het niet omdat ik zo weinig mogelijk met andere gedetineerden in contact wil komen.

1.1.2. Medische verzorging? Een recht, het zou eigenlijk verplicht moeten worden voor de mensen die in de keuken werken om ze geregeld eens te checken..

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst, ik werk en soms kan ik nog wat werk extra doen. Maar dat is alleen als ik geluk heb.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een recht, ook in de keuken zie je dat. Moslims en Hindoes, ook diabeten en vegetariërs krijgen aangepaste maaltijden.

1.1.5. Briefwisseling? Dat is een recht denk ik.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht. Maar het bezoek is te beperkt. De bezoekruimte is te klein, voor maar tien man. Dat is te weinig.

1.1.7. Telefoongebruik? Een recht.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Veel vrije tijd heb ik niet omdat ik zo veel mogelijk probeer te werken. Ontspanning en zo zijn echte gunsten.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Een recht. Maar in de gevangenis weet je nooit wie er tegenover je staat en hoe die dat interpreteert. Je moet er mee opletten.

1.1.11. Andere? Neen. Ik heb me altijd gehouden aan de regels van de gevangenis en ik deed altijd wat ze van me vroegen. Als je in de gevangenis zit, wordt je wakker geschud en met je voeten op de grond geduwd.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Andere gedetineerden weten veel over wat je kan doen. In het begin zat ik met iemand anders op cel en die man wees mij op mijn rechten. Hij zei dat ik dat en dat recht had. Ook via de sociale dienst kan je veel te weten komen. Maar meestal wordt het 'mond op mond' doorgegeven tussen de gevangenen.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

In de eerste plaats vraag je het aan andere gevangenen waar je mee samenwerkt of zo. Maar moest je het aan de cipers vragen, of je vraagt een gesprek aan met de sociaal assistente, dan helpen die je ook.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. *Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?*

Eigenlijk heb ik niet echt één van de diensten gezien. Ik ben hier nog maar goed twee weken en morgen kom ik weer vrij. Enkel het eerste gesprek met de sociaal assistente heb ik gehad. Daar kreeg ik dan uitleg. De directie ook. In het begin had ik een klein gesprek met de directeur. Die vroeg waarom ik hier zat en of ik het zag zitten om te werken.

2.2. *Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?*

Daar kan ik niet op antwoorden. Op dat moment zit je juist in de gevangenis. Er gaat zo veel door je hoofd. Dat gesprek is voorbij gevlogen. De sociaal assistente heeft misschien wel interessante dingen gezegd. Maar het interesseerde mij niet. Ik wilde zo vlug mogelijk uit de gevangenis. Om goed geweest te zijn zou ik nog een gesprek moeten gehad hebben. Het eerste moment ben je zó onder de indruk.

2.3. *Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?*

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. *De griffie.*

Dat is moeilijk om te beantwoorden omdat ik die dienst nog niet gezien heb.

2.3.2. *De boekhouding.*

Dat is moeilijk om te beantwoorden omdat ik die dienst nog niet gezien heb.

2.3.3. *De psychosociale dienst (PSD).*

Ik heb al gezegd dat ik op het onthaalgesprek met iemand van de PSD zeer verstrooid was.

Het was het enige gesprek met de PSD dat ik gehad heb. Ik kan op deze vraag niet echt antwoorden.

2.3.4. *Justitieel Welzijnswerk (JWD).*

Dat is moeilijk om te beantwoorden omdat ik die dienst nog niet gezien heb.

2.3.5. *De bewaking.*

Heb ik geen enkel probleem mee gehad. Ik denk dat ze de rechten van de gedetineerden respecteren.

2.3.6. *De directie.*

In dat ene gesprek met de directeur heb ik niks gemerkt dat hij de rechten van gevangenen zou schaden of zo. Hij was correct, het ging wel rap, maar waarschijnlijk moest hij nog andere gevangenen zien.

2.3.7. *Andere.*

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. *Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?*

Neen.

3.2. *Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?*

Neen, ik ken ze totaal niet. Als ik zou weten dat er zo'n tuchtprocedure boven mijn hoofd zou hangen, dan ga ik er met andere gevangenen over praten en dan zal ik wel weten hoe het gebeurt en wat ik moet doen.

3.3. *Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.*

Dat weet ik ook niet.

3.4. *Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?*

Niet van toepassing.

3.5. *Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?*

Niet van toepassing.

3.6. *Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?*

Niet van toepassing.

3.7. *Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.*

3.7.1. *Begrijp je / Versta je de motivering?*

Niet van toepassing.

3.7.2. *Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?*

Niet van toepassing.

3.7.3. *Is er een verschil met vroeger?*

Niet van toepassing.

4. Het indienen van klachten:

4.1. *Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?*

Ik heb horen zeggen van wel. Je hoort er de ene gevangene tegen de andere over bezig. Het bestaat wel. Als je van een bewaker slaag krijgt, dan kun je daar een klacht tegen indienen. Het is best dat je het via je advocaat doet. Ook tegen de directeur kan je iets zeggen.

4.2. *Worden er ook klachten overgebracht via:*

4.2.1. *Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?*

That's a big question. Ik heb gehoord dat ze brieven mogen openen. Eerlijk gezegd zal dat niet al te veel gebeuren. Het gaat vooral via de advocaat of je kan ook iets tegen de directeur zeggen.

4.2.2. *Bezoek? Naar welke personen of instanties?*

Op het bezoek zelf wordt er geklaagd tegen familie. Maar het blijft binnen je eigen bezoek. Je gaat niet beginnen te klagen tegen het bezoek van een andere gevangene.

4.3. *Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenissen door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...*

4.3.1. *Kun je bij hen ook terecht voor klachten?*

Dat weet ik niet, maar het zou toch moeten. Als ze een gevangenis echt inspecteren, dan zouden ze ook moeten praten met een paar gevangenen om te zien hoe het hier is. Want de gevangenen moeten het elke dag ondergaan.

4.3.2. *Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?*

Die heb ik in die twee weken nog niet gezien. Maar ja, die mensen zullen wel niet elke week naar de gevangenis komen. Misschien komen die om de maand of om de twee maanden.

4.4. *Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*

4.4.1. *Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?*

Ik zelf niet. Als ik bijvoorbeeld onterecht een tuchtsanctie zou opgelegd krijgen, dan zou ik het denk ik accepteren, weliswaar tegen mijn zin. Maar naar een rechtbank stappen is een hele grote stap. Door dat te doen kun je je goede relaties in de

gevangenis met het personeel (de PSD, de cipiers, de directeur en zo voort) opblazen. En kan je gevangenisstraf nog veel moeilijker gemaakt worden.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik zou het niet doen. Dus die vraag vind ik niet aan de orde. Als ik al iets te zeggen zou hebben zou ik het aan de directeur zeggen en hopen dat hij zijn gezond verstand laat spreken.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Neen. Ik vind wel dat iemand die hem niet verstaanbaar kan maken niet samen met iemand op cel moet zitten die enkel Nederlands praat. Je wil tegen elkaar toch eens iets kwijt. Ze steken beter nationaliteit per nationaliteit samen. Pas op, ik heb ook met een Turk samen gezeten in een cel, maar die kon perfect Nederlands. Polen, Roemenen en zo verstaan niets van het Nederlands. Engels en Frans kunnen ze ook heel weinig. Die moet je niet in een cel steken met een Belg.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Acht dagen heb ik op een duo cel gezeten en nu zit ik alleen. Soms zitten er drie gevangenen in één cel die zo groot is als de cel waar ik alleen in zit. Dat is onverantwoord. Als die naar het toilet moeten gaan, moeten ze over elkaar gaan kruipen, want er slaapt één gevangene op een matras op de grond.

5.1.3. Andere factoren?

Neen.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Aan activiteiten heb ik nooit deelgenomen en moest ik langer gezeten hebben, dan zou ik er ook niet aan deelgenomen hebben. Maar ik zou wel gevraagd hebben om nog werk bij te krijgen. De activiteiten bestaan wel: voetbal, volleybal, minivoetbal. Maar dat gebeurt niet veel.

5.2.2. De tewerkstelling?

Op die korte tijd dat ik in de keuken werk, heb ik al meer dan tien gevangenen weten beginnen te werken in de keuken en dezelfde dag te stoppen omdat ze het niet meer zagen zitten. Je krijgt een kans als je wil werken. Echt waar. Maar veel gevangenen zijn niet gewoon van te werken, en daarom werken ze dan niet.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Neen. Je hebt altijd recht om bezoek te krijgen of om te bellen.

5.2.4. De wandeling?

Ik ga niet naar de wandeling. Ik weet het niet zeker maar ik denk toch van niet.

5.2.5. De kantine?

Als je geen geld hebt, kan je niks kopen en moet je op je kin kloppen. Cadeaus worden er niet uitgedeeld. Je moet maar zien dat je op de een of andere manier geld hebt.

5.2.6. Andere zaken?

Neen.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Dat kan ik niet weten want ik ben hier nog maar twee weken en hiervóór heb ik nog nooit in de gevangenis gezeten.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Als je in de gevangenis binnenkomt en je hebt geen geld op zak, dan heb je echt niets. Je kan nog niet eens telefoneren naar familie om te zeggen waar je zit. Ik vind dat je bij je aankomst in de gevangenis ongeveer vijf euro belkrediet moet krijgen. En later kunnen ze die vijf euro hier of daar wel ergens terug vorderen.

Je moet je als gevangene ook voor een deel neerleggen bij de feiten. Als er iets is dat je niet aanstaat, moet je dat niet direct zeggen maar moet je op je tanden bijten. Als je voor het minste gaat zagen of vloeken kom je over als een dwarsligger. En dan hebben ze je minder graag. Als je meewerkt met 'het systeem', dan is het systeem nog niet zo slecht voor jou, dan krijg je al eens iets rapper gedaan.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.

Bijlage 29:

Interview met gedetineerde nr. 25 (28/02/2006)

1. Algemeen:

1.1. Welke van volgende zaken ervaar je als een recht? Indien je het niet als een recht ziet, is het volgens jou dan een gunst of is het onbestaande?

1.1.1. Materiële verzorging: - voeding? Dat is een recht om goede voeding te hebben.

- hygiëne en sanitaire voorzieningen? Dat is een gunst.

- kledij? Het is een recht en een gunst. Je hebt recht op kledij, maar de kledij is niet zo goed. Ze is versleten. En je eigen kledij mag je nog niet dragen.

- wandeling? Het is een recht.

1.1.2. Medische verzorging? Een Recht.

1.1.3. Arbeid? Het is een gunst.

1.1.4. Vrijheid van godsdienst? Een gunst.

1.1.5. Briefwisseling? Een recht.

1.1.6. Bezoek? Dat is een recht..

1.1.7. Telefoongebruik? Een gunst.

1.1.8. Vrijtijdsbesteding (sport, ontspanning, onderwijs)? Een gunst.

1.1.9. Juridische en/of geestelijke bijstand? Dat is een recht.

1.1.10. Vrijheid van meningsuiting? Dat is een recht.

1.1.11. Andere? Neen.

1.2. Hoe ben je te weten gekomen dat je bepaalde rechten hebt? (via jezelf, andere gedetineerden, advocaat, verhalen, personeel,...)

Ik ben veel informatie te weten gekomen via mijn advocaat, andere gevangenen en de jaren dat ik hier al in dienst werk. Ik ben hier magazijnier.

1.3. Bij wie kan je terecht wanneer je vragen hebt over jouw rechten in de gevangenis?

Ik los het meestal zelf op met mijn advocaat of ik vraag een gesprek met de PSD.

2. De diensten van de gevangenis:

2.1. Met welke diensten binnen de gevangenis heb je contact? En waarvoor?

Met de PSD heb ik contact in verband met mijn reclassering. Maar dat verloopt zeer moeilijk. De directeur spreek ik voor een aanvraag voor het een en het ander. Dat gaat redelijk vlot. Met JWD spreek ik zeer weinig. De griffie zie ik af en toe eens, maar ik heb die mensen nu niet echt nodig. Ik weet wat mijn straf is. De boekhouding zie ik wel veel. Ik werk als magazijnier en elke keer deel ik samen met iemand van de boekhouding de kantine rond. Met de bewakers doe ik geregeld een babbeltje aangezien ik overal rondloop.

2.2. Hoe is volgens jou het onthaalgesprek verlopen? Had je achteraf nog vragen?

Van de eerste keer dat ik in de gevangenis kwam weet ik het niet meer. Maar toen ik hier voor de tweede keer binnenkwam heb ik het niet meer gehad. Ik was hier al geweest en ik wist hoe het er hier aan toe gaat.

2.3. Vind je dat volgende diensten de rechten van gevangenen wel of niet respecteren?

Waarom (niet?) Kan je er iets tegen doen?

2.3.1. De griffie.

Ik vind dat ze ons respecteren.

2.3.2. De boekhouding.

De boekhouding respecteert ons ook. Met Johan doe ik de kantine. En die ziet mij echt als een mens. Ik kan goed met hem praten. Ik heb geen klagen over de boekhouding. Soms maken ze een fout in je rekening, maar missen is menselijk.

2.3.3. De psychosociale dienst (PSD).

Ze respecteren de rechten van gevangenen. Maar ze werken volgens een systeem, hun systeem. Normaal helpt de PSD ons in onze reclassering zodat we weer vrij kunnen komen. Maar in vele gevallen is dat moeilijk. Ik zit in een impasse: ik kon niet meer vooruit of achteruit. Nu heb ik een andere advocaat en die helpt mij uit die impasse. Maar normaal is dat het werk van de PSD. Het enige dat je er tegen kan doen is je advocaat inzetten. Bij mij komt er zo toch schot in de zaak. Dat is het enige want wijzelf kunnen er weinig tegen doen.

2.3.4. Justitieel Welzijnswerk (JWD).

Ik denk wel dat ze de rechten van gevangenen respecteren, maar ik kom er weinig mee in contact. Ik denk het wel. Ik zie ze wel bezig en ik heb er van andere gevangenen nog geen klachten over gehoord.

2.3.5. De bewaking.

Sommige leven de rechten van de gevangenen na en sommigen niet. Persoonlijk heb ik met niemand een probleem. Maar soms gebeuren er onrechtvaardige dingen, bijvoorbeeld onrechtvaardig in het cachot vliegen, met kleine dingen gevangenen een sanctie proberen aansmeren,... nu is dat al beter met die nieuwe procedure voor tuchtsancties. Nu gaat dat niet zomaar, maar toch. Ook als een gevangene zijn lampje doet branden om iets te vragen, dan gaan sommige cipers er niet direct naartoe.

2.3.6. De directie.

Ik denk wel dat die de rechten respecteren. Zij hebben ook regels die ze moeten volgen.

2.3.7. Andere.

Neen.

3. De tuchtprocedure:

3.1. Heb je al eens een tuchtprocedure gehad? Was het vóór of na de invoering van de nieuwe procedure?

Ik heb er nog geen gehad.

3.2. Kun je de nieuwe tuchtprocedure kort uitleggen?

Nu kan je een advocaat inroepen om je bij te staan op de zitting. Nu kan er toch een beetje rechtvaardigheid in komen. Nu duurt het verschillende dagen. De chef stelt een rapport op en dat gaat naar de directeur. Binnen de week moet er een beslissing genomen zijn. Ieder zijn verhaal heeft waarde. Nu wordt er ook naar de gevangene geluisterd.

3.3. Leg kort uit hoe tuchtsancties vroeger, vóór de nieuwe procedure, opgelegd werden.

Vroeger was het eenzijdig. Wat de bewakers zeiden was waar, maar wat de gevangenen beweerden was niet waar. De directeur besliste, vooral op basis van wat een chef zei, wat de sanctie was die je kreeg. Dat gebeurde allemaal op één dag.

3.4. Vind je de nieuwe tuchtprocedure van 1 juni 2005 een verbetering of verslechtering ten opzichte van ervoor?

Ik vind het zeker een verbetering. De cipers moeten nu een grondige reden hebben. Ze moeten motiveren. Ze kunnen niet meer zomaar voor een kleinigheid iemand straffen. Ze krijgen niet altijd gelijk, terwijl ze vroeger altijd gelijk hadden.

3.5. Waarvoor zou je kiezen: de vroegere manier van sancties opleggen (met een onmiddellijke sanctie) of de nieuwe procedure (die langer duurt en waarbij de sanctie later komt)?

De nieuwe. Die is het beste: ze is ook het meest objectief. Er wordt gekeken en geluisterd naar de twee kanten van het verhaal. Vroeger was dat niet zo.

3.6. Vind je het nodig zo'n procedure te hebben voor een soms kleine inbreuk?

Neen. Moesten ze mij pakken met een kilo drugs bijvoorbeeld, dan schakel ik mijn advocaat in, maar als ze mij pakken voor een jointje dan niet. Voor een kleinigheid ga ik mijn advocaat niet roepen. Het moet het ook waard zijn. En de advocaat moet er ook voor betaald worden. Dat mag je ook niet vergeten.

3.7. Bij de tuchtprocedure moet de directeur motiveren waarom hij die beslissing neemt.

3.7.1. Begrijp je / Versta je de motivering?

Niet van toepassing, want deze respondent heeft nog een tuchtsanctie gehad.

3.7.2. Staat er genoeg informatie in over de redenen waarom een tuchtsanctie opgelegd wordt?

Niet van toepassing, want deze respondent heeft nog een tuchtsanctie gehad.

3.7.3. Is er een verschil met vroeger?

Niet van toepassing, want deze respondent heeft nog een tuchtsanctie gehad.

4. Het indienen van klachten:

4.1. Kun je in de gevangenis een klacht indienen? Bij wie en hoe?

Ik denk het wel. Je kan het bij de maandcommissaris doen. Die heeft hier een bus hangen. Maar ik heb het nog niet gedaan omdat ik het nog niet nodig gehad heb. Ik heb gehoord dat het soms wel iets oplevert. En bij de directeur kan je ook terecht met je klachten. Je moet dan eerst via een rapportbriefje een gesprek met hem vragen.

4.2. Worden er ook klachten overgebracht via:

4.2.1. Briefwisseling? Naar welke personen of instanties?

Ja, naar de bus van de maandcommissaris die in het centrum hangt, moet je een brief schrijven en hem dan in die brievenbus steken. Die komt dat dan ophalen en lezen. Ook naar Brussel worden er brieven geschreven. Dat is dan vooral naar de DIG.

4.2.2. Bezoek? Naar welke personen of instanties?

Neen, weinig of niet denk ik. Er zijn er altijd die zagen en klagen. Maar ik vind dat je je bezoek daar niet mee moet lastig vallen.

4.3. Geregeld is er inspectie en controle van de gevangenis door bvb. iemand van het ministerie van Justitie, onderzoeksrechter, maandcommissaris,...

4.3.1. Kun je bij hen ook terecht voor klachten?

Ja, dat kan je. Die komt persoonlijk bij je. De Procureur des Konings heb ik hier al verschillende keren gezien. En die doet dan zijn ronde in de kantoren en in het centrum, de cellen, het werkhuis en zo. Bij hem kan je zeker terecht.

4.3.2. Heb je één van die mensen al eens in de gevangenis gezien?

Ik heb de Procureur des Konings al gezien. Ik denk dat hij toch één keer om de maand zeker komt.

4.4. Penitentiaire beslissingen door de gevangenis genomen, kunnen aangevochten worden. Er zijn 3 mogelijkheden: de vordering in kortgeding, het beroep bij de Raad van State en een klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

4.4.1. Zou je zelf overwegen om naar een rechter te stappen?

Moest er mij iets ernstigs tekort gedaan worden, dan zou ik dat wel doen. Maar het moet het waard zijn. Voor een kleinigheid moet je dat niet doen. Ik denk dat het vooral de grote criminelen zijn die naar een rechter stappen: die hebben meer geld en zo. Of die moeten veel langer in de gevangenis zitten en als ze dan verkeerd behandeld worden, hebben ze er veel langer last van dan gevangenen die niet zo lang in de gevangenis moeten zitten.

4.4.2. Welke mogelijkheid kies je? Waarom?

Ik denk dat kortgeding het beste is. Dat is het eerste in de lijn en is het minst ingrijpende. En het heeft als voordeel dat er snel een beslissing genomen wordt. Ik kan me voorstellen dat een zaak bij het Hof voor de Rechten van de Mens heel lang duurt omdat je dan met heel harde bewijzen moet afkomen en er worden dan ook procedureslagen gevoerd.

5. Andere:

5.1. Spelen volgende factoren een rol bij je verblijf en behandeling in de gevangenis:

5.1.1. De nationaliteit en/of taal?

Ik vind het zeker niet gemakkelijk dat er veel vreemdelingen in de gevangenis zitten. En ook het feit dat ze met velen zijn. Die mannen willen hun eigen regeltjes opleggen en dat is niet plezant. De cipers gaan er tegen reageren. Maar het resultaat is dat wij ook strenger aangepakt worden.

5.1.2. De overbevolking in de gevangenis?

Ja, dat heeft een rol. Je voelt de spanningen in de gevangenis op de momenten dat de bevolking zeer hoog is. Iedereen loopt gespannen: de cipers omdat ze veel meer gevangenen moeten bewaken en het wordt moeilijker om dat ook goed te doen en de gevangenen omdat er minder gelegenheid is voor een douche te nemen, bepaalde activiteiten worden niet meer gedaan omdat er te veel volk is. Nu zitten we hier weer met 210 gevangenen en je voelt de druk weer stijgen. Je wordt het zeker gewaar: als ik de kantine ronddraag, da zie ik 3 mannen op één cel en je voelt die spanning.

5.1.3. Andere factoren?

Eerlijk gezegd niet. Ik zit op de GIS (*Gestandaardiseerde Inrichtingsstructuur, een drugarme afdeling*) en mijn dagen zijn goed gevuld. Overdag werk ik en 's avond kunnen op de afdeling vrij rondlopen en biljart spelen of zo. Ik moet niet 22 of 23 uur per dag op mijn cel zitten. Zo gaan die 24 uur per dag nog vlot voorbij. Ik kan me wat ontspannen.

5.2. Voor een gevangene is het niet altijd even gemakkelijk om zijn rechten af te dwingen. Heeft dit gevolgen op volgende aspecten van het gevangenisregime:

5.2.1. De activiteiten?

Als iemand geen gelijk krijgt, kan die kregelig lopen of het afreageren op andere gevangenen. Zo kan dat een gevolg hebben voor een activiteit. En als je een tuchtsanctie hebt mag je meestal voor een tijd niet meedoen aan de activiteiten. Maar op de GIS valt dat nog goed mee. We zijn met elf mannen en dat gaat wel. We zitten wat afgezonderd en we komen goed overeen. Bij ons zijn er geen spanningen zoals op de andere secties.

5.2.2. De tewerkstelling?

Neen, voor de tewerkstelling heeft het geen gevolgen.

5.2.3. Contacten met de buitenwereld?

Naar buiten toe ondervind ik geen problemen. Ik kan bezoek ontvangen van mijn vrouw en mijn kinderen. Ik kan ze ook bellen of brieven sturen.

5.2.4. De wandeling?

Neen.

5.2.5. De kantine?

Neen.

5.2.6. Andere zaken?

Als je je rechten niet goed kan afdwingen, dan kunnen er spanningen van komen. Die mensen kunnen dan lastig worden en er kan iets van komen. Het kan escaleren:

tussen de gevangenen onderling kunnen er discussies of gevechten ontstaan, maar ook tussen een gevangene en een cipier kunnen er problemen komen. Het kan de relaties in de gevangenis verzuren.

5.3. Heb je het gevoel dat er recent specifieke maatregelen ter verbetering genomen zijn?

Ja. Zoals de invoering van de tuchtprocedure. Dat is al een klein deel van die nieuwe wet, de wet Dupont. Die wet moet nog verder uitgevoerd worden, maar daar heb ik wel een goed oog in. Eigenlijk worden we in de gevangenis goed behandeld. We worden hier niet onmenselijk behandeld, hoewel sommige gevangenen echt het beest uithangen en het eigenlijk wel zouden verdienen.

5.4. Wat is volgens jou een mogelijke oplossing?

Ik denk dat het stelselmatig moet gebeuren, en niet in één keer een totale omslag. Want dan krijg je het verkeerde effect. Kijk maar naar de wet Dupont: die nieuwe procedure voor de afhandeling van tuchtsancties is een deel van die wet. Later zullen nog andere verbeteringen moeten volgen. Ik vind het echt belangrijk dat het stelselmatig gebeurt, want de gevangenen zelf hebben ook tijd nodig om zich aan te passen.

Men zou eigenlijk ook aan de gevangenen moeten laten weten wanneer zij precies vrij komen. Nu gebeurt dat niet. En eens de gevangenen gaan weten wanneer ze gaan vrijkomen, hebben ze zekerheid en kunnen ze naar die dag toeleven. Daar moet meer duidelijkheid in komen.

Ik dank u voor uw bereidwillige medewerking.